

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УРАЇНИ
ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет цифрових, освітніх та соціальних технологій
Кафедра соціогуманітарних технологій
Кафедра цивільної безпеки

ЧЕРКАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра соціального забезпечення

КРЕМЕНЕЦЬКА ОБЛАСНА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА
АКАДЕМІЯ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра педагогіки та психології

ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ СЕРВІСНОЇ
СЛУЖБИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ
ДЕПАРТАМЕНТ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЛУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ВОЛИНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЗАЙНЯТОСТІ
УПРАВЛІННЯ ДЕРЖПРАЦІ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ЛУЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
III ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА І СОЦІАЛЬНА РОБОТА:
ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ»
(за міжнародної участі)

19-20 ТРАВНЯ 2022 РОКУ

ЛУЦЬК – 2022

УДК 364(477)(082)
М 34

Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності». Луцьк, ЛНТУ, 2022. 272 с.

У збірнику подані матеріали доповідей ІІІ Всеукраїнської науково-практичної «Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності». Матеріали конференції присвячені аналізу пріоритетних напрямів розвитку соціальної сфери в Україні, питанням соціального захисту населення в умовах воєнного стану, значення соціальної роботи і соціальної допомоги в системі інструментів регулювання соціальних проблем, удосконаленню соціальних послуг у територіальних громадах, питанням реалізації прав і можливостей людей з особливими потребами у сучасному суспільстві та соціальної інклюзії, особливостям організації безпеки праці в умовах воєнного стану.

**Рекомендовано до опублікування науково-технічною радою
ЛНТУ, протокол № 12 від 24 травня 2022 р.**

Редакційна колегія:

Жук О. М., к. іст. н., доцент, зав. кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету;

Малиновський В. Я., д. політ. н., професор кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету;

Сільвестрова О. Ю., к. філос. н., доцент кафедри соціогуманітарних технологій Луцького національного технічного університету.

Зміст

<i>Пріоритетні напрями розвитку соціальної сфери в Україні.....</i>	9
<i>Артисюк І. В.</i> Державний моніторинг застосування державних соціальних стандартів	9
<i>Бичук І. О.</i> Соціальний захист населення як напрям соціальної політики.....	11
<i>Білозерова М. В.</i> Контент-аналіз як науковий метод дослідження напрямів формування поліпрофесійної мобільності фахівців соціальної сфери.....	13
<i>Дулеба Н. В.</i> Соціально-економічна політика держави та її взаємозв'язок з економічною безпекою.....	17
<i>Запорожець М. С.</i> Соціальна реклама як складова інформаційного механізму соціального забезпечення.....	20
<i>Малиновський В. Я.</i> Роль Кабінету Міністрів України у соціальній сфері.....	22
<i>Нікітчук К. С.</i> Шляхи реалізації соціальної допомоги молоді в Україні.....	26
<i>Сушик І. В., Орищин Н. В.</i> Міжнародні етичні кодекси в роботі соціального працівника.....	28
<i>Соціальний захист населення в умовах воєнного стану.....</i>	32
<i>Голотюк Г. В.</i> Діяльність координаційних штабів з питань соціального захисту населення України в умовах воєнного стану	32
<i>Дзенік Л. В.</i> Нормативно-правове регулювання статусу вимушено переміщених осіб в умовах воєнного стану.....	34
<i>Доротюк В.О.</i> Соціальний захист дітей в умовах воєнного стану.....	37
<i>Жук О. М., Корецька Т. К.</i> Соціальна підтримка населення України в умовах воєнного стану.....	41
<i>Карась О. Р.</i> Статус вимушено переміщених осіб в умовах воєнного стану.....	44
<i>Карпінчук Л. П.</i> Соціальний захист безробітних у воєнний час.....	47
<i>Карпюк А.В.</i> Особливості правового режиму надзвичайного стану.....	50

<i>Малиновський В. Я., Касянчук І. С.</i> Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану.....	54
<i>Мишковиць С. Є.</i> Соціальні виплати: як отримати в умовах воєнного стану.....	57
<i>Оскар Вальтер, Костюк М. П.</i> Динаміка чисельності українських біженців у Німеччині (лютий-травень 2022 р.).....	61
<i>Пелих В. В.</i> Хто такі тимчасово переміщенні особи та їх права.....	63
<i>Петрук В. В.</i> Соціальний захист населення: суть, основні напрями та функції..	66
<i>Плісік І. В.</i> Інформування населення про соціальні послуги: особливості в умовах воєнного стану.....	68
<i>Савчук Ю. Н.</i> Правове регулювання питань соціального захисту громадян України в умовах воєнного стану.....	71
<i>Тернова Л. Ю.</i> Причини і проблеми повернення біженок і переселенок	77
<i>Яковлєва Д. А., Сільвестрова О. Ю.</i> Напрями та особливості волонтерської діяльності в умовах воєнного стану на прикладі Радехівської територіальної громади	80
<i>Якушев О. В., Самара Н. С.</i> Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні.....	82
<i>Державна соціальна політика в контексті євроінтеграції України</i>	85
<i>Загоровська Ю. С., Журба І. О.</i> Реалізація та розвиток молодіжної політики в Україні та Європі.....	85
<i>Кохан А. М.</i> Інноваційні технології соціальної роботи.....	87
<i>Семигіна Т. В.</i> Визнання професійних кваліфікацій у соціальній роботі: дискусійні питання.....	90
<i>Ситник О. І.</i> До поняття міжнародного соціального стандарту.....	93
<i>Сільвестрова О. Ю.</i> Соціальна політика в контексті реалізації цілей сталого розвитку.....	95

Циганкова О. М. Значення міжнародних і європейських стандартів для реалізації соціального забезпечення громадян України.....99

Вдосконалення соціальних послуг в територіальних громадах: зарубіжний та вітчизняний досвід місцевого самоврядування.....103

Сичова В. В., Хижняк Л. М. Комунікативний менеджмент у соціальній сфері Харківської області в умовах війни..... 103

Чорномор С. С. Територіальні громади як запорука розвитку місцевості..... 105

Соціальна робота і соціальна допомога в системі інструментів регулювання соціальних проблем.....108

Гамчук М. Г. Сільвестрова О. Ю. Соціальна профілактика як технологія соціальної допомоги..... 108

Гапончук О. М. Супервізія в соціальній роботі як інструмент регулювання соціальних проблем..... 111

Гриценя В. М. Соціальна робота з жінками, які зазнали насильства.....113

Гузвата А.В., Полухтович Т. Г. Соціальна і психотерапевтична допомога.....115

Литвин В. А. Соціальні проблеми жінок та технології надання допомоги..... 118

Майборода О. Л. Домашнє насильство як соціальна проблема та шляхи її подолання..... 122

Малиновський В. Я., Купрійчик М. В. Організація соціальної роботи в умовах децентралізованої держави 125

Мосійчук Б. В. Нормативно-правове регулювання захисту жінок від насилля. 130

Пащук О. Ю. Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи..... 134

Редько Р. О., Полухтович Т. Г. Соціально-педагогічна підтримка людей похилого віку..... 138

Сушик І. В., Корольчук К. Ю. Етичні дилеми і ціннісні протиріччя в роботі соціального працівника..... 140

Тибор О. М., Костюк М. П. Проблеми адаптації та можливості інтеграції українських біженців в Німеччині (на прикладі федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія)..... 143

Ринок праці, зайнятість та соціальне партнерство.....146

Кулина Г. М. Пріоритети розвитку соціального партнерства в Україні.....146

Кучер Г. М. Ринок праці в умовах воєнного стану.....149

Романюк Р. В. Як зміниться ринок праці в Україні через війну?.....152

Ткачук М. С. Поняття і ознаки страхового стажу.....157

Цифрова трансформація та інноваційні технології у соціальній сфері.....161

Вознюк М. О., Полухтович Т. Г. Інноваційні технології у роботі фахівця соціальної сфери..... 161

Герасимчук Г. А. Цифрові медіа в системі соціального захисту.....163

Жадан Д. В. Цифровізація соціальної сфери на прикладі Луцької територіальної громади..... 166

Карпук О. Ю., Полухтович Т. Г. Цифрові технології у соціальній сфері.....169

Козловська Х. О. Особливості цифрової трансформації соціальної сфери в Україні..... 171

Тарасюк Л. М. Формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти засобами змішаного навчання.....175

Тарануха Т. П. Перспективи розвитку цифрової трансформації та інноваційних технологій в соціальній сфері України.....178

Реалізація прав і можливостей людей з особливими потребами у сучасному суспільстві.....181

Гринюк В. В., Гринюк С. В. Впровадження інформаційно-комунікативних технологій в інклюзивний освітній простір.....181

<i>Гулай О. І.</i> Проблеми імплементації інклюзії у вищій школі України.....	184
<i>Димарчук О. В.</i> Реалізація права на освіту людей з порушеннями зору у сучасному суспільстві.....	186
<i>Ковальчук О. М.</i> Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання здобувачів з обмеженими можливостями.....	190
<i>Корчова Г. Л., Руденко М. В.</i> Комплексний підхід до навчання учнів з особливими потребами.....	192
<i>Лисовець Х. І.</i> Особливості підготовки вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти.....	196
<i>Луцюк А. Л.</i> Особливості технології соціальної допомоги дітям з обмеженими можливостями та сім'ям, які виховують дітей з обмеженими можливостями.....	199
<i>Мартинюк А. П.</i> Організація інклюзивної освіти на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти.....	203
<i>Мельник В. В., Потапюк Л. М.</i> Психологічні особливості дитячого аутизму..	205
<i>Панасюк Є. П., Потапюк Л. М.</i> Роль спеціаліста з інклюзивної освіти у процесі адаптації дитини з особливими потребами у соціумі	208
<i>Піменова О. О.</i> Особливості соціального захисту людей з особливими потребами у сучасному суспільстві.....	211
<i>Потапюк Л. М.</i> Особливості організації інклюзивного освітнього простору...	212
<i>Потапюк Л. М., Здрок А. І.</i> Булінг у підлітковому віці як проблема психологічного клімату в інклюзивному освітньому середовищі.....	216
<i>Пристапуна А. С.</i> Частковий аудит доступності міського простору Луцька для маломобільних груп населення	219
<i>Савченко Л. Л., Савченко Д. Р.</i> Взаємодія закладу освіти та сім'ї у навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами.....	223
<i>Савченко Л. Л., Сініченкова А. С., Отич Г. О.</i> Соціально-педагогічна робота з дітьми з особливими потребами.....	227
<i>Самчук С. В.</i> Універсальний дизайн для людей з особливими потребами: зарубіжний досвід для адаптації у вітчизняну практику.....	231
<i>Тулашвілі Ю. Й.</i> Професійна підготовка людей з глибокими порушеннями зору в	

умовах інформаційного суспільства.....	233
<i>Шкляєва Н. В., Шкляєва І. О.</i> Використання народних дитячі ігор та забав населення Західного Полісся в інклюзивному освітньому просторі.....	237
<i>Соціальна психологія. Психологічні прийоми та практики у роботі з клієнтами.....</i>	240
<i>Губар О. Є.</i> Особливості роботи з постратравматичним стресовим розладом у військовий період.....	240
<i>Мельник В. В., Потапюк Л. М.</i> Вплив сучасних цифрових технологій на когнітивні здібності молоді.....	243
<i>Мичка Д. М., Полухтович Т. Г.</i> Психологічна допомога в умовах сьогодення.....	245
<i>Полухтович Т. Г.</i> Допомога дітям, які є в часі війни.....	247
<i>Савчук Н. А.</i> Психологічна підтримка особистості під час війни: інформаційні ресурси.....	249
<i>Савчук Ю.В.</i> Посттравматичний стрес: зміна сприйняття травматичної ситуації та робота з тривожними реакціями.....	251
<i>Север'янова Д.-О. О., Полухтович Т. Г.</i> Робота з клієнтами у контексті сучасності: психологічні прийоми та практики	253
<i>Організація безпеки праці в умовах воєнного стану.....</i>	256
<i>Бондарчук Л. Ф.</i> Адаптація системи управління БЗР до умов військового стану	256
<i>Вісин О. О., Тимочко В. О.</i> Організація безпечних та безаварійних умови праці у суб'єктів господарювання сільського господарства.....	259
<i>Рудинець М. В., Андрощук І. В.</i> Аналіз стану безпеки населення при виникненні надзвичайних ситуацій у громадських місцях	261
<i>Стасюк В. М.</i> Управління охороною праці, виробнича та техногенна безпека в умовах війни.....	264
<i>Федорчук-Мороз В. І.</i> Організація робіт з підвищеною небезпекою в умовах воєнного стану.....	266

Пріоритетні напрями розвитку соціальної сфери в Україні

Артисюк І. В., ст. гр. СЗ-31

Науковий керівник: Жук О. М., к. іст. н., доцент,
завідувач кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Державний моніторинг застосування державних соціальних стандартів

Соціальні стандарти є характерним показником рівня та якості життя громадян. Так як соціальні стандарти встановлюються і гарантуються державою, то саме вона повинна забезпечувати достатній життєвий рівень для суспільства. Звідси невід'ємним елементом є моніторинг застосування соціальних стандартів, який забезпечить підвищення адресності державних виплат, відповідно до цього – достатній рівень для життя людини.

У статті 1 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» поняття соціальні стандарти вживається у такому значенні як «встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій» [2]. Під останніми розуміють установлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму. Складовими державних соціальних стандартів є соціальні норми, соціальні нормативи і нормативи витрат.

З метою дотримання державних соціальних гарантій, оцінки ефективності державної соціальної політики, її впливу на рівень та якість життя в Україні здійснюється постійний державний моніторинг у сфері застосування та фінансового забезпечення державних соціальних стандартів і нормативів [2].

Моніторинг – це постійний збір і реєстрація інформації за наперед визначеним переліком показників (індикаторів); систематичне відстеження якісних і кількісних показників, які характеризують якусь діяльність або поточну ситуацію. Головна мета моніторингу – збір, аналіз та реєстрація інформації, спостереження і виявлення розбіжностей з плановими.

Виявлення таких розбіжностей важливе для своєчасного подолання або зменшення небажаних тенденцій у розвитку соціальних процесів. Моніторинг призначений для того щоб відстежувати складники програм; задокументувати й оцінити, яким чином були використані ресурси та забезпечити «прозорість» витрачених коштів.

Основними засобами здійснення моніторингу державних соціальних стандартів і є:

1) щомісячна оцінка вартісної величини основних державних соціальних стандартів;

2) ведення державного статистичного обліку щодо дотримання державних соціальних стандартів і нормативів;

3) поточне коригування вартісних величин державних соціальних нормативів та нормативів витрат (фінансування) залежно від зміни цін та інших умов їх формування.

За результатами моніторингу здійснюється перегляд розмірів державних соціальних гарантій в порядку, що визначається законами. Порядок проведення моніторингу застосування державних соціальних стандартів і нормативів та його фінансового забезпечення визначається Кабінетом Міністрів України. Відомості про розміри соціальних стандартів і нормативів, а також щодо результатів моніторингу їх застосування підлягають публікації в офіційних виданнях [1].

За правові та організаційні засади здійснення верифікації та моніторингу державних виплат в Україні відповідає Закон України «Про верифікацію та моніторинг державних виплат».

Завданнями органу, що здійснює верифікацію та моніторинг державних виплат, є:

1) здійснення верифікації достовірності інформації, поданої реципієнтами під час призначення, нарахування та/або здійснення державних виплат, що впливає на визначення права на отримання та розмір державних виплат;

2) забезпечення функціонування інформаційно-аналітичної платформи електронної верифікації та моніторингу і забезпечення захисту інформації, що накопичується, обробляється та аналізується в цій платформі, відповідно до вимог законодавства;

3) проведення моніторингу державних виплат, що здійснюють відповідні органи, стосовно кожного реципієнта;

4) узагальнення практики застосування законодавства з питань державних виплат, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення;

5) надання органам, що здійснюють державні виплати, рекомендацій за результатами проведення верифікації державних виплат;

6) проведення аналізу врахування наданих рекомендацій органами, що здійснюють державні виплати [1].

Таким чином, моніторинг посідає важливе місце у застосуванні державних соціальних стандартів. Мета якого в даному випадку полягає в підвищенні адресності державних виплат, сприянню розбудові системи соціального забезпечення, а також забезпеченні ефективного використання бюджетних коштів. Саме тому вдосконалення моніторингу в будь якій сфері буде доцільне, а тим паче у призначенні державних виплат.

Список використаних джерел

1. Про верифікацію та моніторинг державних виплат: Закон України від 03.12.2019 № 324-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324-20#Text> (дата звернення 03.05.2022).

2. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 10.06.2018. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення 03.05.2022).

Бичук І. О., к. філос. н.,
доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Соціальний захист населення як напрям соціальної політики

В даний час Україна переживає період свого становлення як демократичної та правової держави, закладається фундамент розбудови соціальної держави. Соціальна держава створює умови для забезпечення громадян роботою, перерозподіляє доходи через державний бюджет, забезпечує людям прожитковий мінімум, сприяє збільшенню числа дрібних і середніх власників, охороняє найману працю, піклується про освіту, культуру, сім'ю, охорону здоров'я, поліпшує соціальне забезпечення тощо.

Реформування системи соціального захисту визначено в Стратегії сталого розвитку України до 2030 року [3] і є одним із першочергових пріоритетів за вектором відповідальності. Не підлягає сумніву необхідність удосконалення моделі соціального захисту в системі пріоритетів державної соціальної політики для всіх груп населення.

Система соціального захисту та соціального забезпечення є соціально-економічною організаційною структурою зі складними взаємними зв'язками й залежностями її елементів. Крім того, соціальний захист як система має свою специфіку, пов'язану з традиціями в цій сфері, що склалися, та виявом певної інерційності в процесі суспільних перетворень перш за все через довгострокову негнучкість соціальних структур.

Соціальний захист – це багаторівнева система економічних, соціальних та правових відносин по управлінню соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя.

Існує єдність трьох головних складників соціальної політики:

1) соціальна допомога, що гарантує громадянам, які опинилися за межами бідності і неспроможні через різні причини забезпечити собі життєвий мінімум, можливість психофізичного виживання в кризових соціально-економічних умовах;

2) соціальне забезпечення, що гарантує нормальний рівень існування людини і відшкодування втрат регулярного прибутку, компенсація додаткових утрат у зв'язку з інфляційними процесами, упередження причин, що призводять до втрати регулярного прибутку внаслідок припинення виробництва тощо;

3) соціальні послуги, що забезпечують високий рівень трудової активності, участі в громадському житті (програми професійної

перекваліфікації, створення додаткових робочих місць та ін.) [2, с. 249].

До системи соціального захисту слід віднести також соціальні нормативи – гарантовані державою мінімальні рівні винагороди за працю, стипендіального та соціального забезпечення.

Соціальний захист має ряд ознак:

1. це система суспільних відносин, яка призначена для задоволення особистих матеріальних потреб громадян через індивідуальну форму розподілу зі спеціальних фондів;
2. здійснюється державою за рахунок коштів суспільства;
3. вищезгадані кошти надаються замість заробітної плати або як додаток до неї у випадках, передбачених законодавством, у разі втрати чи зниження заробітку, додаткових витрат або неможливості працевлаштування [1].

Основними джерелами фінансового забезпечення соціального захисту населення є кошти державного й місцевих бюджетів та кошти фондів державного соціального страхування. Характерною ознакою чинної моделі соціальної політики України є загальна тенденція збільшення частки бюджетних видатків на соціально-культурні заходи у видатках зведеного бюджету.

Система соціального захисту населення виконує різні за змістом функції, полем дії яких є соціально-економічні відносини. Серед цих функцій слід виділити ті, що регулюють економічні та соціальні зв'язки в господарській системі, а також поведінку окремих груп виробників та незайнятих осіб; забезпечують процес розподілу, перерозподілу, обміну та споживання матеріальних благ і фінансових ресурсів, стабільність протікання цих процесів; здійснюють інтеграцію прагнень, дій і відносин індивідів та забезпечують внутрішню згуртованість суспільства.

До об'єктів соціального захисту населення належать в першу чергу нужденні верстви населення, чисельність яких за роки незалежності зростає за рахунок осіб, які проживають за межею бідності і спричинено низьким рівнем соціальних стандартів у окремих верств населення. Але державні механізми здійснення соціального захисту стосуються не лише найменш забезпечених категорій громадян, а охоплюють населення загалом, бо головне призначення соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової приналежності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності, що потребує створення дієвої та ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення.

Отже, соціальний захист – це багаторівнева система економічних, соціальних та правових відносин з управління соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя. Система соціального захисту об'єднує такі елементи: соціальне забезпечення, соціальну допомогу окремим категоріям населення, соціальне страхування.

Список використаних джерел

1. Сімкіна О.В. Змістовний аспект поняття «соціальний захист» та основні засади його втілення на європейському просторі. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_7_4 (дата звернення: 08.05.2022).
2. Павлюк Т.І., Демченко О.П. Соціальний захист – складова частина соціальної політики. *Приазовський економічний вісник*. 2019. №2 (13). С. 246-251.
3. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року: Закон України від 07.08.2018 № 9015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6YF00A?an=332> (дата звернення: 08.05.2022).

Білозерова М. В., доктор філософії в галузі соціальної роботи,
викладач кафедри соціальної роботи
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Контент-аналіз як науковий метод дослідження напрямів формування поліпрофесійної мобільності фахівців соціальної сфери

Аналіз Закону України «Про соціальні послуги», Державних стандартів соціальних послуг дозволяють уявити структуру функціональних обов'язків як певну суму знань, умінь і навичок, що забезпечують професійну компетентність працівників соціальної сфери за соціально-педагогічним, психологічним, управлінсько-правовим, медичним та економічним напрямками [1, с. 51], що переконує у доцільності формування поліпрофесійної мобільності майбутнього соціального працівника, націленої на підготовку висококваліфікованого конкурентоспроможного спеціаліста.

Враховуючи це, ми визначили мету дослідження, визначити зміст процесу формування поліпрофесійної мобільності майбутніх соціальних працівників у ЗВО, що відображається у напрямках підготовки таких фахівців.

З цією метою нами проведено контент-аналіз доробку науковців з різних сфер діяльності. Змістовими елементами контент-аналізу є напрями формування поліпрофесійної мобільності майбутніх соціальних працівників. Для спрощення обробки синонімічні вирази різних авторів були об'єднані в один напрям, який несе спільне смислове навантаження. Результати цієї роботи викладено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Контент-аналіз дослідження напрямів формування поліпрофесійної мобільності фахівців.

Предметні галузі	Автори	Особистісний розвиток, мотивація на саморозвиток, самовдосконалення	Фахові знання та уміння за професійним спрямуванням, професійні компетенції	професійна адаптивність, міждисциплінарна координація у вивченні знань суміжних професій	Готовність до швидкої зміни виконуваних завдань	Упровадження та застосування інноваційних технологій	Взаємодія між субектами діяльності комунікативна ініціативність	Рефлексія та оцінка (готовності до ПМ)	Досвід прояву ПМ в різних ситуаціях
Соціальна робота	Гордєєва Т. [2]	+	+				+	+	
	Рідкодубська А. [3]	+		+		+			
Технічні	Сушенцева Л. [4]	+	+	+	+				+
Педагогічні	Хорєв І.	+	+	+	+				+
	Пріма Р.	+	+	+	+	+			+
Психологічні	Пілецька Л.	+	+	+			+		+
Управлінсько-правові	Шпекторенко І.	+	+	+	+		+		
Медичні	Гуменюк О.	+	+	+	+				+
Економічні	Іванченко Є.	+		+		+			
Всього		9	8	8	5	3	3	1	5

Особливу увагу зосереджуємо на *мотиваційному* напрямі (особистісний розвиток, мотивація на саморозвиток, самовдосконалення), оскільки мотивація на саморозвиток особистісно-професійних якостей є ключовою у професійній діяльності поліпрофесійно мобільного соціального працівника. Такий напрям характеризується зануренням здобувача в освітнє середовище, осмисленням особливостей обраної спеціальності, усвідомленням значущості своєї професії, прагненням досягти професійного успіху. При цьому важливо розвивати інтерес до навчання та отримання нових додаткових знань, навчатися ставити перед собою чіткі цілі.

Головними завданнями напряму є формування стійких мотивів до освітньо-професійної діяльності, уміння самостійно вибудовувати програму власної діяльності. В освітньому середовищі необхідно налагоджувати співпрацю між здобувачем та викладачем, адміністрацією закладу освіти, роботодавцем. Тому важливо забезпечувати не лише аудиторну, а й позааудиторну взаємодію, можливості вільного вибору освітніх компонентів, що допоможе у набутті досвіду самоосвітньої діяльності, коли необхідно діяти не за чітким розкладом занять, а за власним бажанням планувати свій час. Робота над формуванням поліпрофесійної мобільності за цим напрямом формує такі якості, як розуміння змісту майбутньої професійної діяльності та спрямованості на оволодіння сучасними методиками роботи соціального працівника на європейському рівні, наполегливість у бажанні до саморозвитку особистісних та професійних якостей, усвідомлення значення самоосвіти, самоорганізації та самовдосконалення.

Другий напрям – *пізнавальний* (опанування фаховими знаннями та уміннями за професійним спрямуванням, професійними компетентностями), мета якого створити сприятливе освітнє середовище для формування поліпрофесійної мобільності, яке націлене не лише на оволодіння глибокими фаховими знаннями, але і на набуття практичного досвіду, уміння самостійно трансформувати навчальну інформацію відповідно до індивідуальних властивостей, тобто для даного напряму характерна взаємодія між викладачем, здобувачем та базами практик як рівноправними учасниками процесу. Створення практико-орієнтованого середовища під час освітнього процесу сприятиме формуванню професійної адаптивності, міждисциплінарної координації у засвоєнні знань суміжних професій та готовності до швидкої зміни виконуваних завдань, накопиченні досвіду реалізації поліпрофесійної мобільності в різних ситуаціях. Здобувач зможе набути досвіду вирішення змодельованих практичних завдань у нестандартних ситуаціях. Очікуваним результатом є сформованість фахових поліпрофесійно мобільних компетентностей, здатність до набуття та розвитку особистісних якостей та потреби в систематизації та координації набутих знань, встановлення міжпрофесійних зв'язків, уміння застосовувати накопичений досвід у професійній діяльності.

Третій напрям — *діяльнісний* (взаємодія між суб'єктами діяльності,

комунікативна ініціативність, рефлексія та оцінка готовності до поліпрофесійної мобільності через різноманітні види навчальної практики). Він характеризується втіленням набутих особистісно-професійних якостей, готовністю бути поліпрофесійно мобільним фахівцем безпосередньо у професійній діяльності, тобто реального застосування теоретичного та практичного досвіду для вирішення виробничих ситуацій на робочому місці, а також упровадження інноваційних технологій. Очікуваним результатом є вільне володіння прийомами взаємодії із державними інституціями, здатність до вербальної і невербальної комунікації, адекватно оцінювати власний рівень професіоналізму, уміння аналізувати, коригувати свою діяльність та приймати рішення, належна культура спілкування й поведінки.

Таким чином, нами окреслено *мотиваційний* (особистісний розвиток, мотивація на саморозвиток, самовдосконалення), *пізнавальний* (опанування фаховими знаннями та уміннями за професійним спрямуванням, професійна компетентність, адаптивність, міждисциплінарна координація у вивченні знань суміжних професій та готовність до швидкої зміни виконуваних завдань та накопичення досвіду реалізації поліпрофесійної мобільності в різних ситуаціях) та *діяльнісний* (взаємодія між суб'єктами діяльності, комунікативна ініціативність, рефлексія та оцінка готовності до поліпрофесійної мобільності через різноманітні види практики) напрями формування поліпрофесійної мобільності майбутнього соціального працівника, яких ми будемо дотримуватись у подальших дослідженнях, обґрунтовуючи та упроваджуючи соціально-педагогічні умови формування поліпрофесійної мобільності.

Це зумовлює потребу в систематизації та координації набутих знань та вмій, встановленні міжпрофесійних зв'язків, в підвищенні мотивації працівників до оволодіння здібностями для успішної професійної діяльності майбутнього соціального працівника.

Список використаних джерел

1. Вступ до спеціальності: соціальна робота. Модуль 2: навч. посіб. / Тимошенко Н. Є. Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2014. 264 с.
2. Гордєєва Т.Є. Педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх соціальних: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04. Переяслав-Хмельницький, 2015. 21 с.
3. Рідкодубська Г. А. Педагогічні умови підготовки до професійної мобільності майбутнього працівника соціальної сфери. Молодь і ринок. 2017. № 5. С. 58 – 63.
4. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 439 с.

Соціально-економічна політика держави та її взаємозв'язок з економічною безпекою

Кожен громадянин України в більшій чи меншій мірі розуміє, що демографічна ситуація на території нашої країни є проблематичною. Дійсно, статистика останніх 30-ти років говорить про те, що з року в рік смертність в Україні перевищує народжуваність, а український народ все більше мігрує до інших країн, залишаючись там назавжди. Тому існує нагальна потреба провести детальне дослідження демографічної ситуації в країні та визначити основні проблеми і шляхи їх розв'язання.

Явище безробіття не оминуло України, і ми це добре відчуваємо в сьогоднішні дні, спостерігаючи бідних людей, зростання злочинності та економічний спад в цілому. Особливо актуальне питання безробіття сьогодні, в час економічної кризи.

Соціальна складова економічної безпеки підтримує такий стан розвитку держави, при якому держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [1].

Якість життя і розвиток людини – це терміни, що визначають характер корінних модифікацій, що відбуваються в методології сучасної економічної науки і стратегії розвитку багатьох країн.

Розвиток людини передбачає стійкість розвитку економіки, що забезпечує високий рівень якості життя для нинішнього і прийдешніх поколінь.

Існують **тенденції негативних наслідків для розвитку людини, із яких виділимо основні:**

- низький рівень реальних доходів більшості населення, наростання нерівності в доходах, наявність значної кількості бідних, безробіття;
- зберігаються організована злочинність, торгівля наркотиками, зброєю, дітьми і жінками, насилля, тероризм;
- низький рівень фінансування охорони здоров'я, освіти, культури нації; галузей, що мають стратегічне значення для розвитку людини;
- погане здоров'я значної частини дорослого населення і дітей, високий рівень захворюваності соціальними хворобами; зниження можливостей отримання висококваліфікованої медичної допомоги.

Виходячи з вище сказаного, **економічна безпека людини** – це такий стан, коли гарантовані передумови для захисту життєвих інтересів людини, коли забезпечується система соціального розвитку і захисту людини і суспільства.

Економічна безпека людської особистості зумовлюється національною економічною безпекою, соціально-економічною політикою держави.

Правовою основою економічної безпеки людини в нашій державі

виступають Конституція України, Цивільний кодекс України, закони і законодавчі акти України, що гарантують права і інтереси громадян України.

Державна стратегія економічної безпеки людської особистості включає в себе:

- характеристику внутрішніх і зовнішніх загроз;
- критерій і стан економіки, що відповідають умовам економічної безпеки людини;
- захист найважливіших інтересів людини на базі економічних, правових і адміністративних мір впливу;
- контроль за виконанням державної стратегії економічної безпеки людини.

Економічна безпека людини передбачає розробку і реалізацію системи мір, націлених на забезпечення життя громадян:

- продовольством;
- зайнятістю;
- освітою;
- інформацією;
- медичним обслуговуванням;
- пенсійним забезпеченням;
- захистом особистих збережень;
- житлово-комунальними послугами;
- сприятливими екологічними умовами і т. д. [5].

Найважливішим індикатором, що визначає стан ринку праці, є рівень безробіття, який до того ж є одним з основних макроекономічних показників. Рівень зареєстрованого безробіття, що розраховується за даними Державної служби зайнятості, не відображає в повній мірі всієї гостроти наявних проблем на ринку праці, пов'язаних з переважанням пропозиції праці над попитом на неї та всіх послідуєчих негативних наслідків, що витікають з цього. Більш реальну картину щодо масштабів поширення безробіття представляє оцінка безробіття згідно з методологічними підходами Міжнародної організації праці (МОП), що відображається даними табл. 1.

Таблиця 1 – Динаміка показників реального (за методологією МОП) та офіційного безробіття в Україні [3]

Найменування показника	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Чисельність безробітних за методологією МОП, тис. осіб	1847,6	1654,7	1678,2	1711,6
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	9,3	9,1	9,3	9,9
Чисельність безробітних, що перебували на обліку в Державній службі зайнятості	458,6	461,1	407,2	459,2

Рівень зареєстрованого безробіття, %	2,4	2,7	2,4	2,7
Перевищення чисельності безробітних за методологією МОП над чисельністю безробітних, що перебували на обліку в Державній службі зайнятості, разів	4,0	3,6	4,1	3,7
Перевищення рівня безробіття за методологією МОП над рівнем зареєстрованого безробіття, п. п.	+6,9	+6,4	+6,9	+7,2

За даними табл. 1 видно, що особливістю національного ринку праці є значний розрив між показниками зареєстрованого безробіття та показниками безробіття відповідно до методологічної оцінки МОП. Так, перевищення чисельності реального безробіття, яке визначається згідно з методологією МОП, над чисельністю, що є надзвичайно загрозливим явищем на зареєстрованого безробіття в період 2017-2020 рр. коливається в межах 4,0-4,1 рази, що є надзвичайно загрозливим явищем на ринку праці [4].

Висновок. Рівень безробіття в країні напряму залежить від стану економіки країни. Всі країни світу прикладають багато зусиль для подолання безробіття, але жодній ще не вдалося ліквідувати його повністю. Запорукою вирішення цієї проблеми є розробка і реалізація широкого комплексу відповідних заходів, насамперед, у соціально-трудої сфері. Слід посилити увагу щодо оновлення та підвищення технічного рівня робочих місць, зокрема, для того, щоб кожне з них забезпечувало зайнятому прожитковий мінімум і подальше зростання заробітної плати (з урахуванням інфляції).

Демографічна ситуація в Україні є катастрофічно негативною. Якщо в демографічну ситуацію не втрутитися, то з часом Україна просто зникне з мапи світу, а її територію загарбають вже не тільки Росія, але й інші сусідні країни, народ яких буде значно відповідальніше ставитися до родючих українських чорноземів, території з красивими пейзажами, рідкісними рослинами, тваринами, унікальною природою та до інших благ, якими так завзято нехтує та не цінує український народ. Тому варто вже сьогодні взятися за вирішення цієї ситуації. Причому участь в цьому потрібно взяти кожному з нас.

Державі необхідно робити акценти не на кількісних, а на якісних параметрах демографічного відтворення. Необхідно сконцентрувати зусилля на вирішенні поточних і стратегічних завдань – економічному забезпеченні відтворення населення, належному соціальному захисту сімей з дітьми та осіб похилого віку, поліпшенні екологічної ситуації, зниженні виробничого та побутового травматизму, популяризації здорового способу життя, забезпеченні доступності якісної медичної допомоги та освіти, що, зрештою, стане вагомим підґрунтям для переходу до сучасного режиму відтворення населення і підвищення тривалості повноцінного активного його життя.

Список використаних джерел

1. Про зайнятість населення : Закон України // Відомості Верховної Ради, 2013, № 24, ст. 243). [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
2. Державна служба зайнятості України. Статистична інформація. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>
3. Державна служба статистики України. Статистична інформація [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Тиждень UA [Електронний ресурс]. URL: <http://tyzhden.ua/News/50545>
5. Шевченко Л. С Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / О. А. Гриценко, С. М. Макуха [та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. – Х.: Право, 2019. – 321 с.

Запорожець М. С., ст. гр. СЗ-42
Науковий керівник: Ситник О. І., к. політ.н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальна реклама як складова інформаційного механізму соціального забезпечення

Соціальна реклама засіб соціальної комунікації та інформаційного механізму соціального забезпечення є відносно новим, модерним явищем у площині соціальних наук. Сьогодні реклама як обов'язкова частина ринкової економіки є одним із найвпливовіших засобів передачі інформації у суспільстві. Саме соціальна реклама є засобом соціалізації сучасної людини, важливим чинником у формуванні реакцій і установок особистості, а провідна її функція полягає у піднятті соціальних проблем, як значимих для суспільства в цілому, так і тих, що потребують негайного вирішення. На сучасному етапі явище соціальної реклами для українського інформаційного простору не є новим, проте є маловпливовим. Соціальна реклама стала об'єктом наукових досліджень таких вітчизняних науковців, як О.А. Агарков, О. Анісімова, О.І. Бугайова, В. Бугрим, Г.В. Горбенко, М.О. Докторович, О. Курбан, О. Лаврик, Н. Лисиця, Б. Обрителько, Т.М. Шальман та інші. Важливою проблемою вивчення соціальної реклами є відсутність систематизованих наукових досліджень, згрупованих даних про таке явище, як соціальна реклама, відсутній аналіз її як інструменту управління соціальними процесами, а також мало сформульовані перспективи подальшого розвитку соціальної реклами в Україні.

Соціальна реклама все активніше привертає інтерес українських наукових дослідників, що представляють різні концептуальні підходи щодо її визначення,

функцій, місця в комунікаційній системі сучасного суспільства. Так, М.О. Докторович визначає соціальну рекламу як «вид комунікації, орієнтований на залучення уваги до актуальних проблем суспільства та його моральним цінностям» [1, с.71]. О. Бугайова визначає соціальну рекламу як «інформаційний феномен і важливий інструмент у формуванні цивілізованого суспільства. З її допомогою можна окреслити проблеми суспільства та визначити шляхи їх вирішення» [2, с.123].

Інші дослідники соціальної реклами розглядають її як інформацію некомерційного змісту про духовні, моральні, етичні, родинні та національні цінності, добрі традиції, культуру дбайливого ставлення до природи та навколишнього середовища, здорового способу життя тощо, яка спрямована на досягнення суспільно-значущих цілей (Е. Ромат, Г. Ніколайшвілі, Д. Олтаржевський та ін.).

Важливим є розуміння функцій соціальної реклами в інформаційному механізмі соціального забезпечення. Аналізуючи функції соціальної реклами Д.О.Олтаржевський виокремлює головні функціональні напрямки соціальної реклами, серед яких:

- Формування громадської думки.
- Привернення уваги до актуальних проблем суспільного життя.
- Стимулювання дій щодо розв'язання виявлених проблем;
- Формування позитивного ставлення до державних структур.
- Демонстрація соціальної відповідальності бізнесу.
- Зміцнення соціально значущих інститутів громадянського суспільства.
- Формування нових типів суспільних відносин.
- Зміна поведінкової моделі суспільства.

Вищезазначені функціональні напрямки дозволяють виділити важливі функції соціальної реклами, які реалізуються у суспільному середовищі, серед яких: *соціально-регулятивна, інформаційна, економічна, просвітницька та естетична* [3, с.14].

Слід зазначити, що соціальна реклама як інструмент комунікації між суб'єктами управління якнайповніше реалізується саме у сфері соціальної політики, важливою складовою якої є соціальне забезпечення. Деякі дослідники, що вивчають соціально орієнтовані рекламні комунікації, вважають, що соціальна реклама є необхідним інформаційним відгалуженням соціальної політики держави [4, с. 58].

Ефективність соціальної реклами складається з таких ефектів:

- стабілізуючий ефект соціальної реклами: зниження соціальної напруги, збереження статус-кво державної влади, відносно рівноважне існування соціальної системи;
- соціалізуючий ефект соціальної реклами: засвоєння соціально схвалених світоглядних, ідеологічних орієнтирів, адекватних реальним процесам соціального буття і актуальним для цього періоду розвитку соціуму цінностям;

- інтегруючий ефект соціальної реклами: стимулювання соціальної згоди на основі позиціонування країни як сильної цивілізованої держави; мобілізаційний ефект соціальної реклами: формування в інформаційному просторі образів, стимулюючих усвідомлення й підтримку владних, управлінських рішень, соціальну і громадянську активність .

Список використаних джерел

1. Докторович М.О. Соціальна реклама: структура, функції, психологічний вплив. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2014. Вип. 115. С. 70-73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_115_21 (дата звернення 18.04.2022)
2. Бугайова О. І. Соціальна реклама як особливий жанр . Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство. 2013. Вип.1. С.123-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvkfm_2013_1%281%29_21 (дата звернення 18.04.2022)
3. Олтаржевський Д.О. Соціальна реклама: навч. посіб. К.: Центр вільної преси. 2016. 120 с.
4. Бугрим В. Соціальна реклама в інформаційному суспільстві. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2014. №50. С.58-62.

Малиновський В. Я., д. політ. н., професор,
професор кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Роль Кабінету Міністрів України у соціальній сфері

Державна політика у соціальній сфері реалізується в Україні через систему органів виконавчої влади. У зв'язку з цим особливо важливою є роль Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) як органу загальної компетенції, який на виконання Програми діяльності Уряду серед інших питань вирішує питання державного управління у сфері соціальної політики, праці та зайнятості.

Зважаючи на парламентсько-президентську форму державного правління, повноваження та функції Уряду є похідними від функцій парламенту. На КМУ ст. 116 Конституції України покладено такі основні функції та повноваження у соціальній сфері:

- забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; політики у сферах праці й зайнятості населення, соціального захисту, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;
- розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України;
- розробляє проект закону про Державний бюджет України і забезпечує

виконання затвердженого Верховною Радою України (далі – ВРУ) Державного бюджету України, подає ВРУ звіт про його виконання [1].

Як вищий орган у системі органів виконавчої влади (далі – ОВВ), КМУ:

- спрямовує та координує роботу міністерств, інших ОВВ, зокрема у соціальній сфері;

- утворює, реорганізовує та ліквідує відповідно до закону міністерства та інші центральні ОВВ, діючи в межах коштів, передбачених на утримання ОВВ;

- призначає на посади та звільняє з посад за поданням Прем'єр-міністра України керівників центральних ОВВ, які не входять до складу КМУ [1].

Згідно ст. 2 Закону України «Про КМУ», до основних завдань Уряду належать:

- вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості;

- забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

- розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм;

- спрямування та координація роботи міністерств, інших ОВВ, здійснення контролю за їх діяльністю [2, с. 6].

КМУ у сфері соціальної політики наділений такими основними повноваженнями:

- забезпечує проведення державної соціальної політики, вживає заходів щодо підвищення реальних доходів населення та забезпечує соціальний захист громадян;

- забезпечує підготовку проектів законів щодо державних соціальних стандартів і соціальних гарантій;

- забезпечує розроблення та виконання державних програм соціальної допомоги, вживає заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази закладів соціального захисту осіб з інвалідністю, пенсіонерів та інших непрацевдатних і малозабезпечених верств населення [2, с. 7].

Діяльність Уряду здійснюється в організаційній, законопроектній, нормотворчій, бюджетній, координуючій формах.

Організаційна. КМУ як вищий орган у системі ОВВ спрямовує і координує роботу міністерств та інших центральних ОВВ, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України,

додержання прав і свобод людини та громадянина. Міністерства та інші центральні ОВВ відповідальні перед КМУ, підзвітні та підконтрольні йому. Уряд утворює, реорганізовує і ліквідує міністерства та інші центральні ОВВ відповідно до закону в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на утримання ОВВ, затверджує положення про зазначені органи.

КМУ для забезпечення здійснення своїх повноважень утворює *урядові комітети* – робочі колегіальні органи Уряду, що утворюються для забезпечення ефективної реалізації повноважень КМУ, координації дій ОВВ шляхом вироблення узгодженої позиції щодо проектів нормативно-правових актів, програмних документів Уряду, документів з питань планування його діяльності, інших документів, що подаються на розгляд КМУ. Питання соціальної сфери віднесено до компетенції *Урядового комітету з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, соціальної політики та у справах ветеранів* [3].

Окрім того, Уряд утворює консультативно-дорадчі органи. Прикладом таких є *Рада у справах осіб з інвалідністю, Рада безбар'єрності, Національна рада з питань раннього втручання* – тимчасовий консультативний орган КМУ, утворений з метою підготовки пропозицій з питань формування та реалізації державної політики щодо запровадження, функціонування, розвитку в Україні системи раннього втручання, спрямованої на захист дітей раннього віку з порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень, підтримку батьків, законних представників таких дітей і забезпечення найкращих інтересів дитини.

Законопроектна. КМУ відповідно до Конституції України належить право законодавчої ініціативи у ВРУ. Уряд також забезпечує проведення експертизи внесених на розгляд парламенту іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи проектів законів, які надіслані парламентом. Члени КМУ мають право подавати висновки до проектів законів з питань, що належать до їх компетенції. Такі висновки надсилаються комітету ВРУ, визначеному головним з опрацювання відповідного проекту закону.

Нормотворча. КМУ використовує у межах своєї компетенції різні організаційно-правові форми діяльності, насамперед, видає постанови та розпорядження (ч. 1 ст. 117 Конституції), спрямовані на соціальний захист громадян, які мають нормативно-правовий характер і є обов'язковими для виконання [1].

Бюджетна функція. Вагомою є функція КМУ у формуванні та виконанні Державного бюджету України. У цьому документі встановлюються основні соціальні стандарти і гарантії. Зокрема, прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць; мінімальна заробітна плата у місячному та погодинному розмірі. КМУ забезпечує виконання Державного бюджету України. Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України подається Урядом парламенту, Президенту України та Рахунковій палаті не пізніше 1 квітня року, наступного за звітним. Розгляд у ВРУ річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України здійснюється за спеціальною процедурою,

визначеною Регламентом ВРУ.

Координуюча. Діяльність КМУ спрямовується на забезпечення інтересів Українського народу шляхом виконання Конституції та законів України, актів Президента України, а також Програми діяльності Уряду, схваленої ВРУ, вирішення питань державного управління у сфері соціальної політики, праці та зайнятості. КМУ спрямовує і координує роботу міністерств та інших центральних ОВВ, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного і державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, додержання прав і свобод людини та громадянина [2, с. 7]. З цією метою КМУ:

- 1) визначає стратегічні цілі, пріоритети і першочергові завдання щодо реалізації державної політики у відповідній сфері;
- 2) визначає критерії оцінки ефективності діяльності центральних ОВВ;
- 3) затверджує заходи, спрямовані на узгодження дій центральних ОВВ та об'єднання їх зусиль для виконання спільних завдань.

Спрямування і координація діяльності центральних ОВВ здійснюються КМУ шляхом видання відповідних актів та прийняття протокольних рішень з окремих питань за результатами їх обговорення на засіданні КМУ. Уряд заслуховує на своїх засіданнях звіти (інформацію) керівників центральних ОВВ про стан справ у відповідній сфері.

Таким чином, роль КМУ в соціальній сфері є визначальною, адже саме Уряд є головним розробником державної соціальної політики та організатором її реалізації за посередництвом очолюваної ним системи ОВВ.

Список використаних джерел

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.04.2022).
2. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. *Голос України*. 2014. 1 берез. 6-9 с.
3. Про утворення урядових комітетів та затвердження їх посадового складу: постанова Кабінету Міністрів України від 05.10.2020 р. № 921. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 16.04.2022).

Шляхи реалізації соціальної допомоги молоді в Україні

Перші кроки на шляху формування державних підходів до процесу регулювання питань та проблем молодіжного середовища були зроблені в 1992 – 1993 рр. з прийняттям таких базових молодіжних законодавчих актів, як декларація « Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» та Закон України « Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Так у декларації правовий та соціальний захист молодих громадян з метою створення стартових можливостей для їх повноцінного соціального становлення та розвитку було віднесено до головних принципів державної молодіжної політики, а створення соціальних служб для молоді – до одного з механізмів формування та реалізації даної політики [1, с. 408 – 409].

Розвиток понятійного апарату з питань державної молодіжної політики, у тому числі стосовно соціальної роботи, а також подальшого визначення державної діяльності у напрямку соціальної роботи знайшло у положеннях Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». У першій редакції цього документа було наведено та законодавчо закріплено тлумачення поняття «соціальні служби для молоді», які розглядалися як спеціальні заклади, що надають соціальні послуги та соціальну допомогу для молоді. Крім того, під час визначення принципів соціального становлення та розвитку молоді як теоретико-методологічних основ державної молодіжної політики до їх переліку віднесено доступність для кожного молодого громадянина соціальних послуг і рівність правових гарантій. Також у першій редакції закону окрему статтю присвячено положенню про створення соціальних служб для молоді, зміст роботи, статус спеціалістів із соціальної роботи. У цій статті визначено, що соціальні служби для молоді могли створюватися органами державної виконавчої влади та об'єднанням громадян. Служби мали надавати молодим людям інформаційну, правову, психолого-педагогічну, медичну та інші форми соціальної допомоги, реалізовувати заходи з метою запобігання негативним явищам у молодіжному середовищі та їх подолання, забезпечувати соціальну опіку окремих категорій молоді, зокрема, інвалідів, дітей-сиріт [2, с. 410 – 411].

У процесі створення загальних молодіжних законів України у владних структурах точилися дискусії щодо необхідності підготовки нормативно-правових актів, які регулюватимуть сферу соціальної роботи. Однак процес правового врегулювання цього питання розтягнувся на десять років. Визначення організаційно-правових засад соціальної роботи з дітьми та молоддю знайшло своє відображення в однойменному Законі України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», прийнятому в червні 2001 р. Закон складається з 20 статей, об'єднаних у 5 розділі. Пізніше до цього закону двічі

вносилися зміни, що стосувалися перейменування центрів соціальних служб для молоді в центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та розширення переліку послуг соціальної реабілітації неповнолітніх, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк, та молоді, яка відбувала покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк [3, с. 76 – 82].

Редакція Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» від 2009 року сильно відрізняється від попередньої. Якщо визначення вищеназваних десяти термінів були наведені в першій статті документа, то з 2009 р. з'явилися інші відмінності в кількості дітей. З'явилася така послідовність: 1) «Соціальна робота управління сім'єю, дітьми та підлітками» (перше «соціальне управління» замість дітей;); 2) «оцінка потреб» (введено вперше, посів друге місце замість терміна «соціальне обслуговування»); 3) «соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю» (посів третє місце замість першого, раніше називався «соціальна робота з дітьми та молоддю», зазнав суттєвих змін); 4) «Соціальна інспектування» (четверте місце замінене на шосте місце, є очевидні зміни); 5) «соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді» (посів п'яте місце замість другого, раніше мав назву «соціальне обслуговування», зазнав суттєвих змін); 6) «соціальна профілактика» (посів шосте місце замість четвертого); 7) «соціальна реабілітація» (посів сьоме місце замість п'ятого); 8) «соціальний супровід» (посів восьме місце замість третього, не зазнав змін); 9) «супервізія» (введено вперше); 10) «фахівець із соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю» (посів десяте місце замість восьмого, зазнав змін) [4].

Аналіз положень, присвячених визначенню ключових понять у сфері соціальної роботи, свідчить про те, що в новій редакції закону вилучено два терміни «центри соціальних служб для дітей, сім'ї та молоді» та «волонтерський рух», та включено два нових «оцінка потреб» та «супервізія». Відповідно до документа «оцінка потреб» розглядається як процес збору, узагальнення та аналізу соціальними працівниками інформації щодо стану та життєвих обставин об'єкта соціальних послуг з метою визначення видів та обсягів послуг, їх впливу на процес подолання складних життєвих обставин. Термін «супервізія» тлумачиться, як вид діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спрямований на забезпечення належної якості соціальної роботи, запобігання професійним ризикам шляхом навчання соціальних працівників, наставництва та професійної підтримки на робочому місці [5].

Зміни 2009 року до Закону України «Соціальна робота для дітей та молоді» є результатом нового розуміння теорії, законодавства та організаційних засад соціальної роботи для сім'ї, дітей та молоді. Це ознака глибшого розуміння ролі соціальної роботи в соціальному та професійному середовищі.

Тому з впровадженням окремого закону, що регулює соціальну роботу з молоддю, були сформовані та чітко окреслені принципи важливого напрямку національної молодіжної політики. Формулювання законодавства про соціальну

роботу з молоддю відображає процес удосконалення в країні способів сприяння соціалізації молоді. Очевидно, що вдосконалення «Закону України про соціальну роботу з дітьми та молоддю» в основному має на меті визначити теоретико-концептуальну основу соціальної роботи з молоддю, і до її механізму суттєвих змін не внесено. Подальший розвиток досліджень у цій галузі потребує детального порівняльного аналізу досвіду України та Європи у співпраці з молоддю.

Список використаних джерел

1. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні: Декларація від 15 груд. 1992 р. № 2859-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text> (дата звернення 20.11.2021).
2. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні. Закон України від 5 лютого 1993 року № 2998-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text> (дата звернення 15.10.2021).
3. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю: Закон України від 21 черв. 2001 р. № 2558-ІІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text> (дата звернення 20.11.2021).
4. Про внесення змін до Закону України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю»: Закон України від 15 січ. 2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-17#Text> (дата звернення 20.11.2021).
5. Бородін Є. Розвиток законодавчих засад соціальної роботи з молоддю в Україні. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02\(5\)/10beirmu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02(5)/10beirmu.pdf) (дата звернення 02.12.2021).

Сушик І. В., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Орищин Н. В., ст. гр. СЗ-21
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Міжнародні етичні кодекси в роботі соціального працівника

З середини ХХ ст. у світі активізувався процес формування нових моделей етичної кодифікації професійної діяльності працівників. Дискусії щодо професійної етики та стандартів у соціальній роботі тривають роками, а зміст етичних концепцій трансформується, змінюється, набуває нових значень. В зарубіжних країнах, таких як США, Великобританія, Японія професійні стандарти давно розроблені, трудові дії працівників, разом із відповідними вимогами до знань, умінь, навичок, проаналізовані, структуровані та викладені у компактній стандартній формі.

В Україні деонтологія соціальної роботи як комплекс професійних, правових і морально-етичних правил лише стає на шлях свого розвитку.

Відчувається нестача нормативних регуляторів у діяльності соціальних працівників. Не відпрацьована система кодексів професійної етики та комісій з розслідування етичних порушень тощо. Не існує жодного офіційного керівництва по роботі з етичними дилемами, а кодекс, вірніше його проєкт, не містить необхідної інформації.

Кодекс етики професійної поведінки існує головним чином для професій, що мають особливу відповідальність перед суспільством. Кодекс (з латин. стовбур, колода, навощені дощечки для письма) – сукупність моральних норм, правил поведінки, необхідних до виконання. У професійній діяльності існує безліч питань, які чинне законодавство, яке регламентує права і обов'язки конкретних фахівців, не може охопити своїм регулюванням. У зв'язку з цим виникає необхідність в додатковому регулюванні професійної поведінки. Саме тому основним завданням розробників етичних кодексів є формулювання та впровадження в професійне середовище принципів і норм корпоративної етики, які спрямовані на вирішення морально-етичних проблем і спірних ситуацій, запобігання зловживанням у різних сферах професійної діяльності.

Наявність кодексів професійної етики є показником моральної зрілості суспільства, яке може без допомоги держави самостійно регламентувати поведінку своїх членів. Представники багатьох професій вже давно мають свої професійні кодекси (кодекс лікарської етики більш відомий як клятва Гіппократа).

В основу Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України (проєкт) покладений вітчизняний досвід і міжнародні етичні принципи й стандарти соціальної роботи, що визначені на загальних зборах Міжнародної Федерації соціальних працівників (IFSW) у м. Коломбо (Шрі-Ланка) 6-8 липня 1994 р. [1].

Серед міжнародних Етичних кодексів соціальної роботи можна визначати наступні: «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти» («Ethics Social Work – Principles and Standards») – складається з двох частин: «Міжнародна декларація етичних принципів соціальної роботи» і «Міжнародні етичні стандарти соціальних працівників», в яких описуються етичні принципи і стандарти соціальних працівників щодо клієнтів і колег; «Етика соціальної роботи, визначення принципів» («Ethics in Social Work, Statement of Principles») – документ Міжнародної федерації соціальних працівників і Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи, який окреслює сім прав людини, навколо яких має ґрунтуватися діяльність соціальних працівників. У 2018 р. було ухвалено «Глобальну декларацію етичних принципів соціальної роботи» («Global Social Work Statement of Ethical Principles») – два окремі документи Міжнародної федерації соціальних працівників і Міжнародної асоціації шкіл соціальної роботи: різні тлумачення етичних принципів [2, с. 30].

«Міжнародна декларація етичних принципів соціальної роботи», яка міститься в міжнародному Етичному кодексі «Етика соціальної роботи: принципи і стандарти» виділяє дванадцять етичних принципів. Основна увага

звернена питанням унікальності людини, яка потребує поваги; права на самореалізацію людей; забезпечення максимального блага всім членам суспільства; використання знань і вмінь соціальних працівників задля надання допомоги людям, що звернулися; поваги права на приватне життя, конфіденційності в своїй професії; зведення до мінімуму застосування правового примусу у розв'язанні проблем клієнта тощо [3, с. 244 – 245].

У «Глобальній декларації етичних принципів соціальної роботи» сформульовано такі принципи: «Визнання гідності людини – своїм ставленням, словами та вчинками соціальні працівники визнають і поважають природжену, невід'ємну гідність та цінність усіх людей. Вони мають поважати всіх людей, але ми кидати виклик переконанням та діям тих, хто знецінює себе чи інших осіб. Сприяння правам людини – соціальні працівники підтримують фундаментальні та невід'ємні права всіх людей і сприяють їм.

Соціальна робота базується на повазі до цінності та гідності всіх людей, на повазі до індивідуальних і соціальних, громадянських прав, що з них випливають. Соціальні працівники часто працюють з людьми, щоб знайти відповідний баланс між конкуруючими правами людини. Сприяння соціальній справедливості – соціальні працівники несуть відповідальність за залучення людей до досягнення соціальної справедливості у суспільстві в цілому та стосовно людей, з якими вони працюють. Це означає: протистояти дискримінації та інституційному гнобленню; повага до різноманітності; доступ до справедливих ресурсів; протистояння несправедливій політиці; розвиток солідарності.

Сприяння праву на самовизначення – соціальні працівники поважають і підтримують право людей приймати власні рішення та робити вибір, якщо це не загрожує правам та законним інтересам інших людей. Сприяння праву на участь – соціальні працівники працюють над зміцненням самооцінки та можливостей людей, сприяючи їх повній участі у всіх аспектах ухвалення рішень та дій, які впливають на їхнє життя. Повага конфіденційності та приватності. Ставлення до людей як до цілісних індивідів – соціальні працівники визнають біологічні, психологічні, соціальні та духовні аспекти життя людей, розуміють їх і ставляться до всіх людей як до цілісних індивідів. Етичне використання технологій та соціальних медіа. Професійна доброчесність» [4, с. 74 – 76].

Важливим етичним принципом у соціальній роботі є толерантність. Толерантність варто розуміти як особистісну або суспільну характеристику, що базується на усвідомленні того, що світ і соціальне середовище багатомірні, тому мають право на існування відмінні погляди й переконання. Толерантність можна розглядати в контексті таких понять, як попередження, сприйняття, розуміння, визнання, що передбачає здатність бачити світ одночасно із двох точок зору: власної й іншої, бачити людину як носія альтернативних цінностей, іншої логіки мислення, відмінних форм поведінки, а також усвідомлення свого права відрізнятись від інших людей.

16 листопада 1995 р. конференцією ЮНЕСКО було прийнято «Декларацію принципів толерантності» [5, с. 51]. У ній говориться, що «толерантне ставлення один до одного, солідарність, діалог і взаєморозуміння повинні стати нормою поведінки і дій усіх людей без винятку, соціальних груп, політичних партій, громадських організацій і рухів, адже толерантність є не тільки важливим принципом, а й необхідною умовою соціально-економічного розвитку людства»

Основні аспекти, які висвітлюються у «Декларації принципів толерантності»: толерантність являє собою повагу, правильне розуміння різних культур світу і людської індивідуальності; толерантність – це не поблажливність, а поважливе ставлення до головних прав і свобод особистості; толерантність – це обов’язок сприяти утвердженню прав людини.

Подібне значення до тривалості є прояв поваги до прав людини, тобто це не терпиме ставлення до соціальної несправедливості, а визнання людиною, що кожна особистість відрізняється одна від одної і нормально, що в кожного різна мова, політичні погляди, зовнішність тощо.

Отже, кодекс соціальних працівників це механізм, що контролює формування професійної моралі. Професійні кодекси з часом змінюються, зміст етичних концепцій трансформується, набуває нових значень. У міжнародній практиці йде динамічний процес перегляду і напрацювання нових кодексів (принципів, законів) щодо діяльності працівників соціальної сфери. Крім того, відбувається процес формування глобальних етичних принципів соціальної роботи. У напрацьованих документах останніх років все більше уваги приділено питанням соціальної згуртованості, протидії суспільним стереотипам, запобіжним заходам під час використання новітніх технологій тощо. Деонтологія соціальної роботи в Україні, орієнтуючись на міжнародний досвід, напрацьовує свою кодексову культуру.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Етичного кодексу спеціалістів із соціальної роботи України від 09.09.2005 N 1965 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1965643-05#Text> (дата звернення: 1.05.2022)
2. Семигіна Т. В. Сучасна соціальна робота. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2020. 275 с.
3. Соціальна робота в Україні. За редакцією І. Д. Зверєвої, Г. М. Лактіонової. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
4. Семигіна Т. В. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 1. С. 70 – 85.
5. Декларація принципів толерантності. *Національна історична бібліотека Україна*. URL: <https://nibu.kyiv.ua/exhibitions/337/> (дата звернення: 1.05.2022)

Соціальний захист населення в умовах воєнного стану

Голотюк Г. В., ст. гр. СЗз-41

Науковий керівник: Жук О. М., к. іст. н., доцент,
завідувач кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Діяльність координаційних штабів з питань соціального захисту населення України в умовах воєнного стану

З початком військової агресії Російської Федерації проти України виникла нагальна необхідність формування системи взаємозв'язків із різними структурами та інституціями, як всередині держави, так й на міжнародній арені. У зв'язку з цим, в Україні як на загальнодержавному, так й на регіональному рівнях розпочали роботу щодо створення координаційних штабів за різними напрямками роботи, в тому числі, й щодо питань соціального захисту.

Так, Указом Президента України «Про координацію заходів з вирішення гуманітарних та соціальних питань» від 2 березня 2022 р. № 93/2022 було утворено Координаційний штаб з гуманітарних та соціальних питань. Ключовим завданням штабу є забезпечення ефективної співпраці з дипломатичними представництвами і консульськими установами іноземних держав в Україні, міжнародними організаціями, іноземними донорами щодо надання гуманітарної допомоги Україні, а також оперативну взаємодію з представниками обласних військових адміністрацій для швидкого реагування та вирішення соціальних потреб населення.

Для найбільш комплексного залучення коштів Національний банк України відкрив спеціальний рахунок штабу для збору коштів для надання гуманітарної допомоги особам, які опинилися у складних життєвих обставинах у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

Ключовими напрямками роботи Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань є:

1. Переговори (комунікації з урядами інших держав, міжнародними фінансовими та благодійними організаціями для отримання гуманітарних вантажів);
2. Доставка (завезення та доставка міжнародної гуманітарної допомоги);
3. Закупівля (закупівля продовольства в українських виробників та формування і комплектація продуктових наборів);
4. Роздача (розподіл гуманітарної допомоги силами обласних адміністрацій та місцевої влади).

За 50 днів функціонування Координаційного штабу, вдалося реалізувати ряд ініціатив, а також залучити допомогу з різних джерел, зокрема [1]:

- 270 000 тонн гуманітарного вантажу доставлено з різних куточків світу;

- понад 3,7 млн людей евакуйовано залізницею;
- 291 705 людей вдалося евакуювати гуманітарними коридорами із заблокованих російськими окупантами міст;
- понад \$923,8 млн. перераховано світовими благодійниками на рахунки міжнародних організацій, таких як UNICEF, UNHCR, Disasters Emergency Committee, при цьому 4,26% від суми перераховано на рахунки НБУ та українських посольств.

Найбільше коштів надійшло від благодійників із Великої Британії (47%), Нідерландів (майже 18 %), Чехії (11%) та США (майже 8%).

Створено регіональні хаби в Закарпатті, Львові, Івано-Франківську та Харкові. Так, найбільшим хабом гуманітарної підтримки, який зосередив 51% усіх вантажів стало місто Львів. Для координації відправки та отримання гуманітарної допомоги було створено онлайн портал гуманітарної допомоги (<https://help.gov.ua/>) з використанням якого особа з будь-якої точки світу у три кроки може допомогти Україні:

- повідомити Україну про бажання надати гуманітарну допомогу;
- придбати гуманітарну допомогу та направити запит на ввезення;
- доставити гуманітарну допомогу.

У межах роботи Координаційного штабу з гуманітарних та соціальних питань, зокрема, програми психологічної допомоги «Розкажи мені» через телеграм-канал, сайт та чат-бот проконсультовано понад 2 тис. дорослих, підлітків і батьків з дітьми, підготовлено понад 30 інструкцій, працює 550 психологів, які надають консультації, створено ілюстровану казку для дітей про війну, де добро перемагає зло.

Питання захисту дітей, які постраждали внаслідок військової агресії постало в Україні особливо гостро. У зв'язку із цим, Постановою Кабінету Міністрів України від 17 березня 2022 р. № 302 утворено Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Метою діяльності Координаційного штабу є сприяння координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану.

До основних напрямів роботи Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, за цей період належать [2]:

1. Забезпечення безпечного переміщення (евакуації) дітей, які проживають або зараховані на цілодобове перебування до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування, дітей, влаштованих в сімейні форми виховання, на безпечну територію.

2. Забезпечення розміщення та задоволення потреб дітей, переміщених (евакуйованих) на безпечні території, у тому числі здійснення контролю за постановкою на консульський облік у державі їх тимчасового влаштування.

3. Визначення проблемних питань щодо захисту прав дитини, що виникають в умовах воєнного стану, та способів їх вирішення.

Таким чином, діяльність координаційних штабів в умовах воєнного стану

сприяє ефективній реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення, підсилює та злагоджує роботу різних структур та інституцій, що в підсумку сприяє напрацюванню ефективних та комплексних рішень, які захищають дітей, населення в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення 18.04.2022).
2. Звіт про роботу Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. URL: bit.ly/CoordinationShtab (дата звернення 18.04.2022).

Дзенік Л. В., ст. гр. СЗ-41
Науковий керівник: Майборода О. Л., к. іст. н., доцент
кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національно технічний університет, м. Луцьк

Нормативно-правове регулювання статусу вимушено переміщених осіб в умовах воєнного стану

У результаті анексії Криму та проведення антитерористичної операції на сході України багато людей змушені були залишати своє постійне місце проживання [2, с.175]. Чимало з них емігрували за кордон, але багато було тих, хто змінив своє місце проживання всередині України. Це стосується переміщення осіб, тобто вимушений переїзд в інші регіони України. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб був закріплений юридично у жовтні 2014 року в Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4].

Окремі теоретичні та практичні аспекти міжнародного захисту та допомоги внутрішньо переміщеним особам розглядалися в працях С.Бритченко, М. Буроменського, О. Гончаренко, А. Гринчака, Д. Іванова, О. Малиновської, В. Новік, В. Потапова, С. Чеховича та інших.

Основною метою статті є визначення правового статусу вимушено переміщених осіб в період воєнного стану, окреслення проблемних питань встановлення та реалізацію правового статусу осіб цієї категорії.

У зв'язку з військовим вторгненням 24 лютого 2022 року Росії в Україну, в останній введено режим воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5].

Внутрішньо переміщеною особою (далі – ВПО) вважають людину або людей, котрі були змушені чи обов'язані покинути чи залишити свої будинки або місця постійного проживання, зокрема внаслідок або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини,

стихійних або створеною людиною лих і які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів [6].

Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, у тому числі на оплату комунальних послуг, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» [1; 3].

Станом на 6 липня 2021 року, за даними Єдиної інформаційної бази даних про ВПО, взято на облік 1 473 650 переселенців з тимчасово окупованих територій Криму, м. Севастополь, Донецької та Луганської областей. Але через те, що реєструвалися далеко не всі ті, хто змінив своє місце проживання, а деякі одразу після фактичного переміщення змінили своє офіційне місце реєстрації, реальна кількість переселенців становила набагато більшу кількість.

У законі «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», зазначається, що ВПО вважається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4].

З 2014 року було прийнято велику кількість спеціальних законів та інших нормативно-правових актів, що стосуються захисту ВПО, але на жаль як само це законодавство так і практика його застосування виявились непослідовними, суперечливими та не забезпечили основоположних прав ВПО, які гарантовано Конституцією України та нормами міжнародного права, зокрема Європейською Конвенцією про права людини.

В зв'язку з нападом Росії на Україну з 24 лютого 2022 року понад 11 млн. українців були змушені переселитися в безпечніші області країни чи виїхати за кордон. Тому наразі питання сприяння інтеграції ВПО через усунення перешкод у реалізації їх прав та основоположних свобод, забезпечення повного доступу до адміністративних, соціальних, культурних та інших послуг, а також створення умов для розвитку потенціалу та посилення спроможності внутрішньо переміщених осіб у приймаючих територіальних громадах є найбільш актуальним [6].

Наразі отримати статус ВПО можуть особи, які перемістилися з Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Сумської, Харківської, Херсонської, Чернігівської областей та міста Києва в інші області України. Статус ВПО особа може отримати також, якщо переміщується в межах однієї області в іншу територіальну громаду, якщо в місце проживання такої особи йдуть активні бойові дії.

Одразу треба звернути увагу, що особи, які перетнули міжнародно визнані державні кордони України не є ВПО тому отримати статус такої особи вони не

можуть [6].

Для того, щоб отримати статус ВПО та довідку ВПО наразі існує декілька варіантів:

- 1) звернутися особисто до Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП);
- 2) звернутися до виконавчого органу місцевої ради;
- 3) звернутися до департаменту соціального захисту населення місцевої державної адміністрації;
- 4) скористуватися порталом та мобільним застосунком ДІЯ [6].

Для реєстрації особи в якості ВПО необхідно надати документ, що посвідчує особу (паспорт); довідку про отримання індивідуального податкового номеру (РНОКПП). Підтвердженням РНОКПП також може бути відповідний штамп в паспорті старого зразка (книжечка), або інформація, яка міститься в ID-картки. У разі, якщо статус ВПО отримує дитина також необхідно надати свідоцтво про народження.

Також необхідно заповнити відповідну заяву де вказати персональні дані, останнє місце проживання/реєстрації та фактичне місце проживання на час подання заяви, а також номер банківського рахунку (єПідтримка, або для соціальних виплат) за стандартами IBAN.

Наразі більшість переміщених осіб вимушені особисто звертатися до відповідних органів в зв'язку з наступним:

- по-перше, не всі користуються додатком Дія з різних причин;
- по-друге, функція отримання статусу ВПО через додаток Дія доступна лише для громадян, які звертаються для отримання статусу внутрішньо переміщеної особи вперше та мають відомості про картку платника податків та ID-картку чи біометричний закордонний паспорт у «Дії» [6].

Підтвердженням статусу внутрішньо переміщеної особи є довідка про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (довідка ВПО), яка діє безстроково і видається органами соціального захисту населення [7].

Отже, кожна особа, для отримання статусу ВПО, залишивши своє місце проживання та звернувшись до органу соціального захисту за новим місцем проживання, повинна довести, що вона проживала на тій території України, яка стала небезпечною для подальшого проживання внаслідок військових дій або надзвичайної ситуації природного чи техногенного характеру. Ми вважаємо, що проблема нормативно-правового регулювання статусу вимушено переміщених осіб в умовах воєнного стану є недостатньо вивченою на цьому етапі та є досить актуальною станом на сьогодні, і потребує подальшого вивчення, уточнення та доповнення.

Список використаних джерел

1. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#Text> (дата

звернення: 10.05.2022).

2. Микитенко Є. В. Загальні проблеми реалізації правового статусу внутрішньо переміщених осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2015, № 4, с. 175-178.

3. Права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб. *Безоплатна правова допомога*. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Права_та_обов%27язки_внутрішньо_переміщених_осіб (дата звернення: 10.05.2022).

4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 10.05.2022).

5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.05.2022).

6. Семенова М. Статус внутрішньо переміщеної особи в Україні. *Адвокатське бюро «ЮФ «Семенова і Партнери»*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211039_status-vnutrshno-peremshcheno-osobi-v-ukran (дата звернення: 28.04. 2022).

7. Статус ВПО: зміни в законодавстві. *Право на захист*. URL: <https://r2p.org.ua/status-vpo-zminy-v-zakonodavstvi/> (дата звернення: 10.05.2022).

Доротюк В.О., ст. гр. СЗ-31

Науковий керівник: Мартинюк Я.М., к. іст. н., доцент
кафедри соціогуманітарних технологій

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальний захист дітей в умовах воєнного стану

Однією із найбільш вразливих категорій населення завжди були діти. З початком війни в Україні 24 лютого 2022 року, вони потребують ще більшої уваги та захисту, особливо, зі сторони держави.

В законі України «Про охорону дитинства» у статті 30 зазначається «Держава вживає всіх необхідних заходів для забезпечення захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї, включаючи розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон. У разі якщо вік особи не визначений і є підстави вважати, що ця особа є дитиною, їй надається захист, передбачений цією статтею, до встановлення віку. Усі дії держави стосовно захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, здійснюються відповідно до норм міжнародного гуманітарного права» [4]. Розгортання активних бойових дій на значній території України спричинило появу великої кількості переміщених

осіб, як у західні регіони, так і за межі країни. Значну частку таких осіб складають саме діти, посилена увага до їх соціального захисту є необхідною. Зважаючи на це, Міністерство соціальної політики значно інтенсивніше проводить свою діяльність, спрямовану на захист і підтримку дітей. Міністерство здійснює роботу по співпраці з міжнародними організаціями, зокрема ЮНІСЕФ та ООН, а також із багатьма європейськими державами. Така діяльність, яка спрямована на світову арену, є досить ефективною та результативною, оскільки це дає можливість забезпечити допомогу більшій кількості осіб, які цього потребують, і надати ще більшого розголосу цієї ситуації у міжнародному просторі, тим самим привертати увагу і залучатись сильнішою підтримкою.

Основним нормативно-правовим актом в Україні, що забезпечує права дітей є закон України «Про охорону дитинства». У ньому викладені і основні поняття: «дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше; дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні;» [4].

Міністерство соціальної політики України звернулось до Міністерства закордонних справ України для координації роботи щодо захисту прав дітей, переміщених до інших країн внаслідок воєнних дій. Зокрема, у листі Мінсоцполітики інформує про порядок організації евакуації дітей на безпечні території, у тому числі за кордон, зокрема, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які цілодобово перебувають у закладах. Міністерство наголошує, що Україна зобов'язана вжити усіх заходів, щоб жодну дитину, яка перебуває за межами України, не було незаконно усиновлено чи передано на виховання іноземцям без згоди України та дотримання міжнародного і національного законодавства. Наразі Україна не розглядає питання зміни чи спрощення процедури міждержавного усиновлення і не надає дозволів на усиновлення дітей іноземними громадянами. Для того, щоб забезпечити контроль за поверненням кожної дитини в Україну після стабілізації ситуації Мінсоцполітики звернулось до Міністерства закордонних справ з проханням забезпечити належну роботу консульських установ України в країнах, до яких переміщено дітей внаслідок воєнних дій, щодо: взяття таких дітей та супроводжуваних осіб на тимчасовий консульський облік, забезпечення належного захисту їхніх прав та найкращих інтересів в країні перебування, сприяння у поверненні переміщених дітей на територію України після стабілізації ситуації в державі. Також Мінсоцполітики запропонувало заручитись у цьому підтримкою Комітету ООН з прав людини [1]. Міністерство соціальної політики України разом із ЮНІСЕФ розпочинають багатоцільову

програму грошової допомоги для незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну та потребують фінансової підтримки. Додаткові виплати у рамках цієї програми мають посилити державні програми підтримки внутрішньо переміщених осіб, започатковані Урядом України. Згідно з дослідженнями, грошова допомога – ефективний інструмент реагування на потреби дітей. У довгостроковій перспективі вона допомагає зміцнити стійкість родини у стресовій ситуації, знижує вразливість до наступних криз. Допомогу зможуть отримати родини, що належать до таких категорій: 1) родини, які мають трьох і більше неповнолітніх дітей, з яких принаймні одна дитина не досягла двох років; 2) сім'ї з двома або більше дітьми, де одна дитина має інвалідність [2].

Велика кількість країн налагоджують співпрацю з Україною задля підтримки нормального функціонування соціальної сфери, зокрема, надання соціального захисту дітям, які опинились в умовах воєнного стану. Такими країнами-партнерами є: Польща, Угорщина, Іспанія, Італія, Греція, Німеччина, Австрія, Швейцарія, Туреччина, Бельгія, Литва, Латвія. Саме з цими державами Україна налагоджує співпрацю і спільно діє задля досягнення цілі.

26 квітня 2022 року був останнім днем моніторингового візиту членів Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану. Члени моніторингової групи взяли участь у зустрічах Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства надзвичайних справ, Міністерства соціальної політики та праці, зокрема з Департаментом міграційної політики, Міністерства освіти, Уповноваженим Комісаром з питань неповнолітніх, Представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та іншими громадськими і міжнародними організаціями Італійської Республіки. Ці зустрічі були спрямовані на: вирішення питань обліку дітей, які вимушені були переїхати за межі своєї країни, у зв'язку з нападом російської федерації на Україну; недопущення порушення прав таких дітей; уникнення ситуації торгівлі дітьми[3].

Одним із найбільш важливих кроків стало створення урядом координаційного штабу для захисту прав дітей в умовах воєнного стану. Штаб координуватиме роботу центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо евакуації, створення безпечних умов та забезпечення прав під час воєнного стану: дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, в тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які не мають такого статусу, але проживають або зараховані до закладів різних типів, в тому числі дітей з інвалідністю; дітей, які виховуються в сімейних формах виховання; дітей, які влаштовані до сімей патронатних вихователів. Координаційний штаб очолять співголови – Міністр соціальної політики України та Радник – уповноважений Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації [5].

Отже, активна діяльність Міністерства соціальної політики щодо

соціального захисту дітей, насамперед, спрямована на організацію евакуації надання притулку дітям, в тому числі, за кордоном, захист їх прав, недопущення незаконного усиновлення та в подальшому безпечно і гарантоване повернення в Україну. Важливим моментом стала співпраця із міжнародними організаціями та європейськими державами, для яких також ситуація в Україні і соціальний захист дітей є важливим питанням.

Список використаних джерел

1. Мінсоцполітики координує з МЗС роботу щодо захисту прав дітей, переміщених до інших країн внаслідок воєнних дій / Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21503.html> (дата звернення 30.04.2022)

2. Мінсоцполітики спільно з ЮНІСЕФ запроваджують програму грошової допомоги вразливим родинам із дітьми / Міністерство соціальної політики/ URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21634.html>. (дата звернення 01.05.2022)

3. Моніторингова група завершила візит до країн ЄС з питань захисту прав українських дітей / Міністерство соціальної політики/ URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21766.html> (дата звернення 30.04.2022)

4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 01.05.2022)

5. Уряд створив координаційний штаб для захисту прав дітей в умовах воєнного стану / Міністерство соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21568.html> (дата звернення 30.04.2022)

Жук О. М., к. іст. н., доцент,
завідувач кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк
Корецька Т. К., к. н. держ. упр.,
в. о. доцента кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк,
заступник директора департаменту
соціальної політики Луцької міської ради

Соціальна підтримка населення України в умовах воєнного стану

24 лютого 2022 року мирне життя усіх українців закінчилося. Вибухи російських ракет і авіабомб розколало життя українців. В Україні введено воєнний стан. Ніхто не міг уявити, що слова про бойові дії, які ми пам'ятали тільки за підручниками з історії про Другу світову війну, перетворюються для нас в жахливу реальність. В перші дні налякані українці почали приймати рішення про переміщення своїх сімей в безпечні місця.

В межах України внутрішньо перемістилося близько 3,5 млн. осіб. Багато переміщених осіб перемістилися до Львівської та Волинської областей. Станом на 1 травня у Волинській області прийняли 62839 вимушено переміщених українців (за інформацією Координаційного центру Волині). 59 тисяч переселенців оформили статус внутрішньо переміщеної особи. Серед них понад 28600 осіб працездатного віку, більше 2 тис. особи з інвалідністю, понад 7600 пенсіонерів, понад 70 багатодітних родин.

Переселенців на Волині приймають в усіх районах та містах. Так найбільше розміщено у Луцькому районі та Луцьку – 15652 внутрішньо переміщених українців, у Ковельському районі та місті Ковель – 14784 людини, у Володимир-Волинському районі а також у містах Володимир та Нововолинськ прийняли 15079 переселенців, у Камінь-Каширському районі розмістилось – 3659 людей. Для оперативного вирішення розміщення переміщених осіб на Волині діє цілодобова гаряча лінія за номером 778 211.

Відразу від початку вторгнення російських військ та переміщення людей в безпечні місця, держава, люди та волонтери об'єдналися спільними зусиллями, щоб допомогти тим людям, які покинули свої домівки де відбуваються активні військові дії російськими окупантами.

Так на державному рівні було прийнято низку законодавчих рішень щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб. Постановою Кабінету Міністрів від 20 березня 2022 року № 332 внесено зміни до Порядку надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам та визначено надавати щомісячно допомогу з місяця звернення на період воєнного стану та одного місяця після його припинення на кожну внутрішньо переміщену особу, відомості про яку включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, у таких розмірах: для осіб з інвалідністю та дітей – 3000 гривень, для

інших осіб 2000 гривень [1]. Також постановою Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 року № 333 затверджено Порядок компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану і не отримують щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг [3]. Враховуючи те, що дуже багато громадян, які проживають в західних областях України розмістили у власному житлі переміщених осіб, то вони у свою чергу мають можливість отримати компенсацію за комунальні послуги.

Також варто згадати, що Міністерством соціальної політики України спільно з ЮНІСЕФ запроваджено програму грошової допомоги для незахищених родин із дітьми, які постраждали через війну та потребують фінансової підтримки. На цю допомогу можуть розраховувати родини, які мають трьох і більше неповнолітніх дітей, з яких принаймні одна дитина не досягла двох років, а також сім'ї з двома або більше дітьми, де одна дитина має інвалідність. Виплата складає 2220 грн. для кожного члена сім'ї, але не більше для п'яťох людей. Виплату даватимуть на три місяці.

Місто Луцьк є одним із числа перших міст, яке відразу почало приймати і допомагати переміщеним особам. Так у Луцькій міській територіальній громаді на базі управління соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді створено Центр взаємодопомоги внутрішньо переміщеним особам щодо надання благодійної допомоги сім'ям з дітьми. Тут сім'ї з дітками можуть отримати дитячий та дорослий одяг, дитяче харчування, підгузки, засоби гігієни, дитячі ліжечка, коляски, манежі, постільну білизну, продукти харчування. Також Центр надає психологічну допомогу жінкам та дітям. Рішенням виконавчого комітету Луцької міської ради від 23 березня 2022 року № 157-1 затверджено Порядок безоплатного забезпечення харчуванням вимушено переселених осіб [2]. Таким чином організовано харчування за талонною системою в Луцькій міській територіальній громаді на базі їдальнь: Луцької гімназії № 4 ім. Модеста Левицького, ЛНВК 26, ЛНВК 9 та технологічному ліцеї № 24. Також харчування здійснюють місцеві підприємці, церкви та Територіальний центр соціального обслуговування.

Також з 10 квітня 2022 року у Луцькій міській територіальній громаді почала діяти Програма надання грошової допомоги для переміщеного населення від Організації Об'єднаних Націй [4]. Програма орієнтована на людей, які втратили засоби для існування та заощадження через війну та передбачає допомогу на термін два місяці, якщо громадяни зареєстровані в державній системі, як внутрішньо переміщені особи. Грошова допомога складатиметься з щомісячної виплати в розмірі 2220 грн. на кожен фізичну особу.

Слід відмітити і активну волонтерську діяльність українців у західних містах України, які співпрацюють з волонтерами з різних країн Європи, які надають благодійну допомогу для українців, в тому числі щодо надання

підтримки переміщеним особам. Так, в Луцькій міській територіальній громаді з перших днів війни створено і активно працює Центральний пункт допомоги куди потрапляє уся допомога від мешканців громади, волонтерів, благодійних організацій та країн Європи. Відповідно уся допомога розподіляється згідно запитів та здійснюються відвантаження. Постійно відправляються вантажі в ті міста, де існує гуманітарна катастрофа, а саме до громад Київської, Житомирської, Чернігівської, Сумської, Донецької, Миколаївської областей та міста Харків, Бучу, Ірпінь тощо.

Постійно надходять вантажі з Польщі, Німеччини, Литви, Латвії, Італії, Швейцарії, Португалії, Данії, за що українці широко дякують.

Нова жорстка реальність – повномасштабна війна, розпочата Росією проти Українців – не могла не відбитися на українському суспільстві. Україна ніколи за всю новітню історію не демонструвала такої єдності, як зараз. Українці вірять у свою перемогу!

Список використаних джерел

1. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.04.2022)

2. Про затвердження Порядку безоплатного забезпечення харчуванням вимушено переселених осіб: Рішення виконавчого комітету Луцької міської ради від 23 березня 2022 р. №157-1. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/documents/16480188082754095-pro-zatverdzhennya-poryadku-bezoplatnogo-zabezpechennya-kharchuvannyam-vimusheno-pereselenikh-osib> (дата звернення 28.04.2022)

3. Про затвердження Порядку компенсації витрат за тимчасове розміщення внутрішньо переміщених осіб, які перемістилися у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 березня 2022 р. № 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.04.2022)

4. Про реалізацію спільного з Всесвітньою продовольчою програмою ООН проекту щодо додаткових заходів із соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. №446. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizaciyu-spilnogo-z-vsesvitnoyu-prodovolchoyu-programoyu-oon-proektu-shchodo-dodatkovih-zahodiv-iz-socialnoyi-pidtrimki-vnutrishno-peremishchenih-osib-446> (дата звернення 28.04.2022)

Карась О. Р., ст. гр. СЗ-42,
Науковий керівник: Сільвестрова О. Ю., к. філос. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Статус вимушено переміщених осіб в умовах воєнного стану

В сучасних небезпечних умовах зовнішньої агресії нашого північного сусіда вагому роль в сфері соціального забезпечення необхідно звернути на права та можливості вимушених переселенців. Перш за все наголосимо на відмінностях між поняттями «біженець» та «внутрішньо переміщена особа». Відповідно до змісту конвенції про статус біженців 1951 року біженці – це особи, які через зазначені причини залишили свою країну (тобто перетнули міжнародно-визнаний кордон своєї країни) [2].

Звертаючись до змісту статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», «внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [5].

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», ВПО мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, що полягає в захисті, здійсненні представництва інтересів осіб у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складенні документів процесуального характеру. Окрім того, громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як ВПО, мають право на безоплатне представництво їхніх інтересів з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік ВПО у національних судових органах [3].

Відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу», ВПО мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, що полягає в захисті, здійсненні представництва інтересів осіб у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами, складенні документів процесуального характеру [4].

Окрім того, громадяни України, які звернулися із заявою про взяття їх на облік як ВПО, мають право на безоплатне представництво їхніх інтересів з питань, пов'язаних з отриманням довідки про взяття на облік ВПО у національних судових органах.

Постановою КМУ від 16.04.2022 р. № 457 визначено оновлені умови підтримки окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України. Документ чинний із 19.04.2022 року [6]. Передбачається, що за березень та квітень 2022 року

допомога надається всім внутрішньо переміщеним особам згідно з постановою КМУ «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» від 20.03.2022 р. № 332 [1].

Починаючи з травня 2022 року таку допомогу надають внутрішньо переміщеним особам, які перемістилися з території територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), а також внутрішньо переміщеним особам, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження і які подали заявку на відшкодування відповідних втрат, зокрема через Єдиний державний вебпортал електронних послуг.

Перелік територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), затверджується Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій за погодженням з Міністерством оборони на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій.

Також підтримка окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, надається:

- особам, які евакуюються із населених пунктів, що розташовані в районах проведення воєнних (бойових) дій (можливих бойових дій), у безпечні райони, – гуманітарна та інша допомога цивільному населенню в умовах воєнного стану в Україні або допомога за рахунок коштів міжнародних організацій;

- особам, які проживають у деокупованих населених пунктах, не мають і не мали статусу внутрішньо переміщених осіб, – гуманітарна та інша допомога цивільному населенню в умовах воєнного стану.

Для осіб, які проживають у населених пунктах, які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), нарахування і виплата всіх належних соціальних виплат (пенсій, соціальних допомог, пільг та субсидій тощо) продовжуються в повному обсязі [8].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. №332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» затверджено Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Внутрішньо переміщена особа має можливість отримання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг. Щомісячна допомога може надаватися усім ВПО в рамках Програми «Підтримка» щомісячно з місяця звернення на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування на кожну ВПО, у таких розмірах: для осіб з інвалідністю та дітей – 3 000 гривень; для інших осіб – 2 000 гривень [1].

Допоки територіальному органу соціального захисту населення не надійде інформація щодо відсутності підстав для виплати особі допомоги

(знаходження особи за межами України), кошти щомісячно будуть надходити на картковий рахунок отримувача допомоги. Врешті-решт отримані особою суми допомоги за весь період знаходження за кордоном будуть вважатися надміру виплаченими коштами, які територіальний орган соціального захисту населення вимагатиме повернути як безпідставно отримані.

Отже, внутрішньо переміщені особи залишаються в межах власної країни, на відміну від біженців. Юридичне визначення «біженця» може дещо відрізнятися у різних країнах світу, однак його ключовою характеристикою є вимушена міграція за межі своєї країни походження і пошук притулку за кордоном. Українці, які виїжджають в Європу, отримують статус тимчасового захисту та, за їх бажанням, офіційний статус біженця [7]. Відповідно до свого національного законодавства кожна окрема країна ЄС надає таким особам прихисток, матеріальну та іншу необхідну допомогу при виїзді за межі України особа втрачає статус «внутрішньо переміщена особа», тому має бути виключена з бази даних ВПО з одночасним скасуванням довідки внутрішньо переміщеної особи. Відповідно виплата допомоги такій особі має бути припинена. Допомога внутрішньо переміщеним особам надається щомісячно з місяця звернення на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування.

Список використаних джерел

1. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-п#Text> (дата звернення 23.04.2022)
2. Конвенція про статус біженців 1951 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text (дата звернення 23.04.2022)
3. Права та обов'язки внутрішньо переміщених осіб. *Вікіпедія – вільна енциклопедія*. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Права_та_обов'язки_внутрішньо_переміщених_осіб (дата звернення 23.04.2022)
4. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.04.2022р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення 23.04.2022)
5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 21.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 23.04.2022)
6. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України: Постанова КМУ від 16.04.2022р. № 457 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP220457?utm> (дата звернення 23.04.2022)
7. Про статус громадян, які в умовах війни були переміщені в рамках території України. *Правозахисна група «Січ»*. 8 березня 2022. URL: [46](https://sich-</div><div data-bbox=)

pravo.org/pro-status-gromadyan-yaki-v-umovah-vijny-peremishheni-v-ramkah-terytoriyi-ukrayiny/ (дата звернення 23.04.2022)

8. Уряд змінює умови виплати допомоги внутрішнім переселенцям із травня 2022 року: LIGA ZAKON офіційний сайт. URL: https://buh.ligazakon.net/news/210715_uryad-zmnyu-u (дата звернення 23.04.2022)

Карпінчук Л. П., ст. гр. СЗ-31
Науковий керівник: Мартинюк Я.М., к. іст. н., доцент
кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальний захист безробітних у воєнний час

Соціальний захист населення – це своєрідна система заходів убезпечення громадян від соціальних ризиків. Одним із них є безробіття. За останні вісім років стан щодо безробіття в Україні значно погіршився, оскільки розпочалася російсько-українська війна, яка внесла свої корективи. Адже зменшилася кількість зайнятого населення, а збільшилася частка безробітного. З початком відкритої російської збройної агресії проти нашої країни кількість безробітних осіб збільшилася в багато разів. На цьому етапі українці перебувають у дуже складній ситуації: немає робочих місць, низька заробітна плата, виїзд в інші країни, руйнація фірм, організацій, заводів та місць, де можуть працювати люди. Щоб підтримувати хоч на мінімальному рівні економіку країни, було вирішено розпочати роботу на територіях, де є можливість працювати, в цьому випадку – це західна частина України. Також Державний центр зайнятості на офіційному сайті оголосив, що продовжує роботу під час війни [1].

У Конституції України в статті 46 вказано, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [3]. А також це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. У силу цього є відповідний закон, який регулює питання щодо безробіття – це Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття».

Тут чітко зазначений перелік осіб, які мають право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття таких, як:

1. Право на матеріальне забезпечення на випадок безробіття (далі – забезпечення) та соціальні послуги мають застраховані особи.

2. Право на забезпечення та соціальні послуги відповідно до цього Закону має також молодь, яка закінчила або припинила навчання у закладах загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової)

служби і яка потребує сприяння у працевлаштуванні на перше робоче місце у разі реєстрації в установленому порядку відповідних осіб як безробітних.

3. Члени особистого селянського господарства, якщо вони не є найманими працівниками, громадяни України, які працюють за межами України та не застраховані в системі соціального страхування на випадок безробіття країни, в якій вони перебувають, мають право на забезпечення за цим Законом за умови сплати страхових внесків, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

5. Працюючі пенсіонери у разі звернення до державної служби зайнятості за сприянням у працевлаштуванні мають право на соціальні послуги щодо пошуку підходящої роботи, перенавчання та підвищення кваліфікації, а також на інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням профілактичні заходи відповідно до статті 7 цього Закону [4].

Зараз допомогу по безробіттю можуть отримати особи від 15 до 70 років, які здатні працювати і не мають заробітку. З 19 березня подати заявку на отримання такого статусу можна як в центрах зайнятості, так і онлайн через «Дію». Подати заявку на статус безробітного можуть люди, які:

- пройшли електронну ідентифікацію та аутентифікацію;
- є громадянами України;
- мають паспорт громадянина України та/або паспорт громадянина

України для виїзду за кордон та реєстраційний номер облікової картки платника податків [2].

Щодо умов та тривалість виплати допомоги по безробіттю, то в законодавстві зазначено, що право на допомогу по безробіттю залежно від страхового стажу мають застраховані особи, визнані в установленому порядку безробітними, страховий стаж яких протягом 12 місяців, що передували реєстрації особи як безробітної, становить не менше ніж шість місяців за даними Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування [4].

Допомога по безробіттю виплачується з 8 дня після реєстрації застрахованої особи в установленому порядку в державній службі зайнятості [4]. А під час воєнного стану виплати також виплачуються, як і раніше [2].

Загальна тривалість виплати допомоги по безробіттю не може перевищувати 360 календарних днів протягом двох років, а для осіб, зазначених у частині другій статті 6 цього Закону та абзаці третьому частини четвертої статті 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», – 180 календарних днів [4].

Розмір допомоги по безробіттю визначається у відсотках до їх середньої заробітної плати (доходу), визначеної відповідно до порядку обчислення середньої заробітної плати (доходу) для розрахунку виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, затвердженого Кабінетом Міністрів України, залежно від страхового стажу, але не менше ніж мінімальний розмір допомоги по безробіттю, встановлений правлінням Фонду

для цієї категорії осіб:

- до 2 років – 50 відсотків;
- від 2 до 6 років – 55 відсотків;
- від 6 до 10 років – 60 відсотків;
- понад 10 років – 70 відсотків.

Допомога по безробіттю виплачується залежно від тривалості безробіття у відсотках до визначеного розміру:

- перші 90 календарних днів – 100 відсотків;
- протягом наступних 90 календарних днів – 80 відсотків;
- у подальшому – 70 відсотків [4].

З настанням цих подій змінився розмір надання допомоги. Розмір виплат залежить від страхового стажу та заробітної плати, яку людина отримувала раніше. Якщо таких даних немає, то суму визначають на основі довідок про заробітну плату (грошове забезпечення, винагорода за цивільно-правовим договором), яку людині видав роботодавець, військовий комісаріат, де людина стояла на обліку, або військова частина, де людина проходила службу.

Допомогу виплачують 2 рази на місяць або 1 раз на місяць на прохання безробітного.

Допомогу не отримують люди, які не мають трудового стажу, за винятком:

- молоді, яка закінчила або припинила навчання у навчальних закладах та потребує допомоги у працевлаштуванні на перше робоче місце;
- взятих на облік внутрішньо переміщених осіб, які не мають документів, необхідних для надання статусу безробітного. До отримання документів допомога їм призначається в мінімальному розмірі, встановленому законодавством на випадок безробіття [2].

Також завдяки системі «Дія» відбуваються безліч виплат людям, які втратили роботу, зокрема ФОП, які отримали одноразову виплату у сумі 6500 гривень.

Тому слідкуючи за останніми подіями, які відбуваються в нашій країні, можна помітити, що допомога на випадок безробіття працює. Помітно те, що діє спрощена система для людей, які можуть отримати допомогу, скільки разів вона може виплачуватися і кому. Але враховуючи кількість працюючих, то допомога може бути вразі меншою, ніж раніше.

Список використаних джерел

1. Виплата безробітним під час війни – поточна ситуація. URL: <https://sys2biz.com.ua/news/vyplata-bezrobitnym-pid-chas-vijny-potochna-sytuatsiya/> (дата звернення 03.05.2022)
2. Допомога по безробіттю під час війни: як оформити і хто може отримати. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/dopomoga-po-bezrobittyu-yak-oformiti-pid-chas-vijni-komu-nalezhit-novini-ukrajina-11792964.html> (дата звернення 03.05.2022)
3. Конституція України від 28.06.1996 року №254к/96-ВР. Відомості

Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.05.2022)

4. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 року № 1533-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 22, ст.171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення 03.05.2022)

Карпюк А.В., ст. гр. СЗ–31
Науковий керівник: Мартинюк Я.М., к. іст. н., доцент
кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Особливості правового режиму надзвичайного стану

Правовий режим є складним, багатограним правовим явищем, що полягає у специфічному комплексі прийомів і засобів регулювання. Він закріплений нормативно й тісно пов'язаний з відповідно режимно-функціональною групою суспільних відносин – власним предметом правового регулювання [1, с. 16]. У юридичній літературі під поняттям «правовий режим» традиційно розуміють певний порядок правового регулювання, який забезпечується через особливе поєднання залучених для його здійснення способів, методів та типів правового регулювання [2, с. 25–29; 3, с. 217].

Водночас слід мати на увазі, що кожен правовий режим має різноманітні правові засоби (тому він не зводиться до типів регулювання), а головне – слід урахувати основні змістовні аспекти категорії «режим», у тому числі те, що правовий режим виражає ступінь жорсткості юридичного регулювання, наявність відомих обмежень або пільг, допустимий рівень активності суб'єктів, межі їх правової самостійності. Саме тому при розгляді правових питань ми зазвичай говоримо, наприклад, про загальні або пільгові правові режими.

Суть загального правового режиму полягає в тому, що встановлюваний ним порядок регулювання поширюється на всі суб'єкти права, які перебувають у сфері правового регулювання. Він охоплює й загально-дозволені, і дозвільні режими в цілому. Якщо ж нормою права буде встановлено інше, але в той же час однакове коло суб'єктивних прав і юридичних обов'язків різних суб'єктів права відносно одного й того ж об'єкта правового регулювання, то виникає новий вид правового режиму – спеціальний правовий режим [3, с. 12; 6, с. 86].

Особливість спеціального (особливого) правового режиму перш за все проявляється в обмеженні прав і свобод людини, тобто визначені законодавством меж здійснення людиною своїх прав і свобод, що виражаються у встановленні певних заборон, які носять виключно тимчасовий характер і

застосовуються з метою усунення тих обставин, що спричинили введення особливого режиму [4, с. 14].

Найбільш рельєфно правові обмеження проявляються в умовах дії режиму надзвичайного стану. Зауважимо, що первинну легалізацію режиму надзвичайного стану отримав у Конституції України, норми якої також закріплюють загальні положення й принципи функціонування інституту надзвичайного стану, принцип недоторканості загальних прав і свобод (ч. 2 ст. 64), підстави обмеження прав і свобод (ч. 1, ст. 64). При цьому конституційно-правове регулювання обмеження прав людини має вичерпні правові параметри, які не можуть розширюватися в довільному порядку й мають дискретний характер. Обмеження прав людини може бути: 1) загальним; 2) конкретно-індивідуальним. У першому випадку обмеження прав людини є наслідком настання певного правового режиму чи стану, пов'язаного з потребами захисту національної безпеки й оборони [1].

Зокрема, стаття 64 Конституції України проголошує, що конституційні права та свободи людини й громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть установлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені такі права і свободи, як рівність перед законом (ст. 24), право на громадянство (ст. 25), право на життя (ст. 27), право на повагу гідності (ст. 28), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), право на звернення (ст. 40), право на житло (ст. 47), право на вільність згоди жінки та чоловіка на укладання шлюбу (ст. 51), рівність дітей у своїх правах (ст. 52), право на звернення до суду для захисту своїх прав та свобод (ст. 55), знати свої права та обов'язки (ст. 57), право на правову допомогу (ст. 59), ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази (ст. 60), ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення (ст. 61) [1].

У юридичній літературі виділяють такі ознаки обмежень, що застосовуються в умовах надзвичайного стану будь-якої генези.

По-перше, обмеження становлять собою певні юридичні та фактичні наслідки у вигляді «незручних» умов для здійснення правових інтересів відповідних суб'єктів (фізичних та юридичних осіб), права і свободи яких обмежуються за одночасного задоволення «правових інтересів» суб'єкта владних повноважень, що запровадив такі обмеження, або інтересів третьої сторони, яка зацікавлена в запровадженні таких обмежень.

По-друге, у будь-якому разі обмеження завжди становлять собою зменшення «вільної» (тобто дозволеної нормами права) поведінки (дій). Наприклад, в умовах дії режиму надзвичайного стану можуть бути застосовані такі заходи, як особливий режим в'їзду та виїзду; обмеження свободи пересування; заборона проведення зборів, мітингів, демонстрацій, та інших масових зборів, запровадження комендантської години, запровадження цензури;

установлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних та протиепідемічних заходів; заборона проведення виборів у представницькі органи влади та інші. Законодавець розширює компетенцію апарату управління, надає йому додаткові повноваження щодо обмеження прав громадян та організацій.

По-третє, обмеження, що запроваджуються у зв'язку з виникненням надзвичайних ситуацій, завжди мають установлені нормами права (законом) межі їх реалізації, зокрема: просторові – запроваджуються на певній території, яка має бути визначена у відповідному акті (указі Президента, рішенні парламенту країни, Уряду тощо); тимчасові – запроваджуються в умовах виникнення надзвичайної ситуації, в обов'язковому порядку мусять мати строк дії, що також визначається в рішенні уповноваженого суб'єкта. Так, Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» чітко визначає строки дії обмежень, що запроваджуються, а саме: 30 та 60 діб (залежно від території дії режиму). Також зазначений Закон передбачає можливість продовження дії таких обмежень до 30 діб. Тобто загальний строк дії обмежень складає 90 діб. Однак ст. 7 Закону не містить положення, яке стосується кількості разів продовження дії режиму надзвичайного стану, а отже, і максимального строку дії таких обмежень. Це питання є актуальним, оскільки необмежений строк дії обмежень, що застосовуються в умовах дії режиму надзвичайного стану, перетворює їх з тимчасових на повсякденні щодо «стану» суспільства та держави в цілому [5].

По-четверте, правомірне обмеження в умовах виникнення надзвичайних ситуацій установлюється лише відповідним уповноваженим суб'єктом з дотриманням процедури, що визначена в нормативно-правових актах (законах). Акцентуємо, що на відміну від режиму надзвичайного стану, в умовах режимів надзвичайної ситуації та підвищеної готовності відсутні обмеження прав і свобод громадян. Зазначені режими спрямовані на забезпечення функціонування державних органів в умовах надзвичайної ситуації.

По-п'яте, обмеження, що застосовується в умовах виникнення надзвичайних ситуацій, завжди пов'язане з розширенням компетенції органів державної влади, що відповідальні за ліквідацію негативних наслідків надзвичайної ситуації.

Режим надзвичайного стану характеризується істотною зміною правового статусу суб'єктів правовідносин. При цьому компетенція органів державної влади розширюється, в основному за рахунок обмеження прав і свобод громадян та юридичних осіб. Наприклад, в умовах дії режиму надзвичайного стану можуть бути застосовані такі заходи, як: особливий режим в'їзду та виїзду; обмеження свободи пересування; заборона проведення зборів, мітингів, демонстрацій, та інших масових зборів, запровадження комендантської години, запровадження цензури; установлення карантину та проведення інших обов'язкових санітарних та протиепідемічних заходів; заборона проведення виборів у представницькі органи влади та інші. Законодавець розширює компетенцію апарату управління, надає йому додаткові повноваження щодо

обмеження прав громадян та організацій. Режим надзвичайного стану істотно розширює дозвільний тип правового регулювання дій фізичних та юридичних осіб щодо здійснення їх прав і свобод. Апарату управління надаються повноваження обмежувати або забороняти реалізацію окремих конституційних прав, які у звичайних умовах регулюються в загальнодозвільному порядку. Завдяки переорієнтації типів правового регулювання досягається найбільш ефективна можливість контролювати ситуацію. Громадяни повинні діяти так, як необхідно у конкретний кризовий момент – дозволено все, що прямо дозволено законом.

Отже, оскільки сутність будь-якого правового режиму не можна розглядати поза межами суспільних та державних інтересів, обумовлених такими базовими поняттями як громадська та державна безпека, упровадження спеціальних правових режимів дискримінаційного характеру, які легалізують обмеження прав та свобод людини, варто розглядати в контексті «меншого зла», заподіяння якого свідомо санкціонується суспільством. Категорію «обмеження прав людини» необхідно відрізнити від категорії «порушення прав людини», оскільки обмеження, на відміну від порушення може мати як законний, так і протизаконний характер. Водночас жоден суспільний інтерес не може виправдати обмеження таких природних прав людини як життя та свобода, адже їх непорушність є запорукою існування правової держави.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права: [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів]. Х.: Право, 2019. 584 с.
2. Коссе Д. Д. Правовий режим та механізм правового регулювання: ознаки та співвідношення. Держава і право. 2009. Вип. 44. С. 25-31. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/10158> (дата звернення 16.04.2022)
3. Колінко Я. А. Надзвичайний стан як особливий державно-правовий режим: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец.12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». Х., 2011. 20 с.
4. Мельник Р. І., Чубко Т. П. Нормативно-правовий аспект обмеження свободи та особистої недоторканності в умовах проведення антитерористичної операції. *Державна політика у сфері протидії тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України: збірник матеріалів Інтернет-конференції* (Київ, 25 червня 2015 року). К.: Національна академія прокуратури України; Міжвідомчий науково-дослідний центр із проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки й оборони України, 2015. 225 с. С.133-136.
5. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України. Редакція від 03.04.2022. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2000. № 23. С. 176.

Малиновський В. Я., д. політ. н., професор,
професор кафедри соціогуманітарних технологій,
Касянчук І. С., ст. гр. СЗ-31,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Особливості надання соціальних послуг в умовах воєнного стану

Останнім часом в Україні багато зроблено для поліпшення надання соціальних послуг. Зокрема у 2019 р. був прийнятий базовий закон «Про соціальні послуги», який був введений в дію з 1 січня 2020 року [1], сформовано мережу надання соціальних послуг. Однак повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 р., запровадження воєнного стану стало величезним викликом для соціальної сфери та, відповідно, до процесу надання соціальних послуг.

Ст. 18 Закону України «Про соціальні послуги» встановлено, що надання соціальних послуг здійснюється шляхом *ведення випадку*, що включає низку етапів: аналіз заяви, оцінювання потреб, визначення середньомісячного сукупного доходу заявника, прийняття рішення про надання соціальних послуг, розроблення індивідуального плану надання соціальних послуг, укладення договору надання соціальних послуг, виконання договору, здійснення моніторингу). Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг приймається протягом 10 робочих днів з дня одержання заяви, звернення, повідомлення про надання соціальних послуг за результатами оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах. Рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг *екстрено (кризово)* приймається невідкладно, не пізніше однієї доби з моменту одержання відповідної заяви, звернення, повідомлення [1, с. 8–9].

Рішення про надання соціальних послуг приймають структурні підрозділи з питань соціального захисту населення виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, а також обласних державних адміністрацій щодо надання стаціонарного догляду. Крім того, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад може бути прийнято рішення про призначення та виплату компенсації фізичним особам, які доглядають за своїми рідними.

Надання соціальних послуг здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів, а це займає багато часу, якого в умовах воєнного стану немає. Адже кожен день, кожна година може бути вирішальною для життя і здоров'я людини.

Тому, організовуючи роботу з надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, Міністерство соціальної політики України рекомендувало місцевим органам публічної влади працювати за механізмом надання соціальних послуг екстрено (кризово), особливо це стосується громадян, які перебувають на територіях ведення бойових дій та внутрішньо переміщених осіб. Така організація роботи забезпечує оперативне, протягом однієї доби, прийняття рішення про надання соціальних послуг. Крім того, рекомендовано

місцевим органам влади делегувати, за потреби, прийняття рішення про надання соціальних послуг безпосередньо надавачам, що також скорочує строки з надання допомоги. У подальшому надавачі соціальних послуг інформуватимуть про надані соціальні послуги. Для цього Міністерством соціальної політики України розроблено відповідну форму акту, де має бути описана ситуація, в якій опинилася людина, основні проблемні питання, у розв'язанні яких вона потребує допомоги, соціальні послуги, яких вона потребує і які їй було надано, та строк надання цих послуг. За механізмом екстрено (кризово) можуть надаватись різні соціальні послуги – догляд вдома та стаціонарний догляд, надання притулку, консультування, соціальний супровід сімей з дітьми, натуральна допомога та інші [2].

Також Кабінетом Міністрів України було спрощено процедуру прийняття рішення надання соціальної послуги стаціонарного догляду, що надається інтернатними закладами соціального захисту населення, стаціонарними відділеннями територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) або центрів надання соціальних послуг. Наразі рішення приймається за однією заявою громадянина і вже після влаштування до закладу, працівники допомагають, якщо потрібно, відновити документи, що посвідчують особу, та вирішити інші проблемні питання людини. Але тут головне, що людина має притулок, у неї задоволені первинні базові потреби (їжа, вода, одяг), забезпечено та здійснюється догляд, надається психологічна підтримка. На сьогодні за спрощеною процедурою до інтернатних закладів влаштовано близько 4 тис. осіб [2].

14 квітня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» (законопроект за реєстр. № 7201). Прийнятим законом внесені зміни до законів України «Про правовий режим воєнного стану», «Про соціальні послуги» [3].

Цей закон передбачає посилення соціального захисту громадян, які у зв'язку з військовою агресією Росії проти України були вимушені покинути власні домівки й стати внутрішньо переміщеними особами. Прийнятим Законом, зокрема, розширено повноваження військових адміністрацій в частині визначення особливостей порядку організації надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці (або на регіональному рівні) у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. Також Закон уповноважує обласні та Київську міську державну адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад визначати особливості надання соціальних послуг на відповідних територіях у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях.

Водночас Законом передбачено право місцевих структурних підрозділів з питань соціального захисту самостійно приймати рішення щодо надання

екстрено (кризово) соціальних послуг у разі наявності загрози життю чи здоров'ю під час введення надзвичайного/воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях. Серед таких послуг: консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо.

Установлено також, що соціальні послуги під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях надавачами соціальних послуг державної/комунальної форми власності особам із числа внутрішньо переміщених осіб за новим місцем їх проживання/перебування, які опинилися у складних життєвих обставинах через шкоду завдану бойовими діями, терористичним актом, збройним конфліктом, тимчасовою окупацією, фінансуватимуться у порядку, встановленому Урядом.

Положеннями Закону передбачено соціальний захист і евакуйованих пацієнтів інтернатних установ, які постраждали у військовий час. Крім того, Закон вдосконалює процес встановлення права на отримання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів або з установленням диференційованої плати. Так, середньомісячний сукупний дохід отримувача соціальних послуг визначатиметься шляхом автоматизованого обміну наявними даними між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади, підприємств, установ, організацій за один квартал (раніше – за 6 місяців), який передує місяцю, що є попереднім до місяця звернення [4].

Реалізація прийнятого закону дасть можливість забезпечити оперативне надання соціальних послуг особа/сім'ям, які постраждали в умовах введення на території України надзвичайного або воєнного стану з метою їх збереження життя та здоров'я.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги: Закон України № 2671-VIII від 17.01.2019 р. *Урядовий кур'єр*. 2019. 15 трав. С. 7–10.
2. Соціальні послуги, які надаються під час воєнного стану та останні зміни у цій сфері. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/21778.html> (дата звернення: 02.05.2022).
3. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14.04.2022 р. № 2193-IX. *Голос України*. 2022. 26 квіт. С. 3–4.
4. Верховна Рада вдосконалила механізм надання соціальних послуг під час надзвичайного або воєнного стану. *Верховна Рада України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221814.html> (дата звернення: 02.05.2022).

Соціальні виплати: як отримати в умовах воєнного стану

Цивілізована Україна вперше постала перед жорсткими умовами воєнного стану. І в цей період важливим постало завдання зберегти соціальну складову держави, забезпечити повноцінне функціонування усіх державних інституцій та здійснити всі заходи для підтримки населення.

Внаслідок військових дій українські міста та села зазнали катастрофічних руйнувань. Зруйновано житлові будинки, інфраструктурні об'єкти. Частина території опинилась під окупацією. Громадяни опинились на межі гуманітарної катастрофи – без житла та без засобів для проживання.

Тому, одним з першочергових вирішувалось питання, як в складних умовах воєнного стану забезпечити своєчасне отримання усіх державних гарантій пенсіонерами та отримувачами соціальних виплат.

Урядовим рішенням запроваджено абсолютно новий механізм виплат пенсій та соціальних допомог на територіях, де органи Пенсійного фонду та соціального захисту не працюють та для громадян, які, у зв'язку з військовою агресією, змінили своє місце проживання.

Для осіб, які отримують пенсію та соціальні допомоги через відділення банків, змін не відбулось – кошти продовжують надходити на особисті рахунки.

А для громадян, які у період військових дій змінили своє місце проживання на території України та одержували соціальні виплати через АТ «Укрпошта» передбачено особливий порядок продовження цих виплат за новим місцем проживання, який є максимально простим і зручним.

Так, у разі тимчасової зміни фактичного місця проживання одержувачі пенсій та інших грошових виплат можуть отримати належні їм виплати переказом без відкриття рахунку у банку в АТ «Ощадбанк» або відділенні АТ «Укрпошта».

Отримувачам, у такому разі, необхідно лише повідомити органи Пенсійного фонду України (щодо отримання пенсії) або органи соціального захисту населення (щодо отримання інших грошових виплат) про зміну свого місця перебування.

Для громадян, яким у період війни довелося залишитися на тимчасово окупованих територіях, де йдуть активні бойові дії, через що Укрпошта не має технічної можливості доставляти виплати пенсіонерам додому листоношею, суми пенсії та соціальних виплат зараховуються на рахунки, відкриті в Ощадбанку. Такі зарахування проводяться при наявності повідомлення Укрпошти Пенсійному фонду чи органу соцзахисту про відсутність технічної можливості здійснювати виплату і доставку пенсій та соціальних виплат на певних територіях. Кошти з рахунку можна невідкладно одержати у будь-якому відділенні Ощадбанку на безпечній території на підставі паспорта та довідки з

номером податкового коду [1].

При цьому, на територіях, де органи соціального захисту не працюють і, відповідно, не можуть нарахувати та профінансувати виплати, Міністерством соціальної політики України ця функція повністю взята на себе та здійснюється централізовано.

Слід зазначити, що всі державні гарантії громадянам України продовжують виплачуватися і на тимчасово окупованих територіях.

Перелік соціальних виплат, які надаються громадянам України, включають в себе виплати сім'ям з дітьми (допомога малозабезпеченим сім'ям, допомога на дітей одиноким матерям, допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомога на дітей, хворих на тяжкі хвороби, яким не встановлено інвалідність, тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме) так і виплати особам, які не мають права на пенсію, особам, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за нею [2].

Особливістю цих виплат є їх строковість (призначається на 6 чи 12 місяців та право на їх отримання і розмір залежить від середньомісячного сукупного доходу сім'ї. Ці два фактори передбачають повторні звернення по закінченню строків призначення.

Урядовим рішенням врегульовано, що на період введення воєнного стану не потрібно звертатись за перепризначенням або підтвердженням права на ці види виплат. Продовження виплати проводиться автоматично, без звернення громадян за весь період воєнного стану.

Органи соціального захисту населення після скасування воєнного стану інформують одержувачів про необхідність протягом одного місяця оновити документи, необхідні для того, щоб продовжувати отримувати відповідну допомогу.

Аналогічний порядок діє і щодо виплати державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю. Якщо отримувачі цих видів допомоги пропустили строк перегляду на МСЕК, виплата таких видів допомоги не зупиняється на період воєнного стану та одного місяця після його скасування.

Водночас, виплата соціальної допомоги дітям з інвалідністю, яким виповнилося 18 років у лютому 2022-го і які не встигли пройти обстеження і отримати висновок медико-соціальної експертизи про встановлення статусу особи з інвалідністю, також продовжено на період дії воєнного стану та на 1 місяць після його завершення [1].

Особливістю такого порядку виплати у воєнний період є те, що кошти соціальних допомог, виплачені у воєнний час, отримувачами не повертаються.

За інформацією, що міститься у звіті Міжнародної організації з міграції

(МОМ), після початку повномасштабної війни з росією понад 7,7 мільйонів українців стали внутрішньо переміщеними особами. Частка переселенців у загальній кількості населення України зросла до 17,5% – тобто кожна шоста людина стала внутрішньо переміщеною особою.

У зв'язку з цим, законодавчої трансформації зазнала і допомога внутрішньо переміщеним особам. Фактично війна в Україні триває з 2014 року і за даними Міністерства соціальної політики України на кінець грудня 2021 року в Україні налічувалось 1 млн 476 тисяч 243 переселенців. Це жителі Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей [5].

Після розв'язання повномасштабної війни росією вдосконалено і цей вид допомоги.

В першу чергу реалізовано можливість реєстрації внутрішньо переміщених осіб уповноваженими особами територіальних громад та центрів надання адміністративних послуг, що дає можливість отримувати довідки про надання статусу безпосередньо за місцем проживання переміщених.

Також, реалізована можливість отримати статус ВПО та допомогу на проживання з використанням мобільного додатку Порталу Дія.

Право на отримання допомоги як внутрішньо переміщеним особам фактично розділено на два періоди: з березня по квітень 2022 року та з 1 травня 2022 року.

Отримати допомогу на проживання в період до 1 травня 2022 року могли внутрішньо переміщені особи (далі – ВПО), які перемістилися з тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також території адміністративно-територіальної одиниці, де проводяться бойові дії та ці території визначені у відповідному переліку адміністративно-територіальних одиниць, яким може надаватися допомога в рамках Програми «ЄПідтримка».

Для переміщених осіб, які звернулись до 30 квітня 2022 року, допомога виплачується за березень-квітень включно на кожен внутрішньо переміщену особу, відомості про яку включено до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб, у таких розмірах:

- для осіб з інвалідністю та дітей – 3000 гривень;
- для інших осіб – 2000 гривень

Для малолітніх дітей, які прибули без супроводу законного представника, виплата здійснюється, починаючи з березня 2022 року, у разі звернення за її наданням до 15 травня 2022 року включно [3].

Починаючи з травня 2022 року, визначено конкретний перелік територіальних громад, де тривають активні бойові дії і людям небезпечно повертатися до своїх місць проживання або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні). Відповідно, таким переміщеним особам буде продовжена виплата.

При цьому перелік територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), затверджується Міністерством з питань реінтеграції

тимчасово окупованих територій за погодженням з Міністерством оборони на підставі пропозицій відповідних обласних, Київської міської військових адміністрацій. Наразі, станом на 30 квітня 2022 року, в цьому переліку налічується 268 громад [4].

Право на отримання виплат зберігається і у тих громадян, у яких зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження житло і які подали заявку на відшкодування відповідних втрат, зокрема через Єдиний державний вебпортал електронних послуг. Для цих категорій виплати здійснюватимуться до того моменту, поки це питання не буде вирішено.

В умовах війни урядові інститути, система соціального захисту на місцях, органи місцевого самоврядування продовжують працювати, оперативно реагувати на зміни законодавства, своєчасно та в повному обсязі забезпечувати громадян усіма державними гарантіями.

Список використаних джерел

1. Про особливості виплати та доставки пенсій, грошових допомог на період ведення воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.2022 року № 162. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162-2022-%D0%BF#Text>

2. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 року № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text>

3. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 року № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text>

4. Про затвердження Переліку територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні): Наказ Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 25.04.2022 року № 75. URL: <https://www.minre.gov.ua/doc/doc/67>

5. Як в Україні змінювалась кількість переселенців та розміри допомог на них. Аналітичний портал «Слово і діло». URL: <https://www.slovoidilo.ua/>

Оскар Вальтер, вільний дослідник,
Інгольштадт, Німеччина
Костюк М. П., к. іст. н., доцент
кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Динаміка чисельності українських біженців у Німеччині (лютий-травень 2022 р.)

Після російського військового вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. Німеччина, як і інші країни світу, почала приймати українських біженців. Німці пропонували їм житло, допомагали з доставкою від українсько-польського кордону до різних регіонів Німеччини, збирали фінансову і гуманітарну допомогу та відправляли її в Україну. У різних регіонах ФРН розпочали активну роботу гуманітарні організації. Вони організовували зустрічі біженців на вокзалах, польові кухні, місця для тимчасового розміщення, надавали першочергову медичну допомогу, забезпечували необхідними медикаментами та одягом, надавали психологічну допомогу, допомагали організовувати повсякденний побут, надавали послуги перекладу та інше.

Прослідкувати точну кількість українських біженців досить складно, оскільки їхня кількість змінюється щодня і в статистичних даних різних відомств є розбіжності. Так, 29 квітня 2022 р. федеральний міністр внутрішніх справ ФРН Ненсі Файзер в ефірі телеканалів RTL і NTV повідомила, що федеральна поліція припускає, що майже 390 тис. людей втекли до Німеччини від війни в Україні. Вона також зазначила, що кількість прибулих зменшується. Їхня щоденна кількість скоротилася з 15 тис. осіб у середині березня до приблизно 2 тис. наприкінці квітня [1]. Що ж до даних Федерального управління з питань міграції та біженців Німеччини (Bamf), то станом на 5 травня 2022 р. воно зареєструвало 610 103 біженця з України. З них 241769 – неповнолітні, 80% з числа дорослих – жінки [2]. А ось за даними організації Ausländerzentralregister (AZR) станом на 13 травня 2022 р. у Німеччині було вже зареєстровано понад 831 900 біженців з України. На кінець квітня, за їхніми ж даними, ця цифра складала 600 тис.

Спочатку планувалося, що кожна федеральна земля прийме певну визначену кількість біженців. Наприклад, для Баварії вона мала становити 15,6% від загальної кількості. Але насправді їх там зараз перебуває 148 тис., що становить 17,8% від загальної кількості. Таким чином, порівняно з іншими федеральними землями, Баварія прийняла більше українських біженців, ніж це було передбачено [3].

Динаміка зниження потоку біженців з України зумовлена перебігом бойових дій на територіях їхнього колишнього проживання, а також обраними біженцями маршрутами прибуття. Окремі біженці сподіваються на швидке повернення на батьківщину. Це особливо проявляється, коли еміграційні

служби та волонтери пропонують біженцям переїхати з міст, де знаходяться центри реєстрації, у села або до маленьких містечок. Незважаючи на наявність там вільних місць для проживання, біженці дуже неохоче залишають великі міста. У таких випадках біженці опираються переїзду і транспортні засоби, що виділяються їм для переїзду в інше місце, залишаються не затребуваними.

Бажання біженців залишатися у великих містах обумовлено переважно їх упевненістю в тому, що тут вони будуть забезпечені більш високим рівнем побутового комфорту, ніж у маленьких містах чи селах. Не можна знімати з уваги і фактори міської інфраструктури та комунікаційної логістики, що дозволяє біженцям із міст за першої ж нагоди швидше повернутися на свою батьківщину. До такого бажання біженців можна поставитися з розумінням, хоча, навіть коли в Україні настане мир, частина біженців залишатиметься в Баварії ще певний час до повернення в Україну. І це також можна зрозуміти, тому що значна частина інфраструктури у регіонах, де вони проживали до війни, зруйнована і пройдуть, очевидно, не місяці, а роки, доки налагодиться нормальне життя. Скільки ще біженців із України прибуде до Баварії, прогнозувати складно.

Розміщення українських біженців по федеральних землях Німеччини нерівномірне. У Баварії їхня кількість найбільша і, за даними Баварського міністерства внутрішніх справ, становить понад 100 тис. осіб. Понад 35 тис. із них нині розміщено у державних та комунальних місцях тимчасового проживання. Як заявив міністр МВС Баварії пан Йохим Герман, кілька тисяч біженців, які прибули спочатку, за минулий час переїхали з Баварії в інші землі Німеччини. Він також підтвердив дані, що одна третина всіх українських біженців, які прибули до Баварії, самостійно знаходять собі житло і, як правило, розміщуються у родичів або знайомих. У результаті лише 74 тис. біженців отримують підтримку співробітників Центру міграційної служби землі Баварія. Але у її реєстрі фіксуються всі українські біженці, незалежно від місць їхнього розміщення чи проживання [4]. Нинішня хвиля українських біженців у Баварію є наймасовішою від часу закінчення Другої світової війни. Але влада Баварії вказує, що вона вже має тенденцію до зниження.

Усі муніципалітети Баварії долучилися до роботи з розміщення біженців та надання їм першочергової допомоги. Основний їх контингент, за рідкісним винятком, не говорять німецькою чи англійською мовами, що для співробітників місцевих служб створює додаткові труднощі і потребує послуг перекладачів. Біженці, які прибули до Баварії, долали нерідко понад дві тисячі кілометрів, їх переїзд, як правило, тривав кілька днів у поїздах та автобусах, де вони проводили дні та безсонні ночі. Відповідно, прибували змученими та знесиленими, у тривожному стані невизначеності свого майбутнього. Тому місцеві жителі, волонтери та муніципальні службовці на місцях намагалися приділяти особливу увагу багатостраждальним людям і всіляко допомогти їм у важкий період їх адаптації в нових умовах життя.

Список використаних джерел

1. Ukraine-Flüchtlinge in Deutschland: Weniger Einreisen – mehr Rückkehrer
URL: <https://www.tagesschau.de/inland/gefluechtete-ukraine-faesser-101.html> (дата звернення 12.05.2022)
2. Auswertung des Bamf:610.000 geflüchtete Ukrainer in Deutschland. URL: <https://www.zdf.de/nachrichten/panorama/fluechtlinge-deutschland-bamf-ukraine-krieg-russland-100.html> (дата звернення 12.05.2022)
3. Alexander Fröhlich. Bayern hilft mehr als Berlin bei der Unterbringung Mehr als 830.000 Ukraine-Flüchtlinge in Deutschland. URL: <https://www.tagesspiegel.de/berlin/bayern-hilft-mehr-als-berlin-bei-der-unterbringung-mehr-als-830-000-ukraine-fluechtlinge-in-deutschland/28339212.html> (дата звернення 12.05.2022)
4. Innen- und Integrationsminister Joachim Herrmann: Mehr als 100.000 Kriegsflüchtlinge aus der Ukraine in Bayern angekommen – Rund 35.000 in staatlichen und kommunalen Unterkünften. URL: https://www.joachimherrmann.de/lokalas_1_1_4893_Innen-und-Integrationsminister-Joachim-Herrmann-Mehr-als-100000-Kriegsfluechtlinge-aus-der-Ukraine-in-Bayern-angekommen--Rund-35000-in-staatlichen-und.html (дата звернення 12.05.2022)

Пелих В. В., ст. гр. СЗ-2010

Науковий керівник: Журба І. О., к.е.н., доцент,
завідувач кафедри соціального забезпечення

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

Хто такі тимчасово переміщені особи та їх права

Внутрішньо переміщені особи (також відомі як «ВПО») – це особи або групи осіб, які були змушені втекти або залишити свої домівки чи місця постійного проживання, з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, ситуацій насильства, порушень прав людини або природних чи антропогенних катастроф і, які не перетнули міжнародно визнаний кордон [1].

Люди, змушені втекти або залишити свої домівки, особливо в ситуаціях збройного конфлікту, як правило, піддаються підвищеній уразливості в ряді областей. У цих людей значно вищий рівень смертності, ніж серед населення в цілому. Часто вони позбавлені належного притулку, їжі та медичних послуг.

Відповідно до Конвенції ООН про статус біженців 1951 року – це особа, яка через цілком обґрунтовані страхи: бути переслідуваною через расу, релігію, національність, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання, є за межами своєї країни і не може або не бажає скористатись захистом цієї країни; або який, не маючи громадянства та перебуваючи за межами країни свого колишнього звичного проживання в результаті певних подій, не може повертатися туди [3].

Вирішальною вимогою, щоб вважатися «біженцем», є перетин міжнародного кордону. Особи, вимушено переміщені зі своїх домівок, які не можуть або вирішують не перетинати кордон, тому не вважаються біженцями, навіть якщо вони мають багато тих самих обставин і проблем, що й ті, хто перетинає кордон. На відміну від біженців, ці внутрішньо переміщені особи не мають спеціального статусу в міжнародному праві, характерними для їхнього становища. Термін «внутрішньо переміщена особа» має лише описовий характер.

ВПО користуються правами людини, які сформульовані міжнародними документами та нормативами з прав людини. У ситуаціях збройного конфлікту вони користуються тими ж правами, що й інші цивільні особи, та мають право на різні види захисту, передбачені міжнародним гуманітарним правом.

Після виїзду до більш безпечних зон вони зберігають широкий спектр економічних, соціальних, культурних, громадянських і політичних прав, включаючи право на основну гуманітарну допомогу (таку як харчування, ліки, житло), право на захист від фізичного насильства, право на освіту, свободу пересування та проживання, політичні права. Переміщені особи також мають право на допомогу компетентних органів у добровільному, гідному та безпечному поверненні, переселенні чи місцевій інтеграції, включаючи допомогу у поверненні втраченого майна [2].

Уряд держави, де знаходяться внутрішньо переміщена особа, несе головну відповідальність за їх захист та допомогу. Роль міжнародного співтовариства є взаємодоповнювальною [3].

Переміщення всередині або за межами національних кордонів є однією з найбільш важкорозв'язних гуманітарних проблем розвитку.

Задовольнити потреби переміщених осіб та розв'язати їх надзвичайно складно. Зацікавленим країнам може не вистачати ресурсів, щоб сприяти стабілізації ситуації.

Внутрішньо переміщені люди та біженці стикаються з багатьма проблемами, які виходять за межі їхніх основних гуманітарних потреб. Їх захист передбачає повний процес супроводу, тобто допомога країні у розвитку демократії та підвищення національної стабільності, а також забезпечення їжею, водою та житлом [4].

Директива про тимчасовий захист, яка була прийнята після конфліктів у колишній Югославії, була вперше ініційована Європейською Радою у відповідь на вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, щоб запропонувати швидко та ефективну допомогу людям, які тікають від війни в Україні [5].

З початку вторгнення це створило ситуацію масового прибуття ВПО до ЄС, які не можуть повернутися до своїх домівок. У зв'язку з масштабами очікуваного прибуття було оголошено, що заяви не зможуть розглядати в установлені терміни. Це негативно вплинуло на ефективність процесу надання статусу переміщеної особи [5].

Директива про тимчасовий захист визначає процедуру прийняття рішень,

необхідну для запуску, розширення або припинення тимчасового захисту. У ньому також перераховані права осіб, яким користується тимчасовий захист:

- вид на проживання на весь термін охорони (який може тривати від одного року до трьох років)

- відповідну інформацію про тимчасову охорону

- гарантії доступу до процедури надання притулку

- доступ до роботи відповідно до правил, що застосовуються до професії, національної політики ринку праці та загальних умов найму

- доступ до відповідного житла або житла

- доступ до соціального забезпечення або засобів до існування, якщо це необхідно

- доступ до медичної допомоги

- доступ до освіти осіб до 18 років до державної системи освіти

9) можливість возз'єднання сімей за певних обставин

10) доступ до банківських послуг, наприклад, відкриття основного банківського рахунку

11) переїхати до іншої країни ЄС до видачі посвідки на проживання

12) вільно пересуватися країнами ЄС (окрім держави-члена проживання) протягом 90 днів протягом 180-денного періоду після видачі дозволу на проживання в приймаючій країні ЄС

Список використаних джерел

1. Great Lakes Protocol on the Protection and Assistance to Internally Displaced Persons. URL: <https://www.refworld.org/pdfid/52384fe44.pdf>

2. Information for people fleeing the war in Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/stronger-europe-world/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine_uk#

—2

3. About internally displaced persons. URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-internally-displaced-persons/about-internally-displaced-persons>

4. Refugees and Internally Displaced Persons. URL: <https://www.ipu.org/about-ipu/structure-and-governance/governing-council/committee-promote-respect-international-humanitarian-law/refugees-and-internally-displaced>

5. Temporary protection. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en

Петрук В. В., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи,
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

Соціальний захист населення: суть, основні напрями та функції

До головних питань, що постають перед більшістю країн, належить побудова ефективної системи соціального захисту населення здатної вирішувати нагальні й безперервні соціальні проблеми. Особливо гостро постає потреба переосмислення соціальної політики в Україні, визначення чіткої мети, завдань, механізмів і етапів її реалізації. Означена проблема набуває особливої актуальності у світлі процесів нестабільності соціально-економічного розвитку держави та війни з Росією. Дана ситуація зумовлює необхідність створення високоефективної системи соціального захисту, здатної допомогти слабким у самоствердженні і сприяти сильним у саморозвитку, закладенні міцного фундаменту тристоронніх відносин у механізмі соціального партнерства.

Проблеми розвитку системи соціального захисту відображені у працях вітчизняних учених-економістів Н.П. Борецької, В.М. Гейця, Л. М. Клівіденко, Е.М. Лібанової, А.А. Халецької та ін.

Мета соціального захисту виражається в тому, щоб, забезпечивши людям необхідний мінімум для життя, забезпечити кожному громадянину шанс вільно та безперешкодно реалізовувати свої амбіції, втілювати у життя плани, розкриватися у професійній сфері, відкривати та вдосконалювати свої здібності та навички, що у подальшому буде нести суспільне благо.

Отже, система соціального захисту – це сукупність правових, економічних та соціальних заходів, гарантованих Конституцією України, щодо створення та забезпечення здорового соціально-економічного мікроклімату для життя та розвитку як економічно активної частини населення, так і тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, гарантуючи обом групам соціальну безпеку (розвиток без війни і тероризму), соціальні зобов'язання, котрі ґрунтуються на соціальній справедливості й рівності прав [1, с. 21].

Соціальна держава являє собою тип такої держави, яка прагне створити кожному громадянину максимально сприятливі умови існування, реалізації своїх індивідуальних талантів і здібностей, забезпечити високий рівень соціальної захищеності.

На думку відомого ученого Г. Мюрдаля (засновника так званої шведської моделі соціалізму), головним у діяльності «соціальної держави» є соціальний захист населення. Створення системи соціального захисту передбачає такі напрями діяльності держави: забезпечення членів суспільства високим прожитковим мінімумом і наданням матеріальної допомоги тим, кому, внаслідок необхідних чинників, вона необхідна; зупинення дії привілеїв до тих, хто їх не заслуговує; формування умов, котрі стимулюють громадян легально отримувати доходи для повноцінного життя за допомогою будь-яких засобів, що

не суперечать закону; гарантування екологічної безпеки членів суспільства; створення обставин для задоволення високого рівня освітніх потреб громадян в освіті, медичній допомозі та ін.; забезпечення сприятливих умов праці для найманих робітників та їхній захист від негативного впливу ринкової економіки; захист громадян від злочинних домагань; гарантування громадянських і політичних прав та свобод, які відповідають принципам правової, соціальної держави; захист громадян від політичного переслідування й адміністративного свавілля; забезпечення свободи духовного життя людей, їхній захист від ідеологічного тиску; формування сприятливого соціально-психологічного клімату в суспільстві, а також в окремих соціальних осередках і структурних утвореннях, захист громадян від психологічного пресингу; забезпечення максимальної стабільності громадського життя [3, с. 49].

Отже, до основних напрямів соціального захисту можна віднести наступні: політика на ринку праці; політика оплати праці; сімейна політика; тендерна політика; соціальне обслуговування осіб похилого віку; боротьба з бідністю; соціальна допомога.

Для реалізації цих напрямів соціального захисту необхідно, вважає Г. Мюрдаль, вивчати, формувати й урахувати думку людей стосовно найважливіших соціальних явищ, котрі переважно визначають історію розвитку держави [3, с. 49].

Основні функції соціального захисту відобразив П. Спікер. Такими функціями він вважає: підтримання належного нинішнього рівня життя громадян і запобігання бідності – превентивна функція; покращення умов у майбутньому та за погіршення ситуації – запровадження необхідних механізмів впливу – реабілітаційна функція (пом'якшення наслідків бідності через надання допомоги у грошовій, натуральній чи безготівковій формах) [2, с. 89].

Соціальний захист характеризується компенсацийним характером, який «застраховує» суспільство від фінансових ризиків, а тому і є показником успішності останнього, відображаючи рівень злагоди та добробуту. За відсутності такого елемента, як соціальний захист (за умови ефективного його функціонування) з'являється ризик зубожіння населення, особливо маргінальних мас населення, що є найбільш вразливою групою серед інших.

Таким чином, соціальний захист можна назвати інструментом еволюційних процесів, оскільки він виступає захисним бар'єром від втрати прибутків окремих осіб, а все суспільство – від негативних економічних змін.

Список використаних джерел

1. Павлова Л. О. Політико-економічний аналіз системи соціального захисту населення в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 / Львівський національний університет. Львів, 2015. 230 с.
2. Спікер П. Соціальна політика: теми та підходи. К.: Фенікс, 2000. 400 с.
3. Туленков М.В. Соціальний захист у соціологічному вимірі: монографія. К.: ІПК ДСЗУ, 2011. 168 с.

Плісік І. В., ст. гр. СЗ–31
Науковий керівник: Мартинюк Я.М., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Інформування населення про соціальні послуги: особливості в умовах воєнного стану

Питання інформування населення про соціальні послуги та його вивчення розпочалось із розвитком проблематики соціальних послуг у сфері соціального захисту населення нашої країни. Так у 2003 р. ухваленням Закону України «Про соціальні послуги» було створено нову галузь та з'являється нове поняття «соціальні послуги». Саме з цього часу і виникає потреба в інформуванні громадськості про соціальні послуги.

У 2020 р. набуває чинності нова редакція Закону «Про соціальні послуги», що стало ключовим етапом у реформуванні нової системи надання соціальних послуг. Зазначений Закон соціальними послугами визначає «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» [1].

Соціальні послуги безпосередньо націлені на допомогу людям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Досить важливим моментом є те, що населення необхідно поінформувати про те, де і на яких умовах вони можуть отримати і скористатися цією допомогою.

Інформування громадськості розглядається як систематична робота з поширення інформації через різні канали інформування, тобто способи донесення інформації (ЗМІ, телефонні лінії, консультативну роботу тощо), спрямована на громадськість у цілому, певний її сегмент або окремих індивідів, а інформацією про соціальні послуги є будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи іншій матеріальній формі щодо наявності, обсягів, порядку та умов отримання тих чи інших видів соціальних і реабілітаційних послуг [2, с. 9].

З метою забезпечення широкого доступу до інформації про соціальні послуги Міністерством соціальної політики України було розроблено Методичні рекомендації щодо інформування населення про соціальні послуги, де зазначено що, інформування громадськості про соціальні послуги здійснюється суб'єктами, що надають соціальні послуги; структурними підрозділами з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві, виконавчими органами місцевих рад, обласних державних адміністрацій, Міністерством соціальної політики України, кожен із яких розповсюджує інформацію про соціальні послуги [3].

Ціллю діяльності, спрямованої на інформування громадськості про соціальні послуги – є сприяння кращому доступу населення до соціальних

послуг через надання повної та достовірної інформації щодо можливості їх отримання, а також реалізації державної соціальної політики.

Для того, щоб люди могли ефективно користуватися соціальними послугами, вони мають бути поінформованими і чітко розуміти: які існують соціальні послуги, хто має на них право та як і де їх можна отримати.

Інформувати про соціальні послуги потрібно всі категорії населення, які мають право на отримання певних соціальних послуг чи їхніх представників, а також тих, хто може потребувати таких послуг у майбутньому. Для цілеспрямованого та ефективного поширення інформації серед конкретних категорій людей, досить важливим є визначення цільових груп інформування про соціальні послуги (діти, молодь, люди похилого віку, особи з інвалідністю, внутрішньо переміщені особи, особи, які зазнали насильства, особи, які залежні від алкоголю чи наркотиків, люди з порушеннями зору, слуху, чи порушеннями здатності пересуватися, та інші).

Зважаючи на те, що право на соціальні послуги мають різні цільові групи, то й інформування про ці послуги також має здійснюватися різними форматами подання інформації. Для деяких категорій населення буде важливо подати інформацію у друкованій формі, для деяких – проговорити усно, а для деяких – забезпечити спілкування жестовою мовою. Не менш важливими є канали інформування населення про соціальні послуги, адже одним доцільно буде донести інформацію через ЗМІ, другим – через соціальні мережі, а комусь – важливо усно поінформувати через відповідних працівників.

Каналами інформування населення про соціальні послуги можуть бути: засоби масової інформації (телебачення, радіо, інтернет-видання), інформаційні дошки, веб-сайти, соціальні мережі, електронні канали та месенджери (електронна пошта, Viber, Telegram тощо), працівники організації, яка надає послуги, інші організації (соціальні, медичні, освітні, громадські, поліція), інші [4, с. 8].

Досить важливим є й те, що виклики, які постають перед суспільством у сучасних умовах, вносять свої корективи у всі сфери життєдіяльності людини, зокрема й у процес інформування населення про соціальні послуги. Згідно з Указом Президента України від 24.12.2022 № 64/2022 в Україні введено воєнний стан у відповідь на початок повномасштабної війни РФ на території України. В надзвичайно складних умовах, коли на значній території нашої держави ведуться бойові дії, численні населені пункти перебувають в окупації, а на всій території України існує значна небезпека, суб'єкти надання соціальних послуг зіткнулись з проблемою забезпечення надання якісних соціальних послуг, в тому числі й з проблемою інформування населення про соціальні послуги.

Варто зазначити, що процес інформування про соціальні послуги в умовах воєнного стану повинен здійснюватись максимально швидко доступними для якнайширшого кола цільових груп населення та максимально забезпечити доступ громадськості лише до достовірної та перевіреної

інформації. Задля миттєвого інформування населення про соціальні послуги в умовах воєнного часу необхідно дещо змінити формати подачі необхідної інформації. Так, найважливішим каналом інформування населення про соціальні послуги в такий складний час стає висвітлення інформації в Інтернет просторі. Суб'єкти, що надають соціальні послуги, структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві, виконавчі органи місцевих рад, обласних державних адміністрацій, Міністерство соціальної політики України усю необхідну інформацію про соціальні послуги поширюють на своїх офіційних веб-сайтах. Це дозволяє швидко поінформувати населення та забезпечити перевіреною і достовірною інформацією, що також є дуже важливо, адже одночасно із військовими діями у нашій країні йде інформаційна війна, яка несе за собою багато фейкової інформації маніпулятивного характеру.

В умовах воєнного часу в Україні масштабного поширення набули такі канали інформування населення про соціальні послуги, як соціальні мережі. Суб'єкти, що надають соціальні послуги та виконавчі органи державної влади, створюють офіційні сторінки своїх структур в таких популярних соціальних мережах як Facebook, Instagram чи інших, а також використовують Viber-групи і Telegram-канали, та інші месенджери. Такі альтернативні до традиційних формати інформування населення мають важливі переваги: максимально скорочує часові та фінансові витрати, забезпечує зворотній зв'язок, збільшує рівень прозорості та довіри суб'єктів надання соціальних послуг та органів влади, та інше.

У зв'язку з введенням воєнного стану на території України Міністерство соціальної політики України розробило методичні рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану, згідно з якими соціальні послуги пропонується надавати екстрено (кризово) (за неможливості застосування загального порядку організації та надання соціальних послуг), що позбавляє необхідності здійснення низки етапів при наданні соціальної послуги та забезпечує максимально швидке її надання. Також, згідно цих рекомендацій, під час соціального супроводу сімей в СЖО допускається складання акту потреб у телефонному режимі або з використанням будь-яких доступних ресурсів, а зв'язок із сім'єю рекомендується підтримувати за допомогою телефонного зв'язку або будь яких доступних месенджерів [5]. Як бачимо, такий альтернативний формат комунікацій із громадськістю може бути ефективно використаний не лише для інформування населення про соціальні послуги, а й в процесі надання соціальних послуг людям.

Отже, діяльність з інформування населення про соціальні послуги є досить важливим етапом у процесі ефективного їх надання. Під час інформування населення про соціальні послуги важливим є визначення цільової групи інформування, вибір формату і каналів поширення інформації. В умовах воєнного часу цей процес націлений на те, щоб населення максимально швидко було забезпечене достовірною інформацією, тому більш ефективними каналами

інформування стають Інтернет-ресурси.

Список використаних джерел

1. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 25.04.2022).
2. Інформування населення про соціальні та реабілітаційні послуги: методичний посібник / Тетяна Семигіна, Ганна Коришова, Олена Іванова; проект ПРООН «Підтримка реформи соціального сектору в Україні». К.: К.І.С., 2013. 104 с. URL: <https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/PR/Public%20awareness1.pdf> (дата звернення: 25.04.2022).
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо інформування населення про соціальні послуги: Наказ Міністерства соціальної політики України 28.10.2014 № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0828739-14#Text> (дата звернення: 25.04.2022).
4. Доступне інформування про соціальні, реабілітаційні та адміністративні послуги [авторки-упорядниці О. Іванова, М. Лебідь] / заг. ред. О. Іванова. Київ, 2021. 16 с. URL: https://usif.ua/images/news/2022_04_18/AccessibleInfo_v04.pdf (дата звернення: 25.04.2022).
5. Рекомендації щодо організації надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: https://auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-140/lystoda-rekomendacii_socposlugy_1646898338.pdf (дата звернення: 25.04.2022).

Савчук Ю. Н., юрисконсульт
Управління правового захисту АКБ «Львів», м.Львів

Правове регулювання питань соціального захисту громадян України в умовах воєнного стану

Відповідно до ст.3 Конституції України є утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Згідно з ст.46 Основного Закону громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1].

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» Указом Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року «Про введення воєнного стану в Україні» в Україні введено

воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [2].

Вказаний строк неодноразово продовжувався.

Зокрема, Указом Президента України №133/2022 від 24.02.2022 року «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» продовжено строк дії воєнного стану в Україні з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб. [3].

Указом Президента України №259/2022 від 18.04.2022 року «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» продовжено строк дії воєнного стану в Україні з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 року строком на 30 діб [4].

Законом України від 2 грудня 2021 року N 1932-IX «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» щодо надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка» Розділ «Прикінцеві положення» цього Закону було доповнено пунктом 12 такого змісту: установити, що порядок надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка», її розмір та вимоги до суб'єктів затверджуються Кабінетом Міністрів України [5].

Пунктом 2 постанови Кабінету Міністрів України № 199 від 04.03.2022 року «Питання надання у 2022 році застрахованим особам одноразової матеріальної допомоги у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» з метою забезпечення надання у 2022 році застрахованим особам одноразової матеріальної допомоги з державного бюджету у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні передбачено виділення Міністерству економіки 21450 млн. гривень на програму у загальному фонді державного бюджету 1201230 «Надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка» [6].

Вказаною постановою також внесено зміни до Порядку надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка», затвердженому зазначеною постановою, пунктом 2 якого передбачено, що така допомога надається застрахованим особам, які працюють на умовах трудового договору (контракту), гіг-контракту, іншого цивільно-правового договору, на інших підставах, передбачених законом, та фізичним особам – підприємцям, страхувальники яких одночасно відповідають таким ознакам: перебувають на обліку як платники єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в окремих адміністративно-територіальних одиницях за переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням ДСНС; подали в установленому законодавством порядку податкову звітність за IV квартал 2021 р. або річну звітність за 2021 рік; не є бюджетними установами, фондами загальнообов'язкового державного страхування.

Пунктом 3 вказаного Порядку розмір допомоги було встановлено на рівні 6500 грн.

Вказаною постановою також було внесено відповідні зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1272 «Деякі питання надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка», постанови Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2022 р. № 112 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2021 р. № 1272», а також до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання допомоги в рамках Програми «єПідтримка», затвердженому зазначеною постановою.

Пунктом 1 Постанови Кабінету Міністрів України від від 7 березня 2022 р. № 214 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану» (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 258 від 11.03.2022р.) установлено, що на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування надання державної соціальної допомоги здійснюється з урахуванням таких особливостей: 1) строк виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, допомоги на дітей одиноким матерям, допомоги на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування, допомоги на дітей, хворих на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісні орфанні захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, на дитину, яка отримала тяжку травму, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, яким не встановлено інвалідність, щомісячної грошової допомоги особі, яка проживає разом з особою з інвалідністю I чи II групи внаслідок психічного розладу, яка за висновком лікарської комісії медичного закладу потребує постійного стороннього догляду, на догляд за нею, тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме, щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату та пільги, які було призначено раніше, продовжуються на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування і виплачуються за повний місяць без звернення особи до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад; 2) у разі, коли отримувачами державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю пропущено строк переогляду допомоги, виплата таких видів допомоги не зупиняється на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування; 3) норми

постанови Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2020 р. № 264 «Деякі питання надання державної соціальної допомоги» протягом періоду воєнного стану та одного місяця після дати його припинення чи скасування не застосовуються. Установлено, що структурні підрозділи з питань соціального захисту населення районних, районних у м. Києві державних адміністрацій, виконавчих органів міських рад міст обласного значення, районних у містах (у разі їх утворення) рад після припинення чи скасування воєнного стану інформує одержувачів, яким виплату державної соціальної допомоги та пільги було продовжено відповідно до пункту 1 цієї постанови, про необхідність протягом одного місяця оновлення документів, необхідних для продовження отримання допомоги та пільг [7].

Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам» (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 363 від 25.03.2022 № 418 від 09.04.2022 № 457 від 16.04.2022) затверджено Порядок надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам та Порядок використання коштів державного бюджету для надання допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам [8].

Пунктом 2 цієї постанови з метою забезпечення виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам виділено Міністерству соціальної політики 10000 млн. гривень на програму в загальному фонді державного бюджету 2501480 «Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». Вказаним пунктом постанови також передбачено, що зазначені видатки Міністерство фінансів повинно здійснити за рахунок коштів резервного фонду державного бюджету та встановлено, що виплата допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам може здійснюватися також за рахунок коштів підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, іноземних держав і міжнародних організацій у вигляді благодійної, гуманітарної та матеріальної допомоги, а також добровільних пожертвувань фізичних і юридичних осіб, благодійних організацій та громадських об'єднань, інших, не заборонених законодавством джерел.

Цією постановою також було внесено зміни до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб».

Постановою Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 р. № 405 «Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення» Кабінет Міністрів України погодився з пропозицією Міністерства соціальної політики щодо реалізації за участю Міжнародного надзвичайного фонду допомоги дітям

при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) спільного проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення з урахуванням того, що: в рамках реалізації проекту право на виплату додаткової грошової допомоги за рахунок коштів ЮНІСЕФ мають такі категорії населення: сім'ї, до складу яких входять троє і більше дітей, з яких не менш як одна дитина не досягла двох років; сім'ї, до складу яких входять двоє і більше дітей, з яких не менш як одна дитина має інвалідність; виплата допомоги в рамках реалізації проекту здійснюється додатково незалежно від отримання особами інших видів допомоги, зокрема виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам. Для отримання допомоги один з повнолітніх членів сім'ї, яка належить до визначених категорій, подає заявку на отримання допомоги шляхом заповнення форми на отримання допомоги на офіційному веб-сайті ЮНІСЕФ (register.unicef.org). Після забезпечення технічної можливості заявка на отримання допомоги подається за допомогою засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України. У заявці зазначається інформація про всіх членів сім'ї, до якої додається документальне підтвердження належності сім'ї до визначених категорій та номер банківського рахунка (за стандартом IBAN) заявника для виплати допомоги; за результатами розгляду ЮНІСЕФ поданої заявки та перевірки достовірності зазначеної в ній інформації, зокрема щодо належності сім'ї до визначених категорій, на контактний номер телефону надсилається повідомлення про прийняте рішення щодо виплати допомоги; виплата допомоги здійснюється в розмірі 2220 гривень на кожного члена сім'ї на місяць, але не більш як для п'ятих осіб. Виплата допомоги здійснюється одноразово одним платежем із розрахунку на три місяці; розмір отриманої допомоги не враховується під час обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги, що надаються відповідно до законодавства, та не включається до розрахунку загального місячного (річного) оподатковуваного доходу відповідно до підпункту 165.1.1 пункту 165.1 статті 165 Податкового кодексу України [9].

Таким чином, державою вжито наступних заходів щодо соціального захисту громадян в умовах воєнного стану: встановлено допомогу застрахованим особам, які працюють на умовах трудового договору (контракту), гіг-контракту, іншого цивільно-правового договору, на інших підставах, передбачених законом, та фізичним особам – підприємцям, які відповідають вимогам у розмірі 6 500 грн.; передбачено, що на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування надання державної соціальної допомоги певним категоріям громадян, державної тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме, щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг,

тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату та пільги, які було призначено раніше здійснюється з урахуванням таких особливостей: строк виплати державної соціальної допомоги певним соціальним групам населення продовжуються на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування і виплачуються за повний місяць без звернення особи до структурних підрозділів з питань соціального захисту населення; у разі, коли отримувачами державної соціальної допомоги пропущено строк перегляду допомоги, виплата таких видів допомоги не зупиняється на період введення воєнного стану та одного місяця після його припинення чи скасування; з метою забезпечення виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам передбачено виділення Міністерству соціальної політики 10000 млн. гривень на програму в загальному фонді державного бюджету 2501480 «Надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг»; в рамках спільного проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення за участю Міжнародного надзвичайного фонду допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) передбачено виплату допомоги сім'ям, до складу яких входять троє і більше дітей, з яких не менш як одна дитина не досягла двох років та сім'ям, до складу яких входять двоє і більше дітей, з яких не менш як одна дитина має інвалідність в розмірі 2220 гривень на кожного члена сім'ї на місяць, але не більш як для п'ятох осіб, що забезпечує реалізацію громадянами їх конституційного права на соціальний захист.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 30.04.2022)
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 30.04.2022)
3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України №133/2022 від 24.02.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text> (дата звернення 30.04.2022)
4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України №259/2022 від 18.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#Text> (дата звернення 30.04.2022)
5. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 2 грудня 2021 року N 1932-IX «Про внесення змін до Закону України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20#Text> (дата звернення 30.04.2022)
6. Питання надання у 2022 році застрахованим особам одноразової матеріальної допомоги у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення

бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2022 р. № 199. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.04.2022)

7. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 258 в ід 11.03.2022р.): Постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.04.2022)

8. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам (Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 «№ 363 від 25.03.2022 № 418 від 09.04.2022 № 457 від 16.04.2022»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.04.2022)

9. Про реалізацію спільного з Міжнародним надзвичайним фондом допомоги дітям при Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ) проекту щодо додаткових заходів соціальної підтримки найбільш вразливих категорій населення: Постанова Кабінету Міністрів України від 05 квітня 2022 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.04.2022)

Тернова Л. Ю., к.е.н., доцент кафедри соціального забезпечення,
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

Причини і проблеми повернення біженок і переселенок

З середини квітня 2022 року порівняно з першими тижнями початку повномасштабної війни Росії проти України намітилася стійка тенденція повернення або виявів намірів повернутися до місць постійного проживання у жінок, дітей та літніх людей. І це стосується як перетину державного кордону України на в'їзд, так і внутрішнього переміщення та мобільності [2]. Розглянемо основні причини повернення і ті виклики для біженок і переселенок та суспільства, які будуть пов'язані із поверненням.

Найголовнішим чинником, що впливає на бажання повернутися, є відчуття безпекової ситуації в Україні. Повертаються ті, хто виїхали з регіонів, що віддалені від зон активних бойових дій і лишаються більш безпечними, а також повертаються в деокуповані населені пункти, передусім Київської, Чернігівської та Сумської областей. При наявності безпекового чинника бажання чи необхідність повернутися викликає низка інших проблем, які можуть виникнути навіть одночасно.

Возз'єднання родини. Окрім збереження родини, причиною може бути

необхідність допомагати близьким, наприклад, старшим родичам, або навпаки, потреба в допомозі від родичів у догляді за дітьми для багатодітної матері.

Доступне і комфортне житло. Не всі мають достатньо фінансових ресурсів, щоб самостійно орендувати житло або оплачувати проживання. Багато біженок і переселенок були розміщені у тимчасових місцях перебування (гуртожитки, готелі, спортзали, частково переобладнані виставкові центри та ін.) і це не є зручним житлом для довгострокового проживання. Для частини жінок самостійний пошук житла у нових місцях може ускладнюватися наявністю дітей або ризиком зіштовхнутися із актом сексуального насильства з боку тих, хто надає житло.

Працевлаштування. Внутрішньо переміщеним особам може бути складно знайти роботу (особливо за фахом) через об'єктивне на даний час скорочення вакансій на ринку праці, а також внаслідок суб'єктивних чинників, як то проблема догляду за дітьми, брак зв'язків, упереджене ставлення до переселенців та ін. Пошук роботи за кордоном ускладнений низкою стандартних юридичних процедур, а також може виникнути через незнання місцевої мови. Також як в Україні, так і за кордоном знайти роботу буде важче тим, хто опинилися у малих населених пунктах. Крім того, 26 квітня 2022 року КМУ була прийнята постанова №481, згідно з якою працівниці, членкині виконавчих органів і керівниці суб'єктів господарювання державного сектору економіки не можуть працювати дистанційно за межами України (крім службового відрядження) [1]. Отже, це додатково спонукає працівниць державного сектору повертатися з-за кордону, щоб уникнути звільнення.

Власні фінансові ресурси і обмеження соціального забезпечення. У країнах ЄС, в яких перебуває більшість жінок, діють різні правила надання соціальної допомоги і вони відрізняються обсягами коштів і бюрократичністю процедури отримання. В Україні у березні та квітні 2022 року всі ВПО могли отримати 2000 грн, а переміщеним дітям та людям з інвалідністю гарантувалося 3000 грн. З травня 2022 року допомогу зможуть отримати лише ВПО з територій, де ведуться активні бойові дії або які перебувають у тимчасовій окупації, та ті, чиє житло було суттєво пошкоджене або повністю зруйноване. Брак коштів для забезпечення мінімального рівня життя може впливати на рішення повернутися, навіть попри безпековий ризик.

Обмеження адміністративної системи країни перебування. Щоб отримати тимчасовий захист, соціальну допомогу, медичне страхування та ін. в будь-якій країні потрібно пройти стандартні процедури, а отже технічно провести певний час у чергах можливо без чіткого розуміння щодо тривалості такого процесу, а також вчасно надати певний пакет документів. Все це може бути достатньо складним або навіть неможливим для частини жінок. В Україні частина жінок взагалі хочуть уникнути реєстрації як ВПО і це спонукатиме до повернення.

Особливості політики країн щодо перебування громадян України. Можливість коротко- або довгострокового повернення з країн ЄС залежить від безвізу та Директиви про тимчасовий захист. Українцям з 4 березня 2022 року

на підставі рішення Ради ЄС і статті 5 Директиви [2] надано можливість отримати дозвіл на проживання на території ЄС на 1 рік. За загальним правилом тривалість тимчасового захисту становить 1 рік, який може бути автоматично подовжений кожні 6 місяців ще на 1 рік. Ті, хто мають біометричний закордонний паспорт і не подавалися на дозвіл на проживання у межах тимчасового захисту, можуть перебувати на території ЄС у межах чинних правил в'їзду для громадян України. Тимчасовий захист, на який переважно подаються жінки, має суттєву відмінність від статусу біженця в аспекті можливості повернутися додому. Ті, хто подавалися або вже отримали тимчасовий захист, мають можливість повернутися в Україну будь-коли. Короткострокове повернення також поки що не означає втрату тимчасового захисту в ЄС.

Під дією наведених чинників тенденція повернення або виявів намірів повернутися буде лише зростати. Безумовно, що така тенденція є позитивною і бажаною, проте повернення біженок і переселенок до місць постійного проживання вже викликає низку проблем і викликів як для самих жінок, так і для громад, суспільства в цілому.

Парадокс полягає в тому, що проблеми і виклики у разі повернення є «віддзеркаленням» тих причин, що спонукали до самого повернення.

Знов почнемо з безпекового чиннику. Безпекова ситуація може швидко змінитися, адже існує ймовірність посилення або відновлення бойових дій. Це зумовить необхідність знов евакуюватися. Також у місцях постійного проживання може бути небезпечніше, ніж здається (негативні приклади підриву населення на замінованих територіях та ін.). Возз'єднання родини, те, чого так прагнуть українські жінки, теж може стати суттєвим викликом – у разі загибелі чи смерті чоловіка чи найближчих родичів, що є реалією війни. Але навіть у разі сприятливої безпекової ситуації і повноцінного возз'єднання з родиною перед біженкою або переселенкою постає ще низка проблем.

Доступне і комфортне житло та відновлення повноцінного функціонування інфраструктури. Частині жінок немає куди повертатися, оскільки їх житло було суттєво пошкоджене або повністю зруйноване. Зараз органи місцевого самоврядування намагаються вирішити цю проблему через тимчасові рішення: побудова модульних містечок, надання вільних місць у гуртожитках, переоблаштування нежитлового фонду та ін. Також, повернення призводить до перевантаження критичної інфраструктури. У населених пунктах, де припинилися активні бойові дії або які звільнили з окупації, працює обмежена кількість магазинів і аптек, частково або повністю не працює громадський транспорт, дитячі садочки, можуть бути пошкоджені системи електро-, водо- та газопостачання та ін., що разом з тим особливо ускладнює життя жінок із дітьми.

Працевлаштування, власні фінансові ресурси і обмеження соціального забезпечення. Частина біженок і переселенок звільнені через те, що вони поїхали і не вийшли на робоче місце, за час війни частина підприємств

закрилися, відбулося скорочення штату. Отже, після повернення вони не зможуть одразу знайти роботу. Безробіття призведе до нестачі власних фінансових ресурсів. І хоча повернення людей сприятиме відновленню економічної активності, у випадку певних категорій громадян це створить додаткові виклики для держави у сфері соціального захисту і забезпечення.

Обмеження адміністративної системи країни перебування та особливості політики країн щодо перебування громадян України. Проблема полягає в тому, що процедура коротко- і довгострокового повернення в Україну не є остаточно врегульованою органами державної влади тих країн, які приймають. Також повернення в Україну може стати викликом для тих, хто отримав юридичний статус біженця. Він втрачається при поверненні у країну, з якої людина виїхала.

Зі збільшенням тривалості перебування за кордоном частка неповерненців зростатиме. У бік постійного життя поза межами України, найімовірніше, схилитимуться ті, хто має там родичів, хто виїхав до віддалених держав, хто завдяки професійним знанням і кваліфікації може знайти гідну роботу й забезпечити собі належний рівень життя [2]. Для українських жінок є ще одна альтернатива – створення сім'ї (шлюб) за кордоном.

Список використаних джерел

1. Деякі питання організації роботи працівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки на період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 р. №481: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/nHvgTY2> (дата звернення: 16.05.2022).

2. Українські біженці війни за кордоном: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/JHvfJd6> (дата звернення: 16.05.2022).

Яковлева Д. А., ст. гр. СЗ-41
Сільвестрова О. Ю., к. філос. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Напрями та особливості волонтерської діяльності в умовах воєнного стану на прикладі Радехівської територіальної громади

Волонтерська діяльність є основою побудови та розвитку громадянського суспільства. Вона втілює в себе найшляхетніші прагнення людства – прагнення миру, свободи, безпеки та справедливості для всіх людей. Розвинена волонтерська діяльність це показник громадянського суспільства, а також характеристика суспільства з активною соціальною позицією.

У час, коли наша країна перебуває у надскладній ситуації, коли порушено територіальну цілісність, підірвано економіку, а серед простих людей панує

нерозуміння і розбрат, саме активна громадська позиція, небайдужість та невтомна праця кожного додає віри у те, що у нашого народу є майбутнє. Адже сила – в єдності.

Жителі Радехівщини не залишаються осторонь проблем нашої держави: це прості люди, учні, працівники та пенсіонери, громадські організації. Кожен мешканець нашої громади вніс хоча б часточку себе, своєї душі і праці у спільну мету – допомогу нашим бійцям, самотнім людям, хворим і малозабезпеченим, сиротам та перебуваючим у важких життєвих обставинах. Титанічну роботу в тилу здійснює громадська організація «Майбутнє Радехівщини» (Радехівські господині), спрямована передусім на підтримку військовослужбовців, у тому числі і наших краян. Організація здійснює адресну допомогу бійцям, які перебувають на сході України. Волонтери працюють безоплатно, встановлюють потреби солдатів, забезпечують їх продуктами і одягом, обладнанням та запчастинами, засобами захисту і маскуванню, медикаментами та побутовими речами [1].

Нововитківський старостинський округ взяв на себе велику частку завдань в гуманітарній сфері, приймаючи внутрішньо переміщених осіб з перших днів війни, забезпечуючи оборону країни в системі тероборони. З часу повномасштабного вторгнення агресора на територію України громада активно долучилася до розміщення вимушених переселенців, які рятуються від війни. Відтак, за майже місяць селяни надали прихисток близько 70 особам зі всієї України. Самооборона с. Новий Витків несе цілодобове чергування, патрулювання вулиць з метою відловлювання диверсантів.

У селищі відкрили банківський рахунок з метою збору коштів для максимально швидкого вирішення першочергових потреб оборонного та гуманітарного характеру. Від 24 лютого, станом на сьогодні, на потреби армії, було зібрано: 146 200 грн. У школі плетуть маскувальні сітки для військової техніки та інженерних споруд. Для цього виділено спортивний та актовий зал, куди щоденно люди приносять матеріали. За основу беруть рибальські сітки, на них закріплюють фрагменти тканини, які вирізають із непотрібного одягу. За день зазвичай виходить сплести 2-3 сітки. Також згуртовано та оперативно, займаються пошиттям необхідних на війні речей – балаклави, рукавички, маскувальні костюми та «розгрузки». Свіжу випічку та вареники господині щодня відправляють на передову. На кухні працює більше десятка господинь. Ліплять по 5-10 відер вареників у день [2].

Для військових зібрали та закупили потрібні медичні засоби, які зупиняють кров та все для надання першої медичної допомоги, знеболюючі. Також передали у Львівський медичний батальйон хірургічні, стерильні халати, шприци, внутрішні катетери, системи, хірургічні голки, гіпсові биндажі, те що є у лікарнях, тобто не безпосередньо на фронті. На зібрані кошти, придбали: повербанки, ліхтарики, батарейки, термоковдри, турнікети, каремати, засоби гігієни, продукти.

Дітки не втомлюються писати слова вдячності, підтримки, виготовляти

дитячі малюночки з щирими побажаннями воїнам – захисникам та просто дякувати за те, що можуть спокійно спати та радіти кожному дню. Кожне їхнє слово гріє та робить нас усіх сильнішими [2].

На сьогодні волонтерство – потужний суспільний рух, який може взяти на себе частину повноважень соціальних установ. Волонтери, працюючи на благо суспільства, допомагаючи людям та групам у складних життєвих обставинах, показують суспільству, що в житті є й речі більш цінні, ніж отримання матеріальної нагороди. Сьогодні напрямки роботи волонтерів дуже широкі: охорона довкілля, сфера культури, розвиток і зміцнення позитивного іміджу країни тощо, що допомагає суспільству впевнено стояти на ногах, а волонтеру – не лише отримати задоволення від доброї справи, а й безцінний життєвий досвід, набути професійних знань та навичок [3].

Отже, волонтерська діяльність є запорукою успішного функціонування суспільства, а також однією з найголовніших складових громадянського суспільства. Під час кризових подій в Україні волонтерські організації значно впливають на перебіг подій, відбувається організована підтримка і допомога армії, переселенцям та усім, хто зазнав негативного впливу від війни.

Список використаних джерел

1. Радехівська ТГ. *Офіційний сайт громади*. URL: <https://radekhiv-miskrada.gov.ua/posts/> (дата звернення: 29.04.2022)
2. Староста с. Новий Витків. *Facebook*. URL: <https://m.facebook.com/groups/440805783663986/> (дата звернення: 29.04.2022).
3. Фокіна І. О. Волонтерська діяльність як засіб розвитку особистості, її соціалізації та виховання основ гуманізму і доброчинності. Вестник. Наука и практика. Zwiastować. Nauki i praktyki. URL: <https://ua-referat.com/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE> (дата звернення: 29.04.2022)

Якушев О. В., к. е. н., доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення
Самара Н. С., викладач
кафедри соціального забезпечення
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні

Військові конфлікти, соціально-економічний розвиток суспільства, негативна демографічна ситуація, яка спостерігається в багатьох країнах світу – все це передумови соціального забезпечення, яке стає невід’ємним складником державної соціальної політики. Соціальний захист завжди займав і займає одне

з ключових місць у житті суспільства, держави, а також окремої людини. На даний період часу система соціального захисту населення є неодмінним атрибутом соціальної політики держави. Соціальний захист виступає однією зі складових частин соціальної політики.

Соціальний захист визначає громадянську позицію держави, він її індикатор. Україна – соціальна держава. Однією із найважливіших державних функцій є захист і сьогодні в Україні це чи найактуальніше питання. Конституція держави визначає найвищою соціальною цінністю людину, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку; права та свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження та забезпечення прав і свобод людини є основним обов'язком держави. Отже, Україна як держава зобов'язує себе здійснювати функцію соціального захисту громадян [1]. Зміст соціальної функції держави різноманітний і широкий за обсягом охоплення діяльності. Основне призначення захисної функції – усунення та/або пом'якшення потенційних соціальних проблем у суспільстві, вирівнювання соціального стану та позицій людей, розвиток охорони здоров'я, освіти та культури.

Забезпечення виживання соціально незахищених верств населення та першочерговий захист окремих категорій громадян (військовослужбовців, вимушених переселенців, постраждалих та ін.) – це основна мета соціального захисту в Україні сьогодні. У перспективі основна мета соціального захисту України має відповідати ст. 46 Конституції України, згідно з якою громадяни мають право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [1].

Починаючи з 2014 року та включно по 2022 рік в Україні відбуваються суттєві зміни в демографічному розміщенні людей та зміни структури суспільства. Після анексії російською федерацією Криму та повномасштабного введення її військ на території нашої країни в українському суспільстві з'явилися терміни «біженці» та «внутрішньо переміщені особи», постійно збільшується вживання цих дефініцій в практичній площині. Згідно ст.1. Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» вважають, що зазначені поняття не є тотожними, маючи при цьому спільні риси [3].

Зокрема і ті і інші змушені залишати свої місця проживання з однакових причин, але біженці – перетинають при цьому кордон, а внутрішньо переміщені особи залишаються на території своїх держав і їх громадянами. Більш розгорнуте поняття ВПО подано у ст. 1 Закону України № 921-VIII від 24 грудня 2015 р., у якому внутрішньо переміщеною особою визначено «громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з

метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [4]. Внутрішньо переміщені особи (ВПО) – це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишились на території рідної країни. ВПО перебувають під законним захистом свого уряду. Вони зберігають усі права та захист згідно з міжнародним законодавством з прав людини [1]. Попри те, що окремої міжнародної конвенції про права ВПО не існує, у керівних принципах ООН з питань внутрішнього переміщення права ВПО підтверджуються як такі, що передбачені більш загальними гарантіями в існуючому міжнародному законодавстві з прав людини та гуманітарного права.

Для збалансування зобов'язань держави перед клієнтами та її можливостями щодо соціальних виплат потрібно реформувати та удосконалювати діючу законодавчу базу системи соціальних послуг у найближчій перспективі. Проведене дослідження дає можливість сформулювати основні проблеми соціального захисту та соціальної роботи з ВПО: дистанційність сімей ВПО, їх майже повний розрив з минулим життям, необхідність адаптації до нових умов проживання практично з нуля, без майже необхідного майна та зі значними психологічними проблемами.

Список використаних джерел

1. Журба І.О., Якушев О.В., Губар О.Є., Тернова Л.Ю., Самара Н.С. Соціальна робота як складова політики соціального захисту внутрішньо переміщених осіб регіону. Зб. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 63. – Черкаси: ЧДТУ, 2021. – С.147-156.
2. Журба І.О., Якушев О.В., Тернова Л.Ю., Губар О.Є. Соціальний захист безробітних учасників АТО/ООС в контексті діяльності державної служби зайнятості України. Журнал. Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки. Вип. №4, 2021. – Черкаси: ЧНУ, 2021. – С.124-132.
3. Закон України Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (дата звернення: 29.04.2022).
4. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921-19#Text> (дата звернення: 8.05.2022).

Державна соціальна політика в контексті євроінтеграції України

Загоровська Ю. С., ст. гр. СЗ 1810,
Журба І. О., к.е.н., доцент,
завідувач кафедри соціального забезпечення
Черкаський державний технологічний університет,, м. Черкаси

Реалізація та розвиток молодіжної політики в Україні та Європі

Молодіжна політика нині існує та відіграє вагомую роль і має вплив на суспільство по всьому світу. Кожна країна визначає важливість молодіжної політики по-своєму. Можна сказати, що молодіжна політика завжди відображає те, як уряд дивиться на свою молодь. Деякі національні молодіжні політики включають все, що стосується молодих людей, включаючи соціальний захист, гендерну рівність, безробіття, офіційну освіту, охорону здоров'я, житло тощо. Інші молодіжні політики набагато вужчі за сферою застосування.

Молодіжну політику в Україні можна охарактеризувати, як постійну державну діяльність молоді на громадських засадах, яка спрямована на створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей та молоді та за їх участю. Молодіжна політика в Україні реалізовується для осіб віком від 14 до 35 років, незалежно від походження, соціального та матеріального стану, раси та національності, статі, освіти, мови, релігії.

27 квітня 2021 року в Україні був прийнятий Закон «Про основні засади молодіжної політики», який визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації, особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань» [1].

Впровадження цього Закону має позитивний вплив на популяризацію та розвиток молодіжної політики в Україні. Також, це послуговує Україні відмінною перспективною до вступу у Європейський Союз, адже Закон створений з урахуванням європейського досвіду.

Варто зазначити, що Законом враховані важливі аспекти життєдіяльності, які позитивно впливають на зацікавленість молоді у суспільно-корисній діяльності.

5 травня 1949 року у Лондоні був підписаний Статут Ради Європи – міжурядової організації, яка нині включає 46 держав-членів та основною метою якої є захист прав людини на континенті. Всі держави, котрі є членами Ради є підписантами Європейської конвенції з прав людини – міжурядовий договір, який спрямований на розвиток та захист демократії, верховенства закону, а також, що саме головне, захисту прав людини.

В той же час Рада Європи активно просуває та виступає за свободу слова, незалежність засобів масової інформації, рівність усіх перед законом, а також захист та збереження меншин.

Організація, зокрема, займається питаннями захисту дітей, а також етнічних меншин у Європі, боротьбою з ненавистю та пропагандою ненависті, як в фізичному виразі життя, так і в мережі Інтернет. Важливо також відзначити, що Рада Європи сприяє своїм членам також, як у боротьбі з корупцією, насильством (над жінками та молоддю, зокрема), так і з тероризмом, реалізацією необхідних судових та законодавчих реформ. У складі Ради Європи діє Венеціанська комісія, в якій працюють чи не найкращі експерти у галузі конституційного права, основна діяльність яких пов'язана із оцінкою відповідності законодавчих актів, зокрема і основних (Конституцій), тих цінностям та нормам, які притаманні будь-якому цивілізованому суспільству.

Окрім того, що найголовніше для молодого покоління, Рада Європи активно просуває ідеї залучення молоді до державотворчих процесів, а також інтеграцію молоді в усі суспільно-політичні процеси у країнах, які є її членами [2].

Згідно з визначенням Ради Європи, яке наведене на її офіційному веб-сайті «Молодіжна політика – це стратегія, яку впроваджують органи державної влади з метою надання молодим людям можливостей та досвіду, які підтримують їхню успішну інтеграцію в суспільство та дозволяють їм бути активними та відповідальними членами свого суспільства, а також агентами змін» [3].

Розвиток європейської молодіжної політики – і продовження реалізації Молодіжної стратегії Європейського союзу та підняття питань, пов'язаних з молодіжною політикою, зокрема в Раді Європи – сприяли європейському співробітництву у сфері молодіжної політики протягом останнього десятиліття.

Список використаних джерел

1. Про основні засади молодіжної політики», який визначає мету, завдання, основні засади, напрями та механізми реалізації молодіжної політики в Україні, гарантії участі молоді у її формуванні та реалізації, особливості організаційних і правових засад утворення та діяльності молодіжних та дитячих громадських об'єднань: Закон України № 414-IX від 27.04.2021 / URK: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
2. Про Раду Європи. Офіс Ради Європи в Україні. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/the-coe/about-coe>
3. Youth policy. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/youth-policy>

Кохан А. М., ст. гр. СЗ-41
Науковий керівник: Сільвестрова О. Ю., к. філос. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Інноваційні технології соціальної роботи

Вдосконалення професійних навичок у діяльності соціального працівника відбувається постійно. Процеси, що відбуваються у суспільстві, вимагають постійних професійних змін методів і технологій соціальної роботи. Соціальна робота невіддільна від суспільства в цілому і спрямована на населення. Соціальна робота належить до категорії інноваційних, креативних технологій, оскільки передбачає зміну реальності, в основі якої лежить наявна складна життєва ситуація, яку можна уніфікувати, опанувати й уточнювати. Соціальний працівник є ініціатором інновацій, метою яких є створення, модернізація або підтримка у зміненому середовищі матеріальної чи духовної цінності людей, визнаної позитивною соціальною цінністю.

В Україні активно відбувається реформування соціальної сфери, її основних економічних, політичних і соціальних інститутів. Щоб це процес був успішним, необхідні нововведення в саму структуру надання соціальних послуг, в тому числі, й застосування інноваційних соціальних технологій. Вони виступають як «структурована сукупність прийомів і методів, вкладених у вивчення, актуалізацію і оптимізацію інноваційної діяльності, у яких створюються та матеріалізуються нововведення, які викликають якісні зміни у різноманітних галузях життєдіяльності, зорієнтовані на раціональне використання матеріальних, економічних та соціальних ресурсів» [4].

Інноваційна діагностика передбачає здійснення процедури аналізу, діагнозу і прогнозу щодо конкретного нововведення. Це дозволяє планувати не тільки алгоритм здійснення даного нововведення, але і прогнозувати конкретні наслідки в широкому комплексі суспільної системи, з урахуванням специфіки її функціонування, що дає можливість заздалегідь підготуватися до появи різних побічних явищ, конфліктів і протиріч у процесі інноваційної діяльності або запобігти їм, або пом'якшити негативні наслідки [2, с. 48].

Інноваційні соціальні технології постають як методи, засоби інноваційної діяльності, що спрямовані на створення та матеріалізацію нововведень у суспільстві, на реалізацію ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах соціального життя, призводять до раціонального використання матеріальних та інших ресурсів у суспільстві.

Тому поняття «соціальна інновація» можна визначити і як свідомо організоване нововведення, нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері. Соціальні інновації різноманітні, оскільки різноманітними є

явища соціального життя. Отже, джерелами соціальних інновацій є зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, що повсякчас виникають і які неможливо вирішити за допомогою традиційних методів, а також зміни потреб суспільства і його членів.

Соціальні інновації посилюють процеси соціальної мобільності, на що не здатні деякі традиційні форми і методи забезпечення соціальних гарантій. Отже, застосування соціальних інноваційних методів дозволяє покращити процес соціальної мобільності, що не вдається зробити за допомогою деяких традиційних форм і методів [8, с.178].

Невирішеність тих або інших соціальних проблем дає імпульс до розробки нових засобів і норм у соціальній сфері. Так були створені й одержали поширення «телефони довіри», за допомогою яких надається анонімна психологічна допомога людям у стресових чи кризових ситуаціях. За таким же принципом виникали соціальні притулки як заклади для тимчасового перебування осіб у складній життєвій ситуації тощо.

Як бачимо, процес розвитку суспільства вимагає не лише використання традиційних методів соціальної допомоги, але й закладає передумови для формування нових нетрадиційних компонентів у соціальній сфері, інноваційних засобів соціальної діяльності, а нововведення є формою цього суспільного розвитку.

Інноваційні процеси можуть гальмуватися через психологічні фактори, в першу чергу, психологічні бар'єри інформаційного або світоглядного плану, коли йдеться про недостатню поінформованість як клієнтів, так і фахівців соціальної роботи щодо суті і цілей інновації або про ставлення до нововведень як до короткочасної кампанії. До причин, що стримують інновації, можна віднести і консерватизм мислення, відсутність ініціативного і творчого підходу у вирішенні проблем соціальної сфери [6].

Інноваційні технології можна розглядати і як елемент культури, адже інноваційно-технічні розробки є проявом культури різноманітних суспільств та цивілізацій. Розвиток інноваційних технологій втілюється у переході від матеріальної «віртуальної» культури, яка значною мірою змінила відносини між людьми [3, с. 16].

Розробкою інновацій у соціальній і організаційній сферах займаються фахівці, які володіють максимально повною інформацією про соціальну сферу та її частини, а також практичними знаннями про те, що відбувається. Інноваційна практика загалом і в соціальній сфері зокрема завжди була складною і неоднозначною. Проте вирішення низки проблем, що вималювалися у сучасних умовах й що виражаються у майже повній регулярності і неадекватності соціальних механізмів здійснення інноваційних процесів, досить однозначно потребує соціогуманітарного знання (як теоретичних конструкцій, так і конкретних методів дослідження різних соціальних явищ) як засобу оптимізації інноваційних процесів і побудови інноваційної діяльності на всіх рівнях.

Це, в свою чергу, передбачає створення гнучкої, обґрунтованої системи наукового забезпечення нововведень, яка враховує логіку та специфіку здійснення як власне нововведення, так і особливості сприйняття, оцінки взаємопов'язаних елементів соціальної системи, конкретних суб'єктів історичної дії до нових умов життєдіяльності [5].

Внаслідок нестабільності сучасного українського суспільного розвитку й нерозвиненості системи соціального обслуговування соціальні працівники повинні повною мірою мати знання і навички у сфері застосування соціальних інновацій і мотивацію до позитивної зміни дійсності.

Сьогодні практично немає жодної сфери в суспільстві, яка у тій чи іншій мірі не була б охоплена інноваційними процесами. Тому знання історичних, теоретичних і практичних питань, пов'язаних із соціальними інноваціями, має велике значення для підвищення ефективності соціальної роботи [1, с. 82].

Розробленням інновацій у соціальній і організаційній сферах займаються спеціалісти, які володіють інформацією про цей об'єкт, а також практичними знаннями про те, що відбувається. Впроваджуючи інновації, важливо пам'ятати, що призначення соціальної роботи в тім, аби «допомогти людям допомогти собі». Нові ідеї, зміни, перетворення часто стають об'єктом жорсткого опору, оскільки людям необхідний час для того, щоб оцінити ситуацію та майбутні переваги [7, с. 375].

Сьогодні практично немає жодної сфери в суспільстві, яка у тій чи іншій мірі не була б охоплена інноваційними процесами. Тому знання історичних, теоретичних і практичних питань, пов'язаних із соціальними інноваціями, має велике значення для підвищення ефективності соціальної роботи.

Список використаних джерел

1. Азарова Т. В., Абрамов Л. К «Соціальні технології. Частина 1». Кіровоград: ІСКМ, 2004. 104 с.
2. Ваннік К. О. Інноваційні соціальні технології та соціальний менеджмент. URL: https://economics.net.ua/files/science/innov_roz/2015/47.pdf (дата звернення 01.11.2021).
3. Євтушевська О. В. Роль інноваційних технологій у розвитку суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 21. С. 14-16.
4. Забарна Е. М., Ваннік К. О. Формування проблеми соціального маркетингу сучасності. *Ефективна економіка*. 2014. №12.
5. Зв'язок інновацій з соціальною роботою. URL: https://pidru4niki.com/73038/sotsiologiya/zvyazok_innovatsiy_sotsialnoyu_robotoyu_innovatsiyni_sotsialni_tehnologiyi_sotsialni_innovatsiyi (дата звернення 01.11.2021).
6. Інноваційні соціальні технології. URL: <https://buklib.net/books/32282/> (дата звернення 01.11.2021).
7. Лєскова Л. Ф. Використання інноваційних технологій у соціальній

роботі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Новітні технології у науковій діяльності і навчальному процесі*. Чернігів: ЧДТУ, 2012. С. 372- 375.

8. Овод Ю. Інноваційні технології у соціальній роботі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2016. № 3. С. 175-184.

Семигіна Т. В., д. політ. н., професорка,
членкиня Національного агентства кваліфікацій

Визнання професійних кваліфікацій у соціальній роботі: дискусійні питання

У Європейському Союзі соціальна робота належить до так званих регульованих професій. Відтак, для того, аби займатися практикою соціальної роботи, мало мати диплом зі спеціальністю «Соціальна робота», слід скласти кваліфікаційні іспити, як правило у фаховій самоврядній асоціації, і отримати документ про професійну кваліфікацію, а також ліцензію (або ж пройти реєстрацію). Фактично ідеться про особливий допуск до професії, і це пов'язано з прагненням держав захистити вразливих людей, яким надають допомогу соціальні працівники.

Питання присвоєння та визнання професійних кваліфікацій набули особливого значення у контексті розвитку навчання впродовж життя, поширення різного типу неформального навчання та транс'європейської трудової міграції. У країнах Європейського Союзу ці питання унормовані численними деклараціями, однак, країни мають різні практики, а пан'європейському законодавству властива мінливість, зумовлена динамічністю ринку праці [4; 6].

Ця розвідка має на меті розглянути питання присвоєння професійних кваліфікацій, насамперед за результатами неформального навчання у сфері соціальної роботи.

Закон України «Про освіту» витлумачує кваліфікацію так: «визнана вповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання)» [3]. Цей Закон розрізняє освітні та професійні кваліфікації. Професійна кваліфікація – це визнана кваліфікаційним центром, суб'єктом освітньої діяльності, іншим уповноваженим суб'єктом та засвідчена відповідним документом стандартизована сукупність здобутих особою компетентностей (результатів навчання), що дозволяють виконувати певний вид роботи або здійснювати професійну діяльність.

Професійні кваліфікації присвоюються, визнаються і підтверджуються кваліфікаційними центрами, закладами освіти та іншими суб'єктами, уповноваженими на це законодавством. Для кваліфікаційних центрів на

державному рівні ухвалено відповідний порядок, який містить вимоги до процедур [1]. Заклади освіти можуть присвоювати професійні кваліфікації, якщо це передбачено освітньою програмою (частина восьма статті 34 Закону України «Про освіту» [3]). Заклади професійної (професійно-технічної) освіти присвоюють професійні кваліфікації відповідно до Класифікатора професій та кваліфікаційних характеристик професій. Заклади вищої і фахової передвищої освіти за окремими освітніми програмами також присвоюють професійні кваліфікації.

Вже зараз наявна неоднаковість процедур присвоєння однієї й тієї ж професійної кваліфікації у неформальній та формальній освіті (присвоєння кваліфікації у кваліфікаційних центрах має відбуватися на основі професійних стандартів, а для випускників закладів освіти присвоєння професійних кваліфікацій відбувається на основі освітніх стандартів, при цьому присвоєння професійних кваліфікацій закладами освіти не врегульоване нормативно-правовими документами, а є прерогативою закладу) [5]. Принагідно тут постають питання: Як сформульовані результати навчання у стандартах освіти та в освітніх програмах? Як вони співвіднесені із компетентностями у професійних стандартах? Як унормовано віднесення неформальної освіти, часткових професійних кваліфікацій та мікрокваліфікацій до Національної рамки кваліфікацій (на це звертають особливу увагу дослідники освітньої політики [7])?

Соціальна робота в Україні не належить до регульованих професій. Питання визнання результатів неформальної освіти, приміром, різноманітних онлайн програм і курсів підвищення кваліфікації, не стоїть гостро. Науковці [1] зауважують, що суб'єкти, які відповідають за підвищення професійної компетентності/кваліфікації у галузі соціальної роботи, підпорядковуються різним міністерствам та не координуються у своїх вимогах до програм навчання. В Україні перевірка рівня компетентностей соціальних працівників належить до функцій тих організацій, в яких вони працюють, а змоги офіційно підтвердити професійну кваліфікацію соціального працівника на основі професійного досвіду досі немає.

Подальша євроінтеграція нашої держави вимагає зміни ситуації. Аналіз міжнародного та вітчизняного досвіду дає підстави для формулювання цілої низки питань, на які мають знайти відповіді роботодавці соціальної сфери, заклади освіти, професійні спільноти та урядові структури:

- Хто розробляє професійні стандарти? (Це питання про суб'єктність соціальної роботи як фаху. Досі цим займалося Міністерство соціальної політики України. Проте воно не може вважатися монополістом у цій сфері). На основі визначались компетентності різних професій, які можна віднести до соціальної роботи?
- Яку роль насправді відіграють професійні стандарти на ринку праці у соціальній сфері? Чи впливають вони на регулювання трудових відносин у ній?
- Як впорядкувати стандарти освіти з врахуванням вимог професійних

стандартів (є така законодавча норма), якщо частина професійних стандартів – усупереч логіці та міжнародному досвіду – розроблена на посади, приміром, директора центру, завідувача відділення у центрі, тобто фактично являє собою розгорнуті посадові інструкції?

- Як можна впроваджувати кваліфікаційні іспити із визнання результатів неформальної освіти з метою присвоєння професійної кваліфікації у соціальній роботі, якщо від працівників соціальної сфери зараз не вимагається фахової освіти із соціальної роботи?

- Якими мають бути критерії та методи визнання результатів неформальної освіти у соціальній роботі й хто матиме право здійснювати таке визнання? (Знову ж таки питання про суб'єктність вітчизняної соціальної роботи як професії). Яким чином забезпечити якість сертифікації персоналу? Якою має бути державна політика щодо цього і професійне регулювання?

Пошук відповіді на ці дискусійні питання пов'язаний із довготривалим та непослідовним процесом професіоналізації соціальної роботи в Україні, відсутністю потужної національної саморегулювальної асоціації соціальних працівників і браком виразних правил присвоєння професійних кваліфікацій.

Список використаних джерел

1. Байдарова О., Михайловська О. Організаційні форми професійного навчання працівників у галузі соціальної роботи в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціальна робота*. 2021. №1(7). С. 6-13.

2. Про затвердження Порядку присвоєння та підтвердження професійних кваліфікацій кваліфікаційними центрами: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 956. Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2021-%D0%BF#Text>

3. Про освіту: Закон України No 2145-VIII від 05.09.2017. Доступно з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Семигіна, Т. В. Європейська практика підтвердження професійних кваліфікацій на основі неформальної освіти. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2020. Вип. 3 (132). С. 57-65.

5. Семигіна Т. Присвоєння професійних кваліфікацій: інновації та виклики. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends: Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference (Vol. 1)*. Oxford-Vinnitsia: P.C. Publishing House & European Scientific Platform, 2021. С. 87-89.

6. Семигіна Т., Баланюк Ю. Формування політики щодо професійних кваліфікацій у контексті глобальної освітньої та трудової мобільності. *Модернізація публічного управління в умовах глобальних змін світового простору*. Львів-Торунь: Ліга-Прес, 2021. С. 109-136.

7. Mile, D. Carev I. Quality Assurance Challenges for Inclusion of «Non-

formal Education Qualifications» into NQFs. *Level 3*: 2018. Vol. 14. Iss. 1. Article 5. Retrieved from: <https://arrow.tudublin.ie/level3/vol14/iss1/5/>

Ситник О. І., к.політ.н., доцент,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

До поняття міжнародного соціального стандарту

Проблема впровадження та реалізації міжнародних стандартів набула для України практичного значення. Наше прагнення до євроінтеграції вимагає адаптації чинного законодавства до стандартів ЄС, насамперед, забезпечення стандартів соціальних прав людини.

Стандарт – норма, зразок, мірило. Міжнародний стандарт – стандарт, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації. Європейський стандарт – норма, що прийнята за основу інституціями Європейського Союзу.

Основні *європейські стандарти в сфері соціального захисту* визначені у таких документах:

- Європейська конвенція про соціальну і медичну допомогу (від 11 грудня 1953 р.)
- Європейська Конвенція про соціальне забезпечення від (14 грудня 1972 р.)
- Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу (Ніццький самміт, 2000 р.);
- Європейська соціальна хартія (переглянута) (від 3 травня 1996 р.).

Поняття «соціальний стандарт» охоплює складний спектр правовідносин для створення економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку.

За предметним критерієм зазначені соціальні стандарти слід класифікувати на правовідносини щодо:

1) належного медичного обслуговування (створення належних умов для народження здорової дитини, у т.ч. вимоги до поліпшення здоров'я породіль; право людини на користування будь-якими заходами, що дають їй змогу досягти найкращого стану здоров'я; право на належне медичне обслуговування; боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими хворобами);

2) захисту інтересів дітей, підлітків, молоді (право дітей та підлітків на особливий захист від фізичних та моральних ризиків, на які вони наражаються; право дітей та підлітків на соціальний, правовий та економічний захист; розроблення стратегій забезпечення молоді тих країн, що розвиваються, продуктивною працею тощо);

3) реалізації права на освіту, у т.ч. загальнодоступну початкову освіту; право на належні умови професійної підготовки та перепідготовки);

4) достатнього рівня матеріального забезпечення особи, у т.ч. боротьби з бідністю на національному та міжнародному рівнях;

5) забезпечення повної зайнятості як ключової мети економічної та соціальної політики, включаючи зниження рівня безробіття до того, якого вже досягнуто в найуспішніших країнах- членах;

6) права у сфері соціального забезпечення, зокрема: право працівників та їх утриманців на соціальне забезпечення; право людини користуватися соціальними службами; право осіб похилого віку на соціальний захист; право людини на захист від убогості та соціального відчуження; право пенсійного страхування; право малозабезпеченої людини на соціальну та медичну допомогу; права сім'ї на відповідний соціальний, правовий та економічний захист; права інвалідів на самостійність, соціальну інтеграцію та участь у житті суспільства;

7) прав у сфері праці, до яких належать: право на вільний вибір праці; на справедливі, безпечні та здорові умови праці; на справедливу винагороду, яка б забезпечувала достатній життєвий рівень для працівників та їхніх сімей; право всіх працівників та роботодавців на свободу об'єднання у національні або міжнародні організації для захисту своїх економічних і соціальних інтересів; право всіх працівників та роботодавців на укладення колективних договорів; право громадян будь-якої країни займатися будь-якою прибутковою діяльністю на території будь-якої іншої країни на засадах рівності з громадянами останньої, з урахуванням обмежень, які запроваджуються на підставі безперечних економічних або соціальних причин; право працівників на рівні можливості та рівне ставлення до них при

вирішенні питань щодо працевлаштування та на професії без дискримінації за ознакою статі; на інформацію та консультацію на підприємстві; право працівників брати участь у визначенні та поліпшенні умов праці та виробничого середовища на підприємстві; право на захист у випадку звільнення; право на захист у випадку банкрутства роботодавця; право на гідне ставлення до працівника на роботі; право осіб із сімейними обов'язками, які працюють або бажають працювати, на рівні можливості, на рівне ставлення до них; право представників від працівників на захист від дій, що завдають їм шкоди, та на встановлення ними своїх обов'язків; права працівників на інформацію та консультації під час колективного звільнення; право працюючих жінок на особливий захист;

8) захисту трудящих-мігрантів, які є громадянами будь-якої країни, і членів їх сімей;

9) стимулювання гендерної рівності;

10) прав людини на житло;

11) забезпечення стабільності навколишнього середовища, зокрема доступу більшої кількості людей до безпечної питної води тощо;

12) доступу громадян до правосуддя, можливості у належний спосіб захистити свої права [1, с. 40-41].

Список використаних джерел

1. Запара С.І. Поняття та характеристика соціального міжнародного стандарту. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011.№3. с.34-43.

Сільвестрова О. Ю., к. філос. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальна політика в контексті реалізації цілей сталого розвитку

Процеси глобалізації та інтеграції світового економічного простору поставили перед державами світу питання про зміну існуючої парадигми соціального розвитку та створення нових моделей соціальної політики, виходячи зі змінених умов розвитку. Основним завданням соціальної політики бачиться не лише зростання показників кількісного зростання економіки, але й забезпечення сталого соціального, економічного та екологічного розвитку, що знайшло відображення у цілях сталого розвитку, які взяла для себе як орієнтир соціальних змін і Україна [5; 2].

Серед усіх існуючих у сучасному, в т.ч. й українському, суспільстві проблем, особливе місце займають глобальні, що охоплюють увесь світ. До них належать екологічні та демографічні проблеми, проблеми війни і миру, тероризму та боротьби з ним, бідності, безробіття, голоду, ефективного освоєння ресурсів тощо. Відповідно, глобальні проблеми безпосередньо впливають на соціальну сферу суспільства, яка досить часто є неготовою до нових викликів [4].

Для подолання таких негативних наслідків чи мінімізації ризиків необхідні кроки у наступних напрямках:

1. Міста та громади. Оскільки більше половини населення світу проживає в містах і міських районах, активна урбанізація спричиняє суттєві наслідки для зміни клімату. Відповідно, перед суспільством постають виклики зменшення ризиків стихійних лих, розвиток системи екологічного транспорту, досягнення стабільності міст та населених пунктів, розвиток національних стратегій та інтеграція із Цілями сталого розвитку, зокрема, з Ціллю 11. Сталий розвиток міст та спільнот [5; 2].

2. Зміна клімату, енергія та стійкість. Зміна клімату є головною проблемою, з якою стикаються усі країни у XXI ст., і є ключовим пріоритетом як для промислово розвинених країн, так і для країн, що розвиваються. Цей виклик відображений у Цілі 6: Чиста вода та належні санітарні умови, Цілі 7. Доступна та чиста енергія, Цілі 12. Відповідальне споживання та виробництво, Цілі 13. Пом'якшення наслідків зміни клімату, Цілі 14. Збереження морських ресурсів, Цілі 15. Захист та відновлення екосистем суші.

3. Конфлікти, безпека і мир. Визначну роль у впливі та соціальний розвиток відіграють усі аспекти соціального розвитку, які пов'язані з підтриманням миру, подоланням різного роду конфліктів (політичних, соціальних, релігійних, етнічних тощо) та їх наслідків, включаючи міграцію. Подолання цих проблем найбільш чітко окреслено у Цілі 16. Мир та справедливість і Цілі 17. Партнерство заради стійкого розвитку.

4. Демократія, влада та управління. Перед сучасним світом постає питання про те, як працює (чи не працює і чому) механізм демократичної влади, і чи можливо досягти рівних прав за наявності викривленої динаміки влади в суспільстві.

5. Освіта та навчання. Лише третина дітей у найбідніших сім'ях світу наразі закінчують школу. Дві третини всіх неписьменних дорослих становлять жінки, і майже половина неписьменного населення планети живе в Південній Азії. Закриття навчальних закладів, пов'язане з COVID-19, вплинуло на сотні мільйонів студентів, серед яких найбільш вразливі діти опинилися в найнеблагополучніших умовах. Цей виклик відображено в Цілі 4. Якісна освіта [5 ; 3].

6. Рівність, різноманітність та інклюзія. Забезпечення соціальної справедливості передбачає, що люди з усіх верств суспільства повинні мати можливість брати участь у житті суспільства на рівних умовах. У Цілі 5. Гендерна рівність і Цілі 10. Скорочення нерівності звернено увагу на зменшенні нерівності в усіх сферах, включаючи расову та етнічну приналежність, права осіб з інвалідністю та ЛГБТК+, гендерну рівність, бідність та соціальне відчуження, класову та соціальну мобільність [5; 3].

7. Здоров'я та благополуччя. Впродовж усієї історії одним із найвагоміших завдань людства було покращення здоров'я та добробуту. Нерівність у стані здоров'я в сучасному суспільстві, в можливості отримати доступні та якісні медичні послуги залишається суттєвою. Медична грамотність у всьому світі залишається нерівномірно розподіленою не лише в межах країн, а й усередині них, особливо у спільнотах, які намагаються отримати хоча би базовий доступ до медичної допомоги. Залежності між бідністю та здоров'ям стають все більш очевидними. Зосереджуючись на Цілі 3. Гарне здоров'я та добробут, ведеться мова як про необхідність підвищення обізнаності щодо проблем здоров'я та дієвих методів їх підтримки та забезпечення, так і про покращення системи охорони здоров'я в цілому [5; 3].

8. Голод, їжа, вода та житло. Їжа, вода та житло є основними потребами людини, але для мільйонів людей у всьому світі вони й досі не задовольняються або задовольняються на неналежному рівні. Питання нерівномірного розподілу та доступу до ресурсів, які висвітлюються в Цілі 1. Подолання бідності, а також потреба в стабільності в наших підходах до їжі, води та житла, висвітлені в Цілі 2. Подолання голоду і Цілі 12. Відповідальне споживання і виробництво [5].

9. Справедливість, закон і права людини. З 1948 року Загальна декларація прав людини ООН на одному рівні закріплює права і свободи всіх людей [1] .

Однак не існує єдиного прийняття та застосування міжнародного набору правил, які підтримують те, що є «правом» для захисту найбільш уразливих верств суспільства. Диспропорції існують всередині та між країнами; вбивства та насильницькі зникнення правозахисників, журналістів та профспілкових діячів продовжуються, незважаючи на міжнародний контроль та засудження; незабезпечені права етнічних меншин, маргіналізованих народів, молоді та людей із різними можливостями показують, що на аренах права та правосуддя мало місця для самозаспокоєння. Вирішуючи Ціль 10. Скорочення нерівності та Ціль 16. Мир та справедливість, необхідно зосередитися на справедливості та правах, досліджуючи, як закон реагує або не реагує на ці проблеми в глобальному масштабі [5; 3].

10. Етапи життя та міжпокоління. Оскільки кількість людей у віці старше 60 років з 1950 року зростає втричі, а чисельність населення похилого віку, за прогнозами, досягне 2,1 мільярда до 2050 року, старіння населення світу створює багато нових проблем. Вирішуючи їх, Цілі 1. Подолання бідності, Цілі 4. Якісна освіта та Цілі 5. Гендерна рівність, необхідно виявити та вирішити проблеми, пов'язані як зі зростанням чисельності людей похилого віку, так і з проблемами, пов'язаними зі старінням і здоров'ям, взаємодією поколінь, розбудовою міст, сприятливих до проживання осіб похилого віку, подоланням самотності серед людей похилого віку тощо [5; 3].

11. Міграція, мобільність і переміщення. Міграційні потоки призвели до нових проблем управління та відповідних політичних реакцій. «Криза мігрантів» породила глобальні тенденції до все більш обмежувального контролю на кордонах та популістських рухів, які націлені на мігрантів як об'єкти насильства та відчуження. Вирішуючи Ціль 10. Скорочення нерівності та Ціль 16. Мир та справедливість, є потреба дослідити конфлікти, незахищеність, доступ до правосуддя та те, як соціальна політика повинна звертати увагу на потреби маргіналізованого населення [5; 3].

12. Бідність, нерівність і соціальна справедливість. Бідність і нерівність у суспільстві є основною проблемою, яка є очевидною в усіх сферах світу, а забезпечення соціального захисту та соціальної справедливості є надзвичайно важливими. Проблем багато і вони різноманітні – від продовольчої кризи (в т.ч. і кризи доступу до питної води) та базового доступу до освіти і охорони здоров'я, до фінансової кризи та впровадження режиму суворої економії. Вирішення даної проблеми пов'язане із Ціллю 1. Подолання бідності, Ціллю 10. Скорочення нерівності та Ціллю 16. Мир та справедливість [5; 3].

13. Суспільство, культура і мистецтво. Про взаємозв'язок культури і суспільства ми часто говоримо, але не завжди бачимо, як вони взаємодіють один з одним. Культура – переконання, поведінка та об'єкти, спільні для членів певної групи – є фундаментальною частиною інфраструктури, від якої залежить суспільство, і джерелом пошуку шляхів до покращення співіснування у світі [5; 3].

14. Технології, дані та суспільство. В контексті реалізації Цілі 9.

Промисловість, інновації та інфраструктура, слід розглянути потенціал інновацій та творчого підходу до вирішення глобальних соціальних проблем, водночас критично реагуючи на ризики, такі як погіршення соціальної нерівності та недотримання прав людини. Дані теми включають розвиток стійких технологій для боротьби зі зміною клімату, еволюцію штучного інтелекту (ШІ) для ефективнішого аналізу даних, створення за допомогою соціальних медіа простору для організації міжнародної соціальної активності та необхідність збалансувати цифрове життя і зберегти суверенітет даних, особливо для найбільш уразливих верств суспільства [5; 3].

15. Майбутнє роботи, фінансів та економіки. Майбутнє роботи та наявність стабільних робочих місць є ключовими глобальними соціальними проблемами. Вирішуючи Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання та Ціль 9. Промисловість, інновації та інфраструктура, необхідні глибокі дослідження – від ролі профспілок у XXI столітті до впливу ШІ та комп'ютеризованого навчання [5 ; 3].

Як бачимо, реалізація сучасної соціальної політики, спрямована на зміну соціальної реальності, передбачає застосування не лише традиційних, а й інноваційних, креативних технологій. Відповідно, і соціальний працівник сьогодні є ініціатором інновацій, метою яких є створення, модернізація та підтримка у змінному середовищі матеріальної чи духовної цінності людей як позитивної соціальної цінності.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини № 995 015, від 10.12.1948 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 09.04.2022)
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення 09.04.2022)
3. 9 Biggest Social Justice Issues of 2020. *Yeshiva University*. March 16, 2020. URL: <https://online.yu.edu/wurzweiler/blog/2020-biggest-social-justice-issues> (дата звернення 27.03.2022)
4. Global Social Challenges. Bristoll University Press. URL: <https://bristoluniversitypress.co.uk/global-social-challenges> (дата звернення 27.03.2022)
5. THE 17 GOALS. United nations. Department of Economic and Social Affairs Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення 27.03.2022)

Значення міжнародних і європейських стандартів для реалізації соціального забезпечення громадян України

Формування і застосування міжнародних стандартів в галузі прав людини здійснюється з урахуванням розподілу прав людини на певні види, які отримали в науці назву поколінь прав людини. Перше покоління прав людини – це цивільні і політичні права, проголошені буржуазними революціями. Вони являють собою «негативні» або «атрибутивні» права, так як для їх імплементації державі не потрібно робити ніяких дій, тобто воно повинно проводити політику невтручання. У цю категорію входять право на життя, свободу і безпеку особистості, заборона на тортури і жорстоке поводження, право на свободу думки, совісті і релігії, право на свободу думки і самовираження, право на мирні зібрання та асоціації. Стосовно до прав людини першого покоління міжнародні стандарти в області прав людини мають «жорсткий» характер і чітко наказують державі його роль тільки у вигляді забезпечення дотримання цих стандартів, недопущення їх порушення, що свідчить про пасивне характер участі держави в їх здійсненні [1, с. 23].

Друге покоління прав людини – це соціально-економічні права, що мають в своїй основі соціалістичні вчення, інакше їх ще називають права «позитивні», оскільки для їх реалізації потрібно прийняття конкретних заходів з боку держави. До них відносяться право на працю, право на освіту, право на участь у культурному житті суспільства, право на охорону здоров'я та медичну допомогу, а також право на соціальне забезпечення. Забезпечення реалізації прав другого покоління вимагає від держави активних дій, перерозподілу фінансових і матеріальних ресурсів з метою забезпечення населення відповідними видами соціальної допомоги та послуг.

Міжнародні стандарти соціального забезпечення базуються на національному досвіді організації системи соціального забезпечення та соціального захисту населення, в зв'язку з чим виступають як допоміжний засіб пізнання, правового способу, який згодом може бути реалізований в правову норму. Будучи закріпленими в міжнародно-правових актах, стандарти соціального забезпечення формуються суб'єктами міжнародного права шляхом консультацій, обміну думками, пошуку компромісу і консенсусу, що, природно, призводить до вироблення найбільш загального варіанту поведінки, свого роду зразка для формування в подальшому конкретної правової норми в національній системі соціального забезпечення з урахуванням відповідних чинників. В цьому процесі першорядне значення має встановлення проміжного варіанту, орієнтира в подальшому правовому регулюванні соціального

забезпечення [2, с. 6].

Стандарти соціального забезпечення – це рекомендовані міжнародним співтовариством орієнтири для держав у формуванні національних систем соціального забезпечення, які можуть включати в себе як загальні принципи побудови національної системи соціального забезпечення, так і її конкретні характеристики з точки зору умов, видів, розмірів соціальних надань.

За формою міжнародні стандарти соціального забезпечення можна визначити як модельні норми міжнародного права, спрямовані на регулювання суспільних відносин; в області соціального забезпечення, які містять зобов'язання в соціальній сфері.

Наступним критерієм, є функціональна спрямованість, відповідно до якої; під міжнародними, стандартами соціального забезпечення слід розуміти; виражені: в міжнародно-правових нормах мінімальні гарантії прав громадян на соціальне забезпечення. При такому підході стандарти виступають як гарантії, що забезпечуються з боку держави незалежно від форми закріплення у внутрішньому законодавстві країни. Разом з тим, необхідно вказати на об'єктивну можливість держави виконувати взяті на себе зобов'язання, з урахуванням наявних фінансових і матеріальних ресурсів. Інша ж спричинить за собою декларативність прийнятих державою міжнародно-правових зобов'язань у сфері соціального забезпечення [3, с. 43].

Принцип поваги прав людини є одним з основоположних принципів міжнародного права, що мають імперативний характер (*jus cogens*). Зазначений принцип розвивається в Статуті ООН, в якому закріплено обов'язок держав здійснювати міжнародне співробітництво в заохоченні і розвитку поваги до прав людини без будь-якої дискримінації (частина 3 статті 1). В результаті зазначених перетворень конституційне право стало все більше підпадати під вплив міжнародних стандартів в галузі прав людини.

Членство України в міжнародних організаціях, а також загальний курс на розвиток в Україні правової держави передбачає вдосконалення національного законодавчого забезпечення соціальних прав іноземних громадян з урахуванням міжнародних стандартів. Застосування норм міжнародного права в національних правових системах ґрунтується на принципі добровільності, шляхом участі суверенних держав в розробці міжнародних актів, їх ратифікації і надалі сумлінному виконанні виходячи з економічних можливостей суспільства на відповідному етапі розвитку. Як зазначає І.А. Марченко, для Конституції України характерно закріплення прямої дії принципів і норм міжнародного права, яке означає, що пряма дія мають як права і свободи, безпосередньо відбиті в Основному Законі, так і ті з них, які є нормами міжнародного права і визнаються частиною правової системи України.

В юридичній літературі немає єдиного підходу до визначення міжнародних стандартів в галузі прав людини. О.І. Тиунов визначав такі стандарти як правила, виражені у вигляді загальновизнаних принципів і норм міжнародного права в сфері прав людини, які юридично зобов'язують держави

створювати правовий, політичний і соціальний режим забезпечення прав і свобод людини. С.В. Черниченко вважає, що міжнародні стандарти є міжнародно-правовими зобов'язаннями, які розвивають і конкретизують принцип поваги прав людини. У свою чергу А.С. Автономов вважає, що під міжнародними стандартами в галузі прав людини розуміються принципи міжнародного права, що відносяться до тієї чи іншої сфери правового регулювання.

З урахуванням наведених позицій міжнародні стандарти в області прав людини можуть бути визначені як нормативний мінімум, який встановлює необхідний і достатній рівень державної регламентації прав і свобод людини, а також їх реалізації з законодавчо допустимими відхиленнями в тій чи іншій ситуації в формі перевищення якої конкретизації даного мінімуму. При цьому будь-яке необґрунтоване зменшення цього обсягу є порушенням міжнародного стандарту, що тягне за собою ті чи інші міжнародно-правові наслідки [4, с. 43].

Отже, основними завданнями міжнародних стандартів є розвиток національного законодавства у напрямку демократичних перетворень в Україні, на шляху до членства в Європейському Союзі, а також реалізації принципу рівності прав та соціальної справедливості. На превеликий жаль, сама ратифікація, тобто впровадження в правову систему України міжнародних стандартів, часто породжує велику кількість труднощів, які пов'язані, як правило, з виконанням основних їх положень. Використання згаданих норм не завжди ставиться законодавчим органом на перше місце, спостерігається певна розгалуженість в пріоритетності державного виконання цих нормативних актів. Це, безумовно, викликає непорозуміння у сферах юридичного, політичного та, що не менш важливе, соціального життя. При цьому, ми вважаємо, стандартизація правової системи України щодо міжнародних стандартів повинна продовжуватись поруч із проведенням політичної реформи, а також адаптації ментальності пересічних громадян до нових реалій України та світу.

Список використаних джерел

1. Кучма О. Л. Право соціального забезпечення України [Текст]: [навч. посіб.] / О. Л. Кучма, Л. М. Сіньова; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ: Маслаков, 2019. – 306 с.
2. Тищенко О. В. Проблеми євроінтеграції України в сфері соціального забезпечення / О. В. Тищенко // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доп. та наук. повідомл. учасн. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21-22 квітня 2016 р.) / за ред. проф. М. І. Іншина, проф. В. І. Щербини, від- пов. ред. к.ю.н. І. С. Сахарук. – Київ: Прінт-Сервіс, 2016. – С. 243-247.
3. Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення: тези доповідей учасників міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 квітня 2019 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, к.ю.н. І.С. Сахарук. Київ: ФОП Маслаков, 2019. 192 с.

4. Осіпова Л.В., Грицик Н.В. Фінансування соціального забезпечення в умовах децентралізації. Вісник Класичного приватного університету. 2019. Випуск 2(13). С. 10-15.

Вдосконалення соціальних послуг в територіальних громадах: зарубіжний та вітчизняний досвід місцевого самоврядування

Сичова В. В., д. н. з держ. упр., професор,
професор кафедри соціології управління та соціальної роботи,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків
Хижняк Л. М., д. соц. н., професор,
професор кафедри прикладної соціології та соціальних комунікацій
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

Комунікативний менеджмент у соціальній сфері Харківської області в умовах війни

З початком широкомасштабної агресії Російської Федерації (з 24 лютого 2022 р.) соціальна сфера України зазнала докорінних змін. Руйнація об'єктів управління соціальною сферою в районах ведення бойових дій актуалізувала потребу в соціальному комунікативному менеджменті з метою забезпечення надання соціальних послуг в умовах війни, запобігання соціальній та гуманітарній кризам.

Через щоденні авіаційні, ракетні, артилерійські обстріли з боку Росії житлових масивів у районах ведення бойових дій стався масовий виїзд жінок і дітей з м. Харкова, деяких районів Харківської області. Горизонтальна гендерна сегрегація зайнятості в сферах охорони здоров'я, соціальних служб і соціальної допомоги (81,5 % жінок у 2021 р.) [3] призвела до зменшення кількості фахівців соціальної сфери, тимчасового призупинення роботи більшості державних установ із надання соціальних послуг, закриття значної кількості медичних закладів, аптек.

За надзвичайних умов зросла значущість горизонтальної комунікативної взаємодії, інформаційно-комунікативних технологій у соціальній сфері – комунікативного менеджменту в соціальній сфері суспільства з метою узгодження соціальних відносин, інтересів і потреб особистостей, соціальних груп тощо. 28 лютого 2022 р. Харківська міська рада (ХМР) розробила телеграм-бот для інформування про гуманітарну допомогу мешканцям Харкова та для волонтерів, які можуть таку допомогу надати. Робочий чат міського конкурсу соціальних проєктів «Єдина соціальна мережа» у viber, створений за ініціативи заступника начальника відділу розвитку соціальних послуг Управління з соціальних питань Департаменту соціальної політики ХМР, перетворився на комунікативний майданчик з метою швидкого обміну інформацією про волонтерів, громадські організації, що готові допомогти в перевезенні гуманітарної допомоги (продуктів, ліків) з інших міст України, евакуації дітей, осіб з інвалідністю тощо.

З третьої декади квітня 2022 року у внутрішньо переміщених осіб (ВПО)

виникла можливість отримати гуманітарну допомогу, ініційовану Президентом України В. Зеленським, «Пакет кожному громадянину». З метою оперативної передачі інформації Харківська обласна військова адміністрація (ХОВА) створила чат-бот [2], за допомогою якого продуктовий набір можуть отримати ВПО у Харкові та області за місцем фактичного проживання. Гуманітарну допомогу в м. Харків також можна замовити за телефоном колцентру 15-35

З метою вдосконалення механізму надання соціальних послуг в умовах війни посилилася комунікація ХОВА та ХМР не лише між собою, але й між іншими суб'єктами управління та інститутами громадянського суспільства на регіональному, місцевому рівні, національному та на міжнародному рівнях. Були налагоджені зовнішні комунікації з міжнародними партнерами. Головою ХОВА О. Синегубовим було створено Обласний логістичний штаб для отримання гуманітарних вантажів (продукти харчування та медикаменти). Вже на початку березня до Харкова стали надходити фури та вагони гуманітарної допомоги від Італії, Польщі, Словенії, Чехії, Швейцарії [5]. На міжнародному рівні активізувалися комунікації міського голови м. Харкова І. Терехова з міськими головами міст-побратимів.

Вже на початку березня стала очевидна результативність комунікативного менеджменту в соціальній сфері на рівні міських голів всередині країни. На передану мером Харкова у персональних бесідах, візуальних та аудіовізуальних засобах інформацію міські голови міст Центральної та Західної України (зокрема, Полтави, Львова, Вінниці, Луцька, Івано-Франківська) реагували миттєво. Це підтверджується швидким надходженням гуманітарної допомоги від цих міст [5].

Одним із інструментів комунікативного менеджменту в соціальній сфері в умовах війни можна вважати соціальне партнерство – взаємодію обласної військової адміністрацій, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, волонтерських, міжнародних організацій, благодійних фондів з метою запобігання та подолання соціальної та гуманітарної криз, забезпечення соціальної безпеки мешканців територіальних громад. Так, гуманітарні вантажі, отримані від міст, областей України, міжнародних партнерів передавалися на пункти видачі «Нової пошти» та «Укрпошти». Місцева влада зверталася до волонтерів, громадських організацій, підприємців з проханням розвезити їхнім власним транспортом продукти харчування, ліки мешканцям мікрорайонів м. Харкова, громадам області, зокрема, найбільш постраждалим від обстрілів.

Громадські об'єднання й самі неодноразово ініціювали комунікацію з органами місцевого самоврядування (Благодійна організація «БФ «Добробут України» з Департаментом у справах сім'ї, молоді та спорту ХМР) [1]; з державними установами (Всеукраїнський благодійний фонд «Деполь» з територіальним центром надання соціальних послуг Новобаварського району міста Харкова) [4] з метою надання натуральної гуманітарної допомоги людям похилого віку, багатодітним родинам, малозабезпеченим громадянам.

Таким чином, руйнація об'єктів управління соціальною сферою в районах ведення бойових дій під час російсько-української війни стала викликом для органів місцевого самоврядування. Виникла потреба в створенні відмінного від існуючого механізму надання соціальних послуг; у застосуванні комунікативного менеджменту в соціальній сфері Харківської області. Оперативна інформація, розміщена в месенджерах (telegram, viber), сприяла налагодженню нових горизонтальних комунікацій, формуванню нових комунікативних майданчиків у соціальній сфері. Одним із дієвих інструментів комунікативного менеджменту в умовах війни стало соціальне партнерство. Пом'якшення соціальної та гуманітарної криз довело результативність комунікативного менеджменту в соціальній сфері Харківської області на міжнародному, національному, регіональному та місцевому рівнях.

Список використаних джерел

1. БФ «Добробут України» /Charitable Foundation «Eudemony of Ukraine». URL: <https://www.facebook.com/eudemonyofukraine>.
2. Гуманітарна допомога (ХОБА). URL: https://t.me/UA_kharkiv_help_bot
3. Проект Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/709/>
4. Територіальний центр надання соціальних послуг Новобаварського району міста Харкова 2022, 7 квіт. URL: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100026683388512>
5. Харківська міська рада: телеграм-канал. URL: <https://t.me/s/citykharkivua/3607>

Чорномор С. С., СЗ-2010

Науковий керівник: Журба І. О., к. е. н., доцент,
завідувач кафедри соціального забезпечення
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

Територіальні громади як запорука розвитку місцевості

Оскільки світ стрімко розвивається, все змінюється. Значущість держави в економічному житті маленької місцевості поступово зменшувалась, тож тепер центром розвитку є громада. Головним обов'язком територіальної громади є забезпечення благополуччя її мешканців. Світова практика доводить, що місцевому розвитку варто приділяти більше уваги, тож із об'єкта управління територіальні громади мають перетворитися на суб'єкт управління – і мусять самостійно забезпечувати свою спроможність. Для більшої конкурентоспроможності своїх громад місцева влада мусить володіти

необхідною інформацією, знаннями, навичками та проводити аналіз особливостей сучасного розвитку, а також мати чітко вибудовано стратегію та іти ногу в ногу з часом, використовуючи інноваційні методи та підходи.

Ще кілька років початку реформ децентралізації більшість місцевих рад були схожі на «каси з виплати зарплати» працівникам бюджетної сфери, «великі ЖЕКи», що через проблеми повної зношеності мереж та обладнання працюють на власне виживання. Можливостей впливу на реальну економіку у «місцевих влад» в Україні практично не було, та й навіщо, якщо незалежно від того, як «добре» чи «погано» працювали місцеві підприємства, на стан розвитку громад це практично не впливало. Розвиток у місцевий громаді міг залежати лише від кількості проданої землі та зданої в оренду нерухомості за цінами й ставками, які нагадували крицю, а не економічний інструмент, а також від лідерських зусиль голови міста. Тому розвиток якщо й відбувався у місті, то «не завдяки», а всупереч наявним умовам високої централізації системи державного управління. Сьогодні суспільство починає усвідомлювати, що стан економічного розвитку країни прямо залежить від можливості та зацікавленості громад займатися місцевим розвитком у своїй території [1, с. 5].

Пропоную ознайомитись з історією зростання місцевого бюджету США, яке призвело до зростання економіки країни загалом. Цю «еволюцію удосконалення» умовно можна розділити на чотири етапи:

Перший етап складався з промислового розвитку. Громади гналися за створенням великих підприємств та заводів. Щоб заохотити інвестора, надавали земельні ділянки, пільгові кредити та всіляко сприяли йому. Відтак, у гонитві за інвестором, громада часто даремно витрачала свої ресурси. Навіть якщо промисловець добре розвинувся та розбудувався в певній місцевості, громада була надзвичайно залежна від нього, адже його підприємство давало сотні, або й тисячі робочих місць її мешканцям.

Другий етап включав в себе розвиток малих підприємств. Численні урядові програми були спрямовані на збільшення кількості та розвиток таких підприємств.

Третій етап охоплював 1990-2000 роки та характеризувався розширенням бази економічного розвитку. Ключовим словом, яке б охарактеризувало цей період є «співпраця». Більше уваги приділяється рівномірності між розвитком економічного зростання та рівнем якості життя жителів громади. У цей період створювались належні умови для розвитку місцевих підприємств, закохували до співробітництва, інвестували, налагоджували зв'язки. Найбільший успіх мали ті громади, які співпрацювали з іншими.

З 2000 року розпочався четвертий етап, характерним для якого був сталий економічний розвиток, метою було поєднати екологічний, економічний та соціальний добробут. Будь-які рішення будувались на основі вже здобутих знань та досвіду. Кожна громада, відповідно до своїх проблем та потреб створювала власний «підхід» для вирішення труднощів. Запорукою успішності стала чутливість до потреб громади, спрямованість на вирішення проблем у

довгостроковій перспективі, врахування всіх інтересів осіб, які зацікавлені в розвитку, прозорість.

Не лише цікавим, але й результативним для українців може стати польський досвід з розвитку громад.

Західнопоморське воєводство – один із регіонів Польщі з столицею в Щецині. Тут близько до Балтійського моря, до Берліна їхати години, а більша частина краю вкрита лісами. Як і в усій країні тут у 90 роках минулого століття провели реформу місцевого самоврядування, яку згодом визнали однією з найбільш успішних. За десятки років у громадах цього регіону змогли з нуля створити інфраструктуру, розвинути туризм та заробляти на власних ідеях і проектах [2]. Однією з таких ідей є Драхімський мед. Це один з найвідоміших брендів меду в Польщі. Спершу поляки хотіли, щоб про їхню громаду дізналося якомога більше людей, проте не знали як самовирозитись, адже їхній регіон на перший погляд нічим не відрізняється від інших регіонів країни. Проте їм допомогла історія села. Виявляється, що там споконвіків було багато пасік, адже клімат надзвичайно сприятливий для бджолярства. Це і стало родзинкою, яка вирізняє з-поміж інших. Однак, громада захотіла зацікавити туристів, адже ті були там вкрай рідко через те, що географічно ця місцевість знаходилась далеко від туристичних маршрутів. От тоді їм спала на думку влаштовувати щорічний лицарський турнір. Туристам настільки сподобалась ця ідея, що згодом довелось будувати готель для того, щоб всі охочі змогли помилуватися цим дійством.

Отже, досвід США та Польщі показує, що будь-яка громада може стати розвиненою і успішною. Важливо стати на цей шлях та вибудовувати зв'язки, допомагати наявним підприємствам, проявляти креатив, знайти свою особливість і найголовніше – бажання розвивати рідний край. Тільки тоді в громаду спрямовуватимуть інвестиції, що допоможуть у створенні нових робочих місць та підвищенні якості життя жителів громади.

Список використаних джерел

1. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.

2. Офіційний портал [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://decentralization.gov.ua/news/10740>

Соціальна робота і соціальна допомога в системі інструментів регулювання соціальних проблем

Гамчук М. Г., СЗ-41
Сільвестрова О. Ю., к. ф. н.,
доц. кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальна профілактика як технологія соціальної допомоги

Актуальність соціальної профілактики у сучасному суспільстві тільки зростає. Адже профілактика чи попередження девіантної поведінки практикувалася здавна. Традиційно потужними соціальними інститутами профілактики є сім'я, інститут освіти і виховання, церква, які впродовж століть і до сьогодні зберігають свій вплив на поведінку людини в межах соціальних норм.

Традиційно вважають, що соціальна профілактика стосується насамперед упередження протиправної поведінки. Проте не менш актуальними є профілактичні заходи, спрямовані на заохочення людей бути більш активними і уважними щодо свого здоров'я та благополуччя, формування вміння долати складні життєві ситуації або ж не допускати їх виникнення. Це сприятиме підвищенню незалежності особи, зменшення або усунення потреби в додаткових послугах. Історично коріння соціальної роботи як професійної діяльності теж ґрунтувалося на філософії профілактики. Проте протягом усього існування соціальної роботи як фахової діяльності соціальні працівники не завжди сприймали профілактику як основний компонент практики. Інтерес до профілактики у соціальній роботі з'явився в 1960-х і зріс 1980-х роках. Профілактика хоч і не стала центром соціальної роботи, але деякі її сфери спиралися на принципи профілактики (профілактика ВІЛ/СНІД, профілактика у сфері сексуального здоров'я).

Вибір цієї теми обґрунтований її значимістю та актуальністю, адже через виклики сучасності в країні соціальна профілактика є одним із найважливіших елементів для попередження та запобігання багатьох соціальних небезпек для суспільства. Соціальна профілактика спрямована на те, щоб попередити соціальні проблеми або життєві негаразди у осіб чи окремих груп, а також, щоб попередити ускладнення вже наявних проблем. Профілактика спрямована на покращення досягнень осіб та груп, орієнтована на зменшення індивідуальної та соціальної напруги, з якою стикаються фахівці, які надають соціальну допомогу.

Залежно від ступеня розвитку проблеми визначається вид соціальної профілактики: первинна, вторинна та третинна соціальна профілактика. Первинна здійснюється, якщо проблема або негативне явище у отримувачів послуг ще не сформована, а профілактика здійснюється якраз для того, щоб

надати інформацію про можливу проблему. Фактично, вона спрямована на формування активної та конструктивної поведінкової стратегії, полягає у наданні інформаційних послуг, рекламі здорового способу життя, організації навчання та просвіти щодо зміни поведінки на більш безпечну тощо.

Вторинна надається тоді, коли є високий ризик розвитку проблеми чи негативного явища у отримувача послуги. Вона орієнтована:

- на підвищення власної спроможності особи протистояти загрозам складних життєвих ситуацій, на мотивування особи до зміни способу життя; формування та відмови від небезпечних та/або неправомірних поведінкових практик;

- відпрацювання умінь та навичок, як дозволять особі відмовитись від руйнівної моделі поведінки на користь усвідомленій, безпечній поведінці;

- посилення підтримуючого середовища – розвиток підтримуючих мереж з числа найближчого оточення, закладів освіти, відповідних соціальних служб.

Третинна надається, якщо проблема або негативне явище вже існує та спричиняє негативні наслідки. Вона орієнтована на відновлення особистісного та соціального статусу людини.

Хоча слід зазначити, що зарубіжні практики соціальної роботи відходять від даної класифікації, пропонуючи натомість терміни «універсальна», «вибіркова» і «позначена». Так, універсальні профілактичні програми орієнтовані на широку громадськість або на цілу групу населення; вибіркова профілактика спрямована на тих, хто має підвищений ризик певної проблеми в порівнянні з загальним населенням; позначені заходи з профілактики спрямовані на осіб із високим ризиком, як правило, на тих, хто вже демонструє ознаки або симптоми проблеми, але в кого вона ще не повністю проявилася [4].

Основні результати профілактики можна поділити на:

- індивідуальний результат (досягнення клієнта) – підвищення незалежності, включаючи орієнтування у профілактичних та громадських послугах та здатність ефективного самообслуговування; поліпшення якості життя та добробуту людей, які потребують догляду, підтримки та опікунства; зменшення соціальної ізоляції та самотності; усунення потреби та/або зменшення потреби у догляді та підтримці.

- результат для фахівця (соціального працівника) – підвищення задоволеності роботою; зменшення стресу та виснаження працівників; покращення відносин на роботі; більш високий рівень залучення персоналу.

- результат для організації/системи – зниження попиту на послуги; створення нових робочих місць у секторі та залучення фахівців [2, с.29].

Україна має позитивну динаміку у впровадженні послуги соціальної профілактики. Адже ще у 2015 році було Верховною Радою України було затверджено Державний стандарт соціальної послуги профілактики [1]. У ньому зазначено, що послуга соціальної профілактики – це «комплекс заходів, що здійснюються суб'єктом, який надає соціальні послуги, спрямований на попередження, обмеження та зупинення негативних соціальних і особистісних

(поведінкових) явищ та їх наслідків у соціальному середовищі та реалізується за допомогою різних інструментів впливу соціального, юридичного, педагогічного, психологічного характеру. Соціальна послуга надається особам, сім'ям, групам осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах, спричинених інвалідністю, віком, станом здоров'я, соціальним становищем, бездомністю, відбуванням покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк тощо» [1]. Як бачимо, профілактика полягає не тільки в упередженні соціально небезпечної поведінки, але й спрямована на те, щоб особа, яка потрапила у складні життєві обставини, більше не потрапляла у них. Це дуже важливо для країни з точки зору того, що Україна є соціально орієнтованою державою.

У стандарті чітко визначено завдання соціальної профілактики, на яких рівнях може надаватися послуга, підстави для її отримання, терміни прийняття рішення про надання послуги, підстави про припинення чи відмову надання. Також стандартом визначено порядок складання індивідуального плану та укладання договору про надання соціальної послуги профілактики, а також місце та строки надання.

Пунктом II стандарту визначено завдання, рівні та підстави надання послуги соціальної профілактики.

Завдання даної соціальної послуги:

- попередження виникнення проблем та негативних явищ на рівні особистості, сім'ї, групи, громади;
- попередження загострення вже існуючих проблем або негативних явищ;
- мінімізація ризику повторення (рецидиву) проблем або негативних явищ;
- адаптація, інтеграція та реінтеграція, ресоціалізація тих отримувачів соціальної послуги, які зазнали негативних наслідків у результаті обставин, які виникли, або поглиблення (погіршення) проблем та негативних явищ [1].

На індивідуальному рівні соціальна послуга надається шляхом виконання індивідуальних програм, розроблених для окремих осіб та сімей. На рівні групи соціальна послуга надається шляхом виконання профілактичних програм, розроблених для закладів, організацій та установ.

Основою надання послуги соціальної профілактики згідно стандарту є складання індивідуального плану або ж профілактичної програми. Ґрунтується він на оцінці потреб або ж ситуації отримувача цієї послуги. Профілактична програма складається на рівні громади або групи, а індивідуальний план – на індивідуальному рівні, тобто рівні особистості.

Також у Стандарті прописані умови договору про надання соціальної послуги, який укладається з утримувачем. Договір про надання укладається з кожним отримувачем соціальної послуги та/або його законним представником протягом 7 днів з дня прийняття рішення про надання соціальної послуги [1].

Отже метою соціальної профілактики є підвищення якості життя людей, збереження та зміцнення їх здоров'я. Останнє слід розуміти не тільки як

відсутність хвороб, фізичних вад чи інвалідності, а як гармонійне поєднання фізичного, психічного та соціального благополуччя.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт соціальної послуги профілактики: Наказ Міністерства соціальної політики України від 10.08.2015р. № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-15#Text> (дата звернення 02.05.2022)

2. Технології соціальної допомоги. Конспект лекцій для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Соціальне забезпечення» галузі знань 23 Соціальна робота спеціальності 232 Соціальне забезпечення денної та заочної форм навчання / уклад. О.Ю.Сільвестрова. Луцьк: Луцький НТУ, 2021. 88 с.

3. McCave Emily L., Rishel Carrie W. Prevention as an Explicit Part of the Social Work Profession: A Systematic Investigation. URL: <https://journals.iupui.edu/index.php/advancesinsocialwork/article/view/1444> (дата звернення 02.05.2022)

Гапончук О. М., к. пед. н.,
ст. викладач кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Супервізія в соціальній роботі як інструмент регулювання соціальних проблем

У зв'язку з соціально-економічними і соціально-політичними проблемами в Україні важливим є питання підвищення ефективності соціальної роботи. Актуальною є можливість вдосконалити соціальну діяльність в державних установах і освітніх закладах соціальної сфери.

Дієвим способом досягнути кращого результату в професійній сфері соціальних працівників є супервізія, це діяльність, яка необхідна для ефективного розвитку професійності спеціалістів та психологічного комфорту завдяки збільшенню їх фахового потенціалу.

Супервізія – важливий інструмент професійної діяльності фахівця соціальної сфери у процесі надання соціальних послуг. Зміст супервізії залежить від змісту діяльності соціальної служби. Однак у кожній службі він сфокусований на системі працівника (особисті його ресурси); системі практики (взаємодія з клієнтами, їхнім оточенням, особами, яким доводиться відмовляти в наданні послуг); системі команди (взаємодія всередині колективу); системі установи (організаційний клімат, нормативні вимоги, процедури, які задають параметри діяльності соціального працівника) [4].

Особливість супервізії полягає у соціальній роботі, яка відбувається із залученням фахівців – супервізорів з інших організацій чи установ протягом

надання соціальних послуг та може бути зосереджена на роботі команди фахівців і на роботі з клієнтом.

Стандарти супервізії передбачають:

- обов'язкову базову підготовку ведення процесу супервізії, враховуючи специфіку організації та персоналу, для якого проводиться супервізія;
- фаховість соціального працівника і не менше 2-3-х років практичного досвіду;
- постбазова підготовка щодо роботи в галузі соціальної роботи;
- не менше 30 годин з курсу супервізії у соціальній роботі [3].

Під час здійснення супервізії фахівець повинен дотримуватися принципів:

- толерантності;
- конфіденційності;
- гуманності;
- професійної компетентності;
- законності.

Роль супервізора є дуже важливою, оскільки саме він забезпечує підтримку та кваліфіковану підготовку супервізованого, сприяє його професійному розвитку, визначає чинники, що позитивно чи негативно впливають на виконання професійних обов'язків, забезпечує дотримання усіх правил і процедур супервізії [2].

Соціальний працівник, який здійснює супервізію, має володіти такими знаннями та навичками, що знадобляться під час оцінювання та роботи щодо впливу соціальних систем, соціального середовища та індивідуальних чинників на соціальні проблеми різних категорій клієнтів. Це потребує теоретичних знань у сфері поведінки людини, політики соціального забезпечення, екологічної моделі практичної соціальної роботи та процесу вирішення проблем клієнтів. До того ж, необхідно порозумітися з іншими фахівцями, а саме: учителями, психологами, соціологами, лікарями. Потрібні також важливі навички здійснення посередницької діяльності та захисту клієнтів [1, с. 55 – 57].

Для супервізора важливо: оперувати понятійно-категоріальним апаратом соціальної роботи; володіти знаннями, уміннями й навичками оцінювання якості надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів; дотримуватися принципів супервізії; аналізувати й оцінювати соціально-педагогічні недоліки; використовувати різні технології організації процесу супервізії та ін.

Отже, супервізія необхідна для особистісного розвитку фахівця соціальної сфери в професійній діяльності та ефективної взаємодії з різними групами клієнтів, а також для регулювання проблем в соціальній сфері.

Список використаних джерел

1. Астремська І. В. Супервізія у практиці соціальної роботи та підготовці соціальних працівників / І. В. Астремська // Теорія і практика сучасної психології. – 2012. – Вип. 5. – С. 55–59.
2. Савчук О. Використання моделі супервізії в соціальній роботі / О. Савчук // Соціальна політика, соціальна робота й охорона здоров'я: як Україні

досягти європейського рівня якості послуг: збірник тез доповідей конференції. – К., 2007. – С. 224–227.

3. Спіріна Т. П. Супервізія як складова соціальної роботи / Т.П. Спіріна.– [Електронний ресурс]: Джерело доступу: http://www.ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_74/part_3/33.pdf

4. Ушакова І. В. Особливості супервізії в соціальній роботі / І. В. Ушакова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер.: Соціологія. – 2011. – Т. 156. – Вип. 144. – С. 80 – 84.

Гриценя В. М., ст. гр. СЗ–21
Науковий керівник: Майборода О. Л., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальна робота з жінками, які зазнали насильства

На сучасному етапі розвитку соціальної сфери актуальною є проблема насильства над жінками. Дедалі частіше у сучасному світі фіксують випадки насильства в сім'ї, яке здійснюється переважно над жінками. Проте майже кожна жінка над якою вчиняють насильство не поспішає звертатись по допомогу, що ускладнює процес боротьби з кривдниками. За статистичними даними кожна третя жінка страждає від насильства, а тільки кожна двадцята звертається до правоохоронних органів. Ця проблема була актуальною завжди, адже вона порушує права людини, зокрема, жінок.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає насильство наступним чином: «діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь» [3].

Можна виокремити такі види, насильства від яких потерпають жінки:

1) економічне насильство – форма домашнього насильства, що включає умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру;

2) психологічне насильство – форма домашнього насильства, що включає словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження,

переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

3) сексуальне насильство – форма домашнього насильства, що включає будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

4) фізичне насильство – форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [3].

Насильство в сім'ї охоплює всі соціальні, релігійні, класові, культурні й соціологічні групи. Воно не оминає нікого, існує у всіх соціальних прошарках незалежно від рівня доходу, освіти, становища в суспільстві, класових, расових, культурних, релігійних, соціоекономічних аспектів, тобто поширення видів і форм насильства в сім'ї така, що охоплює все суспільство» [1].

Провівши дослідження, міжнародна організація Wave Report встановила, «що масштаби проблеми дійсно вражають, адже перше дослідження у ЄС виявило, що кожна третя жінка зазнала ту чи іншу форму фізичного або сексуального насильства з віку 15 років. А це близько 60 млн. жінок. Хоча міжнародного визнання проблема насильства одержує тільки в останні роки, жіночий рух почався набагато раніше – на початку 1960-х у Західній Європі та США. В результаті те, що раніше вважалось особистою справою, розцінюється сьогодні як порушення фундаментальних прав людини» [4].

Серед найбільших проблем світу прояв насильства є найбільш розповсюдженою формою порушення прав особи. У «Методичних рекомендаціях щодо запобігання та протидії насильству» визначено, що понад 3 млн дітей в Україні щороку спостерігають за вчиненням насильницьких дій в сім'ї, або ж стають їхніми вимушеними учасниками, а майже 70 % жінок є жертвами різних форм знущань і принижень. Також щорічно близько 1500 жінок помирають від рук власних чоловіків, і майже 100 % матерів, які зазнали насильства, народили хворих дітей» [2].

Аналізуючи подану інформацію, ми можемо дійти висновку, що проблема насильства над жінками існує не тільки в Україні, а й по всьому світі. Тому у її запобіганні зацікавлене усе цивілізоване суспільство, яке прагне змінити роль жінки та підвищити її соціальний статус.

Україна вже на шляху запровадження і реалізації певних моделей соціальної роботи по попередженні та протидії насильства над жінками: створюють різні програми, тренінги, організують притулки для постраждалих жінок, центри реінтеграції, проводять психологотерапевтичну реабілітацію та співпрацюють з правоохоронними органами.

Список використаних джерел

1. Малиновська Т. М. Попередження насильства над жінками в сім'ї. Право і безпека. 2016. № 1 (60). С. 117–120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2016_1_25 (дата звернення 27.04.2022).
2. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству. Лист Міністерству освіти і науки України від 18.05.2018. № 1/1-5480: офіційний веб-сайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS30017> (дата звернення 21.04.2022).
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 01.01.2020. р. № 2229-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016 р. № 18. Ст. 73.
4. Wave Report 2015: як у Європі допомагають жінкам, що зазнали насильства. Київ: Громадський простір. 2016. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=wave-report-2015-zhinky-evropy-proty-nasylstva> (дата звернення 29.04.2022).

Гузовата А.В., ст. гр. ПС-11,
Полухтович Т. Г., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальна і психотерапевтична допомога

Представництво інтересів та захист прав людини і соціальної справедливості є мотивацією та рушійною силою соціальної роботи. Науковець І.Ковальчук виділяє такі принципи соціальної роботи, як: визначення гідності людини, сприяння правам людини, повага до приватності її життя, етичне використання технологій і соціальних медіа, професійна доброчесність тощо [2, с. 34]. Соціальна допомога є практичною реалізацією гуманістичного світогляду. Як феномен людської цивілізації поєднує у собі загальнолюдські цінності й унікальність особи.

Сучасна соціальна допомога характеризується інтегративними й міждисциплінарними підходами. Інтегративний підхід – це підхід, що приводить до інтеграції змісту освіти, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність. Інтеграційні процеси здатні виконувати організаційну роль в освіті, дають можливість отримати нові результати в рамках тих самих

компонентів, забезпечують сумісність наук і знань із різних систем завдяки загальній методології, універсальним логічним прийомам сучасного мислення. Міждисциплінарний підхід -це спосіб взаємодії між науками, коли пізнання досягається лише при поєднанні зусиль окремих наук. Міждисциплінарний підхід спрямований на зв'язок дисциплін, коли згладжуються протиріччя в опануванні ідей, методів і прийомів дослідження між науками та відбувається комплексне використання у професійній діяльності теорії і практики, отриманих на основі вивчених дисциплін.

Вікторія Буяшенко поділяє такі класичні методи соціальної роботи, як: індивідуальна, групова і робота в громаді. Індивідуальна соціальна робота – вид діяльності, який використовується соціальними працівниками для допомоги індивідам і сім'ям у вирішенні психологічних, міжособистісних, соціально-економічних проблем шляхом особистої взаємодії з клієнтом. Групова соціальна робота – спосіб діяльності, який використовується з метою надання клієнту допомоги через передачу групового досвіду для розвитку її фізичного і духовного потенціалу, формування соціальної поведінки. Невелика група осіб з близькими інтересами і загальними проблемами регулярно збирається і включається в діяльність для досягнення загальних цілей (обміну інформацією, розвитку практичних умінь, зміни ціннісних орієнтацій, перебудови асоціальної поведінки тощо). В якості основного методу використовується контрольована терапевтична дискусія. Групова соціальна робота -метод, що дозволив розширити масштаби соціальної допомоги серед населення міських кварталів, громад (спільнот людей, добровільно і свідомо розділяють єдині принципи соціального життєстрою). Робота в громаді служить засобом координації традиційних методів і кооперації організаторів соціальної роботи. Крім того, робота в громаді розглядається як соціально-політичне засіб задоволення інтересів і потреб клієнтів, яка повинна стимулювати і розширювати зміни наявних потреб, очікувань та інтересів людей.

Соціальну роботу ми розглядаємо у дихотомії з наукою соціальною психологією. Соціальна психологія займається вивченням закономірностей діяльності людини в умовах взаємодії з соціальною групою. Зазначимо, що вказане та інші питання соціальної психології були поставлені в рамках філософії і носили характер осмислення особливостей взаємодії людини і соціуму. Один з найбільш впливових соціальних психологів – К. Левін, творець теорії групової динаміки, стверджував, що соціальна психологія знаходить широку популярність і є одним з обов'язкових предметів вивчення фахівцями різних профілів. Поєднання слів «соціальна психологія» вказує на специфічне місце, яке займає дисципліна в системі наукового знання [3, с. 6].

Розглянемо, в межах дослідження, психологічну допомогу і психотерапевтичні техніки. Психологічна допомога як область практичного застосування психології, орієнтована на підвищення соціально-психологічної компетентності людей та надання психологічної допомоги як окремій людині, так і групі чи організації. Це безпосередньо робота з людьми, спрямована на

вирішення різного роду психологічних проблем, пов'язаних з труднощами в міжособистісних стосунках, а також особистісних проблем. Незалежно від форми проведення – індивідуальної чи групової – психологічна допомога в усіх своїх різновидах (від консультування до позамедичної психотерапії), якщо не обмежується однією ситуаційною консультацією, як правило, проходить кілька стадій [5, с. 2-3].

Науковець Жовтий О. характеризує 4 стадії психологічної допомоги:

1. Початковий етап – етап входження до ситуації психологічної допомоги. Орієнтування в проблемі, встановлення контакту й виробничих стосунків, прийняття рішення про тривалість курсу консультативного або психологічного процесу з часом може зайняти одну зустріч або розгортатися протягом кількох консультативних бесід.

2. Етап дії та прожиття ситуації психологічної допомоги. Передбачає роботу з особистісним матеріалом клієнта, його переживаннями, стосунками, почуттями, сновидіннями. Це – простір для виникнення та виявлення специфічних психологічних феноменів, властивих консультативній і психологічній роботі.

3. Етап входження до нового досвіду. Це стадія особистісних трансформацій і спроб залучення до нового способу життя, вільного від колишніх проблем. На цьому етапі психологічної допомоги клієнт переводить своє нове самодосягнення й осмислення світу до простору дій, формує і формулює нові мотиви й цілі, нові життєві цінності, стратегії, відчуває подив, сумніви, захоплення, впевненість у подоланні суттєвих у минулому перешкод, успішний пошук виходу і, разом з тим, – нові сумніви, потреба в підтримці, бажання зрозуміти, «що ж було зі мною до цього часу». Це етап прощання із собою, колишнім, і повернення до «себе, справжнього».

4. Останній етап – входження збагаченого новим досвідом клієнта до повсякденності. Це заключна стадія головного масиву психологічної консультативної й психологічної роботи. Як і завершення будь-якої справи, даний етап є надзвичайно важливий з різних поглядів [6, с. 72-74].

На думку О.А. Канева, «психотерапевтичні техніки представляють собою дії, які служать для виявлення і нейтралізації дезадаптивних поведінкових стратегій, з одного боку, і заміни їх на продуктивні, що ведуть до підвищення рівня адаптивності і суб'єктивного поліпшення якості життя клієнта» [3, с. 15].

Психотехнологія – технологія вирішення практичних проблем психічної діяльності людей; система базових психотехнік: принципів, методів і засобів впливу на людську поведінку за допомогою впливу на людську психіку; технологічні прийоми, які використовуються для експериментального дослідження, спостереження й тестування психічної поведінки і діяльності людини [4, с. 1].

Т.С. Кабаченко у навчальному посібнику «Методи психологічного впливу» наводить таку логічну схему побудови психотехнологій:

– впливати на людину при вирішенні найширшого кола професійних

завдань, а також на побутовому рівні, вдається за допомогою зовнішніх подразників різних модальностей, за допомогою слова і невербальних стимулів, через регуляцію рівня задоволення потреб людини й залучення її до організованої діяльності. Перераховані групи факторів автор називає засобами впливу;

– сукупність засобів впливу, об'єднаних певним алгоритмом їх застосування, спрямованих на вирішення психологічного завдання в конкретних умовах, позначається як прийом впливу;

– способи вирішення певного психологічного завдання, тобто безліч конкретних прийомів, утворюють метод психологічного впливу;

– алгоритм вирішення психологічних завдань, що призводить до певного соціального ефекту, утворює технологію впливу [4].

Вищевказане дає змогу зробити висновок, що соціальна і психотерапевтична допомога в суспільстві відіграє важливу роль, оскільки допомагають людині вирішити проблеми, «знайти себе», вчитись жити повному.

Список використаних джерел

1. Семигіна Т.В. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2015. №1-2. С.6-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_2015_1-2_3

2. Малкова Т.М. Соціальна психологія: план-конспект лекцій і семінарів з дисципліни «Соціальна психологія». К.: Крок. 2016.

3. Канева О.А. «Реабілітаційний центр для дітей та підлітків з обмеженими можливостями «Сонечко» URL: <https://alexus.com.ua/15-psichologichnix-texnik-na-kozhen-den-yaki-neobxidno-znati/>

4. Кабаченко Т.С. Методи психологічного впливу: навчальний посібник, М.: 2000. 544 с.

5. Якимчук Б.А. Основи психологічного консультування (лекційний курс). Умань. 2013. 204 с.

Литвин В. А., ст. гр. СЗ-42

Науковий керівник Сільвестрова О. Ю., к. філос. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальні проблеми жінок та технології надання допомоги

На сьогодні соціальні проблеми жінок, на жаль, є і залишаються актуальними. До таких проблем можна віднести насильство (фізичне, економічне, психологічне, сексуальне), обмеження у правах (наприклад, дискримінація у праці). Але попри те, що ці проблеми залишаються, є

позитивні зрушення у тому плані, що жінки перестають мовчати та починають відкрито говорити про свої проблеми. Хоча варто зазначити, що частина все ще замовчують про свою проблему, і причиною цього є залякування та страх.

Насильство – одна з гострих проблем жінок, про яку не потрібно мовчати, а потрібно діяти. Ні в якому разі не можна замовчувати жоден із проявів насильства. Але через те, що багато жінок піддаються залякуванню з боку чоловіків чи осуду від рідних або знайомих, а також багато хто дотримується принципів: «сама винна», «сама спровокувала», «краще б промовчала», все це провокує мовчання з боку жертви. Український інститут соціологічних досліджень наводить наступні данні: 68% українських жінок не відносять психологічні приниження 56% вважають проявом насильства зґвалтування, менше половини, а саме тільки 49% рахують насильством побиття.

Як зазначає представниця омбудсмена з питань, що відносяться до рівності і недискримінації Оксана Філіпішина: «найбільший відсоток людей які зазнають насильства складають жінки. Однією з причин є те, що жінка має сидіти вдома і доглядати за дітьми та готувати їжу по іншому це просто нав'язливі стереотипи і тут впливає такий факт, що як жінка хоче заявити про свої права в цю мить вона потерпає від різного роду насильства над нею» [1].

До технологій надання допомоги постраждалим від насильства в Україні посали створювати: тимчасові притулки, кризові кімнати, гарячі лінії та мобільні групи швидкого реагування.

До прикладу, у Луцьку вже створена кризова кімната, у якій постраждала жінка зможе перебувати від 10 до 20 діб. У ній працюють 4 фахівці, які допоможуть із вирішенням різних питань. Створення таких кімнат чи центрів є позитивним зрушенням, жінка може почати нове життя без страху та обмеження своїх прав. Зазвичай адреси таких закладів не розголошується, щоб гарантувати безпеку жертві насильства. Адресу жінка отримує лише при зверненні до Нацполіції або на «гарячу лінію». Також в Україні працюють бригади швидкого реагування. Вони створені для швидкого та оперативного втручання, щоб допомогти жертві та забезпечити її безпеку. Загалом працює приблизно 42 таких бригади в 12 містах України.

Якщо жінка стала жертвою насильства, чи хтось став свідком цього, можна звернутися то таких служб і установ:

- 1) центри соціальних служб для сім'ї дітей та молоді;
- 2) так звані «гарячі лінії»;
- 3) Національна поліція;
- 4) центри соціально-психологічної допомоги.

Ще однією проблемою, з якою можуть стикатися жінки, є гендерна дискримінація. Відповідно до статті 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок» гендерна рівність – рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства [2, ст. 1].

В онові цієї проблеми лежить стереотипне уявлення про роль і обов'язки жінки у сім'ї та в суспільстві. До таких стереотипів можна віднести думку про те, що жінка має сидіти дома з дітьми і готувати їжу, їй не потрібен саморозвиток. Звичайно, це є неприйнятним.

Основні принципи недискримінації та рівності в Україні визначаються Конституцією України. Відповідно, у статті 24 вказано: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [3, ст. 24].

Зобов'язання ЄС, як і міжнародної спільноти загалом, стосовно впровадження гендерної рівності мають довготривалу історію. Хартія основних прав Європейського Союзу містить у собі статті, у яких йдеться про заборону та прояв будь-яких ознак дискримінації. У статті 23 говориться про рівність між жінками та чоловіками: «Рівність між чоловіками і жінками має бути забезпечена у всіх сферах, включаючи зайнятість, роботу і заробітну плату. Принцип рівності не суперечить ідеї збереження або прийняття заходів, що передбачають особливі переваги на користь недостатньо представленої статі» [4, с. 8].

Гендерна нерівність є основним джерелом гендерного насильства щодо жінок і дівчат. Якщо говорити про посилення здатності запобігання гендерному насильству та захищати його жертв, то цю функцію бере на себе ОБСЄ. Девіз ОБСЄ – «Забезпечити безпеку сім'ї», наголошуючи, що така соціальна група як жінки повинна бути впевнена у своїй безпеці, як під час перебування у громадських місцях, так і у себе вдома, адже саме за таких гарантій жінка зможе повністю функціонувати у суспільстві, і, що найголовніше, почуватися в безпеці, що у свою чергу допоможе розвивати нові можливості для роботи, життя, навчання та ін. [5, с. 5].

До проблем також можна віднести дискримінацію у праці. Статистика тут говорить, що жінка в загальному заробляє на 28% менше за чоловіка. До напрямків, де спостерігається найбільша різниця в оплаті праці можна віднести промисловість, фінансову діяльність, діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг, сферу надання комунальних та індивідуальних послуг.

Як стверджує директор Центру соціальних і трудових досліджень Ніна Потарська, «жінки обирають роботу з меншою зарплатнею, але де графік роботи можна більше підлаштувати під своє життя. Все це через те, що жінка має купу обов'язків по дому, а також займається вихованням дітей, хоча цим повинні займатися двоє батьків, а не тільки їхня мама» [1].

Також є проблема з представництвом жінок у політичній діяльності. Тут можна сказати, що в Україні один з найнижчих відсотків представництва жінок у владі. Наприклад, з цього приводу координатор проектів «Українського жіночого фонду» Мілена Горячківська каже: «В Україні є дуже чіткий тренд: чим вищий орган влади, тим менше там жінок. Як показують результати

крайніх національних виборів 46% жінок потрапило у селищні і сільські ради. В обласні – вже 28%. В ради великих міст, обласних центрів –15%. І в парламент ще менше – 12%. Всього 6% жінок в Україні займають такі посади як міністрів та зам міністрів» [1].

Отже, соціальні проблеми жінок були і досі залишаються. Беззаперечним є і той факт, що зараз жінки мають набагато більше прав і свобод в порівнянні із минулими століттями. Жінки почали заявляти про себе і про те, що вони мають рівні права по відношенню до чоловіків, але попри все це проблеми залишаються і особливо гостро стоїть проблема насильства. Хоча тут є позитивні зрушення в тому плані, що почали створюватися кризові центри, тимчасові притулки та інше, щоб надати захист та допомогти почати нове життя. Але на цьому не потрібно зупинятися, слід рухатися ще далі, аби ця проблема була подолана. Для того, щоб хоч трішки зменшити цю проблему, слід змінювати застарілі установки.

Список використаних джерел

1. Гендерна нерівність: п'ять порушень прав жінок в Україні. *Радіо Свобода*. 8 березня 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29085513.html> (дата звернення 19.04.2022).

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 52, ст.561). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення 19.04.2022).

3. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii> (дата звернення 19.04.2022).

4. Гендерна політика Європейського Союзу: загальні принципи та найкращі практики. *Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД)* URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/genderna_pol_tika_s.pdf (дата звернення 19.04.2022).

5. Дослідження насильства над жінками в Україні. Проведено під керівництвом ОБСЄ. Добробут і безпека жінок. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/0/8/440318_0.pdf (дата звернення 19.04.2022).

Домашнє насильство як соціальна проблема та шляхи її подолання

Домашнє насильство, яке також називають «насильством у сім'ї» або «насильством з боку інтимного партнера», можна визначити як модель поведінки у будь-яких стосунках, яка використовується для отримання або збереження влади та контролю над інтимним партнером. Насильство – це фізичні, сексуальні, емоційні, економічні або психологічні дії або погрози, які спрямовані на іншу особу з метою впливу на неї. Сюди входить будь-яка поведінка, яка залякує, тероризує, маніпулює, ображає, принижує, звинувачує, завдає шкоди або ранив когось. Ризик стати жертвою домашнього насильства є у будь-кого, незалежно від статі, раси, віку, сексуальної орієнтації, релігії тощо. Воно може мати місце у різних відносинах, включаючи пари, які перебувають у шлюбі, живуть разом або зустрічаються. Домашнє насильство вражає людей різного соціально-економічного становища та рівня освіти.

Випадки насильства, на жаль, рідко бувають поодинокими, і зазвичай вони загострюються за частотою та тяжкістю. Домашнє насильство може закінчитися серйозними фізичними травмами або смертю. Проте позитивним є те, що сьогодні зростає суспільна поінформованість стосовно домашнього насильства, воно перестає бути внутрішньою проблемою сім'ї і закритою темою для обговорення. В Україні основним нормативно-правовим актом щодо домашнього насильства є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [6].

Статистика показує, що і чоловіки, і жінки вважають, що проблема домашнього насильства є серйозною та розповсюдженою. Втім, серед жінок частка упевнених в цьому явно вища (71%), аніж у чоловіків (51%) і навпаки, серед чоловіків більша частка тих, хто не вважає домашнє насильство розповсюдженою проблемою (8%), ніж серед жінок (2%) [1].

У 2021 році до поліції надійшло 326 тисяч заяв про домашнє насильство, що на 56% більше, ніж у 2020 (209 тисяч звернень), «складено на 10% більше адмінпротоколів, винесено на 19% більше термінових заборонних приписів стосовно кривдників, на 11% збільшилася кількість кривдників, які перебувають на обліку» [4].

В Україні особа, яка стала жертвою домашнього насильства, може звернутися до установ та організацій, які нададуть допомогу:

- правоохоронні органи (поліція), яка може винести терміновий заборонний припис кривднику, а також надати поради щодо подальших дій, в першу чергу скерувати до притулку для постраждалих осіб;
- медичні установи. Звернення до них дасть можливість отримати медичку допомогу у випадку фізичних травм та зафіксувати в медичній картці

ознаки насильства. Таке звернення в майбутньому, при зверненні до правоохоронних органів, допоможе притягнути кривдника до кримінальної відповідальності;

- уповноважена особа з питань запобігання і протидії насильству. Вона приймає заяву про вчинення насильства та залучає відповідні органи, скеровує на отримання необхідної допомоги;

- центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. На них покладена функція надання юридичної, психологічної консультації та соціальних послуг постраждалим від домашнього насильства, зокрема, скерування до тимчасового місця перебування (притулку) для постраждалих від домашнього насильства;

- служба у справах дітей. Займається захистом прав дітей, які теж часто стають жертвами або є свідками домашнього насильства;

- мобільні бригади соціально-психологічної допомоги. Вони надають телефонні консультації, а за потреби можуть виїжджати для очного спілкування з постраждалою особою, скерувати її або доправити до притулку для постраждалих осіб;

- громадські та релігійні організації. Вони можуть надавати юридичні та психологічні консультації особами, які зазнають домашнього насильства [5].

У 2020-2021 рр. в Україні здійснюється інформаційна кампанія «Розірви коло» – частина масштабної програми UNFPA, Фонду ООН у галузі народонаселення із протидії та запобігання домашнього та/і гендерно зумовленого насильства в Україні за підтримки уряду Великої Британії. Вона орієнтована на розвиток та посилення спроможності міст у розвитку механізмів захисту та надання допомоги постраждалим від сімейного насильства, формування на рівні громад мережі якісних спеціалізованих послуг, активізацію та залучення городян до запобігання та раннього виявлення випадків домашнього насильства, покращення координації та міжвідомчої взаємодії суб'єктів на муніципальному рівні.

Кампанія здійснювалася у 12 областях України (Вінницька, Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Львівська, Миколаївська, Одеська, Полтавська, Харківська, Херсонська) [3].

У процесі створення муніципальних систем запобігання та протидії домашньому насильству дана Кампанія базується на принципах 4П та включає:

- «попередження – формування в громаді міста нульової толерантності до насильства та посилення готовності членів громади протидіяти його проявам;

- послуги та захист – покращення доступу постраждалих, незалежно від віку та стану здоров'я, до якісних комплексних послуг, орієнтованих на їх потреби, а також надання цих послуг;

- притягнення кривдника – забезпечення належного розгляду випадків домашнього насильства і притягнення кривдника до передбаченої законом відповідальності та зміну моделі його поведінки;

- політики – налагодження скоординованого міжсекторального

реагування на насильство, що гарантує ефективну та своєчасну допомогу у кожному випадку» [3].

Особа, яка опинилась у складних життєвих обставинах, зокрема, спричинених насильством чи його реальною загрозою може звернутися:

– до місцевого управління у справах сім'ї та молоді або до центру соціально-психологічної допомоги; центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; денного центру соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі, мобільної бригади соціально-психологічної допомоги;

– до Національної поліції України за номерами телефонів: 102 або 0 800 500 202;

– зателефонувати на Національну дитячу «гарячу» лінію за номерами телефонів: 116 111 або 0 800 500 225;

– на Національну «гарячу» лінію з питань запобігання насильству в сім'ї, торгівлі людьми та тендерної дискримінації за номерами телефонів: 116 123 або 0 800 500 335 (безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів) [2].

Список використаних джерел

1. Домашнє насильство в Україні: досвід та настрої громадян. *Український інститут майбутнього*. URL:

<https://uifuture.org/publications/domashnye-nasylstvo-2-mln-ukrayincziv-stverdzhuyut-shho-staly-zhertvamy-zhorstkogo-povodzhennya-u-pobuti/> (дата звернення 29.04.2022)

2. Інформація про «гарячі лінії», центри допомоги для постраждалих від насильства. *Комунальне підприємство «Луцький центр первинної медичної допомоги №2»*. URL: <http://lcpmsd2.lutsk.ua/informatsiya-pro-garyachi-liniyi-tsentry-dopomogy-prytulky-dlya-postrazhdalyh-vid-nasylstva/> (дата звернення 29.04.2022)

3. ІНФОРМАЦІЯ ПРО КАМПАНІЮ. *Розірви коло*. URL: <https://rozirvykolo.org/about/> (дата звернення 05.05.2022)

4. Катерина Павліченко: у 2021 році до поліції про домашнє насильство заявили на 56% більше громадян. *Портал МВС*. 13.01.2022. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/katerina-pavlicenko-u-2021-roci-do-policiyi-pro-domasnje-nasilstvo-zayavili-na-56-bilse-gromadyan> (дата звернення 29.04.2022)

5. «НАСИЛЬСТВО – ЦЕ СМІТТЯ, ЯКЕ ТРЕБА ВІНОСИТИ З ДОМУ». URL: https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/983/98258/Attaches/nasilstvo_-_tse_smittya....pdf (дата звернення 05.05.2022)

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII, чинний, поточна редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 29.04.2022).

Малиновський В. Я., д. політ. н., професор,
професор кафедри соціогуманітарних технологій
Купрійчик М. В., ст. гр. СЗ-31
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Організація соціальної роботи в умовах децентралізованої держави

Україна перебуває у процесі формування нової моделі публічної влади на засадах децентралізації. У цьому контексті основним завданням функціонування новосформованих територіальних громад є створення простору добробуту, безпеки, збереження здоров'я, психологічного комфорту; сприяння самореалізації кожного члена громади; забезпечення доступу до якісної освіти; розвиток талантів; захист довкілля тощо. Саме в територіальних громадах, в яких мешкають громадяни, мають вирішуватися всі основні питання життєдіяльності людини: освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури, фізичної культури тощо. При цьому зазначимо, що, якщо освітні та медичні послуги певною мірою надавалися й до зазначеної реформи, то для органів місцевого самоврядування сільських населених пунктів організація надання соціальних послуг стала абсолютно новою сферою діяльності. Адже ці соціальні функції були зосереджені на рівні району, в компетенції районних державних адміністрацій. Така централізована система соціальної роботи була малоефективною, адже врахувати потреби людей у послугах соціального характеру кожного населеного пункту і кожної сім'ї району, а тим більше надати їх своєчасно і якісно було малореальним завданням. Зважаючи на такий стан, необхідно було подолати низку проблемних питань, що існували у системі управління:

- ускладнена доступність громадян до отримання соціальної підтримки, у тому числі через корупційні прояви;
- відсутність належного інформування громадян про їх соціальні права та їх реалізацію, зокрема, регулярного інформування про надання соціальних виплат, інших видів соціальної підтримки;
- складні та непрозорі процедури розподілу та здійснення соціальних видатків;
- роздутий бюрократичний апарат, значні адміністративні видатки;
- величезний паперовий документообіг та паперові архіви;
- відсутність можливості контролю операційних процесів у соціальній сфері;
- слабка, недостатня, часткова інтеграція інформаційних систем соціальної сфери з іншими державними інформаційними ресурсами [3].

Констатація потреби трансформації такої централізованої моделі знайшла своє відображення у Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: «Модель адміністрування державних

соціальних програм, соціальних послуг і соціальної роботи, що застосовується у нинішній системі соціального захисту, потребує синхронізації з процесом реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні та суттєвих змін, спрямованих насамперед на забезпечення надання соціальних послуг і використання відповідних сервісів на базовому рівні у спроможних територіальних громадах» [6].

Однак більшість територіальних громад у силу різних обставин були просто не готовими до виконання нової для них соціальної функції: «На базовому рівні залишаються недостатніми ресурсна спроможність і кадровий потенціал щодо виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень у сфері соціального захисту і забезпечення прав дітей відповідно до потреб жителів територіальних громад... У переважній більшості територіальних громад не створено комунальних надавачів соціальних послуг, не проводиться соціальна робота, не налагоджено співпрацю із структурними підрозділами соціального захисту, службами у справах дітей місцевих органів виконавчої влади, громадськими організаціями і відповідно жителі таких територіальних громад не отримують належної їм соціальної підтримки» [6].

Це стало наслідком непослідовності та повільності проведення секторальних реформ, зокрема у соціальній сфері, що суттєво відставала від загального алгоритму децентралізації. Оптимальний розподіл повноважень між органами публічної влади не синхронізувався із загальним ходом реформування. Виникла нагальна потреба у чіткому розподілі сфер відповідальності та зон управління між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, забезпеченні для громадян найбільш зручних механізмів для отримання соціальних послуг і виплат [7]. Однак перехід окремих соціальних функцій та послуг соціального характеру від райдержадміністрацій на рівень територіальних громад проходив з проблемами. У багатьох органах місцевого самоврядування спроможність виконувати соціальну роботу і надавати якісні та своєчасні соціальні послуги була низькою. Основні причини такого стану:

- недостатність фінансових ресурсів для ефективного функціонування та підтримки закладів соціальної інфраструктури;
- недостатній рівень кадрового забезпечення та брак кваліфікованого персоналу, що надає соціальні послуги [2].

У процесі децентралізації передача повноважень у соціальній сфері органам місцевого самоврядування не супроводжувалася відповідним фінансовим забезпеченням і кадровим наповненням, зокрема соціальними працівниками та соціальними службами. З цього приводу у Стратегії людського розвитку зазначається: «...із кінця 2020 року розпочато процес ліквідації низки таких надавачів соціальних послуг районного рівня, як центри соціальних служб, територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг), непоодинокими є випадки ліквідації стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування. Водночас утворені

сільські, селищні, міські ради не створюють надавачів соціальних послуг комунального сектору та не залучають надавачів соціальних послуг недержавного сектору. Тому виникає ризик неотримання належних соціальних послуг населенням цих територіальних громад» [7]. Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України у своєму висновку зазначила: «Система органів та служб у справах дітей в країні фактично зруйнована, внаслідок чого на всіх її рівнях відсутня реальна спроможність здійснювати функції щодо захисту прав дітей. До цього часу не всі територіальні громади створили служби у справах дітей та укомплектували їх. Реформа децентралізації, що була покликана передати якомога більше прав та повноважень на місця, не з'ясувала реальну спроможність їх реалізації» [1].

Зважаючи на це, Указом Президента України В. Зеленського Кабінету Міністрів було поставлене завдання забезпечити децентралізацію повноважень органів соціального захисту населення до 31 грудня 2020 року [5]. Нова модель управління у зазначеній сфері повинна забезпечувати поєднання централізації та децентралізації повноважень щодо соціального захисту населення і захисту прав дітей з метою створення та розвитку повноцінного життєвого середовища для громадян і задоволення їх потреб у соціальному захисті [6]. У зв'язку з тим, що окремі соціальні функції неможливо реалізувати на обласному та базовому рівнях місцевого самоврядування, зокрема адміністрування надання спеціалізованих соціальних послуг (крім базових), сприяння розвитку волонтерської діяльності, запобігання бездомності, адаптація системи соціального захисту до наслідків старіння населення, протягом січня–грудня 2022 р. передбачається утворення територіальних органів Національної соціальної сервісної служби України (Нацсоцслужби) на субрегіональному рівні. Вони мають забезпечити виконання визначених законодавством сервісних функцій (у тому числі з призначення, нарахування та виплати державної допомоги). Територіальні органи Нацсоцслужби в областях забезпечуватимуть координацію та методичний супровід діяльності органів місцевого самоврядування базового рівня щодо забезпечення ними відповідних соціальних функцій [6]. Таким чином відбуватиметься оптимальний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади з урахуванням принципів субсидіарності, сервісного підходу та доступності послуг для споживачів під час реалізації державної соціальної політики та визначення оптимального переліку функцій, необхідного для забезпечення на базовому рівні надання соціальних послуг населенню, проведення соціальної роботи та реалізації прав дітей. З цією метою Уряду доручено опрацювати питання щодо запровадження нових підходів до утворення та діяльності центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП), зокрема шляхом переходу до надання адміністративних послуг обласних та районних державних адміністрацій центрами надання адміністративних послуг органів місцевого самоврядування [4].

Зважаючи на сказане вище, організація соціальної роботи та надання

соціальних послуг мешканцям територіальних громад є актуальним секторальним завданням реформи децентралізації влади. Призначення соціальної роботи полягає в тому, щоб за допомогою законодавчих, економічних, фінансових, соціально-психологічних, організаційно-технічних засобів і важелів здійснювати підтримку соціально вразливих груп населення або надавати допомогу окремим громадянам на основі конкретних заходів соціальної політики. Зокрема до грудня 2022 р. органи місцевого самоврядування базового рівня повинні *забезпечувати*:

- прийом громадян з питань соціального захисту, захист прав дітей, оформлення опіки/піклування;

- надання адміністративних послуг соціального характеру, приймання документів для призначення державної соціальної допомоги та передання їх органу, який призначає допомогу;

- організацію проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг;

- сприяння в наданні спеціалізованих соціальних послуг, профілактики бездомності, соціального патронажу осіб, звільнених від відбування покарання у виді обмеження або позбавлення волі на певний строк;

- сприяння розвитку ринку соціальних послуг, у тому числі соціального замовлення;

- визначення потреб жителів територіальних громад у соціальних послугах на основі аналізу статистичних даних із розподілом за статтю, віком, місцем проживання, інвалідністю та іншими ознаками;

- здійснення моніторингу надання соціальних послуг та оцінювання їх якості;

- проведення інформаційно-роз'яснювальної та просвітницької роботи;

- безпеку дітей;

- виявлення дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей, які залишились без батьківського піклування, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, та організації їх соціального захисту;

- сприяння розвитку та функціонуванню сімейних форм виховання дітей, підбору кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі дитячих будинків сімейного типу, усиновителі та патронатні вихователі;

- діяльність органів опіки та піклування;

- приймання заяв та оформлення документів щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;

- здійснення заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі, протидії торгівлі людьми та жорсткому поводженню з дітьми;

- організацію надання особам з інвалідністю та дітям з інвалідністю реабілітаційних послуг, технічних та інших засобів реабілітації;

- ведення в межах повноважень централізованого банку даних з проблем інвалідності;

- сприяння здоровому та активному довголіттю [6].

Як видно з цього переліку, соціальна робота в умовах децентралізації стає однією з головних функцій органів місцевого самоврядування. Особливістю соціальної роботи в територіальних громадах є те, що вона спрямована на задоволення потреб та вирішення індивідуальних проблем людей безпосередньо за місцем проживання. Це потребує перегляду не лише системи управління соціальною сферою, а й відповідного кадрового забезпечення соціальної роботи. Для цього необхідно:

- сформуванню модель ефективного управління на всіх етапах організації соціальної роботи та надання соціальних послуг;
- утворити в кожній територіальній громаді служби у справах дітей;
- забезпечити в територіальних громадах діяльність фахівців із соціальної роботи для раннього виявлення вразливості сімей/осіб та профілактики складних життєвих обставин;
- забезпечити максимальну доступність до соціальних послуг і сервісів; 100-відсоткове надання соціальних послуг через ЦНАП або через Єдиний державний веб-портал електронних послуг;
- збільшити кількість надавачів соціальних послуг недержавного сектору, залучених до надання соціальних послуг за бюджетні кошти.

Підводячи підсумки можна зазначити, що процес децентралізації соціальної сфери перебуває в активній стадії і проходить паралельно з реформуванням місцевого самоврядування. Його успішне завершення дасть можливість на зовсім іншому, більш якісному рівні здійснювати соціальну роботу та надавати якісні і своєчасні соціальні послуги населенню.

Список використаних джерел

1. Висновки Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування випадків та причин порушення прав дитини під час здійснення децентралізації повноважень з питань охорони дитинства, реформування системи закладів інституційного догляду та виховання, реалізації права дитини на сімейне виховання та усиновлення, розвитку (модернізації) соціальних послуг. *Голос України*. 2021. 4 серп. С. 4.

2. Малиновський В. Я., Купрійчик М. В. Особливості організації соціальної роботи у територіальних громадах в умовах децентралізації. *Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності*: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. Луцьк: Луцький НТУ, 2021. С. 51.

3. Міністерство соціальної політики: стратегія цифрової трансформації соціальної сфери (бачення реформи). *Урядовий кур'єр*. 2020. 29 верес. С. 6.

4. Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг: затв. Указом Президента України від 04.09.2019 р. № 647/2019. *Урядовий кур'єр*. 2019. 6 верес. С. 11.

5. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: затв. Указом Президента України від 08.11.2019 р. № 837/2019. *Урядовий кур'єр*.

2019. 13 листоп. С. 14.

6. Про схвалення Концепції реалізації державної політики щодо соціального захисту населення та захисту прав дітей: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України 26.08.2020 р. № 1057-р. *Урядовий кур'єр*. 2020. 1 верес. С. 8.

7. Стратегія людського розвитку: затв. Указом Президента України від 02.06.2021 р. № 225/2021. *Голос України*. 2021. 5 черв. С. 13.

Мосійчук Б. В., ст. гр. СЗ-42
Науковий керівник: Сільвестрова О. Ю., к. філос. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Нормативно-правове регулювання захисту жінок від насилля

Насильство постає серйозною проблемою сучасного суспільства, особливо якщо це стосується жінок. Виховання, застарілі стереотипи, невпевненість у собі – стали основними причинами замовчування насилля жінками. Саме явище тягнеться ще з минулих часів, але говорити про це жінки наважились не так давно. Навіть у сучасному доволі розвиненому суспільстві усе ще побутує думка, що насилля є проблемою окремої сім'ї і не стосується інших родичів або сусідів. Самі ж жінки часто бояться визнавати таку проблему, адже мають страх за своє майбутнє.

Про насилля заговорили відкрито віднедавна. У багатьох країнах не було чітко встановлених нормативних актів і документів щодо протидії насиллю. Навіть українське законодавство довгий час не мало прийнятого документу, який регулював би це питання. За останні роки європейські країни, так само як і Україна, почали більше приділяти уваги проблемі насилля та змінювати, додавати нові нормативні документи.

Насилля відбувається навіть у країнах, що є економічно розвиненими та перебувають на високому рівні розвитку. Так за статистичними даними Швеції «жінки, віком 40-50 років зазнали насильства в дитинстві, а 15% – у дорослому віці» [1]. Більшість жінок, що стали жертвами насилля потребують допомоги саме від закладів охорони здоров'я. Жінки впадають в депресію, відчувають страх та часто зловживають наркотиками або алкоголем. У підсумку знижується продуктивність жінок, їх здатність фінансово забезпечувати себе та розвиватись.

Якщо говорити про захист від насилля, то в першу чергу потрібно згадати Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод. Україна також ратифікувала цю Конвенцію. Основними правами, які мають забезпечуватись кожній людині є: «Право на життя, заборона катування, заборона дискримінації та право на особисту недоторканість..» [9]. За цією Конвенцією неможна

порушувати права людини незалежно від її статі та національності. Конвенцією гарантуються усі природні права людини, які вона набуває з народження та на які не повинна зазіхати жодна інша людина.

Генеральна асамблея ООН прийняла Декларацію про викорінення насилля стосовно жінок. У ній зазначається: «Насильство щодо жінок є порушенням прав людини та основних свобод жінок.. Воно є проявом нерівного співвідношення чоловіків і жінок, що історично склалось..» [6]. У документі також прописується, що насилля заважає розвиватись жінкам, вести повноцінне життя та брати участь у соціальних механізмах.

Всесвітня організація охорони здоров'я разом з «ООН-Жінки» опублікували документ *RESPECT Women*, що у свою чергу наслідує сім принципів запобігання насиллю. В основному йдеться про таке: «Розширення прав жінок, зміцнення стосунків, зниження рівня бідності, комбіновані програми для розширення економічних та соціальних можливостей» [2].

Також Організація Об'єднаних Націй закликає до рівноправності жінок та чоловіків через Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок. Основними цілями цього документу для держав-сторін є такі рекомендації: «Включити у свої конституції, а також в інші законодавчі акти принцип рівноправності чоловіків та жінок, вживати усі відповідні заходи задля недопущення та викорінення дискримінації у країнах, створити юридичний захист для прав жінок..» [10]. Якщо чоловіки звикли нехтувати правами жінки та знецінювати її як особистість, то в майбутньому вони вдаються до насильницьких дій. Країни, якими ратифіковано цей документ повинні вести активну боротьбу з насиллям та прикладати для цього багато зусиль. Загалом варто розпочати з інформаційної кампанії щодо рівності прав чоловіків та жінок.

Країни Європи уже давно ведуть боротьбу щодо викорінення застарілих стереотипів про роль жінки у суспільстві та сім'ї. Сучасні жінки можуть займати керівні посади, успішно просуватись по кар'єрним сходинкам та реалізовувати себе. Також розглядаються материнська функція жінок, адже у деяких країнах у декретну відпустку йде чоловік. У цілому така політика держав спрямована на зміну культурних моделей поведінки жінок та чоловіків, задля недопущення насилля.

На будь-якому підприємстві чи організації усі учасники трудового процесу повинні бути обізнаними про можливі наслідки насильства. Тому у 2019 році було прийнято конвенцію Міжнародної організації праці про викорінення насильства та домагань у сфері праці. Згідно цього документу: «члени Організації повинні приймати нормативні документи, у яких буде заборонятись насилля та домагання у сфері праці. Роботодавці у свою чергу мають контролювати недопущення насилля на робочих місцях та проводити просвітницькі дії. А також на роботодавця та працівників покладається обов'язок вчасно та невідкладно реагувати на прояви насилля та повідомляти про це у вигляді скарг» [7].

Українське законодавство теж віднедавна почало змінюватись. За останні роки було прийнято низку законів та положень щодо протидії насиллю та захисту жінок. Аналізуючи вітчизняні нормативні акти, слід розпочати з головного закону нашої держави – Конституції. У ній зазначено основні права, які притаманні кожному громадянину та які не має права порушувати будь-хто інший. А саме: «Найвищою цінністю людини є її соціальні права: життя, честь, гідність, безпека, здоров'я та сама людина» [4]. У нашій державі ніхто не має права зазіхати на чиесь життя або ж порушувати чийсь безпеку.

Найважливішим національним законом, у якому прописані усі відповідні заходи щодо регулювання та недопущення насилля є Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Цей нормативний акт був прийнятий не так давно, але він вмістив у себе майже усю політику основних заходів щодо захисту громадян від насилля. До них належать: «Ефективно запобігати домашньому насиллю, вчасно та швидко реагувати на кожен випадок насилля, надавати допомогу там, де це потрібно, а також належним чином розслідувати випадки насилля» [8]. Насамперед у державі сформувалась політика щодо протидії насиллю та обговорення найболючіших актуальних питань. До неї також входять реєстр постраждалих жертв від насилля і статистика зареєстрованих випадків.

Закон встановлює, які соціальні послуги повинні бути надані жертвам насилля. А також у якому порядку органи поліції повинні реагувати на випадки насилля та яке покарання чекає на кривдника. Влада може відшкодувати постраждалій жінці заподіяну кривдником шкоду. Прийняття цього закону стало великим відкриттям, адже до цього в Україні не було документу, який би чітко окреслював поняття «насильство», усі його види та основні заходи допомоги та захисту постраждалих.

Кримінальний кодекс України, у новій статті, яку було додано, визначає відповідальність, яку має нести кривдник у разі вчинення домашнього насилля. Зазвичай вчинення будь-якого виду насилля карається «громадськими роботами на певну встановлену кількість годин або позбавленням чи обмеженням волі» [5]. Міра покарання для кривдника залежить від ступеня нанесення шкоди жертві. Адже в найгірших випадках насилля може закінчитись смертю.

Уряд України у свою чергу робить все можливе для вдосконалення роботи служб та органів, які займаються протидією домашньому насиллю. Одним з таких документів є Державна програма запобігання та протидії домашньому насиллю та насильству за ознакою статі на період до 2025 року. Згідно цієї програми до 2025 року будуть розроблені та впроваджені такі зміни: «Створення більшої кількості притулків, денних центрів соціально-психологічної допомоги, недопущення насиллю в трудових колективах та впровадження корпоративної соціальної відповідальності для бізнесу, створення кабінетів первинної допомоги у закладах охорони здоров'я» [3].

Указом Президента України було прийнято Національну стратегію у сфері прав людини. У ній йдеться про основні права, які мають дотримуватись та

охороняється законом для кожної людини, незалежно від віку чи статі. Також особлива увага приділяється домашньому насиллю, насиллю за ознакою статі та рівності у правах жінок та чоловіків. Основними завданнями стратегії у подоланні насилля стали: «Вдосконалення законодавства, забезпечити надання допомоги для усіх верств населення, враховуючи їх вік, фізичні та психологічні особливості кожної людини, інформування населення про наслідки насилля, його види та послуги, якими зможуть скористатись постраждалі громадяни» [11].

Як бачимо, насилля настільки прижилось у суспільстві, що стало глобальною проблемою усього людства. Самі жінки довгий час допомагали розвиватись цій проблемі, адже замовчували століттями прояви насилля. Стереотипний світ нав'язав жінкам думку, що насилля це соромно. Насправді це доволі страшне явище, з яким, на жаль, почали вести боротьбу лише віднедавна. Зараз статистика показує жахливі цифри постраждалих від насилля, які з кожним роком ростуть все більше. А саме насилля проявляється уже в різноманітних формах та видах. І навіть в сучасному суспільстві жінки і далі продовжують приховувати випадки цього явища.

При порівнянні зарубіжних та вітчизняних нормативних документів, бачимо, що в кожній країні почали більше уваги приділяти проблемі насилля. Країни Європи підписують конвенції, у яких закликають кожну країну-учасницю дотримуватись певних правил та протидіяти цьому явищу. Українське законодавство теж вдосконалюється у цій сфері. У законах та документах прописуються послуги та заходи, що гарантують захист та безпеку постраждалим жінкам. Звісно, ще не все було переведено в дію, але на законодавчому рівні уже зазначено.

Список використаних джерел

1. Krantz G. Violence against women: a global public health issue. *BMJ Journals. Journal of Epidemiology and Community Health*. 2002. Volume 56, Issue 4. URL: <https://jech.bmj.com/content/56/4/242> (дата звернення 19.04.2022).

2. Violence against women. *World Health Organization*. URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women> (дата звернення 19.04.2022).

3. Державна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: М-во соціальної політики України. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnu-programu-zapobigannya-ta-protidiyi-domashnomu-nasilstvu-ta-nasilstvu-za-oznakoyu-stati-na-period-do-2025-roku> (дата звернення 19.04.2022).

4. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків: Право, 2016. 82 с

5. Кримінальний кодекс: Закон України від 14 лист. 2020 р. № 2341. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 19.04.2022).

6. Про викорінення насилля стосовно жінок: Декларація ООН від 12

груд.1993р.URL:http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU93322.html (дата звернення 19.04.2022).

7. Про викоринення насильства та домагань у сфері праці: Конвенція № 190. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---gender/documents/briefingnote/wcms_752224.pdf (дата звернення 19.04.2022).

8. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 01.01.2020 р. № 2671. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 19.04.2022).

9. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція від 01.08.2021р. № 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 19.04.2022).

10. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 6 жовт. 1999р. № 995_207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення 19.04.2022).

11. Про Національну стратегію у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021р. № 119. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537?fbclid=IwAR2xskw1E7wVrwJ0RJ7e8uohffqe6o2QqdYgC11BbmYBoGOn5lg4y8XF Xmg> (дата звернення 19.04.2022).

Пашук О. Ю., ст. гр. СЗ-21

Науковий керівник: Мартинюк Я. М., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціальний захист осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи

Чорнобильська катастрофа створила на значній території України небезпечну для здоров'я людей і навколишнього середовища радіаційну обстановку. Коло викликаних Чорнобильською катастрофою проблем з часом не зменшується, а навпаки – розширюється, стає гострішим, актуальнішим.

У сучасному суспільстві відбуваються різкі зміни пов'язані з системою правових взаємовідносин між суспільством та державою, пошуком нових соціальних напрямів, для забезпечення гідного рівня життя населення. У цьому аспекті ключового значення набувають питання щодо переосмислення правового місця та ролі суб'єктів права соціального забезпечення. Однією з найважливіших складових для вирішення проблем стало створення правових, законодавчих, організаційних та наукових засад захисту постраждалих людей внаслідок ЧАЕС.

Одним із шляхів вирішення багатьох «чорнобильських» проблем є наявність необхідної системи законодавства та його ефективного використання у цій сфері правового регулювання. Загальновідомо, що законодавство та його

систему розглядають у вузькому й у широкому плані. Коли мова йде про систему законодавства у вузькому плані, то під ним розуміють систему законів, які приймаються Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади України [1].

28 лютого 1991р. було прийнято Закон України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи». Цей Закон визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я та створює єдиний порядок визначення категорій зон радіоактивно забруднених територій, умов проживання і трудової діяльності на них, соціального захисту потерпілого населення [2].

Стаття 9 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» зазначає, що особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, інших ядерних аварій та випробувань, військових навчань із застосуванням ядерної зброї, є:

1) учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків;

2) потерпілі від Чорнобильської катастрофи – громадяни, включаючи дітей, які зазнали впливу радіоактивного опромінення внаслідок Чорнобильської катастрофи;

3) громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації інших ядерних аварій та їх наслідків, у ядерних випробуваннях, у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї, у складанні ядерних зарядів та здійсненні на них регламентних робіт;

4) громадяни, які постраждали від радіоактивного опромінення внаслідок будь-якої аварії, порушення правил експлуатації обладнання з радіоактивною речовиною, порушення правил зберігання і захоронення радіоактивних речовин, що сталося не з вини потерпілих [2].

Законодавство чітко розмежовує категорії, до яких належать особи постраждалі від наслідків Чорнобильської катастрофи. Саме від того, до якої з нижче перелічених категорій належить особа, буде залежати встановлений згідно з чинним законодавством розмір пільг та компенсацій, який вона буде отримувати.

Перша категорія – інваліди з числа учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС та потерпілих від Чорнобильської катастрофи, щодо яких встановлено причинний зв'язок інвалідності з Чорнобильською катастрофою, хворі на променеви хворобу внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Друга категорія – учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, які пропрацювали у зоні відчуження кількість днів, визначену п. 2 ст. 14 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»; евакуйовані із зони відчуження у 1986 році; особи, які постійно проживали у другій зоні з моменту аварії до прийняття постанови про відселення.

Третя категорія – учасники ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, які пропрацювали у зоні відчуження кількість днів, визначену п. 3 ст. 14 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», та потерпілі, які постійно проживали, працювали або навчалися на територіях другої та третьої зон за умови, якщо вони на 1 січня 1993 прожили, пропрацювали та провчилися у вказаних зонах відповідно не менше двох та трьох років.

Четверта категорія – особи, які постійно проживають або постійно працюють чи навчаються у четвертій зоні, за умови, що вони на 1 січня 1993 року прожили або відпрацювали чи постійно навчалися у цій зоні не менше чотирьох років [4].

Для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, передбачені такі основні пільги та компенсації:

- безплатне придбання ліків за рецептами лікарів;
- безплатне позачергове зубопротезування (за винятком зубопротезування із дорогоцінних металів та прирівняних по вартості до них);
- першочергове обслуговування у лікувально-профілактичних закладах та аптеках;
- виплата допомоги по тимчасовій непрацездатності в розмірі 100 процентів середньої заробітної плати незалежно від страхового стажу;
- виплата працюючим особам з інвалідністю допомоги по тимчасовій непрацездатності до 4 місяців підряд або до 5 місяців у календарному році;
- позачергове забезпечення жилою площею осіб, які потребують поліпшення житлових умов (включаючи сім'ї загиблих або померлих громадян);
- щомісячна виплата грошової компенсації вартості продуктів харчування для громадян, віднесених до категорій 1 та 2 постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- 50-відсоткова знижка плати за користування житлом, комунальними послугами та телефоном.
- особам, які проживають у будинках, що не мають центрального опалення, відшкодовується 50 процентів вартості палива, придбаного в межах норм, встановлених для продажу населенню (для категорій 1 та 2);
- безоплатне забезпечення автомобілем осіб з інвалідністю;
- забезпечення санаторно-курортним лікуванням усіх категорій постраждалих, включаючи дітей;
- виплата допомоги в розмірі трикратної середньомісячної заробітної плати у разі звільнення працівників у зв'язку з ліквідацією, реорганізацією, скороченням чисельності або штату (для громадян категорій 1 та 2 і для учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС категорії 3);
- додаткова відпустка із збереженням заробітної плати строком 16 календарних днів на рік (для категорій 1 та 2, батьків дітей з інвалідністю);
- вступ поза конкурсом до навчальних закладів і виплату підвищеної

стипендії;

- безоплатне користування всіма видами міського та приміського транспорту для громадян, віднесених до категорій 1 та 2 учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС;

- зниження пенсійного віку на п'ять – десять років і пільги при призначенні пенсій;

- виплата щомісячної грошової допомоги громадянам, які проживають на території радіоактивного забруднення;

- доплата за роботу громадянам, які працюють на території радіоактивного забруднення;

- надання додаткової відпустки (збільшення тривалості основної щорічної відпустки) громадянам, які працюють (перебувають у відрядження) на території радіоактивного забруднення);

- виплата одноразової компенсації учасникам ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, які стали особою з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи, при встановленні інвалідності, пов'язаної з наслідками Чорнобильської катастрофи;

- виплата одноразової компенсації сім'ям, які втратили годувальника із числа учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, смерть якого пов'язана з наслідками Чорнобильської катастрофи, а також батькам померлих учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, смерть яких пов'язана з наслідками Чорнобильської катастрофи;

- виплата щорічної допомоги на оздоровлення громадянам, постраждалим внаслідок Чорнобильської катастрофи категорії 1, учасникам ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС категорій 2 та 3, евакуйованим із зони відчуження у 1986 р., дітям з інвалідністю внаслідок Чорнобильської катастрофи;

- інші пільги та компенсації, визначені Законом України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» [3].

Отже, з вище проаналізованого, можна зробити висновок, що політика держави в галузі соціального захисту постраждалих від Чорнобильської катастрофи та створення умов проживання і праці на забруднених територіях на законодавчому рівні базується на принципах пріоритету прав цих осіб. Насамперед збереження життя та здоров'я людей, потерпілих від радіаційного лиха, повної відповідальності держави за створення безпечних і нешкідливих умов праці, комплексного розв'язання завдань охорони здоров'я та ефективної соціальної політики.

Список використаних джерел

1. Весельська Л. А. Соціальна безпека і захист населення від наслідків аварії на ЧАЕС: організаційно-правові аспекти. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/16366> (дата звернення 18.10.2021).

2. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи Закон України від 28.02.1991 року N 797-XII/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text> (дата звернення 18.10.2021).

3. Компенсації та пільги громадянам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. URL: <https://kazanka-gromada.gov.ua/news/1608195096/> (дата звернення 18.10.2021).

4. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 232 с.

Редько Р. О., ст. гр. КБ-11,
Полухтович Т. Г., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Соціально-педагогічна підтримка людей похилого віку

В Україні, як і в інших країнах, збільшилась частка людей похилого віку. Кожен п'ятий українець – пенсійного віку. Це впливає на зменшення кількості працюючих і призводить до багатьох соціальних проблем. Також у зв'язку з особливостями фізичного стану люди похилого віку мають погане здоров'я, що перешкоджає їм вести повноцінне активне життя. У цьому питанні часто допомагає сім'я, Але, коли поруч немає рідних, роль соціального працівника є важливою. Максимальна підтримка здорового довголіття українців і велика потреба в соціальних працівниках для догляду за ними. є пріоритетним завданням соціальної роботи.

Соціальна підтримка українців похилого віку активно розвивається, про що свідчать дослідження психологів, соціологів, педагогів. У працях науковців, які ми проаналізували, зазначені методологічні засади, інноваційні технології соціально-педагогічної діяльності. У наукових дослідженнях автори розглядають твердження актуальних категорій соціальної педагогіки, як: підтримка, соціальний супровід, патронаж та інші. Так, одним із перших у науковий обіг поняття «підтримка» ввів науковець О. Газман. Трактував «підтримку» як інноватику. Його вчення розвинула й продовжила дослідниця Н. Голованова. Словникові джерела дану категорію трактують у трьох значеннях, як:

- дію;
- опору;
- стимул до збереження й укріплення життєздатності особистості [1,с.

669]. У понятійно-термінологічному словнику із соціальної роботи термін «соціальна підтримка» трактується наступним чином: «система заходів із надання допомоги певним категоріям громадян, які тимчасово перебувають у складному становищі» [2, с. 99]. Науковець О. Безпалько розглядає «соціальну

підтримку» у двох значеннях, це:

1) комплекс дій суб'єктів соціально-педагогічної діяльності, що допомагає вирішити проблеми клієнтів, що опинилися у скрутному становищі, шляхом надання їм допомоги чи інших видів соціальних послуг;

2) робота, спрямована на створення умов для соціальної захищеності осіб [3, с. 180].

Дослідниця вищевказаної проблеми Т. Коленіченко розглядає виховну складову соціальної роботи з літніми людьми через поняття: «соціалізація», «адаптація», «реабілітація», «патронаж». Вона пропонує соціально-педагогічну підтримку як спільну роботу соціального педагога з літніми людьми у напрямі визначення інтересів та мети означеної категорії клієнтів, можливостей і способів усунення проблем та перешкод, що з'являються у людей похилого віку, перешкоджають їхній життєдіяльності, збереженні людської гідності, виявленні активної життєвої позиції, самостійному досягненню позитивних результатів у процесах спілкування, здорового способу життя [4, с. 149].

Підтримка здебільшого має адресний характер і спрямована на вирішення конкретних проблем людей похилого віку. Вона повністю виключає будь-які звинувачення, як: «сам винен», «раніше потрібно було думати», тощо. Цим пояснюється людський характер допомоги. Літні люди – одна з найуразливіших категорій громадян, тому звинувачувати їх у власних бідах є непрофесійно і не гуманно. Важливо зробити радісними останні роки їхнього життя, дати змогу відчувати, що вони не самотні, навіть якщо не спілкуються з рідними. Зважаючи, що процеси старіння населення сьогодні відбуваються швидкими темпами, враховуючи уразливість означеної категорії клієнтів, а також складні сучасні соціально-економічні обставини, – людей похилого віку відносять до пріоритетних цільових груп соціально-педагогічної підтримки. Комплексність і складність питання підтримки людей похилого віку вимагає переосмислення його державою в реаліях сьогодення, в умовах війни, а також і на науковому рівні, з огляду на розгалуженість, поєднання ознак, характерних для різних галузей наукового знання: соціальної роботи, психології, соціології, медицини та ін. Вона знаходить практичну реалізацію не лише у підтримці, а й спрямована на активізацію особистісного потенціалу людей похилого віку, залучення їх до соціального життя, віри у власні сили, їхню вагому роль у суспільстві, незважаючи на поважний вік.

Список використаних джерел

1. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко. вид. 2-ге. Київ: Аконіт. 2004. Т. 2. К–П. 928 с.

2. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / за ред. І. Козубовської, І. Миговича. Ужгород: Мистецька лінія. 2001. 152 с.

3. Безпалько О. В. Соціальна підтримка // Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ: Центр учбової літератури. 2008. С. 180.

4. Житинська М. О. Соціально-педагогічна підтримка людей похилого віку як складова їх соціального захисту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2013. Вип. 17. (Ч. 2.). С. 184–188.

Сушик І. В., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Корольчук К. Ю., ст. гр. СЗ-21
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Етичні дилеми і ціннісні протиріччя в роботі соціального працівника

Професійна діяльність соціального працівника (соціального менеджера) передбачає готовність до розв'язання певних протиріч, проблем, етично неоднозначних ситуаціях, які називають дилемами. На думку С. Дуглас, етична дилема (від грецьких *di(s)* – двічі та *lemma* – припущення) – ситуація, в якій кожний вибір має свої застереження і не є абсолютно задовільним [1, с.6]. Етична дилема в роботі соціального працівника – це ситуація, у якій фахівець, здійснюючи певний вчинок чи приймаючи рішення постає перед вибором поведінкової стратегії, що відповідає нормам професійної етики або засадам власної моралі, суспільним цінностям, вимогам керівництва тощо.

Деонтологія соціальної роботи, як комплекс професійних, правових і морально-етичних правил в Україні лише стає на шлях свого розвитку, тому відчувається нестача нормативних регуляторів у діяльності соціальних працівників. «Розвиток професійної соціальної роботи і, зокрема, її етичних засад, – як зазначає Тетяна Семигіна, – носить навздогінний характер» [2, с.71]. Працівники соціальної сфери мало обізнані з етичними стандартами, мають специфічну систему професійних цінностей, а представники наукової спільноти послуговуються застарілою інформацією щодо міжнародного фахового регулювання діяльності. На сьогоднішній день в Україні не існує жодного офіційного керівництва по роботі з етичними дилемами.

Розгляд етичної дилеми розпочинається із запитань «що робити?», «який варіант обрати?» [3, с.81]. Людині часто хочеться обрати два варіанта водночас, проте вона повинна робити вибір. У цей момент виникає конфлікт емоцій. Позиції людини, що розглядає дилему зі сторони і учасника дилеми дещо відрізняються. Учасник дилеми часто не бачить суть проблеми, він може керуватись емоціями, таким чином робити неправильний вибір. Людина, що розглядає ситуацію зі сторони буде мислити більш об'єктивно.

У роботі соціального працівника трапляються випадки, коли в процесі морального вибору задля реалізації однієї моральної цінності доводиться нехтувати іншою, не менш важливою. Вирішення проблеми не завжди можна знайти, орієнтуючись на професійні стандарти чи етичні кодекси.

Класифікацію етичних дилем (неоднозначностей) наводить С. Дуглас [1,

с.б], групуючи їх за походженням: дилеми компромісу (передбачають вибір на користь традиційного або інноваційного (орієнтованого на кращий результат, хоча і ризикованого за суттю) підходу; дилеми кордонів (ставлять перед вибором тієї межі, за якою техніка перетворюється на емоційно близькі стосунки); дилеми відданості (заставляють фахівця замислитися над підходами у своїй роботі – далі працювати в межах конкретної школи чи змінити методологію і спробувати щось нове); дилеми ролей (вимагають визначення із напрямком власної діяльності: «викладач чи терапевт, науковець чи практик»); дилеми відповідальності (стосуються вибору ступеня особистої відповідальності за благополуччя клієнта); дилеми безвихіддя (коли фахівець розуміє даремність/марність своєї роботи, однак за різних причин не може зважитись на її завершення).

Ситуація вибору між добром і злом часто зустрічається в практиці діяльності соціального працівника. Її вирішення є типовим для реалізації таких принципів, як відповідальність, безкорисливість, толерантність, недискримінація, дотримання законних і конституційних прав особи. Натомість, значно складнішим є вибір у ситуації, коли є два потенційно «добрі» та «моральні» виходи, проте вони суперечать один одному. В даному випадку вибір полягає не між добром і злом, а між більшим і меншим добром (інколи більшим чи меншим злом) [3, с. 83].

Антропоцентрованість у практиці роботи з клієнтами вимагає ставити в пріоритет інтереси клієнта, надавати йому достовірну інформацію. Однак, в окремих ситуаціях етично правильним буде приховати правду задля користі клієнта, аби не зашкодити його психологічному стану. Такий «рятівний обман» може не тільки порушити право клієнта на отримання правдивої інформації, а й зашкодити йому та оточуючим. Власне це і є приклад етичної дилеми, ситуації «на роздоріжжі» і вагання фахівця куди піти, яке рішення прийняти.

Для соціального працівника, який розглядає незалежність людини як одну з базових цінностей, намагання управляти поведінкою клієнта виглядає як маніпулювання. Це руйнує саму сутність гуманізму. Наприклад, наполягаючи на тому, що людина повинна не миритися з обставинами, а прагнути їх змінювати, соціальний працівник не може бути впевнений, що ситуація покращиться лише завдяки його зусиллям. Є вірогідність, що ситуація навіть погіршиться. У цих та інших подібних ситуаціях спірним є питання про межі незалежності людини від волі соціального працівника, про право клієнта на ухвалення рішення і обов'язки соціального працівника визначати, в яких рамках він може діяти. Соціальний працівник має обмежувати можливості маніпулювання свідомістю і поведінкою клієнта з метою орієнтування його на ідентифікацію власних цінностей і співвіднесення з ними своїх вчинків. Коли в центрі уваги клієнта знаходяться його власні цінності, потенціал маніпулювання знижується.

Ще однією етичною дилемою є проблема патерналізму. Патерналізм – це втручання в бажання клієнта і обмеження його свободи; обмеження його діяльності, вимога прийняти послуги без його бажання. В середовищі

соціальних працівників немає однозначної думки стосовно умов, які дозволяють патерналізм. Розходження в думках стосується концепції самовизначення і питання про те, хто з клієнтів здатен усвідомлювати свій стан і приймати раціональні рішення.

Актуальною дилемою соціальної роботи став характер самої допомоги, яку надають соціальні працівники. Вона поступово втратила свій первісний альтруїстичний характер, викликаний емпатією та співчуттям до потребуючого допомоги. Допомога, яку надають представники професійної верстви соціальних працівників, перетворилася на товар, який надається на ринку праці за певну винагороду. Тобто допомога стала такою ж самою платною послугою, відбулася її спеціалізація та професіоналізація. «Нині допомога – це раціональні, логічні, результативні дії, спрямовані на реалізацію конкретних, вимірних цілей. Крім того, допомога стала структурованою, юридично і фінансово підкріпленою у спеціально створених, ефективних і результативних державних установах». Професійна діяльність соціальних працівників все більше набуває рис зацікавленого альтруїзму, егоцентризму та егоїзму. Натомість, клієнти стають все більш залежними від допомоги, чуттєво безпорадними і вимогливими до фахівців соціальної сфери [4, с. 126-127, 131].

Отже, на сьогоднішній день в Україні відчутна нестача деонтологічних нормативних регуляторів у діяльності соціальних працівників, не існує жодного офіційного керівництва по роботі з етичними дилемами. Працівники соціальної сфери мало обізнані з етичними стандартами, мають специфічну систему професійних цінностей. Все це ускладнює роботу з етичними дилемами і протиріччями, що виникають у їх професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Douglas S. Clinical Dilemmas in Psychotherapy: A Transtheoretical Approach to Psychotherapy Integration. – New York: Hardcover. – 280 p.
2. Семігіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 1. С. 70-85.
3. Лаврецький Р. В., Лоза А. С. Етичні дилеми в соціальній роботі. *Молодий вчений*. – 2017. – № 12. – С. 81-86.
4. Szluz B. Wokół pojęcia pomocy i wsparcia społecznego / Beata Szluz // *Koncepcje pomocy człowiekowi w teorii i praktyce* / Red. Z. Frączek. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2006. – 257 s.

Тибор О. М.,
Голова ГО «Товариство німців Волині»
Бад Майнберг, Німеччина
Костюк М. П., к. іст. н., доцент,
кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

**Проблеми адаптації та можливості інтеграції
українських біженців в Німеччині
(на прикладі федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія)**

Тема адаптації українських біженців та можливостей їх інтеграції у Німеччині стала досить актуальною через збройну агресію Росії проти України, яка спричинила масовий потік українців до різних країн Європи. Коротко розглянемо основні аспекти цієї теми на прикладі федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія.

Насправді існує цілий ряд проблем адаптації. У першу чергу, це пов'язано з тим, що українські біженці потрапляють у абсолютно нове для себе соціальне середовище, де панує інша культура, релігія, мова, традиції, побут, сфера громадського транспорту та обслуговування, спосіб повсякденного життя та багато іншого. Багато з них вперше потрапляють за кордон і відчують певний культурний шок. До цього додаються ще й психологічні проблеми, пов'язані з відчуттям неспокою та болю за те, що відбувається на Батьківщині, а також страху за своїх близьких, які залишились в Україні, особливо у зоні бойових дій. Але найважливішою з цих проблем є мовний бар'єр.

Проблеми адаптації українських біженців часто великою мірою залежать від самих людей, від їхньої готовності до адаптації, до спілкування з працівниками відповідних служб, членами сімей, які їх приймають, готовності робити необхідні зусилля, проявляти наполегливість та ініціативу, щоб використати всі ті можливості для інтеграції, які надаються приймаючою країною.

У Німеччині для українців було прийнято спеціальний закон про тимчасовий притулок, (параграф 24), в якому прописана процедура отримання соціальної допомоги від німецької держави. Він базується на основі директиви 2001/55/ЄЕС, яка надає тимчасовий захист біженцям з України. Це рішення забезпечує небюрократичну процедуру прийому біженців і надає можливість не проходити довготривалу процедуру надання притулку (Asylverfahren) для набуття статусу біженця, хоч це право залишається за ними. Ця директива дійсна на всій території Європейського Союзу і українці можуть подавати запит про надання тимчасового захисту у будь-якій країні ЄЕС.

У Німеччині, згідно з § 24 Absatz 1 AufenthG дозвіл на проживання для тимчасового захисту надається всім особам, хто підпадає під дію директиви. В даному випадку це громадяни і громадянки України та іноземці і іноземки, які

проживали в Україні на постійній основі до 24.02.2022 і не можуть повернутись до своїх країн. Директива надає право працювати в ЄЕС, проходити підвищення кваліфікації або стажування. Також, статус тимчасового захисту надає доступ до житла, соціальної і медичної допомоги [1].

Німеччина є соціальною державою, в якій соціальна робота та соціальна допомога добре налагоджена на державному рівні. Кожна структура відповідає за свою певну ділянку роботи. Проблемами біженців на початках займається соціальна служба, яка є в кожному місті. Вона займається поселенням біженців, їх реєстрацією, наданням матеріальної допомоги та забезпеченням медичного страхування.

Всі процедури відбуваються покроково і за налагодженою системою. У цій сфері Німеччина використовує свій успішний досвід із прийняття сірійських біженців, які з 2015 р. теж змушені були тікати від війни до європейських країн.

Ще одним важливим завданням соціальної служби є залучення дітей до навчального процесу, адже діти з шестирічного віку за законом зобов'язані відвідувати школу. Великою підмогою німецьким соціальним службам у цьому плані став досвід тих українських біженців, які мали педагогічний досвід у сфері викладання німецької мови в Україні. Вони допомагають місцевим соціальним службам в реєстрації дітей до шкіл, у перекладі та заповненні документів, допомагають українським дітям адаптуватися до німецького шкільного розпорядку і навчального процесу, а також сприяють батькам у вирішенні різних питань щодо навчання їхніх дітей.

Система освіти в Німеччині відрізняється від системи освіти в Україні, тому українським дітям важко адаптуватися до нових форм навчального процесу та нового іншомовного середовища. Для дітей та молоді, які погано знають або зовсім не знають німецьку мову, в школах існують різні форми навчання. Більшість дітей на початках вивчають мову у підготовчих класах з метою якнайшвидше перейти до навчання у звичайні класи. Дітей, які мають базові знання німецької мови, відразу розподіляють в звичайні класи шкіл за місцем проживання.

Для студентів є також можливість навчання та фінансування у вищих навчальних закладах, адже Україна з 2005 року є членом Болонського процесу. Таким чином, академічні досягнення, отримані в Україні, також визнаються в Німеччині. Німецька служба академічних обмінів (DAAD) надає інформацію про можливості отримання вищої освіти в Німеччині. Німецький гарантійний фонд вищої освіти консультує щодо можливостей здобуття та продовження вищої освіти в Німеччині. Консультанти з питань освіти допомагають із визнанням дипломів та свідоцтв про освіту, з вибором предмета, з подачею заявки на здобуття наукового ступеня та інформують про можливості фінансування. Консультації надаються безкоштовно.

Німеччина є досить бюрократичною державою, тому є певні проблеми з термінами реєстрації біженців, із заповненням різних анкет та іншої документації, якої дуже багато. Деякі міста заповнені біженцями на 160 % і

працівники соціальної служби без знань української мови, просто фізично не встигають в короткі терміни опрацювати документи.

Для того, щоб люди якнайшвидше змогли адаптуватись до життя в Німеччині, соціальна служба, громадські та церковні організації, Червоний Хрест, проводять різні заходи, наприклад зустрічі українців, години спілкування, різні гуртки, концерти, чаювання, спортивні заходи для дітей та дорослих.

Існує також Рада з питань біженців землі Північний Рейн-Вестфалія (Flüchtlingsrat NRW e.V. Bochum), де всі бажаючі можуть ознайомитись з поточними проектами та координаційними центрами, в яких будь-яка зацікавлена особа може брати активну участь.

Ще одним кроком місцевої соціальної служби є перенаправлення з 1 червня 2022 року працездатного населення до центру зайнятості (Job Centr). Функцією Job Centru є пошук та працевлаштування людей відповідно до фаху, вмінь та професійного досвіду.

В Німеччині, маючи доступ до ринку праці, є принципова можливість працювати за отриманою спеціальністю. Однак, деякі професії в Німеччині регламентовані (такі як лікар чи вчитель). Це означає, що кваліфікація повинна бути спочатку офіційно визнана, перед тим, як ви зможете працювати за своєю спеціальністю. Щодо того, чи потрібно проходити таку процедуру визнання та які документи для цього потрібні, можна дізнатися на онлайн-порталі федерального уряду «Anerkennung in Deutschland», де інформація викладена кількома мовами. Можна також отримати безкоштовну консультацію та підтримку в консультаційному бюро програми підтримки «Інтеграція через кваліфікацію».

Підсумовуючи викладене вище, слід відзначити, що соціальна служба в Німеччині займається організацією всіх процесів, спрямованих на допомогу українським біженцям, які допомагають не лише адаптуватися до нових умов життя, але й максимально швидко інтегруватися у німецький соціум. Це допомагає їм зміцнити своє матеріальне становище, не бути тягарем для німецької соціальної системи і вносити свій посильний вклад у соціально-економічний розвиток німецького суспільства, сприяє психологічному утвердженню.

Список використаних джерел

1. Троценко О. Законні підстави перебування біженців з України у ФРН [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ukr-dim.de/zakonni-pidstavi-dlia-pieriebuвання-bizhientsiv-z-ukrayini-u-frn/> (дата звернення 15.05.2022)

Ринок праці, зайнятість та соціальне партнерство

Кулина Г. М., к. е. н., доцент,
доцент кафедри фінансового менеджменту та страхування,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Пріоритети розвитку соціального партнерства в Україні

Визначальну роль в управлінні трудовими ресурсами, покращенні умов праці, вирішенні питання зростаючого безробіття та рівня бідності, а також соціальної напруженості в Україні відіграє соціальне партнерство. Як невід'ємний атрибут соціальної держави, воно спрямоване на забезпечення ефективного соціального захисту та високих стандартів життя громадян, посилення соціальної відповідальності й активізації соціального підприємництва, зміцнення трудового потенціалу. Тому виникає необхідність пошуку шляхів його подальшого розвитку у вітчизняних реаліях.

Досліджуючи особливості становлення і формування вітчизняної системи соціального партнерства, варто відзначити наступне:

1) його підґрунтя є доволі розгалуженим та інституціональним, сформованим за участі держави в якості Національної служби посередництва і примирення, громадських організацій, які наділені представницькими повноваженнями (профспілок, організацій роботодавців), органів соціального діалогу (Національної тристоронньої соціально-економічної ради);

2) правову основу соціального партнерства становлять Закони України «Про соціальний діалог в Україні» від 23.12.2010 р., «Про колективні договори і угоди» від 01.07.1993 р., «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 03.03.1998 р., «Про об'єднання роботодавців» від 24.05.2001 р., «Про профспілки та гарантії діяльності» від 15.03.1999 р. та ін. Водночас, простежуються прояви масових порушень законів і соціальних норм, що є суттєвою перешкодою для активізації соціального партнерства в країні;

3) широко застосовуються генеральні і галузеві угоди як традиційні методи соціального діалогу, однак вони лише декларують означені цілі і не відображають визначених соціальним діалогом соціальних стратегій. У сфері трудових відносин превалюють колективні договори, а участь їх суб'єктів в управлінні, регламентації умов праці чи напрямків розподілу прибутку є не такою вживаною, як в інших країнах;

4) недостатнє фінансове забезпечення суб'єктів господарювання визначає низький рівень їх соціальної відповідальності й участі в соціальних програмах і проектах. Посилюють їх пасивність у цьому руслі відсутність або слабкість суспільного інтересу, низька поінформованість щодо соціальних заходів, які проводяться, податковий тиск та ін. Зважаючи на те, що реалізація соціального партнерства відбувається на засадах соціальної відповідальності, то у підсумку отримуємо низьку його якість та результативність.

В цілому важливість формування соціально-орієнтованого бізнесу не викликає заперечень, що обумовило ухвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року (Розпорядження КМУ № 66-р від 24.01.2020 р.), метою якої є створення нормативно-правової бази та здійснення заходів для впровадження міжнародних стандартів ведення соціально відповідального бізнесу в діяльність суб'єктів господарської діяльності для забезпечення сталого розвитку України та підвищення суспільного добробуту [1]. За результатами практичної її реалізації відбуватиметься розширення можливостей вітчизняних суб'єктів господарювання у покращенні ділової репутації на міжнародних ринках шляхом апробування практики відповідального ставлення до своїх працівників і партнерів, а також покращення репутації й іміджу держави на міжнародній арені.

Підкреслюючи зазначене вище, наголосимо, що за сучасних умов саме розвиток інституту соціального партнерства в Україні виступає одним із наріжних каменів її поступу, подолання низки соціально важливих проблем, покращення умов праці та зміцнення трудового потенціалу. У цьому контексті вітчизняні науковці стверджують, що: «...соціально-економічний розвиток – складний суперечливий процес, в якому позитивно взаємодіють позитивні (природно-ресурсний потенціал, досягнення НТП, сприятлива державна політика і т. д.) і негативні фактори (політична нестабільність, соціальні конфлікти, екологічні катастрофи тощо) [2, с. 101]. На нашу думку, ефективне використання такої системи відносин дозволить забезпечувати баланс інтересів її суб'єктів, особливо у соціально-трудої сфері, вирішувати важливі соціально-економічні питання в частині [3, с. 15]:

- підвищення довіри громадян до органів влади, адже соціальне партнерство розглядають як одне із визначальних мірил й індикаторів аналізу ефективності державної політики та її інституцій. Як результат, покращиться імідж країни як громадянського суспільства, зміцниться соціальна безпека, сформується передумови стійкої суспільної еволюції;

- зниження рівня безробіття та зміцнення людського й трудового потенціалу. Це стимулюватиме підвищення продуктивності праці, подолання неформальної зайнятості та міграції трудових ресурсів, створення нових робочих місць, тим самим формуючи інституційні основи зростання ВВП, якості життя населення, відчуття захищеності, впевненості у майбутньому;

- подолання депрофесіоналізації державних інституцій та маргіналізації населення, активізації громадських ініціатив та розширення системи партнерських відносин соціальними групами і прошарками, які не долучені до неї, посилення соціальної відповідальності бізнесу.

На державу у цьому контексті покладено важливе завдання запровадження комплексу економічних стимулів та заходів активізації соціальної відповідальності та реалізації успішного соціального діалогу з бізнесом за рахунок:

1) з одного боку, використання фіскальних засобів і податкових стимулів з метою активізації підприємництва, особливо мікро-, малого і середнього, а з іншого, – активного пропагування цінностей та стандартів соціально відповідального підприємництва, підвищення поінформованості суспільства про кращу та успішну господарську практику, розвитку таких засобів заохочення соціально відповідального підприємництва як рейтинги соціальної відповідальності, якості, проведення відповідних конкурсів, надання премій, почесних звань, нагород тощо [4, с. 443];

2) законодавчого регламентування концепцій і стандартів корпоративної соціальної відповідальності для суб'єктів підприємницької діяльності, а також порядку моніторингу соціальної відповідальності у корпоративному управлінні, який базуватиметься на визначальних індикаторах оцінки ефективності функціонування бізнесових структур;

3) врахування в проєктах Генеральної угоди, колективних договорів та інших програм розвитку тієї чи іншої галузі економіки заходів щодо ініціювання та підтримки соціальної відповідальності бізнесу;

4) сприяння торговельно-економічному, науково-технічному й інвестиційно-інноваційному розвитку та співробітництву України відповідно до міжнародних стандартів корпоративної соціальної відповідальності.

Як результат, окреслені пріоритети дозволять забезпечити перманентний розвиток соціального партнерства й соціальної відповідальності бізнесу в Україні, зміцнення трудового потенціалу і рівня життя громадян, скорочення рівня безробіття, покращення умов праці та підвищення дієвості соціального захисту.

Список використаних джерел

1. Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: Розпорядження КМУ № 66-р від 24.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 05.05.2022 р.).

2. Chorna N. P., Chorny R. S., Shandruk S. K. Socio-economic development of Ukraine: new challenges and threats. *Scientific bulletin of Polissia*. 2018. № 1 (13). P. 100–107.

3. Спасів Н., Кулина Г., Лубкей Н. Соціальне партнерство як імператива соціально-економічного розвитку України. *Вісник економіки*. 2021. Вип. 3. С. 8–19.

4. Варналій З. Соціальна відповідальність суб'єктів підприємництва в умовах скорочення бюджетного фінансування. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Економічні науки*. 2016. Вип. 11. С. 437–446.

Кучер Г. М., к. пед. н,
начальник управління праці та соціального
захисту населення Уманської міської ради

Ринок праці в умовах воєнного стану

Військовий стан та бойові дії внесли суттєві зміни у функціонування вітчизняного ринку праці. Багато людей втратили свої домівки і робочі місця, засоби для існування. Майже 10 млн. українців стали вимушеними переселенцями у своїй країні.

Від початку повномасштабної війни все більше наших громадян залишається без роботи. Хтось взяв відпустку, хтось звільнився через те, що підприємство не працює, а чиєсь місце роботи було просто знищене ворогом. Більшість із цих людей хоче знайти нову роботу, щоб продовжувати годувати сім'ю.

У зв'язку з воєнними діями через Умань транзитно пройшло понад 106 тис. вимушених переселенців. Організовано 8 тис. місць для тимчасового перебування вимушених переселенців у 98 закладах середньої та дошкільної освіти, соціальних закладах, гуртожитках закладів вищої та професійно-технічної освіти, готелях, у приватних будинках та квартирах мешканців міста. Найбільша добова кількість поселених для ночівлі становила від 10,0 до 12,0 тис. осіб. Для них організовано гаряче харчування в місцях їх перебування.

Функцію Центру для біженців покладено на управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради, що дало змогу спільно з Центром зайнятості надавати консультативну допомогу вимушеним переселенцям щодо можливого працевлаштування. Відповідно до того, чи могли внутрішньо переміщені особи реалізувати себе за професіями, щоб працевлаштуватися та прокормити свої сім'ї, вони приймали рішення про проживання в Уманській міській територіальній громаді.

В Уманській міській територіальній громаді зареєструвалось як внутрішньо переміщені 6,2 тис. осіб, з них 2,9 тис. осіб працездатного віку, понад 1,8 тис. дітей та майже 1,5 тис. осіб похилого віку та осіб з інвалідністю.

Дата		Всього прийнято заяв для реєстрації	Видано довідок ВПО	Прийнято заяв на призначення допомоги ВПО		Опрацьовано заяв
				К-ть заяв	К-сть осіб	
Кількість	осіб	6200	6198	4334	6071	4303
	сімей	3902				
Чоловіки		1170				

Жінки	3183				
Діти	1847				
Хлопці	909				
в т.ч. віком 0-6 років	320				
в т.ч. віком 7-18 років	562				
Дівчата	963				
в т.ч. віком 0-6 років	332				
в т.ч. віком 7-18 років	645				
Особи працездатного віку	2912				
Особи похилого віку	1194				
Особи з інвалідністю	247				

Станом на 1 квітня 2022 року чисельність зареєстрованих безробітних в Уманському міському центрі зайнятості становила 1449 осіб, з них 948 - жінки.

В умовах дії воєнного стану деякі працівники через об'єктивні обставини залишилися тимчасово без роботи: у квітні кількість незайнятих осіб зросла на 5,5%.

Демографічна структура незайнятих громадян: 65,4% – становлять жінки, 30,0% – молодь у віці до 35 років, 23,0% – особи, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.

Освітньо-кваліфікаційний склад осіб, що перебувають на обліку: 40% мають повну вищу освіту, 21 % – базову та неповну вищу освіту, 32% – професійно-технічну.

Протягом січня-квітня 97 роботодавців заявили 257 вакансій, середній розмір заробітної плати на яких становив 7657,7 грн.

Станом на 1 травня цього року в Уманському міському центрі зайнятості зареєстровано всього 25 актуальних вакансій. У середньому по місту на одне вільне робоче місце претендувало 58 осіб.

З метою скорішого працевлаштування 82 безробітні особи проходили професійне навчання за актуальними професіями на місцевому ринку праці.

Тимчасову зайнятість та матеріальну підтримку отримали 17 безробітних шляхом участі в роботах тимчасового характеру за договорами, укладеними роботодавцями міста.

Важливим кроком для забезпеченню роботою максимальної кількості громадян у регіонах, де немає активних бойових дій на даний час стало рішення Уряду виплачувати кошти роботодавцям, які працевлаштують вимушеного переселенця. Зокрема, роботодавець зможе отримати компенсацію у розмірі 6500 гривень для оплати праці такого громадянина протягом двох місяців.

Протягом січня-квітня 2022 року на обліку перебували 46 безробітних осіб з числа вимушено переміщених з тимчасово окупованої території та зон військових дій, але тенденція росту стрімка – за кілька перших днів травня цей показник збільшився більше ніж в два рази. Значна кількість шукачів роботи, не

стаючи на облік в центр зайнятості, працевлаштовується самостійно. Серед роботодавців, які взяли на роботу внутрішньо переміщених осіб, – фізичні-особи підприємці, медичні заклади різних форм власності, комунальні підприємства та місцеві ТОВ.

У цих складних обставинах українці не втрачають оптимістичних настроїв щодо майбутнього. Умань із вдячністю приймає бізнесменів, які за рахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій вирішили відновити свою роботу в нашому місті. Власник суші-бару Я. разом із обладнанням в Умань із міста Лозова перевіз і команду закладу, щоб в першу чергу підтримувати своїх працівників. Кур'єрів запросили до співпраці вже в Умані – це внутрішні переселенці із Харкова, які теж переїхали сюди сім'ями.

Планує відновити свою роботу і підприємство із Сєверодонецька, яке спеціалізується на виробництві пластмас. Хоч потужність менша від початкової, але керівник націлений на те, щоб забезпечити роботою працівників, які переїхали до нашого міста. Решту вакансій будуть заповнювати за рахунок місцевих ресурсів.

Вже перереєструвались в місто 4 фізичні особи – підприємці та 2 юридичні особи. Ще ряд підприємств підшують приміщення з метою запустити свої виробничі потужності.

Аналіз факторів, які впливають на ринок праці в умовах воєнного стану вказує на необхідність держави економічно зацікавлювати роботодавців брати довготривалу участь у забезпеченні зайнятості внутрішньо переміщених осіб, залучати прямі інвестиції у створення нових робочих місць в регіонах з найбільшою кількістю переселенців, впроваджувати нестандартні сучасні форми зайнятості.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні» від 20.03.2022 р. № 331 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text>
3. Статистична інформація Уманського міського Центру зайнятості.

Як зміниться ринок праці в Україні через війну?

Як зміниться ринок праці в Україні через війну?

Які професії будуть найбільш затребувані в Україні після війни і які сфери найактивніше розвиватимуться?

Багато українців втратили роботу під час війни. Декому фізично ніде працювати, послуги інших вже не актуальні, а багато просто втекли з-під обстрілів, залишивши робоче місце.

В будь-якому випадку кількість найманих працівників та підприємців, які фактично стали безробітними, вимірюється мільйонами.

Очевидно, що частина тимчасово безробітних знайдуть нову роботу за кордоном, або на західній Україні.

Деякі підприємства дещо адаптуються до нових умов і таким чином забезпечують зайнятість працівників.

Більшість фактично безробітних без перекваліфікації не зможуть залишитись на тому ж рівні соціального статусу та на тому ж рівні доходів.

Український та світовий ринок праці вже не буде таким як раніше. Якщо до цього ми на пряму залежали від зовнішньої кон'юнктури, то сьогодні саме війна в Україні змінює попередні парадигми і принципи, за якими функціонувала як економіка, так і ринок праці.

Скільки на Волині офіційно безробітних

В період з 24 лютого по 9 травня 2022 року звернулось 5,9 тис. осіб, з них 4 тис. осіб отримали статус безробітного. Працевлаштувалися за цей період 1,5 тис. осіб, з них зі статусом безробітного 937 осіб. З них найбільше працевлаштовано 27% – у сільському господарстві, адже попри воєнні дії розпочалися весняно-польові роботи та 18% у сфері торгівлі та ремонту автотранспортних засобів.

Загалом, станом на 9 травня 2022 року в області зареєстровано 8,4 тисяч безробітних. Минулого року цей показник був на 29% більшим та становив 11,7 тис. безробітних осіб.

З 24 лютого по 9 травня 2022 року звернулось 402 внутрішньо переміщені особи, а працевлаштовано протягом цього періоду 60 осіб.

Скільки в Україні вакансій

Сайт з пошуку роботи Work.ua опитав роботодавців і з'ясував, що майже 29% українських компаній тимчасово не працюють або повністю зупинили роботу. Трохи більше ніж 61,5% бізнесів продовжують працювати у своїх містах, а майже 10% евакуювали підприємства.

За даними Державної служби зайнятості станом на 1 травня цього року в країні було 25 тисяч вакансій, що на 38 тисяч менше ніж рік тому. Найбільша кількість відкритих вакансій у Львівській області – 3,3 тисячі, у

Дніпропетровській – 2,4 тисячі та у Харківській області – 1,7 тисяч.

Проте, ринок праці поступово оговтується, українці активніше починають шукати роботу, а компанії все ж перелаштовуються і відкривають нові робочі місця.

У Волинській обласній службі зайнятості було зареєстровано станом на 23 лютого 1902 вакансії. Станом на 9 травня їх стало 850 одиниць. З початком війни загальна кількість вакансій зменшилася у 2,2 рази у порівнянні з довоєнною та майже в 3 рази у порівнянні з минулим роком.

Найбільша активність спостерігається в переробній промисловості -26,5%; в сільському, лісовому та рибному господарстві – 21%; в оптовій і роздрібній торгівлі – 18,7%; в галузі охорони здоров'я – 11,4%.

Кого зараз шукають роботодавці

У топ-10 найзатребуваніших професій, зареєстрованих у Волинській обласній службі зайнятості входять: оператори заправних станцій, працівники в галузі медицини, шахтарі, водії, слюсарі різних сфер діяльності, прибиральники, кухарі, продавці, працівники в швейній галузі та підсобні працівники.

Які зарплати пропонують роботодавці

Найвищі зарплати сьогодні пропонують на посади:

інженер - 16 – 20 тис. грн.,

лікар – 20 тис.грн.,

шахтар – 18-19 тис.грн.,

головний бухгалтер – 20 тис.грн.,

водій автотранспортних засобів – 19-31 тис.грн.,

оператор автоматичних верстатів – 20 тис. грн.,

укладальник пиломатеріалів – 20 тис.грн,

підсобний робітник – 20 тис.грн.

Інструменти служби зайнятості в період зниженої економічної активності

Від початку повномасштабного вторгнення Росії уряд запровадив ряд дій для підтримки внутрішньо переміщених осіб.

З метою підтримки бізнесу, починаючи з квітня 2022 року активно реалізується Урядова програма щодо компенсації витрат роботодавцям на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Компенсація надається у розмірі 6500 грн. щомісяця, протягом 2 місяців з дня працевлаштування внутрішньо переміщеної особи.

Станом на 06.05.2022 року Волинським обласним центром зайнятості прийнято рішення щодо надання компенсації 41 роботодавцю області за працевлаштування 57 внутрішньо переміщених осіб. Профінансовано 91,0 тис.грн. Відповідно до тимчасового кошторису видатків на I півріччя Волинського обласного центру зайнятості за даним напрямком передбачено 1,3 млн.грн.

Для забезпечення створення нових робочих місць для працевлаштування безробітних успішно діє механізм надання компенсації витрат у розмірі єдиного соціального внеску роботодавцям, які працевлаштовують на нове робоче місце строком не менше, ніж на два роки безробітних, у тому числі тих, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці та для суб'єктів малого підприємництва, які здійснюють діяльність в пріоритетних видах економічної діяльності.

У такий спосіб за період січня - квітня 68 безробітних працевлаштовані на нові робочі місця, з них 40 осіб – до суб'єктів малого підприємництва, які здійснюють діяльність в пріоритетних видах економічної діяльності та 28 безробітних, які недостатньо конкурентоспроможні на ринку праці. На ці цілі профінансовано 1,3 тис. грн. Відповідно до тимчасового кошторису видатків на I півріччя Волинського обласного центру зайнятості за даним напрямком передбачено 2,9 тис. грн.

Чому українські біженці не надто змінять європейський ринок праці

Сьогодні концептуально зміняться пріоритети в усьому світі.

Від глобалізації до локалізації

Одна з найбільших інвестиційних компаній BlackRock зазначила, що епоха глобалізації закінчилась.

Частково зворотній процес почався вже під час коронавірусу, але сьогоднішня війна остаточно розвернула період глобалізації, який тривав останні десятиліття. Це призведе до нового етапу локалізації, де все більше виробництв будуть розташовуватися ближче до ринку збуту.

Наслідком буде прискорення автоматизації та міграція населення.

Можна зробити припущення, які професії будуть популярними в найближчому майбутньому в Україні. Попит на деякі професії з'явиться вперше, зокрема і на ті, які потребуватимуть концептуально нових навичок.

1. Професійні військові

Тепер ми точно переконалися, що без потужної та професійної армії не зможемо мати майбутнього як країна. Також очевидно, що основу системи безпеки мають складати професійні військові, зокрема офіцери.

Цьому потрібно вчитися, і не один рік. Попит на військових збільшиться, а інтелект військових буде в пріоритеті.

Таким чином інженери, айтивці, навіть економісти, дизайнери, маркетологи (не забуваємо про інформаційну війну), які втратили роботу, зможуть знайти себе в новітній армії.

2. Психологи, зокрема військові

Послуги психологів і так мали велику популярність останнім часом. Проте для лікування такої травми цілої країни потрібно в рази більше спеціалістів.

Наразі лише декілька університетів готують професійних спеціалістів у цьому руслі. Вже на наступний навчальний рік країна значно має збільшити бюджетне замовлення на психологів та психотерапевтів, а отже, якщо у вас було

бажання опанувати цю професію – саме час.

Українські ж військові психологи будуть мати попит як інструктори в усьому світі. Зараз таку роль зокрема виконують ізраїльські спеціалісти. Але вже незабаром військова психологія – нове айти зі своїм аутсорсом і зарплатою у валюті.

3. Медицина

Коронавірус тепер війна вивела статус медичних працівників на новий рівень. Лікування та реабілітація пережитого, нові виклики майбутнього (нові пандемії, можливо, нові війни) зробить попит на професійних медиків сталим.

Збільшення попиту призведе до збільшення заробітних плат, інвестицій в медичну інфраструктуру, навчання, науку.

Бути медиком стане не менш престижним, ніж бути військовим. Як не дивно, але процес локалізації також збільшить попит на українську медичну промисловість.

Адже замість дальновіддалених частин світу, країни Євросоюзу зможуть розташувати своє виробництво в Україні.

4. Будівництво, архітектура

Відбудова країни, про яку ми почали мріяти з початку війни, обов'язково почнеться. Але це вже не буде банальна відбудова старих будівель.

Досвід Ізраїлю демонструє, що ми концептуально маємо змінити принципи побудови наших будівель. Очевидно, що в кожній будівлі має бути підготовлене та відповідного рівня безпеки бомбосховище.

Проте це лише вершки. Обов'язково зміняться вимоги до матеріалів, до технологій побудови (ніяких панельок зокрема). Ймовірно в кожній новій квартирі буде вимога мати приміщення з товстими стінами і без вікон.

Вона не буде використовуватися в повсякденному житті, але в ній будуть всі необхідні запаси.

Зміняться і вимоги до поверховості будівель. Якщо раніше в Києві будували якомога вищі будинки, то тепер навряд чи ми побачимо щось більше 14 поверху. Повернеться практика аварійних сходів.

Загальна відбудова, колосальна допомога від інших держав однозначно в рази збільшить попит на будівельників, а ще більше на кваліфікованих архітекторів. Сфера будівництва в свою чергу напряму впливає на інші сфери, зокрема виробництво матеріалів, логістику.

В умовах обмеженої робочої сили – обов'язково збільшиться попит на автоматизацію будівництва. Все це також створює необмежені можливості для підприємців, які втратили свої бізнеси.

5. Енергетика

Енергетична безпека для нас – це ще більший пріоритет, ніж для ЄС. Україна має поставити за ціль повну незалежність від енергетичних ресурсів, і не тільки від російських.

На відміну від багатьох країн, для нас це завдання є реальним і досяжним, але потребує колосальних інвестицій і відповідно спеціалістів.

Однозначно буде прискорений розвиток альтернативної енергетики (біопаливо, біогаз, вітряна, гідро, сонячна), добуття сланцевого газу, інвестиції у видобуток газу, нафти, вугілля.

Паралельно швидкими темпами продовжиться робота над енергоефективністю (утеплення приміщень, нові вимоги до будівництва), інновації у виробництво – більша ефективність використання енергоресурсів.

Під питанням буде розвиток ядерної енергії, це буде напряму залежати від безпекових гарантій України в майбутньому.

З'явиться шалений запит на нових спеціалістів, причому різного рівня кваліфікації. Потрібна буде як груба, так і «м'яка» сила.

6. Оборонна промисловість

Оборонна промисловість отримає небувалий поштовх. Іншого шляху, ніж як у Ізраїля, у нас немає. Україна має інвестувати у власний оборонпром.

Великий потенціал у партнерських проєктів, на кшталт співпраці з турецьким «Байрактаром».

Все це потребує високкваліфікованих розробників, інженерів, науковців, а також підприємців. Адже найефективніший власник – це приватний власник.

Держава має замовляти і оплачувати, а виконувати – приватні компанії. Це не новий досвід, так працюють інші країни.

Потрібно розуміти, що в цьому «бізнесі» важливі і військові з досвідом, адже вони краще за всіх знають, що потрібно, що працює, а що ні.

Тому на нашу продукцію може і має бути великий попит у інших країн. Ми хотіли мати українські продуктові глобальні компанії – це прекрасний шанс.

7. Освіта

Все вищеперераховане неможливе без якісної освіти. Перша черга нових спеціалістів у більшості випадків пройдуть швидкі курси, будуть набувати досвід шляхом помилок. Проте наступне покоління потребуватиме якісно нових спеціалістів.

Тож реформи в освіті неминучі. Якщо раніше закрити школу чи університет – це було болісне соціальне питання, то тепер ніхто не буде панькатися і найменш ефективні навчальні заклади будуть закриті на користь найбільш ефективних.

Тож посада вчителя чи викладача знову стане престижною. Більше того, високий запит на науку з інших сфер буде сприяти інвестиціям в освітній сектор додатково.

Все це зупинить відтік найкращих кадрів з системи і зробить освітянина конкурентним на ринку праці.

У цьому контексті важливо розуміти, що навчати потрібно буде також абсолютно нових професій для нашої країни, тож основною навичкою освітянина майбутнього буде адаптивність і здатність вчитися самому.

8. Мікропідприємства послуг на експорт

Вже зараз очевидно, що найменше постраждали від війни спеціалісти, які можуть працювати віддалено, а замовлення у них в усьому світі.

Такий формат дозволяє взяти ноутбук і спокійно переїхати в інше місце для життя. Якщо зараз це стосується айти сектору та окремих фрілансерів, то після війни перехід від стаціонарного робочого місця до формату фрілансу стане набагато більш популярним способом заробітку.

Це потребуватиме відповідної інфраструктури. Свої сервіси для пошуку замовлень, коворкінги, заходи, спільноти.

Можливість працювати дистанційно на глобальний ринок охопить все, що може потенційно охопити.

Архітектори, дизайнери, консультанти, комунікаційники, перекладачі, інженери, технологи, науковці, викладачі, фінансисти, економісти, юристи, агрономи – якщо зараз це виглядає складно, то з кожним роком технології дозволять працювати віддалено для більшої кількості людей і професій. Цьому сприятиме як глобальні рухи, так і локальний контекст.

Зміни будуть відчутні для всіх сфер. Кожен відчує їх на собі. Будь-яка криза – це період можливостей. Очевидно, що можливостей під час війни обмаль, саме тому це найкращий час для інвестицій в себе. Інвестицій у власні знання, навички.

І головне. Думайте глобально і дійте локально. Світ не буде більше таким як раніше, але хто сказав що це не є нашою конкурентною перевагою?

Ткачук М. С., ст. гр. СЗ–31

Науковий керівник: Мартинюк Я.М., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Поняття і ознаки страхового стажу

Страховий стаж – це період, упродовж якого за особу страхувальником сплачено внески в сумі, не меншій за мінімальний страховий внесок. Раніше, до 2004 року, існувало поняття трудового стажу. Трудовий стаж – це період роботи, який підтверджується записами у трудовій книжці або інших документах. З 2004 року введено поняття страхового стажу, і він, на відміну від трудового, підтверджується сплаченими страховими внесками. Тож для нарахування пенсій зараз варто брати до уваги лише страховий стаж [1]. Страховий стаж має подвійне правове значення, у праві соціального забезпечення. Цей стаж є допоміжним юридичним фактом у праві соціального забезпечення, також тісно пов'язаний із соціальними ризиками та сприяє виникненню правовідносин з соціального забезпечення. Страховий стаж у юридичній літературі – період протягом якого уповноважений суб'єкт сплачує без примусу або в обов'язковому порядку страхові внески за застраховану особу, у розмірі, визначеному законодавством, на рахунок спеціально створеного фонду. Сутнісними характеристиками страхового стажу є безпосереднє та

опосередковане страхування, період сплати страхових внесків, не примусова та обов'язкова участь осіб у державному соціальному страхуванні, присутність спеціальних фондів, які виконують конкретний вид державного страхування.

На думку О. Л. Кучми, сутнісними ознаками страхового стажу є «період сплати страхових внесків; безпосереднє та опосередковане страхування (сплачувати страхові внески може і сама особа, і її роботодавець чи інші особи у порядку, визначеному законодавством); обов'язкова та добровільна участь осіб у державному соціальному страхуванні; наявність спеціальних фондів, які здійснюють конкретний вид державного страхування» [2, с. 9].

Описуючи страховий стаж, вбачається ймовірним скористуватися названими в літературі кількісну та якісну властивості трудового стажу. Страховий стаж у правовій літературі, поділяють на внесковий та невнесковий етапи за критерієм його причетності до трудового внеску. До внескових відносяться періоди трудової діяльності, під час яких робітниками та роботодавцями оплачуються страхові внески. Невнесковий період складатиметься з таких інтервалів часу, під час яких людина не працювала з вагомих причин, але ці етапи також вважатимуться такими, що належать до страхового стажу особи. На думку О. Л. Кучми, «реформування пенсійного законодавства підвищило роль страхового стажу для отримання соціального забезпечення, але як у праві соціального забезпечення, так і в трудовому праві трудовий стаж також є ключовим при визначенні права, зокрема, на відпустку, на зайняття певних посад (наприклад, судді, адвоката, нотаріуса), на отримання страхових виплат за загальнообов'язковим державним страхуванням від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань тощо. Якщо особа вступила в трудові відносини, за умови, що роботодавець дотримується законодавства і вчасно й у повному обсязі перераховує внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, то загальний трудовий стаж і страховий стаж працівника однакові, але періоди, протягом яких особа (чи за особу) сплачує страховий внесок, однак при цьому не перебуває в трудових правовідносинах, може бути зараховано тільки до страхового стажу; також якщо особа перебуває у трудових відносинах, але за неї не здійснюються перерахування до Пенсійного фонду, то згаданий період може бути зараховано тільки до трудового стажу» [2, с. 13].

Крім того, до набрання чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» мав значення трудовий стаж (загальний і спеціальний), на даний час для призначення пенсії основним став страховий стаж. Але законодавець при призначенні пенсії за вислугою років, наприклад, пунктом 2 прикінцевих положень Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначив, що до запровадження пенсійного забезпечення через професійні та корпоративні фонди особам, які мають право на призначення пенсії за вислугу років, пенсії призначаються за нормами цього Закону в разі досягнення пенсійного віку та наявності трудового стажу, передбаченого Законом України «Про пенсійне

забезпечення». Отже, для призначення трудової пенсії за вислугу років людині потрібна наявність трудового та страхового стажу одночасно. Таким чином, на сьогоднішній день трудовий стаж, залишається дійсним у пенсійних правовідносинах і його в цілому не змінив страховий стаж.

Згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (ст. 21), страховий стаж – період (строк), протягом якого особа підлягала страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та за який щомісяця сплачено нею та роботодавцем або нею страхові внески в сумі не меншій, ніж мінімальний страховий внесок, крім випадків, передбачених абзацом другим цієї частини ст. 21. Відповідно до змісту цього Закону, можна виділити деякі особливості страхового стажу: по-перше, період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, отримання виплат за окремими видами соціального страхування, крім пенсій усіх видів (за винятком пенсії по інвалідності), включається до страхового стажу як період, за який сплачено страхові внески виходячи з розміру мінімального страхового внеску; по-друге, страховий стаж обчислюється за даними персоніфікованого обліку відомостей про застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, а за періоди до його запровадження – у порядку та на умовах, передбачених законодавством, що діяло раніше; по-третє, страховий стаж обчислюється в місяцях; по-четверте, якщо сума сплачених за відповідний місяць страхових внесків менша, ніж мінімальний страховий внесок, цей період зараховується до страхового стажу за формулою: $ТП = СВ : В$, де ТП – тривалість періоду, що зараховується до страхового стажу та визначається у місяцях; СВ – сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, сплаченого за відповідний місяць; В – мінімальний розмір страхового внеску за відповідний місяць; по-п'яте, до страхового стажу прирівнюється трудовий стаж, набутий працівником за час роботи на умовах трудового договору (контракту) до набрання чинності Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» [3]. Також Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (ст. 1) передбачено, що до видів соціального страхування належать такі: у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; медичне [4].

Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності – «це окремий вид загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, що здійснювався Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – до утворення Фонду соціального страхування України» [5]. Тимчасова непрацездатність – це непрацездатність особи з обставин травми, захворювання або з інших причин що не залежить від факту втрати працездатності, яка має зворотній тимчасовий характер під дією реабілітації та лікування, продовжується до повного відновлення або встановлення групи

інвалідності, а у випадку інших причин – до закінчення причин відсторонення від роботи.

Відповідно до статті 1 Закону № 1105 страховий випадок за соціальним страхуванням від нещасних випадків – це нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання (у тому числі встановлене чи виявлене в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах з підприємством, на якому він захворів), що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму; нещасний випадок або професійне захворювання, яке сталося внаслідок порушення застрахованим нормативних актів про охорону праці [6].

Отже, страховий стаж – це період, упродовж якого за особу страхувальником сплачено внески в сумі, не меншій за мінімальний страховий внесок. Основними ознаками страхового стажу є: ідентифікація особи яка застрахована у соціальному страхуванні, сприяє припиненню, зміні та виникненню правовідносин з соціального забезпечення, виступає юридичним фактом, що посвідчує можливість реалізації застрахованими особами прав у соціальному забезпеченні, а також передбачає сплату застрахованою особою або за неї страхових внесків до фондів.

Список використаних джерел

1. Що таке страховий стаж і який стаж потрібен для виходу на пенсію? URL: <https://www.pfu.gov.ua/sm/128933-shho-take-strahovyj-stazh-i-yakyj-stazh-potriben-dlya-vyrodu-na-pensiyu> (дата звернення: 09.05.2020).
2. Кучма О. Л. Страховий стаж як категорія трудового права і права соціального забезпечення України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Ольга Леонідівна Кучма. К., 2011. 19 с.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України від 18 січня 2001 року №2240-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 14. С. 71.
4. Костюк В. Л. Страховий стаж: поняття, ознаки, види й тенденції удосконалення. *Наукові записки Наукма*. 2017. Том 193. Юридичні науки. С. 125-234.
5. Соціальне страхування з тимчасової втрати працездатності URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%> (дата звернення: 09.05.2020).
6. Роз'яснення щодо призначення та здійснення страхових виплат у разі настання нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання. URL: <http://www.fssu.gov.ua/fse/control/main/uk/publish/article/954974> (дата звернення: 09.05.2020).

Цифрова трансформація та інноваційні технології у соціальній сфері

Вознюк М. О., ст. гр. КБ-11,
Полухтович Т. Г., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Інноваційні технології у роботі фахівця соціальної сфери

У сучасному глобальному світі невідмінно розвиваються інноваційні технології. Сьогодні вони впроваджуються як частина бізнес-процесів, а також проглядаються в усіх сферах життя. Цифровізація не обмежується виключним використанням технологій; характеризується зміною культури, інтегрованої в усі сфери роботи, трансформаціями в управлінні різними командами [1, с. 5]. Важливо не відставати від інновацій, щоб мати можливість повноцінно жити в суспільстві. Як бачимо, змінюються професії, стають більш прогресивними й актуальними. І сфера соціального забезпечення не залишилася осторонь. Зміни ж породжують нові й у професійній діяльності соціальних працівників. Саме тому, на нашу думку, тема дослідження є актуальною. Насамперед, розглянемо поняття «соціальний працівник» і проаналізуємо, які завдання ставляться до нього.

«Соціальний працівник – професійно-підготовлений фахівець, який має необхідну кваліфікацію у сфері соціальної роботи та виконує різноманітні види соціальної роботи» [2, с. 1]. В Україні професія «соціальний працівник» була введена до класифікатора професій, починаючи з 1990-х років.

Соціальні працівники та фахівці із соціальної роботи надають дорадчу та консультативну допомогу окремим особам, сім'ям, групам, спільнотам та організаціям у випадку виникнення у них соціальних та особистих труднощів. Вони допомагають клієнтам розвинути необхідні вміння та навички, а також забезпечують доступ до відповідних ресурсів та служб підтримки, необхідних для реагування на проблеми, пов'язані з безробіттям, злиднями, інвалідністю, залежністю, девіантною поведінкою, зокрема, кримінальною, проблемами у родині тощо.

Основні завдання:

- 1) проведення оцінки потреб клієнтів соціальних послуг;
- 2) аналіз ситуації клієнта та визначення альтернативних підходів до вирішення проблем;
- 3) надання соціальних послуг їх отримувачам згідно з укладеною угодою про надання соціальних послуг і індивідуальним планом;
- 4) представництво інтересів різних груп клієнтів у громаді, а також лобювання з метою вирішення проблем, з якими вони стикаються;
- 5) підтримка зв'язків з іншими надавачами соціальних, освітніми та

медичних послуг, які працюють з клієнтами, для надання інформації та забезпечення зворотного зв'язку щодо загального стану клієнтів та їх досягнень тощо;

б) формування загальнодоступних інформаційних ресурсів, що містять інформацію про діяльність надавачів соціальних послуг, і забезпечують доступ до даних ресурсів за допомогою розміщення їх на інформаційних стендах у приміщеннях надавачів соціальних послуг, у засобах масової інформації, у мережі Інтернет [5, с 4-5].

Як ми зазначили, усі професії з часом розвиваються і стають більш насичені цифровими технологіями. На скільки ж важлива модифікація професії соціального працівника у теперішній час ?

Захворювання людей на covid, нестабільна економічна ситуація в країні, початок війни – ці та інші проблеми сьогодення сильно вплинули на людину, провокуючи у ній відторгнення від суспільства, що викликане внутрішнім психологічним налаштуванням. У подібних ситуаціях актуалізується значення соціальної роботи як професійної діяльності, і головне – допомогти людині вийти з кризового стану, адаптуватися до реалій суспільного життя [3, с. 7-9].

В таких умовах більшість адаптувалася до онлайн-життя.

Інноваційні соціальні технології являють собою такі методи, прийоми інноваційної діяльності, які спрямовані на створення й матеріалізацію таких нововведень у суспільстві, які приводять до якісних змін у різних сферах соціального життя, раціонального використання матеріальних та інших ресурсів. При цьому одним із завдань є впровадження соціальних інновацій, зв'язок науки і практики, об'єднання гуманітарних і технічних знань. Підвищення якості самого соціального простору, постійне оновлення методів, розширення їх функціональності повинні здійснюватися з урахуванням накопиченого досвіду.

Нами аналізувалися технології соціальної роботи з населенням, яке проживає на території країни і яке опинилося, з тих чи інших причин, за її межами [3, с. 26].

Назвемо три основних способи підготовки фахівців соціальної сфери у виші:

1) тренінгові технології – передбачають систему діяльності з співпрацюванням певного алгоритму навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань у процесі навчання (тести, практичні вправи і завдання);

2) ігрові технології – включають ігрову й емоційну взаємодію викладача і студента через реалізацію сценарію гри, ділового спілкування(при цьому освітні завдання включаються до змісту гри);

3) Проектні технології – базуються на розробці навчального проекту і плану його реалізації; на усвідомленні студентами необхідності, корисності мети планування; поетапне підвищення самостійності студентів; зниження контролю з боку викладача у процесі планування й виконання завдань [4, с. 6-

7].

В кінцевому результаті, по завершенні соціалізації такої людини, суспільство може отримати цілком працездатного та дуже ефективного соціального працівника. Він буде володіти інформацією про інноваційні технології та мати змогу застосувати їх.

Отже, люди зможуть отримувати професійну допомогу та бути задоволеними результатом.

Список використаних джерел

1. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>
2. Дніпропетровський центр зайнятості. Професія «Соціальний працівник». 2021. URL: <https://dnp.dcz.gov.ua/publikaciya/socialnyy-pracivnyk>
3. Виноградська О., Белова Л. Соціальні технології. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11323916.pdf>
4. Ковальчук В.І. Підготовка фахівців соціальної сфери до професійної діяльності засобами інноваційних технологій. 2021. URL: https://www.researchgate.net/profile/VasilKovalcuk/publication/335340137_PIDGOT_OVKA_FAHIVCIV_SOCIALNOI_SFERI_DO_PROFESIJOI_DIALNOSTI_ZASOBAMI_INNOVACIJNIH_TEHNOLOGIJ/links/5d5fc24692851c619d6ea74f/PIDGOTOVKA-FAHIVCIV-SOCIALNOI-SFERI-DO-PROFESIJOI-DIALNOSTI-ZASOBAMI-INNOVACIJNIH-TEHNOLOGIJ.pdf
5. Робота соціального працівника. 2022. URL: osvita.ua/vnz/reports/sociology/30058/#:~:text=Головна%20задача%20соціального%20працівника%20-%20в,власну%20працю%20та%20наявні%20ресурси

Герасимчук Г. А., к. техн. н.,
доцент кафедри цифрових освітніх технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Цифрові медіа в системі соціального захисту

Ми знаходимося на початку нової ери в індустріальній історії, під назвою інформаційний вік або цифрова революція. Розширюється діапазон інформаційних потреб суспільства, поглиблюється їх усвідомлення, зростають вимоги до інформації. Відповідно з розвитком Всесвітньої мережі та Інтернету, персональних комп'ютерів та смартфонів, що надають можливість доступу, модифікації, зберігання та обміну різної інформації розвиваються нові засоби масової інформації в поєднанні з інформаційно-комунікативними технологіями – цифрові медіа. Цифрові медіа – це будь-які носії, які закодовані в

машинночитаних форматах. Цифрові медіа можуть бути створені, переглянуті, поширені, змінені і збережені на цифрових електронних пристроях [1]. Прикладами цифрових медіа є програмне забезпечення, цифрові зображення, цифрове відео, вебсторінки і вебсайти, зокрема і соціальні медіа.

Засоби масової інформації (ЗМІ) виступають одним з джерел інформації про систему організації соціальних послуг, соціального забезпечення для громадян. Громадськість звертається насамперед до ЗМІ взагалі та інтернет-сайтів органів місцевого самоврядування та виконавчої влади, зокрема, для отримання інформації про свої соціальні права, про надавачів соціальних послуг, про умови отримання послуг і т.д. Адже окремі статті Конституції України містять положення, які закріплюють цілий комплекс загальноновизнаних соціальних прав людини та специфічних соціальних гарантій з боку держави, а саме:

- 1) право на соціальний захист (ст. 46);
- 2) право на житло (ст. 47);
- 3) право на достатній життєвий рівень для себе та своєї сім'ї (ст. 48);
- 4) право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49);
- 5) право дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на державне утримання (ст. 52);
- 6) право на освіту (ст. 53).

До об'єктів соціальної сфери загального призначення належать освітні, медичні, культурно-побутові заклади, а об'єктами спеціального призначення є ті, що спеціалізуються на обслуговуванні малозахищених та незахищених осіб, які опинилися в складних життєвих обставинах, та наданні соціальної допомоги. Управління системою надання соціальних послуг на рівні будь-якої територіальної громади зводиться до взаємного, чіткого комунікування між учасниками процесу організації надання таких послуг (рис. 1). Адже, від вчасного інформування, реагування, висвітлення часто залежить якість життєдіяльності людини, що опинилась в складних життєвих обставинах.

Рисунок 1 – Модель організації надання соціальних послуг громади

У глобальному масштабі цифрові ЗМІ витіснили традиційні друковані та мовні ЗМІ, що вплинуло на застосування широкого спектру інструментів інформаційного впливу на громадян через використання психологічних особливостей людей. Цифрові медіа мають істотно широкий і складний вплив на суспільство. Нині соціальні медіа перетворилися в найпопулярніший інформаційний канал для аудиторії для всіх вікових груп, у тому числі для людини, що опинилась в складних життєвих обставинах, навіть у невеликих містах. Так, українці вже зараз 49% новин отримують з Facebook, і надалі тенденції споживання інформації з соціальних медіа посилюватимуться [2]. Сьогодні багато новин, пов'язаних з соціальними правами людини та специфічними соціальними гарантіями з боку держави, пишуть репортери, що спеціалізуються в інших галузях, які мають менше досвіду та інтересу до висвітлення питань соціального характеру. Цей дефіцит спеціалізованого персоналу створив можливість для публікації контенту, створеного для зв'язків з громадськістю (PR), як журналістського контенту, таким чином відмовляючись від традиційної демократичної ролі преси, який може сигналізувати про порушення, піднімати етичні питання та робити критичні зауваження. Крім того, соціальна роль журналістики також включає критичну точку зору, яка проявляється у виборі журналістів, про яку проблему, питання

системи соціального захисту писати і в якому вигляді представити їх. Таким чином, сьогодні цифрове медіа важливо розглядати в таких аспектах щодо системи соціального захисту:

- в умовах реального українського суспільства та його майбутнього робота медійників має бути обов'язком перед людьми, а не лише правом;
- виконувати роботу так, щоб вона допомагала людям долати відчуття, стани апатії, безсилля, самотності, відчуження та сприяла перетворенню людей з пасивних спостерігачів на активних учасників громадянського життя;
- пошук способів розвитку, інтеграції людини, особливо в нових суспільних умовах, у проблемних та некомфортних умовах життя або визначення перешкод на шляху сучасної людини, ймовірних способів вирішення «вже», «тепер», «завтра» та інше.

Список використаних джерел

1. Marangoni, Alejandro G.; Peyronel, M. Fernanda (1 квітня 2014). [Pulsed Nuclear Magnetic Resonance Spectrometry](#). Процитовано 22 жовтня 2018.
2. Опитування USAID-INTERNEWS «Ставлення населення до ЗМІ та споживання різних типів медіа у 2019 р.» Проект «Медійна програма в Україні» за фінансової підтримки USAID. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Oi2Edvl5Srk4hS-D2KoxoKkamCarUX7f/view> (дата звернення 18.05.2022)

Жадан Д. В., ст .гр. СЗ-42

Науковий керівник: Жук О. М., к. іст. н., доцент,
завідувач кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Цифровізація соціальної сфери на прикладі Луцької територіальної громади

Соціальна сфера займає провідні позиції в нашому суспільстві та впливає на рівень розвитку країни на глобальному рівні. В останні роки соціальна сфера розвивається досить швидко, що дозволяє підвищувати її рівень digital-трансформації. Цифровізація соціальної сфери надає можливість якісніше боротись з корупцією, що в свою чергу, зможе забезпечити свободу доступу громадянами до соціальних послуг та соціальної допомоги, а також удосконалити якість їх надання на місцях.

Стратегією цифрової трансформації соціальної сфери, яка була затверджена розпорядженням КМУ від 28.10.2020 №1353-р «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери» [4] та постановою Кабінету Міністрів України від 11.11.2020 №1278 «Про запровадження експериментального проекту з реалізації функціоналів першої черги Єдиної

інформаційної системи соціальної сфери» [3] було впроваджено Єдину інформаційну систему соціальної сфери. Єдина інформаційна система соціальної сфери – єдина комплексна інформаційно-аналітична система соціальної сфери, що призначена для накопичення, зберігання та автоматизованого оброблення інформації щодо соціального захисту населення розроблена для покращення та оптимізації послуг соціального спектру. Функціонування даної системи дозволить досягти поставлених завдань, серед яких: доступність послуг, які надаються інститутами соціальної сфери, буде збільшена через використання електронних послуг, включно з використанням єдиного порталу е-послуг «Дія»; задля спрощення передачі даних та збирання необхідної інформації громадянами, що звертаються до інститутів соціальної сфери, між органами виконавчої влади буде введений інформаційний обмін; розробка та впровадження автоматичного призначення та виплати коштів за соціальними виплатами; впровадження моніторингу витрат коштів та оптимізація адміністративних витрат у соціальній сфері. Варто зауважити, що деякі регіони України вже успішно користуються вище згаданою цифровізованою системою, яка дозволяє швидко надавати допомогу усім хто її потребує і серед них особливе місце належить Луцькій територіальній громаді.

З червня 2021 року розпорядженням міського голови було затверджено Концепцію розвитку цифрової грамотності жителів Луцької міської територіальної громади «Про розвиток цифрової грамотності жителів Луцької міської територіальної громади». Представлена Концепція передбачає впровадження заходів розвитку цифрової грамотності жителів Луцької міської територіальної громади, запровадження відповідних заохочень для цифровізації суспільної сфери, усвідомлення наявних викликів, набуття мешканцями громади цифрових компетенцій, стимулювання використання та споживання цифрових технологій [5].

Однією з основних та базових вимог запровадження концепції на території громади є її доступність і комплексність, саме тому вимогами передбачено створення смартбібліотек як елементу єдиної системи цифрової освіти та використання на їх основі різних форм надання освіти. Як наслідок цифрова грамотність має стати однією з головних компетенцій не тільки працівника соціальної сфери аби спростити та покращити свою роботу, але й кожного громадянина.

Щоб якісно відслідковувати рівень цифрової грамотності різних вікових груп введено систематичний моніторинг їх динаміки. Враховуючи швидке впровадження цифрових технологій, реалізація Концепції цифрової грамотності жителів Луцької міської територіальної громади розрахована до 5 років.

Також варто зазначити, що за успіхи в паспортизації упродовж 2021 року Волинська обласна державна адміністрація отримала відзнаку Міністерства цифрової трансформації України що свідчить про високий рівень цифрової грамотності робітників [1]. Волинська область, яку представляла Вікторія Левчук як заступниця голови ОДА з питань цифрового розвитку, цифрових

трансформацій і цифровізації, активно впроваджує цифровізацію у сфері публічних послуг та залучає до навчання з цифрової грамотності державних службовців, працівників ЦНАП, представників сфери надання соціальних послуг.

Digital-трансформація сфери надання соціальної допомоги та соціальних послуг вигідна і державі і її громадянам. Члени суспільства мають досить зручний і доступний сервіс, можуть отримати послугу або виплату за декілька хвилин, не покидаючи домівки, що дає змогу долати корупцію видимими кроками. Серед вигод, які отримує держава: оптимізовану систему видачі коштів, зокрема за рахунок впорядкування, планування та здійснення виплат, ідентифікації їх отримувачів; прозорий розподіл і моніторинг видатків; значне скорочення адміністративних видач; повний перехід на електронний документообіг [2].

Список використаних джерел

1. Волинська область – лідер цифровізації. *Волинська обласна державна адміністрація*. Офіційний веб-сайт. URL: <https://voladm.gov.ua/new/volinska-oblast-lider-cifrovizaciyi/> (дата звернення: 20.04.2022)
2. Малолеткова О. Соціальний сервіс для українців докорінно зміниться. *Урядовий кур'єр*. 23 вересня 2020.
3. Про запровадження експериментального проекту щодо запровадження першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1278-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.04.2022)
4. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2022)
5. Цифрова грамотність: корисна інформація. Офіційний веб-сайт сайту Луцької міської ради. URL: <https://www.lutskrada.gov.ua/pages/tsyfrova-hramotnist-1> (дата звернення: 22.04.2022)

Карпук О. Ю., ст. гр. КБ-11,
Полухтович Т. Г., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Цифрові технології у соціальній сфері

У час інформаційних і комунікаційних технологій (їх ще називають цифрові) облік пріоритетів цифровізації є необхідною умовою економічного зростання й підвищення якості життя людей. Зазначимо, що цифрові технології поступово проникають у всі сфери життєдіяльності, зокрема, у діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, в освітній, навчальний процес, стимулюючи при цьому розвиток цифрового соціуму та побудову сервісної держави. Прагнення до європейських стандартів в установах соціального обслуговування, фінансова стійкість системи соціального захисту, підвищення її прозорості, оптимізація адміністративних витрат вплинули також на необхідність цифрової трансформації соціальної сфери, що передбачає впровадження інноваційних технологій, єдиний інформаційний простір.

Соціальна сфера займає провідні позиції і в нашому суспільстві. Вона розвивається і це дозволяє підвищувати рівень її цифровізації, що дозволить скоротити корупцію, надасть змогу збільшити допуск громадян до соціальної допомоги, а також удосконалити якість надання соціальних послуг.

Цифрова трансформація – це культурна, організаційна та операційна зміна організації, галузі чи екосистеми за допомогою розумної інтеграції цифрових технологій, процесів та компетенцій на всіх рівнях та функціях поетапно і стратегічно [5].

Назвемо ключові складові цифрової трансформації: безперервний процес; інновації та проривні технології; збільшення продуктивності праці та конкурентоспроможності; нові бізнес – і операційні моделі, які базуються на запитах і очікуваннях клієнтів [6]. Цифрова трансформація охоплює велику кількість взаємодій та процесів, змін, як внутрішніх, так і зовнішніх, галузей, зацікавлених сторін тощо.

Цифрові трансформації ми розглядаємо у дихотомії з соціальним захистом населення, адже будь-які соціальні виплати, пільги, послуги, заходи, що передбачені для громадян, забезпечуються інституціями соціального захисту: Пенсійним фондом України, фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, міжнародної технічної допомоги та інших. Розвиток цифрової трансформації обумовлений трансформацією місць на ринку праці. Тому в реаліях сьогодення стає обов'язковим переведення паперових документів в цифрові [4]. Щоб знизити документообіг треба поєднати й автоматизувати усі функції соціальної сфери. Отже, тільки комплексна цифрова трансформація всіх елементів концепції соціального забезпечення людей створює єдине інформаційне середовище [1].

Наразі, в Україні вже працює єдина інформаційна система соціальної сфери, яка допомагає цифровій трансформації соціальної сфери отримати високоякісні відомості та швидко надавати послуги українцям.

Основними частинами цифрового документообігу є впровадження цифрового підпису, електронних трудових договорів, трудових книжок [4]. Наприклад, комплексна автоматизація соціальної сфери за єдиними стандартами, спрощення ділових процесів та запобігання дублювання, призначення або надання адресної допомоги, пільг, пенсій, соціальних послуг. Нами аналізувалася Єдина інформаційно-аналітична система управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL) [3].

Вищевикладене дозволяє сформулювати висновок про те, що цифрова трансформація «працює» на користь громадянам і державі. Значно спрощуються процедури отримання соціальних послуг, не потрібно збирати багато документів і чекати на їхній розгляд; соціальний захист стає контрольованим і безпечним. Держава, в свою чергу, отримує підвищення прозорості, підвищення якості роботи інституцій на рівні європейських стандартів.

Список використаних джерел:

1. Цифрова трансформація соціальної сфери. Міністерство соціальної політики України: веб-сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19671.html> (дата звернення: 26.11.2021).
2. Цифрова трансформація соціальної сфери. Національна асамблея людей з інвалідністю України: веб-сайт. URL: <https://naiu.org.ua/tsyfrovatransformatsiya-sotsialnoyi-sfery/> (дата звернення: 26.11.2021).
3. Кабінет міністрів України про схвалення стратегії цифрової трансформації соціальної сфери. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text>
4. Назарова Г.В. Трансформація соціально-трудова відносин в умовах цифрової економіки. URL: http://projects.dune-hd.com/bitstream/handle/2010/31177/Sz_19-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Digital transformation: online guide to digital business transformation. URL: <https://www.i-scoop.eu/digital-transformation/>
6. Евеліна Бахчеван спеціаліст вищої категорії. Цифрова трансформація економіки. URL: <http://www.otei.odessa.ua/wp-content/uploads/2019/12/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%92%D0%9D%D0%9F%D0%9A-22.11.2019.pdf#page=32>

Особливості цифрової трансформації соціальної сфери в Україні

Сучасне суспільство розвивається з неймовірною швидкістю. Поява та поширення новітніх технологій спричинили нерозривний зв'язок між людьми та різноманітними пристроями чи сервісами без яких важко уявити своє життя. Більшу частину свого часу ми проводимо онлайн, навіть не усвідомлюючи, що це стало нашою повсякденною звичкою.

Головним принципом цифрової трансформації у соціальній сфері є зручність та доступність послуг на гідному рівні. Оскільки соціальна сфера – це сукупність установ та організацій, що покликані забезпечувати матеріальні потреби людей з метою нормального функціонування, то на нашу думку, діджиталізація цього напрямку є дуже доречною.

З розвитком інформаційного суспільства та суспільних відносин виникає необхідність надання адміністративних та інших публічних та соціальних послуг в електронній формі. На сьогодні до сфери публічних послуг віднесені послуги, що надаються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, які належать до сфери їх управління. Чинником, що спричинив появу цифрової трансформації у сфері соціального захисту населення можна вважати значне відставання від світових темпів розвитку електронних послуг та необхідність розроблення єдиної скоординованої державної політики у зазначеній сфері, спрямованої на розв'язання таких першочергових проблем, таких як:

- не сформованість нормативно-правової бази, що регулює сферу надання електронних послуг та відсутність єдиних вимог до запровадження електронних послуг та низький рівень готовності державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження електронних послуг;

- нерегульованість питання електронної ідентифікації та автентифікації суб'єктів звернення під час надання електронних послуг та відсутність міжвідомчої електронної взаємодії під час надання адміністративних послуг, а також складність та регулювання порядків надання адміністративних послуг;

- невизначеність формату електронного документа, згідно з яким суб'єкт звернення повинен подавати документи для отримання адміністративної послуги та відсутність єдиної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, що забезпечує надання електронних послуг на основі встановлених вимог та брак довіри до електронної взаємодії суб'єктів надання адміністративних послуг та суб'єктів звернення [7].

Варто зазначити, що відсутність єдиного інформаційного середовища, зокрема єдиного обліку одержувачів соціальної підтримки, та системи їх верифікації, єдиної системи управління видатками на соціальний захист населення, їх розподілу та контролю за їх цільовим використанням, складні процедури звернення за соціальною підтримкою, низький рівень сервісу, корупційні ризики, значна кількість звернень громадян, які не є автоматизованими, дублюють один одного або є зайвими, відсутність ефективної системи моніторингу та контролю зазначених процесів, надмірний бюрократичний апарат і невиправдані адміністративні витрати на утримання інституцій соціального захисту зумовили необхідність у розробці та реалізації Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери [8].

Одним з ключових інструментів реалізації Стратегії є інформаційна система – Єдина інформаційна система соціальної сфери (далі – ЄІССС). Це єдина комплексна інформаційно-аналітична система соціальної сфери, що призначена для накопичення, зберігання та автоматизованого оброблення інформації щодо соціального захисту населення, створена з урахуванням новітніх інформаційних та управлінських технологій, єдиних сучасних стандартів якості обслуговування заявників, можливостей вироблення ефективних організаційних і структурних рішень [6].

Це спільний проєкт Мінсоцполітики та Мінцифри, розширення та продовження оновленого проєкту «E-Social», що створений, ураховуючи новітні інформаційні та управлінські технології, єдині сучасні стандарти якості обслуговування громадян, з можливістю прийняття ефективних організаційних і структурних рішень. ЄІССС створюється на технологічній базі інформаційних систем і реєстрів соціальної сфери, які вже діють, зокрема Реєстру застрахованих осіб Пенсійного фонду (РЗО), з повною інтеграцією з Єдиним державним вебпорталом електронних послуг «Дія» [4].

За допомогою ЄІССС надаються різноманітні види державної соціальної підтримки, зокрема вона має забезпечувати:

- взаємодію інформаційних ресурсів соціальної сфери та їхню інтеграцію з іншими державними інформаційними ресурсами, зокрема державними реєстрами;
- усунення дублювання процесів і функцій інституцій соціального захисту, зокрема шляхом централізації цих процесів і функцій;
- стандартизацію та автоматизацію звернень громадян у соціальній сфері, їх централізований моніторинг, а також перехід інституцій соціального захисту на електронний документообіг;
- підвищення продуктивності та якості обслуговування в соціальній сфері, можливість надання послуг у цій сфері на умовах аутсорсингу та постійний автоматизований моніторинг і контроль усіх фінансових потоків у соціальній сфері;
- надійний захист інформації, насамперед персональних даних громадян, а також підвищення рівня довіри населення до інституцій

соціального захисту [6].

Перевагами цифрової трансформації соціальної сфери є:

1. Зручний та доступний соціальний сервіс для громадян, подолання корупції у соціальній сфері: можливість одержати будь-яку соціальну виплату чи послугу не виходячи з дому у смартфоні та інформування громадян про їх соціальні права та належний захист прав, зокрема від свавілля чиновників.

2. Оптимізація соціальних видатків держави, в тому числі за рахунок: впорядкування планування та здійснення соціальних виплат та верифікація їх одержувачів, скорочення щонайменше удвічі адміністративних видатків та бюрократичного апарату у соціальній сфері та прозорий розподіл та контроль соціальних видатків держави [5].

Міністерство цифрової трансформації України є головним органом системи центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику, особливо у сфері електронних та адміністративних послуг. На період дії воєнного стану та протягом одного місяця після скасування або завершення воєнного стану законом передбачено деякі особливості надання адміністративних послуг.

На жаль, війна, яка розпочалася 24 лютого, змусила українців негайно евакуюватися у більш безпечні регіони країни та за кордон. Однак не всі встигли захопити з собою необхідні паперові документи. А цифрові документи у Дії не завжди відкриваються, адже від початку бойових дій всі державні реєстри відключили з міркувань безпеки. Відповідно документи в Дії не можуть підтягнутися. Тому Міністерство цифрової трансформації подбало про це та створили альтернативу – «Документ, який містить: паспортні дані та РНОКПП (картка платника податків). Такий цифровий документ громадянин може показувати представникам поліції та бійцям територіальної оборони на блокпостах, щоб підтвердити особу. «Документ автоматично буде доступний користувачам Дії після оновлення застосунку [1].

Незважаючи на такі обставини держава продовжує виплачувати призначені державні соціальні допомоги людям протягом часу дії воєнного стану плюс один місяць після його завершення. Відповідне рішення стосується різних допомог: малозабезпеченим сім'ям, на дітей одиноким матерям, на дітей, хворих на тяжкі хвороби, яким не встановлено інвалідність, тимчасової державної допомоги дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів, не мають можливості утримувати дитину або місце проживання їх невідоме, щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам, тимчасової державної соціальної допомоги непрацюючій особі, яка досягла загального пенсійного віку, але не набула права на пенсійну виплату та ряд інших. Після скасування воєнного стану органи соціального захисту поінформують одержувачів про необхідність протягом одного місяця оновити документи, необхідні для того, щоб продовжувати отримувати допомогу [2].

Отже, цифрова трансформація соціальної сфери може мати певні недоліки, проте цей напрям є дуже перспективним для нашої держави. Цю

думку можна обґрунтувати з декількох позицій: по-перше, цифрова трансформація соціальної сфери є визначальним напрямом соціальної політики, як певний елемент для створення міцної економіки; по-друге, цифрова трансформація дасть можливість значно полегшити життя простих громадян, оскільки замовити будь-яку послугу можна буде онлайн, просто не виходячи з дому; по-третє, це чудова можливість для покращення надання людям соціальних послуг, які будуть не тільки безпечними, доступними й прозорими, а й надаватимуться усім, хто їх потребує, на рівних умовах. Також це значною мірою допоможе нам уникнути шахрайства та розповсюдження випадків корупційних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Деякі питання застосування єДокумента в період дії воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України; Порядок від 10.03.2022 № 248. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.04.2022).

2. Деякі питання надання державної соціальної допомоги та пільг на період введення воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.04.2022).

3. Деякі питання цифрового розвитку: постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2019 р. № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.04.2022).

4. Малиновський В. Я. Стратегічні аспекти цифрової трансформації соціальної сфери. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2021. № 1 (147). С. 27–31.

5. Міністерство соціальної політики: стратегія цифрової трансформації соціальної сфери (бачення реформи). *Урядовий кур'єр*. 2020. 29 верес. С. 6-7.

6. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 р. № 404. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення 09.04.2022).

7. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: затв. розпорядж. Каб. Міністрів України від 16.11.2016 р. № 918-р. *Урядовий кур'єр*. 2016. 20 груд. С. 26.

8. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери: затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1353-р. *Урядовий кур'єр*. 2020. 31 жовт. С. 13

Формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти засобами змішаного навчання

Інформатизація та комп'ютеризація сфери освіти, зокрема вищої, приводить до появи нових методів та технологій організації навчального процесу у ЗВО, які розвивають компетентності, необхідні для сучасного фахівця [2, с. 468].

Заклади вищої освіти України почали активно впроваджувати новітні педагогічні технології, зокрема: дистанційне навчання, електронне навчання, мобільне навчання, змішане навчання, навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу й інші [4; 1, с. 117]. Цьому активно сприяють такі чинники: наявність високошвидкісного Інтернету, високий рівень комп'ютерної грамотності як студентів, так і викладачів, а також технічне оснащення аудиторій ЗВО.

Електронне, дистанційне, мобільне навчання поступово стає традиційним для вищої освіти, однак кожне з них має свої обмеження. Ці обмеження зумовили спроби змішати різні методи передавання знань [4], появу нової форми навчання – змішаного навчання, яке передбачає оптимальне поєднання традиційних технологій з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання.

Проблему змішаного навчання досліджували українські вчені, як: К. Бугайчук, Л. Данькевич, О. Коротун, В. Кухаренко, Н. Олійник, І. Пучков, О. Рафальська, Н. Рашевська, О. Рогульська, Я. Сікора, О. Спірін, А. Стрюк, Ю. Триус, Г. Ткачук, Л. Фандеева, Г. Чередніченко, О. Чугай, й інші. Вони провели теоретичні й експериментальні дослідження щодо впровадження змішаного навчання в практику підготовки майбутніх фахівців.

На думку більшості українських науковців, змішане навчання – це процес здобуття знань, умінь та навичок, який супроводжується поєднанням різних технологій навчання: очного, електронного, дистанційного, мобільного тощо (А. Стрюк, В. Кухаренко, О. Коротун, Г. Ткачук).

О. Чугай стверджує, що використання змішаного навчання дає змогу розкрити потенціал кожного студента за його індивідуальними потребами та можливостями [3]. Під час такого навчання студент здобуває знання як самостійно (онлайн), так і з викладачем (очна форма). Таке навчання дає змогу контролювати час, місце, темп і спосіб вивчення матеріалу. Серед основних форм, методів і засобів змішаного навчання, які запозичені із традиційного навчання, можна виділити лекції та практичні заняття, семінари, самостійні роботи, контрольні роботи, доповіді, навчальні матеріали (підручники, посібники, наочні матеріали, роздаткові матеріали). Форми та методи,

запозичені з дистанційного й електронного навчання, включають: аудіо- та відеолекції, електронні підручники у вигляді хмарного додатка, навчальну літературу з електронних бібліотек, онлайн-спілкування та консультації з використанням чата, форумів, електронної пошти, «Скайпу», онлайн-проекти (індивідуальні та групові), метод проектів із використанням мережі Інтернет, віртуальну навчальну аудиторію, анімацію та симуляції тощо.

Змішування може відбуватися *на рівні діяльності*, коли навчальна діяльність містить традиційні та мультимедійні елементи курсу; *на програмному рівні*, що уособлює поєднання традиційних і дистанційних курсів; *на рівні курсу*, що охоплює поєднання традиційних та дистанційних заходів; *на інституційному рівні*, де можуть використовуватися традиційні заняття на початку та в кінці семестру з онлайн-навчанням (дистанційним навчанням) між ними або інші, складніші форми [4].

Аналізуючи змішане навчання слід виділити основні переваги та недоліки, пов'язані з використанням даної форми навчання під час викладання дисциплін за професійним спрямуванням для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Серед головних переваг виділимо такі:

- гнучкість і доступність (постійний доступ до навчальних матеріалів у зручній для себе час незалежно від географічного положення);
- відкритість навчального процесу;
- реалізація персоналізованого підходу (урахування індивідуальних особливостей студентів; студент має змогу самостійно обирати зручній для нього темп та обсяг);
- модульність (планування індивідуальної навчальної траєкторії навчання);
- формування саморозвитку та самоосвіти (студенти самостійно здобувають нові знання за допомогою електронних ресурсів, що стимулює вироблення в них відповідального ставлення до навчання);
- підвищення мотивації пізнавальної діяльності студентів, виникнення відчуття успіху;
- технологічність (використання нових досягнень ІТ);
- інтерактивність (можливість взаємодії студента з навчальним середовищем);
- підвищення комп'ютерної грамотності як студентів, так і викладачів;
- використання автентичних навчальних матеріалів;
- охоплення великої кількості учасників навчання;
- можливість здійснювати моніторинг навчального процесу студента та, за потреби, коригувати навчальний процес;
- зміна ролі викладача від транслятора знань до координатора, завдання якого – організувати спільну діяльність студентів та спонукати їх до самостійності;
- значне скорочення витрат на організацію освітнього процесу й економія

матеріальних ресурсів.

На сьогоднішній день ще існують проблеми впровадження змішаного навчання. Серед головних недоліків такої форми навчання в Україні зазначимо велику залежність від технічних засобів навчання й оснащення аудиторій. Деякі студенти нерегулярно переглядають лекції, що може призвести до їх відставання. Комп'ютерна неграмотність як студентів, так і викладачів теж може стати на заваді ефективному використанню змішаного навчання.

Варто виділити необхідність подолати небажання викладачів використовувати змішане навчання через низьку мотивацію до засвоєння нових методів роботи зі студентами та необхідність ретельного планування таких занять, визначаючи, на яких етапах необхідна співпраця, а на яких – робота в мережі чи робота в аудиторії; подолати переконання, що змішане навчання не таке ефективне, як традиційне навчання в аудиторії. Перелічені проблеми можна частково вирішити за допомогою підвищення кваліфікації викладачів у галузі електронного навчання. Серед інших труднощів спостерігається неефективне управління часом студентами та відсутність у них самодисципліни, труднощі, які можуть виникнути під час використання платформи електронного навчання, та невисока якість навчального матеріалу.

Отже, розвиток інформаційного середовища сучасного суспільства вимагає перенесення частини освітнього процесу з навчальних аудиторій до інтернет-простору. Тому впровадження змішаного навчання може стати важливим напрямом модернізації сучасної вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2016. № 3 (28). С. 117–129.
2. Ткачук Г. Теоретичні аспекти та стан впровадження змішаного навчання у закладах вищої освіти України. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: collective monograph*. Vol. 1. Sandomierz: Izdevnieciba Baltija Publishing. 2018. P. 465–484
3. Чугай О. Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі. *Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції: тези доповідей Міжнародної науково-методичної конференції*, Київ, 14 січня 2015 р. Київ, 2016. С. 154–158.
4. Bonk J., Graham G. *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*. 2006. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. 32 p. URL: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf (дата звернення: 07.02.2019).

Перспективи розвитку цифрової трансформації та інноваційних технологій в соціальній сфері України

На сьогодні цифрова трансформація та інноваційні технології розвиваються досить швидкими темпами. Застосування інноваційних технологій дозволяє їхнім користувачам пришвидшувати звичні процеси. Зокрема, люди можуть оплачувати чи надавати/отримувати різні послуги через мобільний телефон. Актуальним є створення цифрової держави. Уряд активно працює у цьому напрямку: ухвалює різні закони, намагається зробити зручною взаємодію держави та громадян. Цифровізація має бути залучена у всі сфери та суспільно-економічні галузі: від діяльності органів публічної влади до освіти.

Інтенсивний розвиток соціальної сфери дозволяє підвищувати її рівень цифрової трансформації. Цифровізація соціальної сфери дасть змогу покращити якість надання соціальних послуг та усунути корупцію, що збільшить допуск громадян до соціальної допомоги.

Міністерство цифрової трансформації України займається реалізацією державної політики у сфері цифровізації, національних електронних інформаційних ресурсів, а також відкритих даних. Питаннями діджиталізації в соціальній сфері займалися та продовжують займатися: Федоров М. А., Лазебна М. В., Федулова Л.І., Забара І.М. та інші [1].

Для кожної держави одним з найголовніших пріоритетів має бути ефективна та якісна підготовка соціальної сфери для діяльності в умовах нових трансформаційних процесів. В цьому напрямку ключовим є розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 року «Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери». Цей документ охоплює основні напрями та важливі завдання цифровізації соціальної сфери. Рівень соціального захисту населення має зрости завдяки розвитку цифрової трансформації у соціальній сфері. Уся інформація про громадян, які отримують соціальну допомогу зберігатиметься в Єдиному соціальному реєстрі. Якщо все знаходитиметься в одному середовищі, то це полегшить роботу, як працівників соціальної сфери, так і самих громадян. За звичайних умов людина має заповнювати низку паперів, долати бюрократичні перешкоди та витратити багато часу. Автоматизовані сервіси зроблять роботу ефективнішою та знизять корупційну складову. Також електронний документообіг знизить помилки людського фактору. Запровадження діджиталізації містить в собі такі позитивні зміни, як: якісний соціальний захист громадян; перехід до автоматизованої системи контролю та управління; електронний документообіг; існування єдиної інформаційної бази соціальної сфери; подолання бюрократичної складової у

соціальної сфері; підвищення ефективності якості обслуговування; захист персональних даних громадян; подолання дублювання процесів, пов'язаних із соціальним захистом; контроль фінансових надходжень у соціальній сфері [2]. До не зовсім позитивних факторів можна віднести скорочення працівників соціального захисту, внаслідок можливості виконання їхніх функцій різними автоматизованими програмами, та можливі цифрові атаки на дані громадян. Тому спеціалісти у галузі цифрової трансформації активно працюють над рівнем безпеки програм відповідних платформ.

Прикладом цифрової трансформації у соціальній сфері може стати додаток «Дія», завдяки якому, люди мають у своєму телефоні власні документи; подають різні заяви; можуть отримувати різну допомогу чи сплачувати, наприклад, штрафи та податки. Все відбувається швидко та ефективно.

Інноваційними технологіями соціальної роботи є методи та засоби інноваційної діяльності, які сприяють якісним змінам у сфері надання соціальних послуг та стабільному покращенню соціальної системи. Також варто відзначити про впровадження нових проектів, до структури яких, входять інноваційні підходи щодо реформування системи опіки над дітьми та роботи з вразливими сім'ями. Інтегрований підхід надання соціальних послуг вразливим сім'ям та дітям полягає в забезпеченні права дитини на сімейне виховання. Він передбачає забезпечення комплексними соціальними послугами на основі оцінки потреб дітей та родини, а також забезпечення активної участі клієнтів у плануванні та моніторингу соціальних послуг, застосування ресурсів громади з метою вирішення проблем дітей та родин, подолання складних життєвих ситуацій. Завдяки тісній співпраці органів державного управління та громадських організацій відбувається успішна реалізація підходу [3].

Такий інноваційний метод, як соціальне замовлення є перспективним у використанні в практиці соціальної роботи. Він поєднує в собі сукупність психологічних, медичних, освітніх, правових, реабілітаційних, економічних та інших заходів, що спрямовані на окремих індивідів та на окремі соціальні групи, які знаходяться у складних життєвих обставинах та потребують підтримки від оточення, з метою поліпшення ситуації.

Державою передбачено соціальне замовлення, яке полягає у виділенні коштів недержавним організаціям, які пройшли конкурсний відбір щодо вирішення відповідних локальних проблем. До таких проблем відносяться: соціальна допомога внутрішньо переміщеним особам; соціальний захист осіб з інвалідністю; соціальна реабілітація учасників бойових дій; боротьба з дитячою безпритульністю, бездомністю та бездоглядністю; сприяння зайнятості та активному довголіттю людей похилого віку; профілактика СНІДу, ВІЛ-інфекції та наркоманії; вирішення соціальних проблем молоді; сприяння діяльності громадських об'єднань ветеранів та соціальній захищеності їх членів; соціальне обслуговування тяжкохворих, у тому числі вдома та в стаціонарних установах; екологічні проблеми соціального напрямку та інше [4].

Цифрова трансформація та інноваційні технології у соціальній сфері

чудово поєднуються. Соціальні працівники при застосуванні певного інноваційного підходу використовують результати діяльності цифровізації і таким чином вирішують різного роду ситуації. Прикладом може стати використання різних спеціальних платформ під час проведення інформаційного чи навчального заходу соціальним працівником для громадян.

Отже, можна зробити висновок, що осучаснення соціальної сфери набуло особливого значення, адже існує багато складних проблем, вирішення яких, є неможливим на підставі застарілих методів, без залучення цифрових технологій. Цифровізація сприяє покращенню життя людей, які можуть швидше вирішити певне питання завдяки сучасним платформам. Громадянам не потрібно буде збирати стоси паперів та довго чекати на розгляд заяв з метою отримання допомоги. Цифрова трансформація дозволить державі створити ефективну соціальну політику та запобігати корупційним ризикам. Інноваційні технології поліпшують процес надання соціальних послуг, розширюють можливості стабілізації життя вразливих груп населення, а також сприяють вирішенню проблем суспільного розвитку.

Список використаних джерел

1. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2022)
2. Про схвалення Стратегії цифрової трансформації соціальної сфери. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1353-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.05.2022)
3. Інноваційні соціальні технології. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://buklib.net/books/32282/> (дата звернення: 07.05.2022)
4. Інноваційні технології в соціальній сфері. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ua-referat.com/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97 (дата звернення: 07.05.2022)

Реалізація прав і можливостей людей з особливими потребами у сучасному суспільстві

Гринюк В. В., вихователь,
заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 3 «Лісова казка», м. Ківерці,
Гринюк С.В., к. техн. н., доцент
кафедри комп'ютерної інженерії та кібербезпеки
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Впровадження інформаційно-комунікативних технологій в інклюзивний освітній простір

У сучасних умовах формування вітчизняного інклюзивного освітнього середовища вимоги до вчителя нової формації, який повинен, крім загальнокультурних і професійних компетентностей, володіти ще й інформаційно-комунікативною компетентністю (далі ІКК). Уміння педагога володіти ІКК стає не тільки потребою, а й нагальною необхідністю в умовах переходу нашої країни на цифровізацію усіх сфер економіки, включаючи сферу освіти. У цих умовах завданням сучасної освіти є прищеплення майбутнім учителям необхідних знань з фахових предметів, а також формування у них цифрової культури.

Інформаційно-комунікативна компетентність – це ключова компетентність особистості, яка дозволяє їй у професійній діяльності застосовувати інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ) для вирішення завдань в певній галузі.

Формування інформаційної компетентності вчителя передбачає освоєння знань та вмінь в області інформатики та ІКТ; розвиток комунікативних здібностей; розвиток уміння орієнтації в сучасному інформаційному просторі, аналіз інформації, розвиток уміння робити висновки та відпочивати після наукової діяльності [3].

Учені виділяють дві основні групи ІКК.

У першій групі використовують інформаційні технології суспільства. ІКК містять свідоме застосування ІКТ для роботи, навчання та рефлексії. Вони засновані на застосуванні базових інформаційно-комунікаційних навичок, тобто застосування ІКТ для пошуку інформації, накопичення, представлення та обміну даними та відомостями.

Загальні знання та вміння, що належать до цих компетентностей: ІКК вимагають повного розуміння та знання природи, ролі використання інформаційних технологій в особистому та суспільному житті, навчання та роботи; необхідно розуміти, як інформаційні технології можуть допомагати в підтримці креативності та інновації, знати про відповідальність використання даних; уміння знаходити потрібні дані, збирати та опрацьовувати, використовувати їх систематично, критично аналізувати.

Учителі повинні вміти використовувати засоби для пошуку розробки та представлення даних; використовувати ІКТ для того, щоб підтримувати критичне мислення й правильно використовувати доступні для пошуку дані, відповідально використовувати мережу Інтернет; навчитися використовувати ІКТ для підтримки креативності, критичного мислення та інновацій [2].

Друга група ІКК: складові ІКК описані на основі підходу ISTE (міжнародна освітня організація, що вже 40 років проводить заходи для обміну досвідом серед освітянської спільноти в США):

ІКТ-бачення: розуміння важливості ІКТ для роботи та навчання упродовж життя;

ІКТ-культура: спосіб розуміння, особистого бачення цифрових технологій для життя та фахової діяльності в сучасному інформаційному суспільстві;

ІКТ-знання: набір фактичних та теоретичних знань для навчання та практичної діяльності;

ІКТ-практика: застосування знань, умінь і навичок у галузі інформаційних технологій;

ІКТ-удосконалення: можливість удосконалювати, розвивати, створювати, щось нове у сфері інформаційних технологій та засобами ІКТ для навчання, професійної діяльності та особистого розвитку;

ІКТ-громадянськість: здатність особистості демонструвати свідоме ставлення, громадську позицію через дію, пов'язану із застосуванням ІКТ для відповідальної поведінки [4].

Безперечно, що педагогічні працівники є активними користувачами інформаційно-цифрових технологій, мають певні знання, вміють користуватися вже існуючими електронними посібниками, використовують програмні педагогічні засоби, за допомогою електронної пошти передають інформацію для вирішення освітніх завдань, використовують офісні програми для виявлення їхнього ставлення до інформаційних технологій. З огляду на це використання інформаційних технологій в освітньому процесі, мають свої переваги:

- підвищується інтерес учнів до навчального матеріалу;
- вивчення нової теми перетворюється в цікавий матеріал;
- звертають увагу на інформацію, яка є найбільш важливою для учнів;
- легко аналізувати та порівнювати отриману інформацію.

На основі методів спостереження, анкетування, тестування, бесіди визначили рівні сформованості ІКК засобами інформаційних технологій (високий, середній та низький). Учителям було запропоновано 12 тверджень, які вони мали оцінити від 0 до 3 балів. Узагальнивши результати анкетування, визначили рівень сформованості ІКК педагогічних працівників.

Аналіз визначення рівня сформованості ІКК дає змогу стверджувати, що вчителі з високим рівнем ІКК мають стійкий інтерес до використання технологій в освітній діяльності, прагнуть самовдосконалення у роботі з ІКК. Відповідно, вони ознайомлені з сучасними інформаційно-комунікативними

засобами, застосовують в освітньому процесі, в них сформовані практичні уміння та навички розв'язувати поставлені професійні завдання за допомогою інформаційних технологій та можливість практично застосовувати ІКТ для підвищення продуктивності й ефективності освітньої діяльності.

Вчителі з середнім рівнем сформованості ІКК проявляють інтерес і позитивне ставлення до використання ІК технологій у професійній діяльності; вони впевнені в успішному застосуванні ІКТ для вирішення педагогічних проблем, прагнуть самовдосконалення під час освітнього процесу, але мають певні прогалини у власних знаннях, які пов'язані з сучасним застосуванням ІКТ. На цьому рівні мають певні труднощі з виконанням завдання, які передбачають застосування ІКТ. Вони потребують допомоги щодо використання технологій, підвищення ефективності та якості їх застосування.

Низький рівень сформованості інформаційно-цифрової компетентності характеризує тих вчителів, які мають низький інтерес до використання ІКТ під час вирішення педагогічних питань, цілеспрямовано не використовують ІКТ, частково знають про сучасні інформаційно-комунікативні засоби навчання, але не враховують особливості застосування ІКТ в процесі навчання; у них відсутні практичні навички та вміння використання ІКТ в процесі виконання педагогічних завдань для підвищення якості навчання в інклюзивному освітньому середовищі (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні сформованості інформаційно-комунікативної компетентності вчителів

№ п/п	Рівні сформованості ІКК майбутніх вчителів	Показники	
		Кількість, %	
1.	Високий	42	60
2.	Середній	21	30
3.	Низький	7	10

А отже, визначено позитивний результат достовірної інформації щодо рівня сформованості ІКК та готовності використання засобів ІКТ під час навчального процесу. У результаті аналізу виявили, що 60% педагогічних працівників активно використовують ІКТ під час проведення уроків, 30% опитаних мають деякі прогалини в знаннях щодо використання ІКТ та 10% не часто використовують ІКТ в процесі навчання.

Як бачимо, впровадження в інклюзивний освітній процес сучасних інформаційних технологій сприяє формуванню ІКК, яка виступає однією із складових розвитку інноваційної особистості усіх учасників навчального процесу. Тому одним із шляхів формування ІКК в учасників навчального процесу є організація електронного освітнього простору навчального закладу, використання хмарних технологій, реалізація компетентнісного підходу до навчання, а також використання різноманітних безкоштовних електронних освітніх ресурсів, що так активно запроваджуються в навчальний процес в

умовах інтенсивного формування інклюзивного освітнього середовища.

Отже, інформаційно-комунікативна компетентність вчителя є важливою частиною його професійної діяльності та внутрішньою характеристикою особистості, яка показує його готовність і здатність ефективно використовувати нові ІКТ у професійній діяльності. Саме ІКТ дають можливість вчителю бути сучасним, активно працювати в інформаційному суспільстві, застосовувати нові надбання та досягнення науки й техніки в педагогічній діяльності.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю., Овчарук О.В. Оцінювання інформаційно-комунікаційної компетентності учнів та педагогів в умовах євроінтеграційних процесів в освіті: посібник. К.: Педагогічна думка, 2017. 160 с.

2. Кадемія М.Ю. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу: навчально-методичний посібник. Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2009. 186 с.

3. Сисоева О.А., Гринчишина К.А. Формування цифрової інформаційної компетентності у майбутніх вчителів технологій засобами мультимедіа. *Актуальні проблеми математики, фізики і технологічної освіти*: зб. наук. пр. Вінниця, 2017. Вип. 7. С. 356–358.

4. Тихонова Т.В. Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічній освіті. Миколаїв: Іліон, 2015.

Гулай О. І., д. пед. н.,
професор кафедри матеріалознавства,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Проблеми імплементації інклюзії у вищій школі України

Процес гуманізації відносин між особистістю і суспільством зумовлює повну інтеграцію людей з особливими потребами у повноцінне життя в соціумі. Відтак останніми десятиліттями актуалізується процес впровадження у систему освіти таких моделей навчання, які забезпечують інклюзивність та надають засоби для самоактуалізації та зміни соціального статусу. Інклюзивна освіта означає рівний доступ до навчання осіб з особливими потребами з урахуванням різних освітніх потреб та індивідуальних можливостей. Компенсаторна властивість нових технологій дозволяє особам з особливими потребами брати активну участь у навчальному процесі попри функціональні обмеження [1-2]. За даними Державної служби статистики України, на початку 2019-2020 навчального року у ЗВО I-II рівня акредитації навчалося 3 274 особи з особливими освітніми потребами, а в університетах, академіях, інститутах (III-IV рівень акредитації) – 10 714 таких студентів.

Освітній процес здобувачів вищої освіти з особливими потребами

здійснюється за такими основними формами [3]:

- навчання у спеціальних академічних групах для студентів з особливими потребами (наприклад, для незрячих або слабозорих);
- навчання студентів з особливими потребами (без додаткової спеціальної підтримки) разом із студентами з типовим розвитком у інтегрованих групах;
- навчання студентів з особливими потребами зі спеціальним супроводом (окремі фахівці або спеціальний підрозділ у структурі ЗВО) у загальному потоці;
- дистанційна форма навчання або екстернат.

Ефективність імплементації інклюзивного навчання на рівні закладу вищої освіти залежить від багатьох чинників, починаючи від фізичної доступності навчальних приміщень, матеріально-технічного і кадрового забезпечення навчально-виховного процесу, аж до досконалості нормативно-правової бази, що регулює освітній процес. Погоджуємося із думкою Г. Шевчука, що інклюзивна практика у закладах вищої освіти України багато в чому експериментальна і супроводжується чималими проблемами [5].

У роботі [3] окреслено основні принципи організації інклюзивного навчання, які можна застосувати у ЛНТУ:

- забезпечення архітектурної безбар'єрності освітнього середовища (фізичної можливості потрапити у навчальний корпус, аудиторію, лабораторію, бібліотеку тощо);
- навчально-методичний супровід у доступному форматі (друкований, електронний, аудіо, шрифтом Брайля та ін.);
- гнучкий підхід до організації навчального процесу залежно від рівня мобільності студента (аудиторна, дистанційна, гібридна форми навчання);
- психологічна та фізична адаптація студентів до інтегрованого освітнього середовища;
- психолого-педагогічний супровід навчання, моніторинг навчальних досягнень і коригування навчального процесу у випадку проблем;
- залучення студентів до активного громадського та наукового життя університету.

Вітчизняні дослідники вирізняють низку проблем на шляху розвитку інклюзії у закладах вищої освіти [3; 4]. Зокрема, найбільш вагомими є недосконалість нормативно-правової бази, відсутність спеціальних стандартів освіти та варіативних програм для навчання осіб з особливими освітніми потребами. Для інклюзивної освіти перешкодою нерідко є рівень психологічного прийняття викладачами та здобувачами самої можливості спільного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Науково-педагогічні кадри вищої школи потребують спеціальної підготовки до роботи в інклюзивному середовищі, запровадження інноваційних освітніх технологій, створення адаптованого навчально-методичного забезпечення.

Таким чином, вирішення окреслених проблем у ЗВО створить підґрунтя для формування вітчизняної моделі інклюзивної освіти, забезпечить безперервність та наступність на усіх рівнях навчання: школа – коледж – університет – післядипломна освіта. Навчання за магістерською програмою «Освітні, педагогічні науки (інклюзивна освіта)», запроваджене у Луцькому національному технічному університеті з 2020 року, сприятиме підготовці компетентних фахівців нової формації, які підготовлені до роботи в інклюзивному середовищі.

Список використаних джерел

1. Фудорова О. М. Університет як інтеграційне «поле» для осіб з обмеженими можливостями. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*: міжвуз. зб. наук. праць / відп. за вип. Катаєв С. Л. Запоріжжя, 2010. С. 253–264.
2. Запорожченко Ю.Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. № 15. С. 138-145.
3. Когут С. Інклюзія у вищій школі України: сучасний стан і перспективи. *PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*. Seria: Pedagogika. 2011, z. XX. С. 137-145.
4. Заярнюк О.В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. URL: http://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf.
5. Шевчук Г. Й. Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, 2021, 2(3), 151-157. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23>

Димарчук О. В., вчитель інформатики,
опорний заклад «Вишнівський ліцей»
Вишнівської сільської ради, с. Вишнів

Реалізація права на освіту людей з порушеннями зору у сучасному суспільстві

Широке впровадження нових цифрових технологій у галузі освіти дає великі можливості та ініціює нові педагогічні підходи до зростаючих вимог сучасного суспільства. Таке бачення розвитку інформаційного суспільства передбачає застосування нових педагогічних технологій та відповідних методів навчання. У зв'язку з цим інформаційні та комунікаційні технології стали найбільш відповідним інструментом, який може допомогти людям з особливими потребами здійснювати своє право на освіту, зайнятість, соціальне життя та відпочинок, а також доступ до інформації [1, с. 7].

У сучасному світі поступово збільшується чисельність людей, які мають

проблеми з зором. Цьому сприяє масове захоплення всіма віковими групами населення щоденне багаточасове користування гаджетами, планшетами, ноутбуками, комп'ютерами, телевізорами. Близька відстань до екрану, монітору, часто тривалий перегляд при несприятливому освітленні, невідворотно веде до зниження гостроти зору.

На психічному розвитку людини з порушеним зором позначаються час появи зорового дефекту, ступінь порушення зору, наявність і тяжкість інших порушень, процеси ефективності лікування та психолого-педагогічної корекції, ситуація в сім'ї та ін. Відповідно до зазначених факторів психічний розвиток може порушитися вдруге і тоді, якщо у дитини є лише порушення зору і немає жодної поєднаної патології. У слабозорих дітей виникають такі самі проблеми у розвитку, що і у незрячих, але вони менш виражені. Ситуація ускладнюється тим, що багато осіб з порушеннями зору мають й інші порушення.

Хоча учні з порушеннями зору можуть виконувати багато видів діяльності, що і зрячі діти, ці зовнішні фактори можуть впливати на освіту різними способами, змушуючи їх навчатися по-різному (деякі учні для досягнення мети можуть використовувати традиційні методи, а інші потребують спеціальних умов та різних інструментів для навчання).

У слабозорих учнів кількість отримуваної інформації є меншою, ніж у їх однолітків. Її сприйняття та переробка йде повільніше, а деякі об'єкти залишаються поза увагою дитини. Внаслідок цього учні з порушеннями зору можуть втрачати орієнтацію в просторі, не можуть відстежувати зміни, визначати об'єкти та оцінювати їх ознаки, співвідносити почуте з конкретними образами, встановлювати взаємозв'язки між об'єктами. Таким дітям притаманне обережне та повільне пересування, причинами чого є власне неможливість правильно оцінити відстань та величини в просторі; проявляється недолік отримання інформації, внаслідок чого виникають проблеми у навчальній та трудовій діяльності, комунікації, ігрових прийомах [3].

Домінуючими видами мислення у слабозорих учнів, є словесно-логічне і наочно-образне. Тому для них більш ефективним буде використання прийому усного викладу інформації, що знижує навантаження на зір учня.

Учителю важливо враховувати основні закономірності динаміки розумової працездатності дітей з порушеннями зору (організація уроку (3-5 хв.), найінтенсивніша робота (10-15 хв.); фізкультхвилинка, відпочинок (5 хв.), ефективна робота (5 -10 хв.), зниження працездатності (10 хв.)) [1, с. 13].

Педагогу необхідно навчитися розпізнавати ознаки інтелектуальної та зорової перевтоми і вживати заходи щодо їх профілактики. Для учнів характерна поява зорової втоми до четвертого уроку, до кінця п'ятого уроку зір значно знижується. З метою попередження зорової та загальної стомлюваності необхідно дотримуватись дозування зорового навантаження. Безперервне зорове навантаження учнів 5-11 класів не має перевищувати 20 хвилин, відпочинок між періодами зорової напруги має бути не менше 5 хвилин. У школярів з прогресуючими зоровими захворюваннями дозування

встановлюється лікарем-офтальмологом.

Дотримання розподілу навантаження може досягатися за рахунок своєчасної зміни видів діяльності: переведення уваги із зорової діяльності на інші види діяльності (прослуховування, тактильна діяльність, рух), включення в роботу кількох аналізаторів, проведення спеціальних вправ для очей.

Дітям із порушеннями зору властиве зниження довільної уваги, що обумовлено порушенням емоційно-вольової сфери. Вони відчують утруднення переходу від одного виду діяльності до іншого. Внаслідок порушення зорових функцій у слабозорих дітей порушена цілісність сприйняття образів відображуваних предметів та дій. При запам'ятовуванні матеріалу на перший план у них виходить словесно-логічна пам'ять. Але внаслідок недостатньої значущості об'єктів і понять, що позначають їх, матеріал швидко забування, тому уявлення і знання про предмети реального світу у них є недостатніми та схематичними. Для вирішення задач успішного навчання педагогам необхідно створювати спеціальні умови навчання, адаптувати матеріал відповідно до особливих потреб дітей.

Велике значення має натуральна наочність, робота з якою сприяє формуванню в учнів бісенсорного (зорово-дотикового або відчутно-слухового) та полісенсорного (з використанням усіх аналізаторів) сприйняття наочного матеріалу. Найефективніше ознайомлення учнів з натуральною наочною відбувається на цільових прогулянках, екскурсіях. Спостерігаючи та вивчаючи реальні об'єкти чи явища природи навколишньої дійсності в безпосередній близькості, діти знайомляться з різноманіттям та варіативністю їх ознак, якостей та властивостей. Набуваючи таким чином реалістичних уявлень про реальні об'єкти, учні починають розуміти сутність подій.

Нерідко педагогам доводиться самостійно виготовляти образотворчу наочність. При цьому необхідно враховувати смисловий зміст картинки, чіткість зображення, вік дітей, наявні уявлення про зображений предмет, явище; точно передавати форму, колір та будову зображеного предмета, просторове розташування його частин, їх пропорційне співвідношення.

Для формування у дітей з порушеннями зору повноцінних уявлень необхідно не лише правильно вибрати наочність, а й методично грамотно використати її у процесі навчання. Тому розрізняють такі прийоми використання наочності під час навчання дітей з порушеннями зору:

- перед демонстрацією педагог має сформулювати завдання до заняття, дати їм правильну установку, акцентувати увагу на основному;
- під час демонстрації сюжетної картини педагог спочатку розкриває учням загальний зміст, а потім вони переходять до її детального вивчення;
- педагог спрямовує зорове сприйняття учнів від головного у сюжеті до другорядного за допомогою питань, коротких інструкцій; звертає увагу на те, що зображено на передньому плані, потім – середньому і задньому [2].

Учителі повинні визнати, що альтернативні навчальні матеріали для учнів з порушеннями зору не завжди можуть бути придатними для діяльності в класі.

Олівці, кубики, іграшки, пальчикові фарби, музичні інструменти, рекреаційне обладнання або предмети сенсорного столу є універсальними інструментами, якими можуть користуватися усі учні. Добре сплановане навчальне середовище корисне не лише для учнів з порушеннями зору, а й для усіх учнів класу.

Окрім використання різноманітних матеріалів для дослідження існує ряд факторів, які також необхідно враховувати при плануванні навчального середовища. Перш за все слід подбати про належне освітлення робочого місця учня. Звук у класах можна змінити, щоб усі учні могли відрізнити робочий час від вільного чи ігрового; використання FM-системи або звукових дошок для усунення небажаного шуму може бути корисним для всіх учнів.

Діти з порушеннями зору можуть навчатися в загальноосвітній школі, якщо для них створені спеціальні освітні умови: спеціальна освітленість, наявність тифлотехнічних засобів, спеціальних підручників, психолого-педагогічний супровід фахівцями (тифлопедагогами, тифлопсихологами). Освітній процес повинен мати корекційну спрямованість. Для таких дітей повинні бути організовані спеціальні корекційні заняття: ритміка, лікувальна фізкультура, корекція порушень мови, заняття з соціально-побутового, просторового орієнтування, розвитку зорового сприйняття.

Отже, організація освітнього процесу осіб з порушеннями зору передбачає використання спеціальних освітніх модифікованих програм, підручників, навчальних посібників і дидактичних матеріалів, спеціальних технічних засобів навчання колективного та індивідуального користування; надання послуг асистента (помічника) та адаптованих методів навчання і виховання; створення толерантного освітнього середовища; забезпечення доступу у будівлі закладу освіти, безперешкодне переміщення у самій школі та інші умови, без яких неможливе або утруднене засвоєння навчальних програм. Тому надзвичайно важливо створити доступне освітнє середовище з урахуванням деяких тифлопедагогічних рекомендацій, що враховують обмеження та компенсаторні можливості осіб з порушеннями зору.

Список використаних джерел

1. Димарчук О.В. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання осіб із порушеннями зору. Кваліфікаційна робота магістра ОПШ «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)» спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». ЛНТУ. Луцьк, 2021. 62 с.

2. Потапюк Л.М., Димарчук О.В. Асистивні технології як допоміжні засоби організації навчання осіб з вадами зору. *Інженерні та освітні технології. Електронний щоквартальний науково-практичний журнал*. Кременчук: КрНУ, 2021. Том 9. Випуск 1. С. 8-18.

3. Садова І.І. Особливості навчання дітей з порушеннями зору в умовах початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 10. 2014. С. 265-269.

Ковальчук О. М., к. пед. н., доцент
кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання здобувачів з обмеженими можливостями

На сьогодні важливу роль у вищій освіті відіграє процес соціальної інтеграції осіб з обмеженими можливостями. Основне завдання освіти полягає у розвитку і формуванні багатогранної особистості, готової до органічної реалізації в сучасному соціумі. Завдяки навчанню формуються світогляд і цілі, розвивається здатність людини адаптуватися в суспільстві, що важливо для осіб з обмеженими можливостями здоров'я. У зв'язку з цим виникає необхідність адаптації системи вищої освіти до потреб і життєвих цілей інвалідів шляхом розширення доступності вищої освіти. Актуальності набуває питання необхідності створення у вищому закладі освіти умов, які могли б враховувати можливості студентів із вадами здоров'я при очному та дистанційному навчанні.

Упровадження інтерактивних форм навчання є одним з найважливіших напрямків удосконалення підготовки студентів з обмеженими можливостями в сучасному вищому закладі освіти. Для сучасного викладача недостатньо бути компетентним у своїй галузі знань, необхідно в освітньому процесі використовувати методичні інновації, які пов'язані із застосуванням інтерактивних методів навчання.

Сьогодення зумовлює використання різноманітних сервісів організації електронного навчання, які можна застосовувати для навчального процесу студентів із обмеженими можливостями у вищій школі. Зокрема, це Blackboard, Прометей, ATutor, Moodle, Teams, Google Classroom, Google Meet, Cisco WebEx Meeting Center та ін..

Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання створює додаткові умови і спричинює появу нових цілей та оновлення змісту освіти, дозволяє досягти якісно більш високих нових і додаткових результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного здобувача формування і розвиток його власної освітньої траєкторії [1]. Хмари, соціальні інструменти, мобільні технології та інші досягнення створили безліч можливостей для нового досвіду навчання настільки, що технологія стала найвищим пріоритетом із питань навчання та розвитку [1].

Разом з тим, інформаційно-комунікаційні технології не витісняють традиційні методи і прийоми, вони дозволяють наблизити методику навчання до вимог сьогодення. З цією метою здійснюється розширення використання в освітній галузі нових інформаційних освітніх технологій, які базуються на сучасній комп'ютерній базі та нових інтерактивних методах.

Електронні підручники і посібники, платформи і системи дистанційного навчання є корисними і необхідними в організації дистанційної форми навчання

студентів та електронної методичної підтримки очного, а особливо заочного навчання студентів, електронного тестування і спілкування (обговорення) і мають низку переваг, а саме: оперативний зворотний зв'язок; візуалізація навчальної інформації; автоматизація процесів інформаційно-пошукової діяльності; інформаційно-методичне забезпечення; контроль за результатами засвоєння навчального матеріалу; організаційне керування навчальною діяльністю тощо [2, с. 70].

Стрімкий розвиток науково-технічного прогресу зумовлює використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання загалом та у процесі навчання людей з обмеженими можливостями зокрема. При цьому освіта сприймається не лише як засіб отримання знань, але і як спосіб, за допомогою якого студенти можуть отримувати певний обсяг знань, не перебуваючи в навчальній аудиторії. У сучасних умовах доступність вищої освіти для студентів з обмеженими можливостями є важливою педагогічною проблемою. Українська молодь із вадами розвитку не має можливостей реалізувати своє право на рівний доступ до освіти. Тому виникає необхідність розширення доступності вищої освіти для осіб з обмеженими фізичними можливостями. Запорукою успішного навчання таких студентів у вищих закладах освіти є оптимізація викладання навчального матеріалу в максимально сприйнятливій для них формі. Цю проблему частково можна вирішити шляхом упровадження в навчальний процес інтерактивних засобів навчання.

Інтерактивне навчання у вищій школі – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності. Вона має на меті цілком конкретні і прогнозовані цілі. Одна з них полягає у створенні комфортних умов навчання, таких, при яких здобувач відчуває свою успішність, свою інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання. Під час інтерактивного заняття навчальний процес протікає таким чином, що практично всі здобувачі залучені в процес пізнання, вони мають можливість розуміти і рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність студентів у процесі пізнання, освоєння навчального матеріалу означає, що кожен робить свій індивідуальний внесок. Здійснюється обмін знань, ідей, способів діяльності. Відбувається це в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки, що дозволяє студентам не тільки отримувати нове знання, а й розвивати свої комунікативні вміння: вислуховувати думку іншого, зважувати і оцінювати різні точки зору, брати участь у дискусії, виробляти спільне рішення. Значні й виховні можливості інтерактивних форм роботи. Вони сприяють установам емоційних контактів між здобувачами, привчають працювати в команді, знімають нервову навантаженість, допомагаючи випробувати відчуття захищеності, взаєморозуміння і власної успішності.

Абсолютно нову якість інтерактивне навчання набуває з використанням комп'ютерних технологій. Тут інтерактивність досягається за рахунок спеціальної організації комп'ютерних програм та технічних засобів навчання, яке сприяє кращому засвоєнню матеріалу під час дистанційного викладання

матеріалу. Осмислення ролі інтерактивних засобів у навчанні здатне принципово змінити традиційне навчання, підняти його на новий якісний рівень.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі вищої школи створює додаткові можливості для навчання, сприяє оновленню змісту освіти та дозволяє досягти більш високих результатів навчальної діяльності. Застосування інтерактивних засобів навчання певною мірою вирішує проблему доступності вищої освіти для здобувачів з обмеженими можливостями, адже запорукою успішного їх навчання є оптимізація викладання навчального матеріалу у максимально сприйнятливій для них формі.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю. Сучасні завдання інформатизації освіти. Інформаційні технології і засоби навчання: електрон. наук. фах. вид. / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. – К.: 2010. – № 1 (15). – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

2. Гуренко О.І., Алексеева Г.М., Лопатіна Г.О., Кравченко Н.В. Використання комп'ютерних тифлотехнологій та тифлозасобів у інклюзивному освітньому просторі університету. Інформаційні технології і засоби навчання: електрон. наук. фах. вид. / Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. – К.: 2017. – № 5 (61) – С. 61-85.

Корчова Г. Л., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри професійної освіти,
Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ
Руденко М. В., к.пед.н., доцент,
доцент кафедри професійної освіти,
Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

Комплексний підхід до навчання учнів з особливими потребами

В останні роки в Україні значно зріс інтерес до спільного навчання дітей з різними потребами в єдиному освітньому середовищі.

На державному рівні приймаються положення та законодавчі акти, що забезпечують і гарантують отримання якісної освіти учнями з особливостями психофізичного розвитку в масових школах за місцем проживання, створення умов для реалізації їх творчого потенціалу та розвитку індивідуальних здібностей.

Пройшовши складний шлях від принизливого для всіх осіб із порушеннями психофізичного розвитку стану «непотрібних» для суспільства людей, через сегрегацію та інтеграцію, ідея інклюзивного навчання, що полягає

в доступності освіти для всіх без винятку дітей з різними потребами, поступово впроваджується в багатьох масових шкіл, міст і районів нашої країни, визначаючи цей напрямок, як найбільш прогресивний в освітній політиці держави.

За даними ООН, від 10 до 15 відсотків населення будь-якої країни є інвалідами тією чи іншою мірою. Вони являють собою найчисленнішу групу меншин і комфорт цих людей наша спільна проблема. В Україні близько 3 мільйонів осіб мають статус людей з інвалідністю, з них 151 тисяча – діти. Більшість з цих дітей навчаються в школах, мають гарні оцінки і мріють добре закінчити школу. Нажаль слід констатувати той факт, що в Україні ще не створені комфортні умови щодо організації та функціонування інклюзивного освітнього процесу, який би склав конкуренції західним зразкам. Постає питання, яким чином можна покращити інклюзивну освіту в Україні.

У Наказі Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» зазначено, що «успішне запровадження інклюзивного навчання дітей з особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, удосконалення нормативно-правової бази у відповідності до міжнародних договорів у сфері прав людини, реалізації та поширення моделі інклюзивного навчання дітей у дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах»[1].

Завдяки створенню інклюзивного освітнього простору, діти, чиї особливі потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, мають можливість не тільки отримати гідну освіту, а й відчувати себе повноцінними членами шкільного колективу, а згодом стати повноправними громадянами своєї країни, що мають однакові для всіх права і обов'язки незалежно від своїх можливостей.

Варто зазначити, що інклюзія та інтеграція, будучи провідними тенденціями сучасного етапу розвитку системи освіти, не є тотожними поняттями.

Мета інтеграції в освіті – залучити дітей з різними можливостями у вже сформоване шкільне життя і шкільну структуру, допомогти вписатися у вже існуючу модель навчання. При цьому успішність інтегрованого навчання визначається, головним чином, готовністю дитини до навчання в умовах освітньої школи, тобто наявністю в неї відповідного віковій нормі або близького до неї рівня психофізичного і мовного розвитку, що дозволяє дитині опанувати загальноосвітній стандарт у строки, передбачені для дітей, що нормально розвиваються. Вважається, що при інтегративній моделі навчання дитина повинна оволодіти програмою загальноосвітньої школи, прийняти існуючі норми, дотримуватися їх і бути рівною з усіма.

«Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми

потребами в умовах загальноосвітнього закладу» [3].

Інтегрування дітей з особливими потребами в системі освіти ставить перед педагогами не тільки виховні та навчальні, але й і корекційні задачі.

Розглянемо основні категорії дітей з особливими освітніми потребами. Найбільшою групою, яка входить до поняття «діти з особливими освітніми потребами» є діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку. Діти з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку мають відхилення від нормального фізичного чи психічного розвитку, зумовлені вродженими чи набутими розладами. Залежно від типу порушення виокремлюють такі категорії дітей: з мовленнєвими порушеннями; з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором); з порушеннями інтелекту (із затримкою психічного розвитку, розумово відсталі); з порушеннями опорно-рухового апарату; зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.); з гіперактивністю з порушенням уваги; з раннім дитячим аутизмом [4].

Причини відставання у розвитку можуть бути різні: спадковість, екологія, соціальні причини, пов'язані з несприятливими умовами виховання. Але кожен педагог повинен розуміти загальні принципи і правила корекційної роботи: 1. Індивідуальний підхід до кожного учня. 2. Запобігання стомленню учнів, використовуючи для цього різноманітні засоби (чергування розумової та практичної діяльності, подання матеріалу невеликими порціями, використання цікавого та кольорового дидактичного матеріалу, засобів наочності). 3. Використання методів, що активізують пізнавальну діяльність учнів, що розвивають їх усне та письмове мовлення та формують необхідні навчальні навички. 4. Вияв педагогічного такту. Постійне заохочення за найменші успіхи, своєчасна та тактична допомога кожній дитині, розвиток віри у власні сили та можливості.

Ефективними прийомами корекційного впливу на емоційну та пізнавальну сферу дітей з відхиленнями у розвитку є: ігрові ситуації; дидактичні ігри, пов'язані з пошуком видових та родових ознак предметів; ігрові тренінги, що сприяють розвитку вміння спілкуватися з іншими.

На думку Заярнюк О.В., усі можливі важелі впливу на активізацію розвитку інклюзивної освіти в Україні можна об'єднати у 3 групи, а саме на макрорівні:

1. Внесення змін до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту».

2. Розвиток системи підготовки кадрів для роботи з дітьми з обмеженими можливостями.

3. Культивування в суспільстві позитивної думки стосовно інклюзивної освіти шляхом залучення до цієї справи засобів масової інформації.

4. Розвиток безбар'єрної соціальної інфраструктури.

5. Включення курсу з практики впровадження інклюзивної освіти в Україні до програми підвищення кваліфікації вчителів.

6. Скорочення чисельності дітей у класах, де є діти з особливими потребами.

На мезорівні: використання соціально-психологічних стимулів для педагогів та керівників навчальних закладів, які успішно проваджують інклюзивну освіту; проведення психологічних тренінгів для вчителів для зменшення рівня побоювань та неприйняття змін у освітніх закладах, які будуть пов'язані з впровадженням інклюзії. На мікрорівні: застосування новітніх технологій навчання для дітей з особливими потребами; інформування колективу навчального закладу про успіхи його працівників у процесі впровадження інклюзивної освіти [2, с. 192].

Отже, інклюзія та інтеграція, будучи провідними тенденціями сучасного етапу розвитку системи освіти, не повинні підміняти собою систему в цілому. Кожна дитина, незалежно від своїх особливостей – фізичних, інтелектуальних, соціальних, емоційних чи мовних, повинна мати можливість реалізувати своє право на навчання в будь-якому типі освітнього закладу і отримати при цьому гідну та якісну освіту.

Список використаних джерел

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 № 912 «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>

2. Заярнюк О.В. Інклюзивна освіта в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету*. С. 190-193. URL: http://uondmr.at.ua/00/inkluzivna_osvita_v_ukrajini.pdf

3. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А.А, Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., 2-ге видання, стереотипне. К.: ФО-П Парашин І.С., 2010. 128 с.

4. Поради вчителям щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами у класі з інклюзивним навчанням: методичні рекомендації / Укладач О.В. Гаяш. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2014. 108 с.

Особливості підготовки вчителя до навчання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти

Широке впровадження інклюзивної освіти передбачає якісні зміни у підготовці педагогів та їх професійній діяльності. На теперішній час проблема формування професійної компетентності педагога інклюзивного класу є не вирішеною. Вчені звертають свою увагу на різні важливі її аспекти, які потребують поглибленого вивчення та опрацювання. Оскільки успішність створення та розвитку інклюзивного освітнього середовища тісно пов'язана з рівнем професійної підготовки педагогів, постає невідкладна потреба з'ясувати особливості, структуру, складники професійної компетентності, дослідити місце інклюзивної компетентності в системі професійної компетентності.

Інклюзивна компетентність є обов'язковою складовою професійної компетентності. Інклюзивна готовність вчителя – це особистісна психологічна готовність до соціально-педагогічної діяльності, зміст та методи якої реалізуються через комплекс особистісно значущих якостей та професійних компетентностей і компетенцій. Це означає, що вчителі мають володіти системою знань, умінь та навичок, які забезпечать успішну комунікацію з командою фахівців і співробітництво з дітьми з обмеженими освітніми можливостями та їх батьками. Не менш важливим є момент власного психологічного та емоційного комфорту педагога під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Однак, в сучасних умовах формування інклюзивного середовища існують певні труднощі. Зокрема, більшість вчителів не готові ні морально, ні професійно до роботи в інклюзивному середовищі, їм не вистачає навичок поведінки, реагування та рівня викладання дітям з особливими освітніми потребами. Тому потрібна командна робота усіх разом взятих спеціалістів. Командна робота фахівців дозволяє повною мірою охопити усі сторони роботи з дитиною. Якісно організувати навчання, узгодити свої кроки, врахувати професійні поради один одного задля забезпечення максимального рівня ефективності професійної діяльності.

Для забезпечення якісного освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами педагоги повинні модернізувати та індивідуалізувати освітній навчальний процес з урахуванням додаткових потреб дитини та її можливостей. Даний процес є досить громіздким тому потребує мультидисциплінарного підходу у його реалізації.

Підтвердженням цієї думки є міркування професорки А. Колупаєвої, яка зазначає, що ефективність навчально-виховної, корекційно-розвивальної та лікувально-профілактичної роботи в інклюзивному класі значною мірою залежить від координованості дій педагога та мультидисциплінарної команди

(соціального працівника, спеціального педагога, медичного працівника, психолога та ін.). Комплексний підхід команди дозволяє повною мірою оцінити стан дитини, її особливості та грамотно побудувати стратегію навчального процесу задля його успішності [2].

Слід підкреслити, що основна частина роботи лягає на плечі саме вчителя. Він повинен враховувати у своїй роботі особливості дітей і, у першу чергу, те, що у дітей з психічними або фізичними порушеннями своєрідний характер, поведінка та індивідуальний розвиток.

Стан готовності вчителя до соціально-педагогічної діяльності у загальноосвітній школі в умовах інклюзивної освіти визначається такими критеріями інклюзивної готовності, як:

- усвідомлення необхідності виконувати соціально-педагогічну діяльність;
- готовність до подолання невдач;
- упевненість, що виконувана діяльність принесе позитивні результати;
- знання фахових і методичних матеріалів;
- здатність до професійної рефлексії;
- наявність реактивного мислення для розв'язання нестандартних ситуацій;
- схильність до творчості;
- наявність особистісно значущих якостей, необхідних для виконання соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти;
- бажання допомогти розкрити потенціал учнів.

Інклюзивна компетентність включає в себе необхідний обсяг знань і вмінь для учасників процесу інклюзії різних категорій та виражається у здатності здійснювати професійні функції з урахуванням особливих потреб молоді з вадами здоров'я і забезпечувати їх включення в середовище ЗОШ, створюючи умови для їх розвитку і саморозвитку [3].

Для кваліфікованої взаємодії у процесі навчально-виховної роботи достатнім рівнем інклюзивної компетентності мають володіти всі учасники інклюзії, від педагогічних працівників і адміністративного персоналу до здорових студентів (учнів) та допоміжного персоналу закладу освіти.

Інклюзивна готовність педагогів реалізується через особистісні якості, зміст яких розкривається у компетенції фахівця, та які визначають ефективність професійної діяльності. Професійну готовність педагога слід розглядати комплексним методом, а саме враховуючи: вміння організовувати педагогічну діяльність в умовах співпраці; здатність свідомо обирати варіанти власної професійної поведінки; вміння вільно орієнтуватися в системі прийомів і способів педагогічної діяльності; здатність та готовності вибирати засоби та методи саморозвитку; готовність швидко приймати рішення та обирати нові стратегії роботи відповідно до ситуації.

Складовими професійної готовності педагога є обізнаність у законодавчій базі, яка стосується інклюзивної освіти; знань у галузі спеціальної психології та

педагогіки; знання психофізіологічних особливостей навчання дітей з ООП; гнучкість та варіативність навчального процесу.

До складових психологічної готовності відносимо задовільний емоційний стан педагога та його емоційну готовність до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; високий рівень стресостійкості; знання морально-етичного кодексу; уміння мобілізувати власні знання, уміння та навички у залежності від умов та завдань роботи.

Одними із найпопулярніших критеріїв професійної готовності педагога до інклюзивної освіти є: розуміння потреби постійного вдосконалення та навчання, оволодіння новими інноваційними методами роботи; детальне опрацювання методів роботи перед їх застосуванням у інклюзивному навчанні; відповідність інтеграції нових методів до завдань та цілей інклюзивної освіти; здійснення професійної рефлексії; оволодіння необхідними знаннями, вміннями, навичками; гнучкість мислення і поведінки залежно від ситуації.

Основними аспектами роботи педагога з особливими дітьми є рефлексія, внутрішня мотивація вчителя до реалізації інклюзивної освіти, орієнтація на індивідуальність кожної дитини, творчий підхід до кожного учня, забезпечення комфортного навчального клімату, обізнаність в особливостях діагнозів дітей з особливими освітніми потребами. Педагоги, які працюють з особливими дітьми, повинні володіти комунікаційними технологіями, інтернет-ресурсами, лідерськими якостями, методами інноваційного навчання, навичками користування апаратними спеціалізованими засобами та іншим.

При підготовці педагога до інклюзивного навчання важливо сформувати професійно-ціннісні орієнтації, професійно-особистісні якості, вміння та компетенції, які дадуть змогу організувати освітній процес комфортним для всіх його учасників, а також зробити його успішним. Професійно-ціннісні орієнтації педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами, це спрямованість на розвиток особистості в цілому, а не тільки на отримання освітнього результату, усвідомлення своєї відповідальності за дітей [1].

До професійно-особистісних якостей вчителя належить емпатія, толерантність, педагогічний оптимізм, високий рівень самоконтролю. Професійно-особистісними вміннями педагога вважають креативність, творчий підхід до розв'язання проблем, уміння дотримуватися конфіденційності службової інформації та особистих таємниць вихованця.

Для того, щоб навчання в інклюзивних класах відбувалося успішно педагог повинен опанувати спеціальними знаннями і навичками; ознайомитися з анамнезом, мати уявлення про основні види порушень психофізичного розвитку дитини; вивчати стан уваги, стомлюваності, темп роботи кожної дитини; враховувати стан слуху, зору, загальної та дрібної моторики дитини; навчатися спостерігати за дітьми та оцінювати їх розвиток під час занять; навчитися адаптувати навчальні плани, методики, наочний матеріал та середовище до спеціальних потреб дітей; формувати у дітей досвід відносин у соціумі, навичок адаптації до середовища; ставитися з повагою до дітей.

Стрімке впровадження інклюзивної освіти не дає можливості адаптуватися педагогам до нової специфіки роботи, оволодіти новими знаннями та навичками, які вимагають чимало часу, професійного та емоційного ресурсу. Численні вимоги, з якими стикаються педагоги, не відповідають їх професійній компетентності, тому запровадження інклюзивної освіти має відбуватися поступово, в міру підготовки кваліфікованих кадрів.

Список використаних джерел

1. Бовкуш К.П. Готовність педагога до інклюзивної освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 4. С. 3-9.
2. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. «Самміт-Книга», 2009. С. 272-326.
3. Чайковський М.Є. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2012. № 2. С. 15-21.

Луцюк А. Л., ст. гр. СЗ-41
Науковий керівник: Майборода О. Л., к. іст. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Особливості технології соціальної допомоги дітям з обмеженими можливостями та сім'ям, які виховують дітей з обмеженими можливостями

Відповідно до Конвенції про права інвалідів необхідно зміцнювати і розширювати комплексні реабілітаційні послуги з метою досягнення особами з інвалідністю максимальної незалежності [1].

Комплексна реабілітація та абілітація інвалідів, в тому числі дітей з інвалідністю, повинна охоплювати медичний, соціальний аспект, питання освіти та працевлаштування і враховувати, що люди з інвалідністю є неоднорідною групою осіб і потреби їх відрізняються.

Реабілітація та абілітація повинні починатися якомога раніше і ґрунтуватися на багатопрофільній оцінці потреб і сильних сторін особи з інвалідністю (дитини з інвалідністю), сприяти залученню та включенню інвалідів в місцеву громаду, бути доступними для інвалідів і перебувати якомога ближче до місць їхнього безпосереднього проживання.

У той же час, з метою профілактики інвалідності необхідно формувати систему комплексної реабілітації, абілітації з урахуванням заходів для людей, ще не визнаних інвалідами, але що мають обмеження життєдіяльності внаслідок захворювання, травми, віку, включаючи систему ранньої допомоги сім'ям, які виховують дітей з обмеженими можливостями здоров'я, а також

систему раннього втручання для дітей, які перенесли важкий стан перинатального періоду або важкі травми. Соціальна реабілітація і абілітація дитини з обмеженими можливостями необхідні протягом усього життєвого маршруту для соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Діти з інвалідністю як окрема категорія громадян відносяться до більш широкої групи – осіб з обмеженими можливостями, – тобто осіб, які мають вади у фізичному і (або) психічному розвитку. З цього визначення випливає, що поняття «особа з обмеженими можливостями» ширше, ніж поняття «інвалід», оскільки включає в себе і інших осіб, які не визнані інвалідами, але можливості яких обмежені в силу фізичних чи психічних недоліків. Законодавчого тлумачення поняття «дитина з інвалідністю» наразі прямо не визначено. Разом з тим, в спеціальній літературі зустрічається чимало спроб різного ступеня успішності по детермінації поняття дитини з інвалідністю. Наприклад, пропонується розуміти під категорією «дитина-інвалід» – дитину, яка внаслідок захворювання або каліцтва обмежена в проявах життєдіяльності. Закон України «Про охорону дитинства» визначає, що дитина – це особа до досягнення нею віку 18 років (повноліття) [4]. Відповідно до статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21 березня 1991 № 875-ХІІ «інвалід» – це особа, яка має порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідками травм або дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності та викликає необхідність її соціального захисту [3].

Таким чином, з вище названих двох норм нами визначено, що «дитина з інвалідністю» – дитина, тобто особа, яка не досягла повноліття – 18-річного віку, яка має порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, обумовлене захворюваннями, наслідками травм або дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності та викликає необхідність її соціального захисту.

Залежно від ступеня розладу функцій організму та обмеження життєдіяльності дорослим особам, визнаним інвалідами, встановлюється одна з трьох груп інвалідності, а особам у віці до 18 років – категорія «дитина-інвалід».

Сучасний рівень розвитку спеціальної освіти та психології характеризується пошуком нових шляхів соціальної адаптації дітей із психофізичними проблемами. На сучасному етапі як одиниця реабілітаційного процесу вже не може виступати тільки дитина з відхиленнями в розвитку. У спектр заходів мають бути включені всі особи та фактори, що впливають на розвиток дитини [5, с. 58]. Значних успіхів у соціалізації дитини з особливими освітніми потребами можна досягти лише за активної участі в цьому процесі сім'ї і особливо батьків. У зв'язку з цим однією з найактуальніших є проблема соціалізації сім'ї дитини з вадами розвитку. Процес соціалізації дітей з вадами розвитку і їх сімей – це складний, суперечливий та динамічний процес.

Можна виділити три етапи соціалізації дитини з інвалідністю. Перший – входження дитини в суспільство. Успіх цього процесу залежить від того, чи

члени сім'ї належним чином реагують на проблеми дитини та допомагають їх подолати.

Другий етап – перебування дитини в навчальному закладі. Важливу роль має відігравати такт і повага педагогів до дитини з особливими освітніми потребами. Адаптація дитини до перебування у закладі до важливості нових змін у її житті здійснюється членами сім'ї.

Третій етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї до суспільства (пошук інших сімей зі схожими проблемами, соціалізація, пошук своєї «соціальної ніші») [2, с. 45].

Соціальна реабілітація дітей з інвалідністю є однією з найважливіших та складних завдань сучасної соціальної допомоги та соціальних послуг.

Система реабілітації передбачає значний набір послуг, що надаються не тільки дітям, але й їхнім батькам, а й сім'ям.

Серед реабілітаційних заходів виділяють психологічну допомогу, спеціальну допомогу (ігротерапія, арт-терапія, бібліотерапія, музична, казкотерапія тощо), різні розробки та освітні технології.

Надзвичайно важливим є питання якості освіти дітей з обмеженими можливостями та у ліквідації їх соціальної відчуженості. Саме для вирішення таких проблем діє інклюзивна освіта. Основна ідея інклюзивної освіти – інтеграція дітей з особливостями розвитку в суспільство шляхом інтеграції їх у повноцінний освітній процес.

Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії.

Стратегічними пріоритетами подальшого етапу реалізації державної політики щодо захисту дітей-інвалідів в Україні, на нашу думку, має бути:

1. Підвищення рівня соціальної інтеграції дітей-інвалідів.
2. Впровадження просторово-орієнтованих технологій доступності для дітей з особливими потребами.
3. Забезпечення якісного освітнього процесу для дітей з обмеженими можливостями.
4. Створення умов для активного, незалежного способу життя дітей-інвалідів.
5. Удосконалення системи комплексної реабілітації та абілітації дітей з обмеженими можливостями.
6. Формування толерантного ставлення суспільства до дітей з інвалідністю.
7. Підвищення доступності та якості реабілітаційних послуг, сприяння соціальній інтеграції дітей з інвалідністю.
8. Збільшення частки доступних для інвалідів та інших маломобільних груп населення пріоритетних об'єктів соціальної, транспортної, інженерної інфраструктури в загальній кількості пріоритетних об'єктів.
9. Залучення уваги суспільства до проблем осіб з інвалідністю, а також сприяння розвитку творчих здібностей представників цих груп, застосування їх

творчого та інтелектуального потенціалу в економіці і соціальній сфері.

10. Розробка і реалізація схем регіонального розвитку та розміщення стаціонарних установ соціального обслуговування громадян похилого віку та інвалідів, включаючи будівництво геронтологічних центрів і будинків малої місткості.

11. Модернізація матеріально-технічної бази установ соціального обслуговування дітей з особливими потребами.

12. Розвиток діяльності та посилення підтримки базових професійних освітніх організацій, що забезпечують підтримку регіональної системи інклюзивного професійної освіти дітей з інвалідністю.

13. Поліпшення умов для здобуття дітьми з обмеженими можливостями якісної освіти в освітніх організаціях.

14. Всебічна підтримка соціально орієнтованих некомерційних організацій, що надають послуги з надання психолого-педагогічної, медичної та соціальної допомоги дітям з інвалідністю.

15. Активне включення в реабілітаційний процес не тільки дитини, а й членів його родини.

На нашу думку, подальша організація реабілітаційного процесу дітей-інвалідів повинна в обов'язковому порядку передбачати наявність принципово важливих умов для досягнення поставлених цілей – комплексність реабілітаційних заходів, безперервність реабілітаційного процесу, спадкоємність в роботі фахівців і організацій, циклічність проведення курсів реабілітації, професіоналізм кадрів і доступність реабілітаційних заходів. Успіх в реалізації планів реабілітації досягається тільки при тісному співробітництві зайнятих в цій галузі установ і фахівців.

Соціальна підтримка сімей з дітьми з інвалідністю має важливе значення і спрямована на стабілізацію інституту сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями, її соціальну адаптацію та розвиток внутрішніх резервів. Соціальне благополуччя дітей з обмеженими можливостями, зменшення дитячої інвалідності в країні багато в чому визначає стан суспільства в найближчому майбутньому, тому адресна підтримка дітей-інвалідів повинна стати одним із стратегічних напрямків державної соціальної політики.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення: 15.04.2022).

2. Петрашевська Н. Соціальна інтеграція сімей, які виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18709/Petrashevsk_a_intehratsiia_simej_yaki_vykhovuiut_ditei_z_porushenniamy_psykhofizychnoho_ozvytku.pdf (дата звернення: 15.04.2022).

3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні:

Закон України від 21 бер. 1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 17.04.2022).

4. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 17.04.2022).

5. Слабкий Г. О., Дудник С. В. Тенденції дитячої інвалідності та організаційно-правові аспекти реабілітації дітей в Україні. *Україна. Здоров'я нації*. 2018. № 3/1 (51). С. 22-25.

Мартинюк А. П., к. пед. н.,
доцент, завідувач кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Організація інклюзивної освіти на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти

Проблема компетентного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами та залученням їх до умов загальноосвітнього середовища сьогодні набуває неабиякої актуальності. Інклюзивне навчання є способом організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами та передбачає включення таких людей до освітнього процесу спільно з іншими учасниками навчання. При цьому особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для здобувачів цієї категорії забезпечується шляхом створення для кожного учасника навчання індивідуальної програми розвитку, адаптації або модифікації навчального матеріалу, надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Сьогодні люди з інвалідністю розглядаються як особи, що мають права та досягають хороших результатів у професійній діяльності. Завданням викладача є сформулювати у таких здобувачів в першу чергу загальні компетентності, які націлюють студентів з особливими освітніми проблемами на розвиток, комунікацію, долання психологічних бар'єрів, вміння працювати в команді та проявляти лідерські якості. Величезна роль при формуванні цих універсальних навичок належить екологічній культурі викладача, який невимушено легко, слідуючи всім моральним нормам підбиратиме належні методи і прийоми, які змусили б і інших учасників навчально-виховного процесу гармонійно злитися з своїми «особливими» одногрупниками.

Цей процес є неможливим без відповідного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах, інформування щодо сучасних тенденцій освіти осіб з особливими потребами. Отже, існує декілька суспільно соціальних моделей, які формувалися протягом багатьох років в процесі розвитку суспільства. *Моральна модель* інвалідності – сьогодні це найстаріша та

найменш поширена модель. Її сутність зводиться до того, що інвалідність є наслідком гріха та базується на релігійних поглядах та упередженнях сприяє відчуженню та сегрегації, бажанню приховати проблему. *Благодійна модель* інвалідності змальовує людей з інвалідністю як жертв обставин, які заслуговують на співчуття. Медична модель визначає інвалідність як медичну патологію, що розуміється як особиста проблема особи з інвалідністю [1, с. 49]. *Реабілітаційна модель* – виникла, як відгалуження медичної. Вона розглядає інвалідність як потребу у послугах фахівця з реабілітації (медичної, фізичної, психологічної). Відповідно до цієї моделі розроблена сучасна система професійної реабілітації. У 70-х роках ХХ сторіччя у Скандинавії, як альтернатива медичній моделі виникла *теорія нормалізації*, яка гласить, що дитина з особливостями розвитку здатна опанувати різні види діяльності, а суспільство, відповідно, мусить визнати це і забезпечити умови її проживання, максимально наближаючи їх до таких, що вважаються нормальними [2, с. 13].

Виходячи з теорії нормалізації та забезпечуючи студентоцентроване навчання, схилиємося до думки, що на усіх заняттях у ЗВО викладачам слід звертати немалу увагу на розвиток м'яких навичок («soft skills»), оскільки саме вони є передумовою успішного працевлаштування, особливо для студентів з інклюзією. Неодноразово при громадському обговоренні освітніх програм роботодавці наголошують, що міжособистісна взаємодія та інтеракція є першочерговими критеріями висококваліфікованого фахівця.

Як же організувати процес навчання, щоб оптимально розвивати необхідні навички? Розглянемо основні форми та методи роботи, які лежать в основі розвитку м'яких навичок.

Як зазначає Дж. Гармер (J. Harmer), необхідно розумно підійти до формування пар і груп студентів, які працюють над завдання разом, оскільки, як правило, студенти хочуть працювати з тими, хто й у повсякденному житті належить до їхньої зони комфорту [3]. Постійне перегрупування студентів дозволить кожному з них налагоджувати стосунки кожний раз з іншими, контактувати і доходити до спільних висновків зі студентами з різними характерами, думками, манерою поведінки, соціокультурним досвідом. Парна й групова робота сприяє не лише розвиткові комунікативних навичок, але й стимулює емоційний інтелект. Студенти стають грамотнішими, починають краще розуміти емоції інших людей, правильно їх трактувати та реагувати на них. Індивідуальні форми роботи на занятті з іноземної мови також важливі при формуванні м'яких навичок, оскільки індивідуальна робота розвиває персональні навички (відповідальність, організованість, творчий підхід і ін.). Таким чином, гармонійний розвиток особистісних і міжособистісних навичок можливий завдяки збалансованому включенню в контекст занять різних видів роботи (індивідуальної, парної, групової) [3]. Тут студенти з особливими освітніми проблемами гармонійно вписуються в роботу і забуває про свої проблеми.

Зрозуміло, що не тільки організаційні форми роботи на заняттях з

іноземної мови мають значення, але й змістове наповнення занять, що відповідає робочій навчальній програмі дисципліни. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності студентів і завдання, що їм пропонуються, мають націлюватись не лише на розвиток чотирьох видів мовленнєвої діяльності (письма, читання, говоріння та письма), але й на формування відповідних м'яких навичок.

Отже, необхідність формування поряд з «hard skills» м'яких навичок («soft skills») у студентів з особливими освітніми проблемами є ключовою проблемою та вимагає педагогічної майстерності викладача. Описані рекомендації стосовно способів їх розвитку на заняттях іноземної мови через індивідуальні, парні та групові форми роботи активно впроваджуються нами у навчальний процес.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи: модульний курс дистанційного навчання / Капська А. Й., Безпалько О. В., Вайнола Р. Х. ; заг. ред. А. Й. Капської. К.: [б. и.], 2002.

2. Колупаєва А. А. «Інклюзивна освіта: реалії та перспективи» – К.: «Самміт-книга», 2009, 269 с.

3. Harmer J. The practice of English language teaching. Harlow, Essex: Longman, 2002.

4. Heckman James J., Kautz Tim D. Hard Evidence on Soft Skills. *Working Paper 18121* ; *National Bureau of Economic Research*. June 2012. URL: <http://www.nber.org/papers/w18121>.

Мельник В. В., ст. гр. ПС-21,
Потапюк Л. М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Психологічні особливості дитячого аутизму

Проблема аутизму завжди турбувала дослідників та людей, які з нею зіткнулися, але по-справжньому актуальною стала саме в ХХІ столітті. «Пандемія ХХІ століття», «люди дощу», «особливі люди» – скільки метафоричних визначень та трактувань, але сам термін «аутизм» досі викликає суперечність та невизначеність збоку провідних науковців.

Чому ХХІ століття? Саме сьогодні все більше дітей, а також дорослі дізнаються про свою приналежність до одного із розладів аутистичного спектру. Так, за статистикою принаймні 1% населення Землі відноситься до категорії людей з аутизмом. За даними американського Центру з контролю і профілактики захворювань, одна із 88 американських дітей страждає на це порушення [5].

Аналізуючи праці дослідників (Г. Аспергер, Я. Багрій, О. Баєнська, О. Богдашина, Л. Гілберг, Д. Ісаєв, В. Каган, Л. Каннер, К. Лебединська, В. Лебединський, К. Островська, Г. Піллерс, М. Руттер та ін.), які вивчали проблему аутизму в усіх її аспектах, робимо висновок, що проблема існує.

Далі детальніше розглянемо психологічні особливості та специфіку корекції розладів аутистичного порушення.

Аутизм вважався тільки психіатричною чи психологічною проблемою, його навіть довго поєднували з шизофренією. Лише у 1971 році аутизм у світовій психіатричній спільноті остаточно відокремився від вказаної хвороби. Лео Каннер та Ганс Аспергер виділили три основні ознаки у дітей (позитивна динаміка, відсутність галюцинацій, хворобливість дітей з перших років життя), за якими описане ними порушення відрізняється від шизофренії. Проте через виявлену генетичну природу аутизму цей діагноз займає у психіатрії те саме місце, що й шизофренія відносно тяжкості та принципів встановлення діагнозу.

Зауважимо, що ознаки розладів аутистичного спектру вперше визначив Лео Каннер у своїй ранній праці «Аутичні порушення емоційного контакту». Серед них: крайня аутистичного самотність, нездоланне нав'язливе прагнення до постійності, хороша механічна пам'ять, відтерміновані ехолалії, гіперчутливість до сенсорних впливів, обмеженість репертуару спонтанної активності, хороші когнітивні завдатки, високоосвічені сім'ї [4]. Пізніше із усіх ознак ключовими складовими аутизму Лео Каннер виділив тільки дві: крайнє відчуження і нав'язливе прагнення до збереження одноманітності обстановки.

Звертаючись до історії, можна знайти приклади опису цих ознак в історичних джерелах, що з'явилися задовго до введення самого терміна «аутизм». Наприклад, у записках Мартіна Лютера міститься згадка дванадцятирічного хлопчика, можливо, хворого важкою формою аутизму. Простежуються симптоми хвороби і в «дикого хлопчика з Аверона» – Мауглі 18 століття, що мешкав у французьких лісах і потрапив до людей у 12 років. І таких історій багато: в кожній культурі можна знайти перекази про «дивних та дивакуватих людей, у яких відсутній здоровий глузд».

Загальними психологічними особливостями усіх видів розладу аутистичного спектру є порушення соціальної взаємодії, проблеми комунікації та стереотипність поведінки.

Провідним симптомом дитячого аутизму, який залишається на довгі роки, є порушення навичок спілкування. Тут особливої уваги потребує саме мовлення дітей, адже цей пізнавальний процес розвивається із затримками через відсутність розуміння потреби. Часто такі діти взагалі не розмовляють і не використовують жестикуляцію. У мовленні спостерігають відхилення від тональності, ритму, відсутність інтонаційного перенесення, незв'язність, нездатність до діалогу. Речення зазвичай короткі з порушенням граматики, а через дефектне формування самосвідомості спостерігається неправильне вживання особових займенників.

Щодо соціальної взаємодії, то часто дитина з розладами аутистичного

спектру відмовляється від звичних іграшок та спільної гри. Для цього використовує невідповідні предмети (мотузки, лампочки та ін.). Може бути повна відмова від контакту з дітьми або незнайомими людьми, інколи зберігається лише взаємодія з матір'ю, але як засіб задоволення потреб. Частина дітей з аутизмом відмовляється обіймати матір, на руках залишаються млявими або навпаки напруженими. На рідних реагують як на інших людей, не посміхаються батькам, однаково поведуться з людьми й неживими предметами. У разі розлуки з близькими практично не виявляють тривоги.

Щодо сприйняття, то тут спостерігається парадоксальність: відмічається хвороблива підвищена чутливість або навпаки знижена чутливість до звичайних сенсорних подразників. Навколишнє середовище для них стає постійним негативним фоном, який перетворюється на чинник виникнення дискомфорту і страхів, що спотворюють уявлення про навколишній світ. Часто така чутливість і реакція на неї супроводжується агресією, яка може бути спрямована на людей, речі і навіть на себе. Причиною виникнення такої поведінки можуть бути також зміни звичних умов, що ще раз доводить, що дитина виявляє сильну потребу у постійності. Часто агресія виникає безпідставно і без визначеного спрямування. Її називають «генералізованою агресією», що у цьому випадку спрямована «проти всього світу».

Науковці стверджують, що діти з аутистичним спектром більше реагують на дотикові подразники, менше – на зорові та слухові, що зумовлює їх схожість із людьми з порушеннями зору чи слуху. Характерним є відсутність зорового контакту, погляд у порожнечу, наскрізь або «всередину себе». У багатьох дітей спостерігають інверсію циклу сну, спотворення апетиту, зміни м'язового тону, а також психологічно незрозумілі для оточуючих збудження або мутизм, втрату навичок підтримання охайності.

«У деяких аутистичних дітей спостерігаються різні за ступенем прояву інтелектуальні порушення, але інтелектуальне порушення не є для них обов'язковим» [2]. Такі діти можуть виконувати завдання абстрактного характеру і навіть мати інтелектуальні здібності до математики, шахів. Відомим є факт, що у 30 % випадків аутизму спостерігається прискорення розвитку окремих сторін інтелекту (мовлення, інтерес до знаків, літер, цифр тощо). Головними порушеннями у цьому напрямку є складнощі в концентрації уваги та відсутність цілеспрямованості, які визначають той факт, що приблизно 70 % таких дітей мають значні проблеми в навчанні. Власне цей когнітивний дефіцит свідчить про те, що аутизм є наслідком недорозвинених нейронних структур лівої півкулі головного мозку, які необхідні для обробки потрібної інформації.

Слід зазначити, що з раннього віку діти з аутистичного спектром характеризуються хорошою механічною пам'яттю (особливо на відчуття). Науковці стверджують, що саме прагнення постійного повторення викликає у дітей стереотипну поведінку та аутоstimуляцію. Моторика у них порушена, рухи незграбні, неритмічні, позбавлені точності, стереотипні, скуті. Власне це стає однією із причин затримки навичок елементарних дій з предметами та

самообслуговування. Водночас рухи можуть виглядати обережними і плавними у кімнаті, де багато меблів (дитина намагається їх не зачепити і не пошкодити).

Отже, при правильній корекції та створенні комфортних, передбачуваних умов люди з аутизмом здатні досягти успіху, оскільки їхній розумовий, емоційний і соціальний розвиток прямо залежить від позитивного ставлення до них, їх розуміння і прийняття педагогами, батьками і здоровими дітьми.

Список використаних джерел

1. Аутизм. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BC> (дата звернення: 27.04.2022)
2. 2. Базима Н.В. Розвиток мовлення дітей з аутизмом. Київ: Літера ЛТД, 2019. 144 с. (Серія «Інклюзивне навчання»)
3. Дитячий аутизм. URL: https://pidru4niki.com/76747/meditsina/dityachiy_autizm (дата звернення: 27.04.2022)
4. Діти з розладами аутистичного спектра: план корекційно-розвиткової роботи / Юрченко Л.О., Олтаржевська Л.В., Маслюченко Т.А. та ін. / упоряд. В.В. Семизорова. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 104 с.
5. Петровська О.В., Шкрєбтїєнко Л.П. Основні проблеми та особливості психічного розвитку дітей з раннім дитячим аутизмом (РДА). *Вісник*. 2017. № 3 (34). С. 68–72.

Панасюк Є. П., студентка групи ПСЗ-21,
Потапюк Л. М., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Роль спеціаліста з інклюзивної освіти у процесі адаптації дитини з особливими потребами у соціумі

Повага до людського життя, сприяння підвищенню його якості є головною метою сучасного суспільства. Насамперед це затверджено та викладено на законодавчому рівні, а саме у Європейській Конвенції з прав людини [1] та Статті 53 Конституції України [4]. Сьогодні відбувається розвиток та становлення принципів солідарності і безпеки, які забезпечують захист та повну інтеграцію в соціум усіх верств населення, в тому числі й осіб з обмеженими можливостями здоров'я. В основу впровадження закладено принцип доступності та дотримання прав людини щодо рівного доступу до здобуття якісної освіти.

В сучасних умовах спостерігається прагнення суспільства змінити ситуацію з навчання та пристосування дітей з особливими освітніми потребами

(ООП) на краще. Прийняті на державному рівні відповідні законодавчі акти, які обґрунтовують створення системи інклюзивного навчання, дозволяють комплексно та ефективно вирішувати порушені проблеми. Також налагоджується система підготовки та навчання кваліфікованих спеціалістів.

З кожним роком актуальнішим стає розгляд сім'ї як первинного середовища соціалізації та навчання дитини. Відтак фахівцями обговорюється необхідність включення батьків в корекційно-виховний процес дітей, розробляються спеціальні прийоми та методики допомоги родинам, які виховують дітей з ООП.

Практичні аспекти навчання та реабілітації дітей є предметом ґрунтовних досліджень провідних вітчизняних науковців, а саме: Н. Мазурової, О. Мاستюкової, В. Ткачової та ін. Особливості інклюзивного навчання та виховання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх закладах розкриті у дослідженнях В. Бондаря, Л. Байди, І. Білозерської, Л. Даниленко, К. Кольченко, А. Колупаєвої, І. Луценко, М. Сварника, О. Патрикєєвої, В. Шинкаренка.

Однак, попри вагому кількості досліджень, все ж недостатньо є вивченими проблеми допомоги та підтримки сімей у вихованні та навчанні дітей з ООП, їхньої взаємодії із спеціалістом, який супроводжує дитину у дошкільному навчальному закладі, школі.

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якою діти з ООП навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість.

Однак, жодна дитина сьогодні не повинна відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів. Саме це є головним завданням інклюзії.

Вперше термін «інклюзивна освіта» був використаний у Саламанській декларації, прийнятій на Всесвітній конференції у 1994 році за підтримки ЮНЕСКО, згідно з якою інклюзивна освіта ґрунтується на певній системі базових вимог, виконання яких забезпечить її ефективність, а саме:

- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності й освітні потреби;
- усі діти мають навчатися разом у будь-яких випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- заклади освіти мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види і темпи навчання;
- заклади освіти повинні забезпечувати якісну освіту для всіх, розробляючи відповідні навчальні плани, стратегії викладання, вживаючи

організаційних заходів;

- діти мають отримувати будь-яку додаткову допомогу, яка може знадобитися їм в освітньому процесі;
- інклюзивна освіта – найефективніший засіб, що гарантує солідарність, співучасть, взаємодопомогу та розуміння між дітьми [2, с. 11].

Разом з тим інклюзивна освіта не ставить за мету зробити всіх однаковими. Інклюзивна освіта в широкому розумінні передбачає створення рівних можливостей для всіх дітей з ООП і забезпечення їх успіху в освітньому процесі та подальшому житті. І ключову роль у цьому процесі відіграє людина, яка супроводжує дитину під час навчання – спеціаліст з інклюзивної освіти. Однак, спеціаліст не лише забезпечує якісне сприйняття дитиною навчального матеріалу, а й допомагає їй адаптуватись у новому середовищі, налагоджувати соціальні зв'язки тощо. Тобто, для пристосування дитини у соціальному середовищі не менш важливим є раннє втручання, супровід та підтримка спеціаліста, що пов'язане із забезпеченням як емоційного, так інтелектуального та фізичного розвитку дитини і досягненням максимального успіху в розкритті потенціалу дитини для навчання. Відповідно, це позитивно впливає на адаптацію дитини у соціумі та сім'ї, у якій вона виховується.

Основним завданням спеціаліста з інклюзивної освіти є адаптація змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з ООП та застосування під час уроку системи додаткових заходів, спрямованих на якісне опанування навчального матеріалу.

До основних функцій спеціаліста з інклюзивної освіти у взаємодії з дитиною відносимо:

- надання допомоги в організації робочого місця;
- концентрація уваги, сприяння саморегуляції та самоконтролю учня;
- проведення спостереження за дитиною з метою вивчення її індивідуальних особливостей, схильностей, інтересів та потреб [3].

Впровадження інклюзії, а саме застосування методики супроводу спеціаліста під час навчального процесу, показує позитивну динаміку з боку дитини, адже вона не відчуває себе відкинутою, самотньою, що попереджує розвиток соціальної депривації.

Отже, в останні роки прослідковується тенденція покращення умов життя для осіб з ООП, у випадку нашого дослідження – навчального процесу. Це спричинено низкою реформ на законодавчому рівні, просвітницькою роботою, що певною мірою призвело до трансформації масової свідомості. Відповідно до вищесказаного можна вважати, що спеціаліст з інклюзивної освіти насправді посідає важливе місце у процесі навчання та інтеграції дитини з ООП у соціум.

Список використаних джерел

1. Європейська Конвенція з про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) редакція від 01.08.2021 № 995-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 15.05.2022).

2. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ Агентство Україна, 2019. 300 с.

3. Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 № 1/9-384. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-384736-12#Text> (дата звернення: 14.05.2022).

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII. *Урядовий кур'єр* від 04.10.2017. № 186.

Піменова О. О., к. соц. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Особливості соціального захисту людей з особливими потребами у сучасному суспільстві

Ключову роль у реалізації прав і можливостей людей з особливими потребами у сучасних умовах відіграє соціальний захист, а саме – забезпечення належного рівня життя цієї категорії людей. Можна стверджувати, що розвинена система соціального захисту впливає на зменшення рівня бідності та вразливості цих осіб у будь-якому суспільстві. Більше того, основні та спеціальні механізми соціального захисту, що стосуються людей з обмеженими можливостями, можуть відігравати важливу роль у сприянні незалежності та інклюзії, задовільняючи їхні специфічні потреби та підтримуючи соціальну участь у недискримінаційний спосіб. Ці механізми соціального захисту можуть включати: соціальне та медичне страхування, громадські та волонтерські роботи, житлові програми, пенсії по інвалідності та соціальні стипендії.

Важливо відзначити, що люди з особливими потребами зіштовхуються сьогодні з різними перешкодами у площині реалізації своїх прав, а саме: негативне ставлення, фізичні бар'єри, труднощі у доступі до необхідної підтримки, можливості знайти роботу, навчатися, спілкуватися та бути включеними в життя суспільства. У такому контексті особливого значення набувають суспільні установки, адже значною мірою визначають ступінь реалізації особистих, соціальних, освітніх та психологічних потреб людей з обмеженими можливостями.

Згідно Конвенції про права людей з інвалідністю програми соціального захисту повинні включати такі головні принципи:

- повага до особистої гідності та індивідуальної автономії;
- недискримінація;
- повноцінна та ефективна участь у житті суспільства;
- повага до відмінностей та прийняття людей з інвалідністю як частини людського різноманіття та людства;

- рівність можливостей;
- доступність;
- рівність між чоловіками та жінками [1].

Конвенція про права людей з інвалідністю, прийнята в 2006 році і ратифікована в 2017 році 175 країнами, рішуче підтверджує право людей з інвалідністю на соціальний захист та встановлює шляхи їх залучення на всіх рівнях сучасного соціального життя, пов'язаних із реалізацією цього права.

Важливо відзначити, що соціальний захист в Україні здійснюється через пенсійне забезпечення, компенсаційні та державні допомоги, надання відповідних соціальних послуг та реабілітаційних заходів.

Підсумовуючи, можна сказати, що актуальним завданням програм соціального захисту, що пов'язані з реалізацією прав та можливостей людей з особливими потребами у сучасному суспільстві є: подолання соціальних та фізичних бар'єрів, які не дозволяють активно включатись у життя суспільства, забезпечення добробуту та покращення соціального самопочуття людини, надання послуг індивідуальної підтримки, а також доступу до інформації, пов'язаної з допоміжними технологіями. Таким чином, конструктивно розроблені програми соціального захисту мають потенціал для безпосереднього покращення реалізації прав та можливостей осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD). Article 3 – General principles URL: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities/article-3-general-principles.html> (дата звернення: 02.05.2022).

Потапюк Л. М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Особливості організації інклюзивного освітнього простору

Складовою гуманітарної політики держави, яка свідчить наскільки суспільство готове свідомо захищати невід'ємні права людини та яка поступово входить у вітчизняний освітній процес, є створення інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти. Сучасні дослідження засвідчують зростання наукового інтересу до створення у закладах вищої освіти інклюзивного освітнього середовища.

Сьогодні все більше піднімається питання спільного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я зі здоровими ровесниками, що є основою їхньої інтеграції та спеціальної адаптації. Саме інклюзивне освітнє середовище

і його створення є необхідною складовою залучення молоді з особливими потребами до освітнього процесу. Мова тут йде про інклюзивну освіту, метою якої є введення у сучасному суспільстві такої освіти, що забезпечує дітям з особливостями психофізичного розвитку конституційні права і державні гарантії на здобуття якісної освіти, здійснення їх комплексної реабілітації. Впровадження інклюзивної освіти сприяє формуванню суспільної уваги та поваги до розмаїття та унікальності кожної дитини, що забезпечує кращу якість освіти для всіх на засадах партнерства і толерантності. В основі практики інклюзивного навчання лежить ідея прийняття індивідуальності кожної дитини, задоволення особливих потреб кожного.

Головне завдання інклюзії полягає в тому, щоб діти не відчували себе особливими, щоб на рівні з іншими брали участь у навчальному, виховному, розважальному процесі. Найважливіше – дати їм можливість проявити свою успішність відповідно до власних здібностей та таланту [2]. А отже, інклюзія полягає в адаптації самої системи до потреб дитини з обмеженими можливостями здоров'я, її включення в активне життя сучасного суспільства та створення умов для подальшої самореалізації, саморозвитку і самоствердження.

З огляду на це важливою умовою ефективності освітнього інтегрування є педагогічна робота, яка спрямована на формування у здорових дітей адекватних уявлень про однолітків з порушеннями психофізичного розвитку і скерована на нівелювання наслідків пізнавальної, соціальної і емоційної депривації.

Існує ряд системоутворювальних факторів інклюзивної освіти, які сприяють формуванню інклюзивного освітнього середовища. До них належать: створення загальноосвітнього простору на основі системного, аксіологічного, командного, кондуктивного, індивідуального та середовищного підходів, що впливають на соціодинаміку поширення інклюзії. Урахування взаємовпливу всіх цих підходів дає змогу створити чіткий алгоритм у процесі реалізації інклюзивних освітніх практик, надає їм логічності, цілісності та безперервності, сприяючи таким чином досягненню головної мети інклюзивної освіти – залученню кожної дитини в загальноосвітню систему та «здобуття ключових компетентностей для життя» [3, с. 11-16].

Тому у наш час дуже високі вимоги ставляться до педагогів, і позитивний результат реформи залежить в першу чергу від кадрового питання. А отже, інклюзивне навчання потребує від педагогів іншого рівня підготовки, високого професіоналізму, творчості, володіння не тільки знаннями в галузі інклюзивної освіти, але і здатністю застосовувати їх у нестандартних ситуаціях. Все це вкладається у розуміння поняття компетентності, що передбачає цілісний досвід рішення життєвих проблем.

Однак, система організації інклюзивного навчання та його супровід в ЗВО свідчать про те, що закладах освіти існує чимало проблеми. Серед них – відсутність достатньої кількості підготовлених фахівців для роботи зі студентами з особливими освітніми потребами; недостатній рівень інклюзивної компетентності викладацького складу; низький рівень супроводу «особливих

студентів»; недостатнє спеціальне обладнання аудиторій та тренінгових кімнат; недостатнє залучення студентської аудиторії до супроводу студентів з особливими освітніми потребами; відсутність умов для творчого особистісного розвитку студентів з особливими освітніми потребами.

У цьому ракурсі важливою умовою досягнення професіоналізму є формування інклюзивної компетентності, що дозволяє педагогам ефективно здійснювати власну професійну діяльність в умовах спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами та їх нормотипових ровесників.

Поняття «інклюзивна компетентність» є новим. Це рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; необхідний обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби молоді та інтегрувати їх у середовище освітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; інтегральна характеристика педагога, що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного простору.

Сьогодні потрібна спеціальна підготовка майбутніх вчителів і перепідготовка існуючих до здійснення інклюзивного навчання, оскільки традиційний зміст професійної освіти до останнього часу не був націлений на формування у педагогів інклюзивної компетентності. З огляду на це виникає потреба в розробленні та запровадженні освітніх програм підготовки фахівців з інклюзивної освіти та програми формування і розвитку інклюзивної компетентності педагогів, які здатні працювати в нових умовах інклюзивного простору; розробленні навчально-методичних комплексів із циклу предметів інклюзивного спрямування.

Важливим кроком у розвитку інклюзивної освіти є підготовка висококваліфікованих кадрів, які здатні працювати з особами з ООП; сприяти формуванню інклюзивного освітнього середовища. Так, Луцький національний технічний університет здійснює підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Освітні, педагогічні науки (Інклюзивна освіта)». Підготовка магістрів освітніх, педагогічних наук з інклюзивної освіти передбачає освоєння навичками оволодіння освітніми, виховними, арт-терапевтичними, інформаційними методиками та організації психосоціальної підтримки в умовах інклюзивного середовища, наявність компонентів готовності молоді до інтеграції в соціумі, запровадження системної організаційно-методичної, консультативної, просвітницької роботи серед освітян, батьків, громадськості щодо можливостей забезпечення варіативності освітніх маршрутів для осіб з особливими потребами та навчання впродовж життя за умови надання визначеного спектру супровідних послуг та значно впливає на підвищення ефективності організації інклюзивного навчання.

Варто також зазначити, що у ЛНТУ функціонує навчально-науковий центр «Volyn Business Hub», який з метою вдосконалення освіти та професійної підготовки науково-педагогічних працівників надає можливість підвищувати кваліфікацію шляхом організації курсів фахової спрямованості, семінарів,

тренінгів, консультацій на базі університету. Усі бажаючі мають право на підвищення свого професійного рівня, розширення й оновлення професійних, зокрема інклюзивних компетентностей, забезпечення якісно нової фахової підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів з урахуванням сучасних підходів і технологій навчання та супроводу осіб з особливими потребами.

Найперше, що повинні знати і вміти педагоги, це створити належні психолого-педагогічні умови для успішної соціалізації усіх учасників освітнього процесу, забезпечення безбар'єрного освітнього простору; застосовувати у своїй діяльності універсальні форми, методи, прийоми і засоби; володіти особистісно зорієнтованими технологіями формування соціальної, комунікативної, цифрової та інших видів компетентності.

Основними критеріями готовності науково-педагогічних працівників до інклюзивної діяльності є: усвідомлення необхідності виконувати соціально-педагогічну діяльність; готовність до роботи з дітьми з ООП як цілісної системи, оптимально включеної в освітній процес; готовність до подолання невдач; упевненість у тому, що виконувана діяльність принесе позитивні результати; знання фахових і методичних матеріалів; здатність до професійної рефлексії; наявність реактивного мислення для розв'язання нестандартних ситуацій; схильність до творчості; наявність особистісно значущих якостей, необхідних для виконання соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного простору; бажання допомогти розкрити потенціал молоді.

Отже, інклюзія – це процес, який дає змогу всім дітям брати участь у всіх сферах і справах. У наш час дуже високі вимоги ставляться до педагогів, і позитивний результат реформи щодо впровадження інклюзії в суспільство залежить в першу чергу від кадрового питання. Ефективність діяльності педагогів залежить від скоординованості їхніх дій та дій різнопрофільних фахівців. Наше завдання полягає в тому, щоб змінити суспільство так, аби воно враховувало та пристосовувалося до індивідуальних потреб осіб з особливими потребами, а не навпаки. Система інклюзивної освіти є складним, але ефективним процесом, який вимагає від суспільства терпіння, усвідомленості та спільного інтересу. У процесі інклюзивного навчання враховуються перспективи майбутнього розвитку, актуальність засвоєння певної форми соціальної поведінки, індивідуальні уподобання і наміри осіб з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Бовкуш К.П. Готовність педагога до інклюзивної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4. С. 3-9.
2. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / Л.Ю. Байда, О.В. Красюкова-Еннс, С.Ю. Буров [та ін.] ; за заг. ред. Л.Ю. Байди, О.В. Красюкової-Еннс. К., 2012. 216 с.
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний

Потапюк Л. М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Здрок А. І., ст. гр. ПС-21
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Булінг у підлітковому віці як проблема психологічного клімату в інклюзивному освітньому середовищі

Підлітковий вік – це вік великих провокацій, коли дитина робить необдумані вчинки, експериментує з чимось, чого вона не розуміє. Загальна характеристика підліткового віку варіює в різних теоріях залежно від їх основної ідеї. Так, в психоаналізі домінують ідеї статевого дозрівання і пошуку ідентичності, в когнітивних теоріях – зростання розумових здібностей, в діяльнісному підході – зміни провідної діяльності.

Оскільки саме в перехідному віці активно формуються власна система сприйняття світу, система цінностей та пріоритетів, діти переймають різні моделі поведінки дорослих, і, на жаль, насильство стає однією з таких моделей. Тому останнім часом в психолого-педагогічній літературі все частіше з'являється термін «булінг», який більшість авторів визначають як цілеспрямовану агресивну поведінку, засновану на нерівності соціальної влади або фізичної сили.

Проблему булінгу слід вивчати у взаємозв'язку з проблемою психологічного клімату в інклюзивному освітньому середовищі. Незважаючи на те, що факти насильства в школі відбуваються вже давно, на даному етапі в системі наукового знання ще немає конкретних профілактичних, регулюючих і коригувальних програм.

Вивчення булінгу висвітлювали у своїх роботах зарубіжні психологи Д. Ольвеус, Е. Ролланд, П. Хайнеманн та ін. Так само даній проблемі присвячені роботи психолога К. Аудмайера, психіатра Д. Лейна та ін.

Булінг визначається як будь-яка навмисна, повторювана агресивна поведінка, спрямована зловмисником проти об'єкта в тій же віковій групі [4]. Це небажана агресивна поведінка дітей шкільного віку, яка пов'язана з реальним або передбачуваним дисбалансом сил. Така поведінка повторюється або може повторюватися з плином часу. І діти, над якими чинять насильство, так і ті, хто це робить, можуть мати серйозні проблеми.

Булінг у середовищі неповнолітніх виявляється через різні акти фізичного або психологічного насильства та утисків, пережитих дітьми, з боку інших дітей. Це можуть бути: систематичні глузування, що відображають якісь особливості зовнішнього вигляду або особистості потерпілих; псування їх особистих речей, заштовхування під парту, вимагання грошей; відверті

знуцання, що принижують почуття людської гідності.

Серед причин підліткового булінгу може також бути компенсація за невдачі у навчанні, суспільному житті, відповідна реакція на тиск та жорстоке поводження дорослих (або ж при недостатній увазі з їх боку). Підлітки намагаються грати визначену соціальну роль не тільки серед однолітків, але й серед дорослих, виявляти соціальну активність, яку дорослі не завжди підтримують. У результаті, наражаючись на психологічні бар'єри, не знаходячи взаєморозуміння в оточуючих та сім'ї, вони намагаються перебороти це через агресивну поведінку [1].

Варто зазначити, що на формування агресивних форм поведінки дітей сильний вплив справляють умови сімейного виховання. Більшість дітей з асоціальним типом поведінки – це діти з родин з нестійким типом виховання, властивим родинам байдужістю до емоційного світу дітей і їхніх інтересів, суперечливістю вимог, жорстокістю покарань, іноді повною відсутністю заборон і обмежень з боку батьків (позиція потурання).

У підлітковому періоді відбуваються як зовнішні конфлікти з однолітками, оточуючими людьми, так і внутрішньоособистісні конфлікти, пов'язані з перехідним віком. У підлітків відбувається, з одного боку, сплеск гормональних змін, з іншого – з'являються проблеми соціальної адаптації при переході у доросле життя [3].

Дослідники виявили, що розуміння ролі, яка належить гендеру і гендерним стереотипам в булінгу, є важливим компонентом ефективного втручання та програмою запобігання булінгу. Наприклад, гендерна ідентичність може спонукати дітей до адаптації та взаємодії зі своїми однолітками різними способами [5].

Коли справа доходить до булінгу, хлопці, як правило, вибирають більш фізично агресивні методи, ніж дівчата. Вони схильні до знущань, нападають на інших людей, коли відчувають слабкість. Особи чоловічої статі зазвичай насолоджуються статусом, який приносить їм бійка. Вони можуть вдаватися до загрозливої поведінки і, як правило, більш прямо її показувати, під час знущання над іншими. Дослідження також показують, що особи чоловічої статі можуть знущатись як над дівчатками, так і над хлопчиками [2].

Як показує тенденція, хлопці більш відверті щодо своєї агресивної поведінки, а це значно полегшує батькам та вихователям процес її виявлення. Це не означає, що хлопчики не вдаються до більш тонких знущань, таких, як агресія у стосунках [6]. Більшість людей не пов'язують маніпуляції, чутки та остракізм із хлопцями. Але це трапляється досить часто.

Дівчата відчувають сексуальні знущання частіше, ніж хлопці [1]. Наприклад, про них можуть поширюватись чутки щодо їх сексуальної активності, незалежно від обґрунтованості заяв. І вони набагато частіше отримують сексуальні повідомлення чи домагання. Більшість жінок-агресорів діють не поодинокі. Натомість вони, як правило, мають спільників або послідовників, які підтримують їхню поведінку. Крім того, вони гуртуються

навколо лідера, щоб отримати вищий соціальний статус у групі. Вони піддають тиску та знущанню своїх однолітків, навіть знаючи, що це неправильно.

«Кривдники» частіше вибирають в якості «жертви», тих, хто слабший у фізичному або психологічному плані. «Жертвами» булінгу можуть стати підлітки з незвичайною зовнішністю (зі шрамами, з повнотою і т.п.), з проблемами зі здоров'ям, з незабезпечених сімей, або ж навпаки дуже забезпеченої сім'ї, а також тихі і замкнуті, які не можуть за себе постояти. Важливо відзначити, що учасниками булінгу в шкільному середовищі можуть стати не тільки діти, але так само і педагоги, як в ролі жертви, також в ролі кривдника. Великий вплив на розвиток булінгу має виховання в сім'ї, а так само розвитку цькування сприяє мікроклімат освітнього закладу, в якому знаходиться підліток. Великий вплив на розвиток ситуації булінгу надає і бездіяльність педагогів, нездатність протистояти владолюбної поведінки учнів, відсутність контролю за поведінкою учнів на перервах.

Дуже важливо вже на перших стадіях припинити будь-які спроби створення ситуації булінгу, суворо заборонити будь-які види цькування, провести необхідні бесіди, щоб надалі уникнути подібних спроб і в цілому розвитку ситуації булінгу до останніх стадій.

Прийнято виділяти кілька різновидів булінгу. Серед них: фізичний, психологічний, економічний булінг, у рамках яких можливий кібербулінг як субформа булінгу, безпосередній та непрямий булінг тощо.

Ситуація із поширенням булінгу призводить до низки педагогічних (шкільна дезадаптація, академічна неуспішність), психологічних (психологічні розлади, закріплення в свідомості негативних уявлень про себе, зниження самооцінки, порушення соціалізації), медичних (травматизація) наслідків. Відчуття неповноцінності, високий рівень особистої тривожності заважає користуватися можливостями людського життя, може стати серйозною перешкодою до формування ефективних стосунків з ровесниками та педагогами у процесі навчання і сприйняття освітнього середовища як безпечного.

Тому профілактика має проводитися у всьому освітньому закладі та в кожному окремому класі. Найбільш потенційні гравці в булінг привертають багато уваги. В особистій роботі з підлітками необхідно знайти те, що працює для кожної дитини, з'ясувати, чому виникають ситуації булінгу, розробити стратегії поведінки в конфлікті.

А отже, булінг – це складний феномен, який зароджується у відносно стійкій групі і залучає інших в цей процес. Цькування веде до негативних наслідків і до того, що жертва не може захиститися через невідповідність сили і влади. Тому безпека учасників інклюзивного освітнього середовища є необхідною умовою розвитку їхніх функціональних можливостей, профілактики психосоматичних порушень, реалізації особистісного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Авер'янов А.І. Булінг як виклик сучасній школі. Педагогіка, психологія

та соціологія. 2013. № 18. С. 45-50.

2. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. Відновне правосуддя в Україні. 2009. № 1-2 (13). С. 84-93.

3. Лушпай Л. І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. Нац. ун-т «Острозька академія». Сер.: філологічна. 2013. № 33. С. 85. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_33_28.pdf (дата звернення 23.04.2022).

4. Скрипченко О.В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навчальний посібник. Київ: 2007. 344 с.

5. Hill C, Kearn H. Crossing the line: sexual harassment at school. American Association of University Women. 2011. URL: <https://www.aauw.org/resources/research/crossing-the-line-sexual-harassment-at-school/> (дата звернення 23.04.2022)

6. Moore SE, Norman RE, Suetani S, Thomas HJ, Sly PD, Scott JG. Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: a systematic review and meta-analysis. World J Psychiatry. 2017. № 7(1). p. 60-76. URL: <https://www.wjgnet.com/2220-3206/full/v7/i1/60.htm> (дата звернення 22.04.2022).

Приступа А. С., ст. гр. СЗ-31

Науковий керівник: Жук О. М., к. іст. н., доц.,
завідувач кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Частковий аудит доступності міського простору Луцька для маломобільних груп населення

У сучасному динамічному та різноманітному суспільстві, попри високі показники розвитку новітніх технологій та розширення прав людини, досить часто поза увагою лишаються по-справжньому важливі соціальна проблеми, однією з яких є забезпечення належного рівня доступності міського простору для кожного члена суспільства, будь то шестирічна дитина, жінка на підборах, старенька бабуся чи людина на інвалідному візку.

Доступність міського простору передбачає визначений рівень комфорту в пересуванні містом чи доступі до тих чи інших архітектурних об'єктів при якому маломобільні групи населення здатні повною мірою реалізовувати свої права, потреби та інтереси.

До маломобільних груп населення (далі – МГН) відносяться не лише особи з інвалідністю. Вагітні жінки та діти до семи років, люди похилого віку, люди з постійними або тимчасовими функціональними порушеннями, люди з нестандартними розмірами тіла: значно більшою або меншою за середню масою тіла, низького чи зависокого зросту – усі вони потребують певних умов пристосованості міського дизайну [1].

Суспільством уже накопичена досить велика теоретична база для

створення комфортного та адаптованого під потреби кожної людини простору міст, проте проблема досі залишається невирішеною. Для точного розуміння усієї сутності цієї проблеми, необхідним є висвітлення її практичної сторони. Тому, щоб наглядно показати правильні й неправильні аспекти в облаштуванні міського дизайну, ми вирішили провести частковий аудит доступності на прикладі міста Луцьк.

Користуючись методами спостереження, аналізу та порівняння ми провели дослідження рівня доступності центральної частини міста, а саме вулиць Винниченка, Лесі Українки та частини проспекту Волі. Керувались ми загальноприйнятими критеріями оцінки доступності міського простору для МГН, такими як:

- Безперешкодне пересування пішохідною частиною вулиці;
- Доступність входу до приміщень (наявність пандусів, підйомників, відсутність порогів, широкі двері);
- Наявність спеціальних місць для паркування осіб з інвалідністю;
- Наявність елементів просторової орієнтації (тактильна плитка, голосове озвучення пішохідних переходів, контрастна розмітка);
- Доступність банкоматів.

Оцінки того чи іншого об'єкта ми робили на основі правил та рекомендацій, зібраних у методичному посібнику «Доступність до об'єктів житлового та громадського призначення для людей з інвалідністю», підготовленому Всеукраїнським громадським соціально-політичним об'єднанням «Національна Асамблея інвалідів України».

Отож, ми розпочали свій частковий аудит з вулиці Винниченка. На перший погляд може здатися, що рівень доступності цієї вулиці досить непоганий, адже більшість входів до будівель громадського призначення оснащені пандусами а на тротуарах є пониження бордюру. Проте, метою нашого аудиту є не лише перевірка наявності базових елементів доступності, а й можливість їх практичного використання. Тому ми звертали посилену увагу на те, наскільки правильно сконструйований той чи інший пандус або пониження бордюру.

Згідно з методичним посібником «Доступність до об'єктів житлового та громадського призначення для людей з інвалідністю», правильно облаштований пандус повинен мати кут нахилу 5-8%, а пандуси з більшим кутом нахилу є небезпечними [2, ст. 28].

Оглянувши наявні на вулиці Винниченка пандуси можемо сказати, що навіть неозброєним оком видно, що деякі з них мають занадто великий кут нахилу, багато пандусів є занадто вузькими (бажана ширина пандуса для будівель громадського призначення – 1.5-2 м.) та виконані з слизького матеріалу. Ще однією проблемою є відсутність поручнів котрі повинні бути розташованими по обидві сторони пандуса. Проте, не можемо не зауважити й того, що на вулиці присутні деякі правильно виконані пандуси з дотриманням усіх вимог.

Окрім пандусів біля входу до будівель значну увагу ми приділяли й правильності облаштування пішохідної частини вулиці. Тут важливою складовою є наявність похилих спусків на усіх місцях перетину пішохідних шляхів з проїжджою частиною різних напрямків руху [2, ст.89].

На вулиці Винниченка практично всюди, де це потрібно, наявні похилі спуски та пониження бордюр. Здебільшого вони облаштовані згідно з правилами а найнижча частина спуску практично зрівняна з проїжджою частиною, що створює більш комфортні умови заїзду та з'їзду по них осіб на інвалідних візках.

Стосовно засобів просторової орієнтації можемо зауважити що голосове озвучення пішоходів та вулиці відсутнє, так як більшість з них є нерегульованими. Тактильної плитки та контрастної розмітки на основній частині вулиці Винниченка, попри великий жаль, ми також не знайшли.

Продовжили аудит ми по вулиці Лесі Українки. Це дуже красива та популярна вулиця, де зібрана величезна кількість об'єктів громадського призначення, таких як магазини, ресторани та кафе, багато банків та аптек, а також деякі об'єкти обслуговування громадян, зокрема Центр надання адміністративних послуг, Центр підтримки користувачів CityCard тощо.

Проблемою цієї вулиці однозначно є неправильно облаштовані або й зовсім відсутні пандуси. При чому відсутні вони біля входів практично до більшості закладів, а там, де вони є, ними дуже важко або ж і зовсім неможливо скористатись, адже ці пандуси збудовані зі значними порушеннями будівельних вимог. Вулиця пішохідна, тому на ній відсутні переходи та бордюри, що створює менше перешкод для пересування МГН та однозначно є перевагою. Проте, недоліків в облаштуванні цієї вулиці, з точки зору інклюзивності, набагато більше і в порівнянні з вулицею Винниченка можна сказати, що рівень доступності об'єктів громадського призначення на вулиці Лесі Українки залишає бажати кращого.

Завершальною локацією нашого аудиту був проспект Волі. Тут також знаходиться безліч закладів та установ громадського призначення. Загалом, пішохідна частина проспекту є зручною для пересування МГН, проте не усі пішохідні переходи оснащені голосовим озвученням а тактильна плитка відсутня практично всюди, де вона потрібна. Сумною також залишається ситуація з пандусами. Серед величезної кількості громадських об'єктів, розташованих на проспекті Волі, було важко знайти об'єкт, біля входу в який сконструйовано справді зручний та правильний пандус. Тут можемо відмітити Центральний універмаг міста (ЦУМ). Біля його входу розташований правильно сконструйований пандус, а пересування між поверхами універмагу забезпечує адаптований та зручний ліфт. На противагу ЦУМу, відзначимо розташовану неподалік центральну аптеку. На вході до цієї аптеки є пандус, однак він неправильно розташований і перекривається відкриттям дверей, що спричиняє значну перешкоду для людей на інвалідних візках. Окрім цього, ще однією перешкодою є недостатньо широкі двері та високі пороги.

Говорячи про рівень доступності міста Луцьк, не можемо лишити поза увагою деякі досягнення в напрямку удосконалення громадського транспорту. У 2021 році на міські маршрути було випущено нові автобуси які повністю відповідають вимогам доступності. В кожному автобусі є спеціально обладнаний вхід та місця для осіб на інвалідних візках та мам з дитячими візочками. Вони також обладнані спеціальними кнопками, які сигналізують про необхідність допомоги водія, а також здатні нахилитись на бік, тим самим максимально наближаючись до бордюри та створюючи комфортні умови входу для МГН [3]. Ці автобуси випущені на заміну старим «жовтим маршруткам «Богданам», значно підвищили рівень комфорту та відкрили нові можливості пересування містом для МГН.

Отже, частково оцінивши рівень доступності центральної частини міста Луцьк можна сказати, що він забезпечується далеко не повною мірою. Гострою проблемою лишається недобросовісне виконання будівельних норм та стандартів, внаслідок чого створюється неправдива картина псевдодоступності більшості об'єктів громадського призначення міста, які з практичної сторони є абсолютно недоступними. Хоча місто Луцьк намагається робити певні кроки до створення безбар'єрного простору, перед ним все ще залишається велика кількість проблем та перешкод, для подолання яких знадобиться певна кількість часу та старань як з боку міської влади, так і з боку громадського руху.

Список використаних джерел

1. Приступа А.С. Соціальний аудит міського простору / Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Луцьк, 22-23 травня 2020 р.). Луцьк: ІВВ Луцького НТУ, 2020. С.82-86.

2. Доступність до об'єктів житлового та громадського призначення для людей з інвалідністю. Метод. Посіб. Видання V (доповнене). ВГСПО «Національна Асамблея інвалідів України», 2012 р.

3. Новий перевізник у Луцьку: про вартість проїзду, старі маршрутки й організацію перевезень. Волинські новини. Веб-сайт. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/novy-y-pereviznyk-u-lutsku-pro-vartist-proyizdu-stari-marshrutky-y-orhanizatsiiu-perevezen/> (дата звернення: 28. 03. 2022)

Савченко Л. Л., к. п. н., доцент
кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Савченко Д. Р., студентка 2 курсу педагогічного відділення,
спеціальність Музичне мистецтво
Харківський педагогічний фаховий коледж, м. Харків

Взаємодія закладу освіти та сім'ї у навчанні та вихованні дітей з особливими освітніми потребами

У Концепції сімейного і родинного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку».

В останні роки в різних областях дефектологічної науки з'явилися роботи про необхідність активного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами. Фахівців цікавлять питання не лише формування у дітей нових умінь та навичок, вони розглядають сім'ю як основний стабілізуючий фактор адаптації дитини. Тому психологічна зрілість батьків, їхні ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку дитини.

Питаннями взаємодії у сім'ях, де виховуються діти з особливими освітніми потребами та обмеженими можливостями здоров'я, займалися А. Колупаєва, Л. Наконечна, В. Балан, Л. Борте, В. Бонтарь та ін. Розробленню форм та методів взаємодії педагога та батьків дітей з особливими потребами приділяли увагу А. Гуменюк, С. Єфімова, Ю. Найда, Н. Софій, В. Телюк та ін. Практичні аспекти реабілітації дітей та молоді з ООП є предметом ґрунтовних досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: Н. Мазурової, О. Мастюкової, А. Співаковської, В. Ткачової. Теоретичні основи вивчення особливостей дитини, її формування та проблеми розвитку знайшли відображення у фундаментальних працях М. Басова, М. Власової, П. Гальперіна, Д. Ельконіна, А. Запорожця, В. Лебединської, М. Певзнер, Г. Сухарової. У межах даного дослідження важливим є аналіз робіт вчених щодо особливостей порушень психічного розвитку та особливостей дитини з урахуванням діяльнісного та особистісного підходів.

Сім'я – це мікросоціум, в якому формуються моральні якості дитини, її відношення до людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин. І цей факт не можна упускати як в діагностичній, так і в подальшій корекційній роботі із дитиною з проблемами в розвитку.

Не завжди умови виховання в сучасній сім'ї, на жаль, є сприятливими для розвитку і виховання неповносправних дітей. Крім того, виховання неповноцінної дитини особливо складне і відповідальне. Цю відповідальність батьки зобов'язані нести перед своєю дитиною та суспільством. Якщо дитина з особливими потребами позбавлена правильного виховання, то її особистісний

недорозвиток поглиблюється, а самі діти можуть стати тягарем для родини і суспільства.

Сім'я дитини з відхиленнями в розвитку є її першим соціалізуючим інститутом. Процес дорослішання дітей такої категорії проходить з великими труднощами та у дещо сповільненому темпі, його також можна розділити на етапи:

I етап соціалізації – входження дитини в соціум. Першою сходинкою є адаптація її в сім'ї. Успішність цього процесу залежить від того, наскільки адекватно члени родини реагують на проблеми дитини і допомагають у їх подоланні. Виникаючі труднощі – результат неправильної позиції батьків та інших членів сім'ї.

II етап соціалізації – це перебування дитини у спеціальному закладі. Важливу роль має відіграти такт педагогів, повага до дитини з особливими освітніми потребами. Налаштування дитини на перебування у закладі, на важливість нових змін у її житті виконують члени родини.

III етап соціалізації – адаптація дитини та її сім'ї власне у суспільстві, (пошук інших сімей з подібними проблемами, встановлення контактів, пошук своєї «соціальної ніші»).

Всі ці процеси неможливі без активної діяльності соціальних та психологічних служб.

Дитина з особливостями психофізичного розвитку – не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб: на повноцінну освіту, відпочинок, працю, створення сім'ї, пенсійне забезпечення, доступ до культурних цінностей. Тому питання особистісного розвитку дитини з особливостями психофізичного розвитку привертає велику увагу батьків, педагогів, психологів, дефектологів.

З огляду на це ведуться пошуки чинників, що сприяють успішному вихованню та навчанню маленької особистості та запобіганню невстигання дитини в колективі, труднощів її адаптації.

З цього можна зробити висновок, що основну роль у вихованні дітей з особливими освітніми потребами відіграють саме батьки, що важливою функцією сімейного виховання є пробудження та підтримка в дітях прагнення навчатися.

Сучасний заклад освіти дає дитині наукові знання і виховує свідоме ставлення до дійсності, а родина забезпечує практичний життєвий досвід, виховує вміння налагоджувати дружні стосунки з ровесниками, дотримуватися позитивної соціальної поведінки, справедливості. Важливим є рівень психологічної зрілості дитини, що характеризується високим ступенем розвитку таких якостей і процесів, як: сформованість прийомів ігрової діяльності; розвиток соціальних емоцій і достатній рівень морального розвитку; розвиток уяви; достатній рівень наочно-образного мислення, пам'яті, мовлення, уваги, спостережливості; адекватна самооцінка.

Тому освітня успішність є важливим критерієм оцінки дитини з

особливими потребами як особистості з боку дорослих та однолітків. У дитини на перший план виходять ті її якості, які найбільше турбують батьків – підтримка власного авторитету. Важливо й те, щоб педагоги і родина виховували в особливого вихованця навички: сприймати й оцінювати себе як повноцінну особистість; усвідомлювати й відображати особисті почуття та бажання; визначати своє місце в колективі; адекватно реагувати на помилки та невдачі; приймати рішення; розв'язувати конфлікти позитивним шляхом; позитивно сприймати інших дітей та спілкуватися з ними.

І батьки, і заклад освіти завжди можуть знайти можливість для формування пізнавального інтересу в особливих школярів. Перш за все потрібно сформуванню позитивне ставлення до діяльності, розкрити її зміст, потім залучити дітей до розв'язання практичних та пізнавальних завдань; у ході роботи обов'язково підкреслити досягнення дітей, підбадьорювати та підтримувати інтерес постановкою все нових і нових завдань та питань.

Якщо стане помітно, що особливі діти не цікавляться навчанням, то спершу потрібно з'ясувати, чим іншим цікавляться, яке коло інтересів. Це важливо знати, щоб виховувати пізнавальні інтереси на основі вже наявних та запобігти нерівномірному розвитку здібностей.

Дуже важливою є співпраця батьків із педагогами школи на етапі складання індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини з ООП. До форм співпраці щодо узгодження ІПР можна віднести відкрите заплановане спілкування з батьками та дитиною; використання зрозумілих дитині слів та лексичних конструкцій; дозвіл батьків самостійно вибирати ступінь утручання в навчально-виховний процес; інформування батьків із приводу засідання комісії зі складання ІПР дитини; підтримка; консультування; надання коментарів щодо ІПР та можливостей дитини щодо виконання запропонованих завдань [1, с. 204].

Перевага надається активним формам співпраці закладу освіти і батьків. Так В. Телюк зазначає доречність індивідуальних консультацій, взаємодії батьків із командою супроводу дитини, проведення круглих столів, лекторіїв, конференцій з обміну досвідом у вихованні дітей. Автор виділив основні напрями і форми роботи батьків для підвищення якості навчальних досягнень учнів: навчальна робота (участь у розробленні навчальних планів предметів, добір завдань гурткової роботи, проєктів, факультативів); профорієнтаційна робота (зустрічі з батьками дітей, які володіють різними професіями, організація екскурсій на робоче місце); просвітницька робота (батьківські лекторії – зустрічі з вузькопрофільними спеціалістами: логопедами, дефектологами, психологами, психіатрами, неврологами); спортивно-оздоровча робота (добір гуртків і секцій, розгляд навантаження дитини); позакласна робота (участь у тематичних заходах школи та класу); національно-патріотичне виховання (участь у заходах, виховання патріотизму і любові до своєї країни) [3, с.219]. Аналогічної думки дотримується і А. Гуменюк. Дослідник серед форм роботи з батьками виділяє загальні засідання з інформування про освітній

процес (успіхи дитини чи труднощі, соціалізацію у колективі); батьківські навчальні семінари, тренінги; індивідуальне та групове консультування [2].

Отже, для успішної реалізації інклюзивних програм надзвичайно важлива підтримка і розуміння дітей з особливими освітніми потребами, співпраця педагогів і родин таких дітей, яка буде ефективною за реалізації наступних умов: створення сприятливої атмосфери (коли педагогічний колектив позитивно налаштований на партнерські стосунки і міжособистісну взаємодію з дітьми та їхніми родинами); постійне спілкування між родиною дітей і закладом освіти, яке має й інтерактивну, і перцептивну його складові; сприйняття батьків як колег. Тільки тоді, коли сім'я виступає як суб'єкт освітнього процесу, як рівноправний партнер у вирішенні проблем медико-педагогічної та соціальнопсихологічної реабілітації і професійного розвитку їхньої дитини, освіта може гарантувати надання стандартного мінімуму послуг, гармонізації відносин дитини з суспільством, її адаптацію та інтеграцію в суспільство, формування готовності до самостійного життя.

Список використаних джерел

1. Балан В., Бортэ Л., Бонтарь В. Инклюзивное образование: учебное пособие / корд. Н. Велишко. Кишинеу, 2017. 308 с.
2. Гуменюк А. В. Взаємодія батьків та вчителів на шляху формування в дітей з особливими освітніми потребами готовності до життя в соціумі. Педагогіка партнерства як основа розвитку суб'єктів освітньої діяльності в умовах НУШ: матеріали наук.-практ. конф. URL: <http://conf.zippo.net.ua/?p=117>
3. Телюк В. В. Активні форми співпраці школи і батьків для підвищення якості освіти. Соціально-педагогічні умови співпраці навчального закладу з батьками як фактор підвищення якості освіти: матеріали Інтернет-семінару. Львів, 2016. С. 217-229.

Савченко Л. Л., к. п. н., доцент
кафедри теорії та методики дошкільної освіти
Сініченкова А. С., викладач кафедри
корекційної освіти та спеціальної психології
Отяч Г. О., студентка 2 курсу факультету дошкільної і спеціальної освіти
та історії, спеціальність Дошкільна освіта
Харківська гуманітарно-педагогічна академія, м. Харків

Соціально-педагогічна робота з дітьми з особливими потребами

В Україні спостерігається тенденція до зростання чисельності дітей з функціональними обмеженнями унаслідок зниження рівня медичного обслуговування, росту наркоманії та алкоголізму, підвищення екологічної небезпеки.

Організація соціальної допомоги дітям, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад фізичного або психологічного розвитку, потребує, в першу чергу, зміни ставлення суспільства до дітей з особливими потребами та проблеми інвалідності і Україні взагалі. Внаслідок обмежень у спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні, контролі за своєю поведінкою розвиток цих дітей залежить від задоволення їх потреб іншими людьми, що складає багатогранний процес соціальної реабілітації. Освіта, психолого-педагогічний вплив на особистість є інструментами вирішення однієї з основних проблем у суспільній та державній політиці щодо дітей з інвалідністю – їх соціальної реабілітації, адаптації та інтеграції у суспільство. Соціально-економічна ситуація, що склалася на сучасному етапі розвитку України, кризові явища у сфері економіки і фінансів зумовлюють необхідність посилення соціального захисту дітей-інвалідів, визначення пріоритетних напрямів у цій важливій роботі, одним із яких є рання соціальна реабілітація дітей-інвалідів.

Багато дослідників розглядали вплив фізичних вад на розвиток особистості, так зокрема, Л. Виготський (про формування вторинного дефекту в тому випадку, якщо соціальне оточення не компенсує психофізіологічного порушення розвитку, а навпаки, детермінує його). Згідно з дослідженням Л. Божович, тяжке хронічне соматичне захворювання суттєво змінює перш за все всю соціально-психологічну ситуацію розвитку дитини. Воно змінює рівень її психічних можливостей здійснення діяльності, веде до обмеження кола контактів з оточуючими людьми.

Особливе значення для розв'язання проблеми адаптації мають праці зарубіжних психологів, у яких особлива увага приділяється зв'язку особистісних порушень у дитинстві з психологічними проблемами особистості в дорослому віці (З. Фрейд, А. Адлер, Е. Еріксон, К. Хорні). Згідно з поглядами А. Адлера, фізичний дефект тіла, формує комплекс неповноцінності, який блокує повноцінне формування особистості.

Х. Райнпрехт відмічав, що батьки повинні приймати свою дитину такою,

якою зробила її природа. Прийняття і є та допомога, яку ми можемо дати дитині з особливими потребами. У батьків досить часто виникає почуття провини, вони відчують обділеними себе, тому вони прив'язуються до своїх дітей і віддано проявляють свою любов.

Відомо, що соціально-педагогічна діяльність як спосіб оптимізації процесу соціалізації виконує три соціальні функції: підвищення рівня соціальної адаптації індивіда або групи: профілактика явищ дезадаптації, соціокультурна реабілітація та розвиток людини.

Про функцію соціальної адаптації можна говорити як про «швидку допомогу», яка в ідеалі співпадає з розвитком несприятливих подій, які загрожують кризою дезадаптації. Профілактика спрямована на протидію можливим, прогнозованим негативним факторам і наслідкам впливу несприятливих ситуацій. Функція реабілітації здійснюється тоді, коли певні порушення уже відбулися і призвали до деяких «ускладнень» в житті людини. Саме ці різноманітні наслідки певної несприятливої події і прагне змінити клієнт при підтримці соціального педагога. В реальній практиці одна і та ж дія соціального педагога може мати адаптаційне, профілактичне і реабілітаційне значення.

Але, працюючи з конкретною категорією клієнтів, можна виявити домінуючу функцію в змісті соціально-педагогічної діяльності. Так, скажімо, у роботі з сім'єю, яка виховує дитину з особливими потребами, провідною функцією є реабілітація. Це пов'язане з тим, що інвалідність дитини досить часто стає причиною глибокої й тривалої соціальної дезадаптації всієї сім'ї, для розуміння причин якої необхідно звернутися до аналізу проблеми інвалідності [3, с.17]. надзвичайно серйозна і недостатньо вивчена. Серйозність проблеми обумовлена не лише тим, що за останній час, збільшилося число людей, котрі мають значні фізичні чи психічні вади, але й надзвичайно низький рівень матеріального забезпечення, їх соціальною і матеріальною незахищеністю. До недавніх часів ця проблема певною мірою стосувалася лише самої людини, як має інвалідність, та її сім'ї. І лише в останні роки перед суспільством постало питання: інвалідність – це нещастя однієї людини чи суспільний феномен. Ті моделі (медична, економічна, функціональна, соціальна) інвалідність, яка існує сьогодні, по – різному тлумачать її та причини появи для індивідів, а також способи адаптації цих індивідів.

Зокрема медична модель інвалідності акцентує увагу на патологіях, наявних у людини (вроджених чи тих, що з'явилися), якими вона відрізняється від інших, «нормальних» людей. При цьому дитина з особливими потребами розцінюється як мотиваційна людина у фізичному чи розумовому плані (або в тому і другому). Міри неповноцінності визначається тим, наскільки він обмежений у різних сферах людської діяльності, та його спрямованістю до незалежного існування, починаючи від самообслуговування, переміщення, сприйняття світу тощо [4, с. 41].

Поліпшення стану дитини з особливими потребами досягається за

рахунок відновлення фізичного чи розумового здоров'я медичними засобами. Можна сказати, що медичний підхід до дітей з особливими потребами перетворює людей з певними потребами в пасивних пацієнтів, позбавляючи їх соціальної ролі і значення. В результаті створюються ситуації, коли і діти з особливими потребами і їхні сім'ї не мають право вибору, самовизначення і не можуть через їхню «неповноцінність» впливати як на вирішення їх проблем, так і на характер соціалізуючого фактору. Такий підхід призвів до того, що діти з особливими потребами стали відчуженими від суспільства, а саме медична модель не враховує соціального контексту.

В межах економічної моделі неповноцінними вважаються особи, які працюють за обмеженим часом, мають менше навантаження, порівняно із здоровими людьми, чи неспроможні працювати взагалі. Економічна модель інвалідності – результат концепції соціальної корисності, яка без сумніву, породжує соціальну дискримінації.

Модель функціональної обмеженості описує неповноцінність як нездатність особи виконувати ті чи інші функції, порівняно із здоровими людьми.

Економічна і функціональна моделі є логічним наслідком медичної моделі. Всі названі моделі роблять акцент на тому, що даної особи є відсутнім: медична акцентує на відсутності здоров'я, економічна – на неспроможності до продуктивної праці, функціональна – на неспроможності в широкому розумінні цього слова. Причому у всіх зазначених моделях інвалідність залишається індивідуальною проблемою її носіїв.

Труднощі дітей з особливими потребами пов'язані не лише з відчуттями фізичного обмеження і дискомфорту, переживанням втрати своїх можливостей, але й з «багажем» того негативного ставлення, з яким стикається людина, «з особливостями» у своєму найближчому оточенні. З інвалідністю асоціюється не лише фізична чи психічна неспроможність. Уявлення про дітей з особливими потребами як про людину, яка багато чого не може робити, яка потребує допомоги інших, викликає найчастіше почуття жалю, що заважає дитині з особливими потребами включатися в соціальні взаємовідносини. І щоб уникнути такого ставлення, діти з особливими потребами спілкуються лише з подібними до себе.

Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми, які мають функціональні обмеження, як правило, включає такі напрями:

1. вивчення соціально-психологічного стану клієнта;
2. соціально-педагогічне дослідження особливостей соціалізації дитини;
3. побутова реалізація (навчання елементам самообслуговування та дотриманню найпростіших норм поведінки в різних мікросоціумах);
4. психологічне консультування дітей;
5. консультування членів сімей, де виховуються діти з особливими освітніми потребами, з правових та психолого-педагогічних питань;
6. психолого-педагогічна корекційна робота;

7. розвиток потенційних творчих можливостей дітей;
8. формування особистісних якостей дітей спеціальними засобами психологічного тренінгу;
9. організація культурно-дозвілєвої діяльності дітей спеціальними засобами психологічного тренінгу;
10. організація культурно-дозвілєвої діяльності дітей через проектування та впровадження різноманітних програм та форм роботи соціальних служб;
11. професійна орієнтація підлітків з вадами здоров'я;
12. лобювання пропозицій на рівні органів місцевої влади і самоврядування щодо поліпшення роботи з підлітками з вадами здоров'я;
13. координація діяльності різних соціальних інститутів, що опікуються проблемами дітей з особливими потребами [1, с.54].

Отже, турботою представників педколективу в цьому контексті стає створення особливої емоційно-когнітивної (пізнавальної) установки щодо нього: тут має бути не стільки жалю, скільки турботи, емпатійної, чуйної і тактовної взаємодії з ним, з одного боку, а з іншого – ставлення до нього як до рівноправного члена колективу. Такий інтегральний підхід до дітей з особливими потребами: зважання на його обмежені можливості, прийняття його таким, який він є, чутливість до його проблем, повага як до особистості та симпатія – усе це прояви душевної краси та сили, чинники справді людських, гармонійних взаємин, показники високого рівня особистісного розвитку, які мають бути «закладені» саме з ранніх шкільних років. Адже саме в процесі виховання і навчання формується справжня людина.

Список використаних джерел

1. Діяльність центрів соціальних служб для молоді України. Сучасний стан і перспективи розвитку. Київ, 1999. с. 52-55.
2. Іванова І. Діти з особливими потребами: проблема термінологічного визначення. *Дефектологія*. 1999. № 1 с. 2-7.
3. Іванова І.Б. Соціальна допомога інвалідам у клубах за місцем проживання (методичні рекомендації для спеціалістів соціальних служб для молоді). *Соціальна допомога інвалідам: Інформаційний методичний бюлетень «Довіра і надія»*, 1995. № 5. с. 15-20.
4. Ляшенко В. Рання соціальна реабілітація дітей-інвалідів. *Соціальний захист*. 1999. № 5. с. 34-41.

Універсальний дизайн для людей з особливими потребами: зарубіжний досвід для адаптації у вітчизняну практику

Одним з головних факторів розвитку інтегрованого соціуму є рівність доступу до соціальних благ. Функціональний дизайн будівель, простору, продукції, систем спілкування чи електроніки має важливе значення для покращення становища і для розвитку навичок незалежності людям з особливими потребами у їх життєдіяльності [1, с.7].

Велику роль має концепція універсального дизайну, яка активно набирає популярності у всьому світі. Відвідуючи зарубіжні країни, можна зауважити досить численну кількість людей з особливими потребами, які, попри це, без проблем пересуваються по місту, працюють чи подорожують по світу і загалом живуть повноцінним життям. І причина зовсім не в тому, що там більше людей з особливими потребами, а в тому, що у цих країнах створені необхідні умови для їхньої роботи та життя в цілому [2].

Американський архітектор Р. Мейс, що мав інвалідність, першим вжив поняття «універсальний дизайн» та спільно з групою архітекторів, інженерів та дизайнерів сформував сім принципів «універсального дизайну», які зараз використовуються в різних сферах: архітектурі, медицині, спорті, транспорті, соціальних послугах тощо [5].

Універсальний дизайн – це стратегія, ефективний підхід, що направлений на те, щоб послуги, продукти, середовище, використовувались всіма людьми у повному об'ємі, без додаткової адаптації або спеціалізованого дизайну [3, с. 4].

Варто зауважити, що універсальний дизайн важливий не лише для людей з інвалідністю, але й для інших груп суспільства з обмеженням у їх можливостях – пенсіонерам, вагітним, особам з тимчасово обмеженою мобільністю або дітям [2].

Забезпечення безперешкодного доступу та можливості пересування в об'єктах громадського використання є дуже важливим фактором зменшення безпорадності, ізоляції осіб з інвалідністю. Доступність в архітектурі, як і в інших галузях, збільшує шанс влаштуватись на роботу, отримати освіту, скористатись суспільними послугами, приймати участь в різноманітних соціальних, культурних заходах і, у підсумку, бути активними членами соціально-економічного і політичного життя соціуму. Обмежений доступ до будівель людям з особливими потребами є головною перешкодою для здобуття освіти, гідної роботи, отримання медичних послуг та участі в усіх сферах життя суспільства.

Головною метою створення універсального дизайну є створення

відкритого соціуму для всіх учасників. Поняття «універсальний дизайн» часто використовується з точки зору «дизайну для всіх», чи «інклюзивного дизайну».

Універсальний дизайн враховує такі принципи:

4) Рівноправне використання: цей принцип представлений в наданні однакових засобів для усіх задля уникнення відділення окремих груп суспільства. Дизайн має бути легким у використанні та сприйнятті особам з неоднаковим рівнем їх можливостей.

5) Гнучкість користування: дизайн мусить мати великий перелік індивідуальних налаштувань і можливостей зважаючи на потреби людей.

6) Зручне і просте застосування: дизайн має бути простим і зрозумілим на інтуїтивному рівні, незалежно від мовного рівня, віку чи досвіду людини.

7) Спроможність сприйняття інформації без залежності сенсорним можливостям користувача. Надання головної інформації різним способом (тактильним, візуальним чи вербальним).

8) Допустимість помилок: Дизайн речей має мінімізувати ризики та шкідливі наслідки випадкових чи ненавмисних дій.

9) Невеликий рівень фізичних зусиль: для використання об'єкту потрібно використовувати незначні фізичні ресурси людини для мінімізації стомлюваності.

10) Необхідний розмір та простір для підходу, під'їзду або різних операцій, незалежно від фізичного стану чи ступеня мобільності користувача. Потрібно забезпечити простір, якого вистачить для користування допоміжних засобів, або особистого помічника [1, с. 77-79].

Можна навести такі основні приклади універсального дизайну:

– плоский вхід у будинок, наявність пандусів (конструкції корисні не лише для людей з обмеженими можливостями, а й полегшують пересування людей з дитячими візочками або тим, хто несе важкі та громіздкі речі);

– площі з тактильними смугами для осіб, які користуються для орієнтації в просторі білою тростиною;

– світлофор зі звуковим попередженням, вказівники з текстом великим шрифтом, яскраво промарковані велосипедні доріжки та наземні пішохідні переходи, відсутність бордюрів

– субтитри на телебаченні не лише для осіб з порушенням слуху, але й тим, хто дивиться телебачення у шумному місці;

– мова жестів, шрифт Брайля, збільшений шрифт тесту, використання піктограм тощо;

Все це є прикладом поєднання універсальних рішень з розумними пристосуваннями. За такої умови, площа стає універсальним простором, зручним для переміщення більшості пішоходів [4].

Отже, універсальний дизайн має важливе значення для покращення становища і для розвитку навичок незалежності людям з особливими

потребами у їх життєдіяльності. Він спрямований на полегшення і покращення життя не лише для людей з інвалідністю, але й для людей без порушень здоров'я та займає важливе місце у системі проектування товарів, послуг і середовища [1, с.7].

Список використаних джерел

1. Азін В. О., Байда Л. Ю., Грибальський Я. В., Красюкова-Еннс О. В. Доступність та універсальний дизайн: навч.-метод. посіб Київ, 2013. 128с.
2. Іванова О., Лебідь М., Брем С., Свет Є. Універсальний дизайн у громаді: простір, предмета, інформація та послуги. Київ, 2021. 24 с.
3. Семигіна Т.В. Універсальний дизайн у містах України: обов'язки та можливості громади: зб. наук. праць. У 3-х ч. Київ-Тернопіль, 2017. Ч. 2. С. 34-38.
4. Універсальний дизайн: як зробити місто доступним і зручним для всіх. *Асоціація міст України*. URL: <https://2.auc.org.ua/news/universalnii-dizain-yak-zrobiti-misto-dostupnim-i-zruchnim-dlya-vsikh> (дата звернення: 01.05.2022).
5. Як застосовувати в школах універсальний дизайн, стандарти доступності й розумне пристосування. *Нова українська школа*. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-zastosovuvaty-v-shkolah-universalnyj-dyzajn-standarty-dostupnosti-j-rozumne-prystosuvannya/> (дата звернення: 01.05.2022).

Тулашвілі Ю. Й., д. пед. н., професор
кафедри комп'ютерних наук,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Професійна підготовка людей з глибокими порушеннями зору в умовах інформаційного суспільства

Розвиток культурних змін в інформаційному суспільстві призводить до принципових змін в оцінці людських цінностей, яка у філософії освіти трансформується та осмислюється під впливом просування нових підходів. Це призводить до змін в системі освіти людей з глибокими порушеннями зору. Головною метою освіти, по відношенню до людей з глибокими порушеннями зору, з позиції зміни філософсько-соціальної парадигми освіти є – «освіта для всіх, професія для всіх».

Проблема повної інтеграції людей з глибокими порушеннями зору в соціальне життя пов'язана з включенням їх у соціальні відносини, починаючи з початкової освіти та закінчуючи їх професійною підготовкою. Цей процес в умовах інформаційного суспільства розкривається такими тенденціями щодо соціальної адаптації осіб з глибокими порушеннями зору [1, с. 85]:

- модернізація виробництва в умовах інформатизації призводить до скасування робочих місць, що потребують ручної праці, де, зазвичай,

працевлаштовували незрячих. Внаслідок цього перелік професій, що традиційно був доступним інвалідам по зору, динамічно змінюється у напрямку їх інтелектуалізації;

- широке впровадження комп'ютерних технологій у процеси трудової діяльності людини значно сприяє утворенню стійкої мотивації інвалідів по зору до професійного становлення. Вони впевнено орієнтуються на професійну підготовку за спеціальностями, що передбачають використання комп'ютерної техніки у процесі трудової діяльності;

- впровадження Internet, як засобу інформаційних технологій в установах та підприємствах, створює можливість об'єднання інформаційного простору для трудової діяльності. Комп'ютерна техніка зі спеціальними програмними засобами, маючи доступ до глобальної мережі Internet, значно розширює особам із порушеннями зору межі доступу до інформації;

- можливість працювати з використанням комп'ютерних технологій у власних домівках створює особам із порушеннями зору умови для вільного розподілу часу, регулюючи його між продуктивною працею та відпочинком. Це дозволить залучати інвалідів по зору до робіт, що не потребують обов'язкової присутності в установах. Вони, працюючи вдома із використанням глобальної мережі Internet, можуть бути посилено задіяні для створення нових інформаційних ресурсів.

Сьогодні найпрогресивнішою парадигмою освіти таких людей з глибокими порушеннями зору є інклюзивна освіта. Метою інклюзивної освіти є створення відкритого суспільства, що дозволяє кожній людині, незалежно від наявності (чи відсутності) перешкод у процесі її розвитку, брати участь у суспільному житті.

Включення людей з глибокими порушеннями зору до навчально-виховного, а потім і трудового процесу можливе завдяки освіті, яка ґрунтується на використанні комп'ютерної техніки як засобу формування компенсаторних пристосувань, що виникають в результаті оволодіння прийомами адаптивних комп'ютерних технологій.

Основним завданням інклюзивної освіти людей з глибокими порушеннями зору є розвиток їх особистісних якостей, які допоможуть їм обрати власну життєву позицію як напрям соціальної взаємодії, забезпечення їх успішної соціалізації та надання професійної адаптивно-реабілітаційної підготовки.

Сучасний науково-технічний рівень суспільства значно розширює можливості використання технічних засобів як засобів адаптації людей з глибокими порушеннями зору. Оснащеність комп'ютерними програмами дозволяє використовувати різні тифломонітори, зчитувати вміст екрану за допомогою синтезатора мовлення, наприклад NVDA для Windows. За рахунок цього такі особи можуть отримати перетворену інформацію, яку засвоює звичайна людина за допомогою зорового аналізатора.

В основі системи освіти людей з глибокими порушеннями зору при

використанні комп'ютера у професійній діяльності лежать традиційні та специфічні принципи навчання:

- дотримання природовідповідності як вимоги вивчення та врахування в процесі професійно-технічної освіти природних особливостей суб'єкта освіти, визначення пріоритетів/інтересів людей з глибокими порушеннями зору при підготовці до професійної діяльності;

- індивідуальний підхід, який потребує врахування психофізіологічних особливостей особистості, стану здоров'я, реалізації диверсифікованого підходу до процесу визначення індивідуальних освітніх траєкторій;

- доступність професійно-технічної освіти через різноманітність форм, змісту, методів і засобів навчання;

- активна співпраця між усіма суб'єктами навчально-виховного процесу, які передусім пропонують дружні партнерські стосунки між викладачем та людьми з глибокими порушеннями зору;

- емоційний характер виховання, пов'язаний зі створенням і підтримкою максимально позитивного емоційного стану в процесі освіти.

У психічній структурі людей з глибокими порушеннями зору компенсація є обов'язковою умовою допомоги у відновленні та налагодженні ефективної взаємодії з навколишнім середовищем. Процес соціальної адаптації людей з глибокими порушеннями зору ґрунтується на налагодженні з ними відповідної взаємодії [2, с. 224].

Процеси розвитку компенсації почуттів ґрунтуються на таких принципах:

- 1) Рефлексивний принцип походження, в основі якого має бути формування і здійснення компенсаторних функцій під впливом зовнішнього і внутрішнього середовища на нервову систему.

- 2) Принцип одночасності аналізу та синтезу. Це здатність нервової системи відокремлювати окремі елементи від комплексних впливів навколишнього середовища на організм і об'єднувати їх в єдине ціле. Цей принцип показує компенсацію як сукупну активність периферичних відділів мозку, які виявляють здатність сприймати, і коркових механізмів їх обробки.

- 3) Принцип структурування. Подібно до того, як функції мозку, які є невід'ємною частиною структури або центрів, що регулюють окремі функції, реалізуються через динамічну системну природу кори головного мозку, стає можливим опромінювати, концентрувати та індукувати один одного процеси збудження, гальмування і створення на цій основі нових тимчасових нейронних зв'язків.

Використання комп'ютерної техніки в системі інклюзивної освіти як засобу формування компенсаторних пристосувань базується на спеціальних технологіях доступу до інформації на комп'ютері, оснащеному програмним забезпеченням для читання з екрана на базі синтезатора мовлення, може використовуватися як компенсація порушень аналізатора для людей з глибокими порушеннями зору [3, с. 136]. Розвиток таких людей як користувачів комп'ютера значно спрощує їхню навчальну та професійну діяльність.

Під час використання комп'ютерної техніки як технічного засобу для формування компенсаторних пристосувань у людей з глибокими порушеннями зору особливого значення набуває комплексність сприйняття. Слухові (невізуальні) методи відіграють важливу роль у розвитку компенсації. У ситуації сліпоти найбільше значення також має тактильний аналізатор. Отримані таким чином сигнали мають найбільш реальний характер, сфера сприйняття з їх участю – дуже широка.

Тифлологічні дослідження показують, що тактильне і вербальне сприйняття у формуванні компенсації у людей з глибокими порушеннями зору для процесу формування ментальних образів відіграють основну роль. Для цих людей голос служить не тільки для спілкування, а й як засіб пізнання. Вербальна компенсація полягає в тому, що вимовлене слово може передати сліпій людині те саме значення, що й зряче. При цьому більшою мірою реалізується когнітивна функція мовлення.

У людей з глибокими порушеннями зору важливу роль відіграють кінестетичні відчуття. Вони повідомляють людині про поточне положення його опорно-рухового апарату, статичне положення та динамічні рухи. Завдяки їм тактильні відчуття мають велике значення для незрячих людей. Повторення певних рухів формує кінестетичну пам'ять – фіксацію стереотипів руху м'язів.

Тому, в умовах інформатизації освітнього інклюзивного процесу, завданням формування компенсаторних пристосувань у людей з глибокими порушеннями зору реалізується на принципах корекційно-розвивального навчання, яке передбачає дії викладачів з корекції психічних функцій як з пізнавальної діяльності, так й з розвитку умінь та навичок спілкування у процесі професійних дій. Це можливо шляхом формування компенсаторних пристосувань у людей з глибокими порушеннями зору через використання потенційних можливостей інклюзивного навчання як форми освіти.

У подальших наукових пошуках доцільно дослідити питання використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування навичок соціальної взаємодії, розглянути методикау опанування людьми з глибокими порушеннями зору сучасних засобів соціальних мереж і проаналізувати систему підготовки фахівців інклюзивної освіти з точки зору формування в людей з сліпотою професійної інформаційної компетентності.

Список використаних джерел

1. Інтегративний підхід до інклюзивної освіти осіб із порушеннями зору: монографія / За заг. ред. Ю.Й. Тулашвілі. – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2019. – 344 с.
2. Синьова Є.П. Тифлопедагогіка: Підручник. / Є.П. Синьова, С. В. Федоренко. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – 325 с.
3. Нетьосов С. І. Інформаційно-комунікаційні технології – засіб соціалізації осіб із глибокими вадами зору // Інформаційні технології і засоби навчання, Том 46, №2., 2015. – С.132-138.

Шкляєва Н. В., к. філол. н., доцент кафедри
іноземної та української філології
Шкляєва І. О., ст. гр. ПЛ-11, ДНЗ-11
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Використання народних дитячі ігор та забав населення Західного Полісся в інклюзивному освітньому просторі

Інклюзивний освітній простір – це простір, у якому перебувають діти з особливими освітніми потребами. У цьому просторі має бути комфортно всім, оскільки тут задіяні загальнолюдські, етичні цінності. Педагогічний колектив, щоб створити інклюзивний освітній простір, повинен, насамперед, використовувати досягнення нашої етнопедагогіки.

Саме народні ігри сприяють формуванню у дітей з особливими потребами швидкості реакції, емоційно-вольової сфери, логічного мислення, пам'яті, уваги, комунікативних навичок, словникового запасу, довільності поведінки, вміння діяти за правилами, стримувати свої емоції, етнічної самосвідомості, любові і поваги до свого народу, прагнення до пізнання багатств національної культури. Під час ігор знімається емоційне напруження, збагачується вербальне і невербальне спілкування тощо.

Народні дитячі ігри Західного Полісся – важлива частина інклюзивного освітнього простору, безцінний набуток давньої української педагогіки, адже тільки з допомогою народних дитячих ігор, забав, колискових пісень, лічилочок, скоромовок, загадок можна відкрити світ дітям з особливими потребами; з допомогою народних забав діти опановують грамоту, розвивають слух, вивчають мелодику мови. У народних дитячих іграх Західного Полісся задіяні персонажі: вовки, лисиці, зайці, лелеки, кози, бобри, журавлі, ластівки. Народні ігри відбуваються у залежності до календарних свят регіону: Великдень, Різдво, Вербний тиждень, свято урожаю та ін.

Народні дитячі ігри та забави населення Західного Полісся зафіксовано у етнографічних та фольклорних джерелах: сукупність жанрів усної народної прози, які сформулювалися і функціонують в загальній системі фольклору. Епічні жанри фольклору – легенди, казки, повір'я, перекази у своєму розвитку можна поділити на декількох етапів. Спочатку був період відтворення мотивів, сюжетів, образів у художній літературі (Г. Сковорода, І. Котляревський, П. Білецький-Носенко, Г. Квітка-Основ'яненко, М. Гоголя тощо) [1, с. 28]. Потім – збирання та публікації фольклорних творів у збірниках, альманахах, періодиці (видання Я. Головацького, І. Вагилевича, М. Шашкевича, І. Срезневського, П. Куліша, І. Рудченка, П. Чубинського, І. Манжури, М. Драгоманова, І. Франка, Б. Грінченка, В. Гнатюка та ін.) [1, с. 42].

1. Ігри-перехоплення. Вони цікаві тим, що ведучий ловить учасників сам чи з допомогою спійманих гравців у процесі забави. Такі тексти розпочинаються лічилками у супроводі діалогів та пісень.

2. Драми. Тут відбувається подія, також супроводжувана діалогом чи піснею..

3. Хороводи. Гравці водять коло зі співами і танцями.

4. Словесні ігри, для яких характерний чіткий віршований діалог.

5. Обрядові та звичаєві ігри описують культуру та побут народу. Колись вони відбувалися у визначені пори року, під час календарних свят і родинних обрядів. Їх завжди нероздільно пов'язували із піснями (колядками, щедрівками, веснянками, гаївками тощо) та хороводними танцями і рухами. Деякі розпочиналися звертаннями – до вітру, сонця, дощу, грому, хмар, тварин, птахів.

6. Словесні ігри – дитячі рухливі забави із коротким мовним текстом формі лічилок, примовок, перекличок.

7. Соціально-історичні та соціально-побутові ігри – показують культуру тієї доби епохи, у яку були створені.

8. Ігри-процеси праці та побуту людини, де відображено трудову діяльність суспільства (землеробство, скотарство, ковальство, мисливство, рибальство тощо).

9. Атракціони: змагального змісту: стрибання, метання предметів, ходіння на ходульках, здіймання ласощів (бублика, цукерки), смішліві ігри, гойдалки, катання, лазіння, ліплення снігових фігур та ін.

10. Рухливі та малорухливі.

Фольклорні прозові тексти, де описано народні ігри, що побутують на території Західного Полісся, вміщують велику кількість описів ігор великої, середньої рухливості та малорухливі (залежно від ступеня фізичного навантаження), ігор з ходьбою, бігом, лазінням (розподіляються за характером руху, що переважає) [2, с. 3].

Народна проза, де описано різні види давніх дитячих ігор та забав, представляє поєднання не лише різних мотивів, а й різні галузі наук: фольклористики, етнографії, історії, географії, педагогіки та ін. Тим-то й специфіка дослідження цього об'єкта полягає в необхідності його комплексного розгляду. За допомогою даних історії, етнографії, географії та біології відтворюємо первісну основу, що стала передумовою для появи народної фольклорної прози. Тому допоміжним матеріалом для реконструкції процесу її утворення є дані вказаних вище наук [1, с. 23].

У ігрових творах співалися дражнили – маленькі пісеньки, складені дітьми для викликання необхідної реакції в супротивника. У цих творах немає логіки, відсутня структура вірша, характерна примітивність складу, згрублі слова. Все це вказує на те, що авторами дражнілок є діти, які деколи вигадують лексику, не задумуючись над змістом дражнілок. Поряд з дражнілками широко використовуються у ігрових текстах смішилки – невеличкі пісні або діалоги, метою яких є розсмішити гравців. Забавлянки або утішки, потішки, чукалки – коротесенькі пісеньки чи віршики гумористично-жартівливого змісту, що супроводжуються відповідними рухами [3, с. 382].

Таким чином, застосування народних ігор та забав Західного Полісся в

інклюзивному освітньому просторі відіграє велику розвиваючу функцію, оскільки діти не лише беруть безпосередню участь в іграх, а набувають навичок спілкування, поведінки у суспільстві, вчаться бути громадянами у рольових іграх. Окрім цього народна гра виконує також і пізнавальну, розважальну, діагностичну і корекційну функції. Велике корекційне значення закладено в самому змісті і правилах народних ігор. Народна гра є однією із форм розвитку і соціалізації особистості дитини, засобом залучення дітей з порушеннями розвитку до народної культури, що сприяє формуванню системи морально-естетичних, загальнолюдських цінностей як у звичайних дітей, так і дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Давидюк В. Ф. Аркушин Г. Л. Поліська дома. Фольклорно-лінгвістичний збірник: Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Волинського облуправління по пресі, 1991. 188 с.
2. Золота скриня : народні легенди й перекази з Північної Волині та Західного Полісся / зібрав і впорядкував В. Давидюк. Луцьк : Вежа, 1996. 105 с.
3. Кирчів Р.Ф. Фольклор українського Полісся. *Древляни*. Вип. 1. Львів, 1996. С. 381-419.

Соціальна психологія.

Психологічні прийоми та практики у роботі з клієнтами

Губар О. Є., к. е. н, доцент кафедри соціального забезпечення
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

Особливості роботи з посттравматичним стресовим розладом у військовий період

Повномасштабна війна, розпочата росією 24 лютого 2022 року та активні військові дії, що тривають даний час в Україні призвели до серйозної гуманітарної кризи. Відповідно до даних звіту Управління Верховного комісара ООН з прав людини, станом на початок травня, в Україні загинуло понад 3450 мирних жителів, ще більше зазнали поранень [1]. Тисячі мирних людей знаходились в гарячих точках, де проходили військові дії та тривалий час перебували у підвалах в умовах, не придатних для життя. Сотні тисяч людей втратили свої домівки і в даний час перебувають у складних життєвих обставинах. Через війну понад 11 мільйонів українців стали вимушеними переселенцями – зокрема сім мільйонів виїхали у безпечні регіони України [2]. Війна зумовила високий рівень стресу населення України, пов'язаного із незапланованою зміною звичного способу життя, втратою роботи та доходів, відчуттям постійної небезпеки за своє життя та життя близьких.

Наслідком отримання людиною травмуючого досвіду, пов'язаного з військовими подіями (смерть близьких, поранення, насилля, небезпека для життя тощо) є посттравматичний стресовий розлад, який може призвести до значного погіршення як психічного, так і фізичного стану. Відповідно, в даний час, надзвичайно актуальним є підготовка в Україні спеціалістів, які можуть надавати необхідну кваліфіковану допомогу та напрацювання ефективних методик роботи з посттравматичним стресовим розладом як у дорослих, так і у дітей.

Посттравматичний стресовий синдром (надалі – ПТСР) проявляється як довготермінова реакція на стрес – за визначенням лікарів його дія спостерігається щонайменше після чотирьох тижнів після травматичної події.

При ПТСР спостерігають 4 кластери симптомів, таких як уникнення, гіперзбудженість (проблемами зі сном, може виявлятися у ризиковій поведінці, відчутті непереможності), пережиття, проблеми із пам'яттю та емоційною сферою (наприклад, відчуття обрізаності власного життя, ізоляваності від людей).

До найбільш розповсюджених проявів ПТСР відносяться такі:

- постійні думки про травматичну подію. Вони виникають мимоволі, сняться або вертаються як флешбеки (старий спогад, який знову яскраво повернувся);
- життя в повній бойовій готовності. Така людина миттю спалахує,

дратується, тривожиться і переймається думками про власну безпеку;

- уникнення згадок про травму – небажання говорити про подію чи бути поруч із людьми, які про неї нагадують. Емоційна порожнеча, відсторонення від близьких та втрата інтересу до колись улюблених речей;

- панічні атаки: відчуття сильного страху, поверхнєве дихання, запаморочення, нудота, прискорене серцебиття і біль за грудиною;

- хронічний біль, головні болі, діарея, відчуття стиснення і печії за грудиною, судоми, біль в попереку;

- недовіра: втрата довіри до людей і переконання, що світ небезпечний;

- негаразди в буденному житті: проблеми з роботою чи її пошуком, у школі чи стосунках;

- зловживання алкоголем, сигаретами та наркотиками;

- проблеми в стосунках, віддалення від партнера/партнерки;

- суїцидальні думки [4].

Із часом симптоми ПТСР мають тенденцію посилюватись. ПТСР діагностують, якщо сила симптомів наростає, заважає нормальному функціонуванню людини, та коли їхня тривалість перевищує місяць від травматичної події [3]. Наслідком отриманої психологічної травми може також стати розлад здоров'я – послаблення імунітету, загострення хронічних захворювань.

Враховуючи те, що війна в Україні має повномаштабний, дуже жорсткий та непередбачуваний характер, можна припустити, що все населення України та кожен із нас, зокрема, отримав травмуючий досвід, пов'язаний з війною. Згідно даних лікарів, після отриманої психологічної травми у 20% людей спостерігається посттравматичний стресовий розлад. Він може проявлятися як кілька днів і тижнів, так і кілька років. Перші прояви ПТСР не завжди з'являються одразу після травматичної події, а можуть проявитися через півроку, рік [5]. З метою попередження настання ПТСР рекомендуємо виконувати такі прості дії:

- планувати своє життя – ставити короткострокові цілі та досягати їх;

- щоденно планувати режим дня та відпочинку та слідувати йому;

- виконувати знайомі повсякденні дії – це допомагає зберігати стан «я у безпеці» та бути думками «тут і зараз»;

- облаштувати своє місце життя (якщо ви переїхали) знайомими предметами (наприклад, фото рідних);

- більше часу проводити на свіжому повітрі;

- займатися фізичними вправами – це допомагає зняти наслідки стресу з тіла (біг, футбол тощо);

- займатися йогою та медитацією – це допомагає більш глибокому зціленню тіла та свідомості;

- не перевантажувати себе, давати більше відпочинку;

- уникати вживання алкоголю, наркотичних засобів;

- спілкуватися з близькими та друзями – це допомагає розвантажити свої думки від травмуючої події та не занурюватись у тривожні стани;
- у випадку погіршення психоемоційного стану необхідно звертатись за професійною психологічною допомогою.

Найперший крок, який допомагає пережити наслідки травмуючої події є усвідомлення того, що ця подія вже відбулася і відноситься до минулого. Необхідно дисоціюватися від тої події, поглянути на неї зі сторони. Усвідомити, що вона не буде повторюватись у майбутньому. Адже однією із особливостей наслідків ПТСР є відтворення думками події як такої, що може статися у майбутньому.

Другим кроком є вміння відчувати поточний момент життя – «тут і зараз». Це можна зробити за допомогою глибокого дихання, спостережень за поточними думками, своїми відчуттями, виконувати прості повсякденні дії та тримати увагу на їх виконанні. Наприклад, проговорювати про себе «зараз я готовлю їжу», «зараз я мию посуд» тощо.

Третім кроком є відтворення вміння поглядати у власне майбутнє та його планування на короткостроковий період (місяць, тиждень, день).

Виконання цих простих кроків повертає до звичного сприйняття життя.

Список використаних джерел

1. В ООН оновили дані щодо кількості загиблих мирних жителів в Україні URL:<https://www.slovoidilo.ua/2022/05/12/novyna/suspilstvo/oon-onovyly-dani-shhodo-kilkosti-zahyblyx-myrynx-zhyteliv-ukrayini#:~:text=%C2%AB%D0%97%204%3A00%20%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D1%83%2024,3785%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85%C2%BB%2C%20%2D%20%D0%B9%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F%20%D1%83>
2. Через війну понад 11 мільйонів українців стали вимушеними переселенцями URL:<https://www.ukrinform.ua/tag-pereselenci>
3. Посттравматичний стресовий розлад URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%BB%D0%B0%D0%B4
4. Що таке ПТСР та як із ним боротися URL:<https://www.rv.gov.ua/shcho-take-ptsr-ta-yak-iz-nim-borotisya>
5. Гасанова Лейла. Я в безпеці, а мені ще гірше. Наслідки посттравматичного розладу [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://healthcenter.od.ua/2022/03/28/ya-v-bezpeczi-a-meni-shhe-girshe->

Мельник В. В., ст. гр. ПС-21,
Потапюк Л. М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Вплив сучасних цифрових технологій на когнітивні здібності молоді

Сучасний розвиток цифрових технологій впливає не тільки на прогрес суспільства в цілому, а й здійснює вплив на людей як активних суб'єктів суспільства. Попри позитивні риси цифрових технологій (зручність, комфорт, дистанційна діяльність), в умовах глобальної комп'ютеризації спостерігаємо проблему збереження фізичного і психічного здоров'я молоді.

Питання впливу сучасних цифрових технологій досліджували вітчизняні (І. Адамова, П. Бісіркін, С. Гончаренко, А. Гресь, Д. Максименко, С. Оліфіренко, І. Пиголенко, С. Яшанов, О. Спирін та ін.) та зарубіжні науковці С. Кілбі, Н. Краудер, С. Пейперт, Е. Пеппер, Р. Гарві, М. Пренські та ін.

Важливою складовою сучасних цифрових технологій є гаджет – незамінний інструмент для спілкування, навчання та навіть побутових справ. Упродовж останніх років вчені, психологи та пересічні громадяни звертають увагу на виникнення перших проявів гаджет-залежності. Одним із наслідків гаджет-залежності є зниження інтелекту у молоді. Здебільшого це явище спричиняється небажанням вчитися у школі. До слова, за результатами дослідження українських учених, майже 60% батьків вказують, що їхні діти використовують електронні пристрої для дозвілля, 40% батьків – для навчання і розширення кругозору [2].

Інтелект формується відповідно до розвитку психічних процесів, а саме зорового, слухового, дотикового сприйняття; свідомої пам'яті; гнучкості мислення; вміння знаходити помилки та формулювати власну думку. Однією із складових інтелекту є ще й навички читання та аналізу прочитаного. Читання відіграє важливу роль у розвитку школярів та молоді, проте в епоху цифровізації та інформатизації молодь дедалі більше байдужіє до книг. Сучасне покоління замінює їх на соціальні мережі, онлайн-ігри, відеоблоги, фільми тощо. «У порівнянні з дітьми двадцятого століття вони здебільшого не вміють красиво або хоч якось зв'язно висловлювати свої думки, не можуть вести діалог, тобто ненавчені чути співрозмовника й не перебивати його» [1, с. 160]. А отже, зниження читання серед «цифрових аборигенів» [5] знижує загальний рівень інтелекту, освіти, культури та духовності.

Гаджети також негативно впливають на функціонування пам'яті, яка є важливою ознакою високих когнітивних здібностей людини. При наявності смартфонів і планшетів не потрібно напружувати мозок та запам'ятовувати інформацію, адже її завжди можна подивитися ще раз. Учені довели, що мобільні телефони поблизу голови можуть посилювати електромагнітні хвилі до

мозку, порушуючи розвиток пам'яті [4]. Внаслідок стрімкого поширення доступності Інтернету можемо у будь-яку хвилину знайти відповідь на проблемне запитання. Це дуже зручно та економно, адже не потрібно витрачати час для відвідування бібліотеки, разом з тим спостерігаємо пасивне споживання інформації, яке не несе у собі позитивного впливу.

На інтелектуальний рівень молоді впливають проблеми з увагою під час навчання. Вчені довели, що сигнали з телефону (повідомлення, дзвінки) активують у мозку ту ж саму мимовільну і несвідому систему уваги, яка відповідає за сприйняття свого імені. Ці сигнали, на нашу думку, відволікають від навчання та спричиняють низькі результати у тестуваннях. Крім того, навіть фоновий шум від ноутбуків, телефонів призводить до гіперактивності та проблем з концентрацією уваги. Прикладом є дослідження науковців, де щурів поділили на дві групи (контрольна – зростала в звичайних умовах), (експериментальна – кілька разів на день відчувала нові аромати). Як з'ясувалося, друга група тварин гірше розвивалась: щурі не могли зосередитися, ставали гіперактивними та ризиковано поводитися [3].

Отже, попри позитивний вплив цифрових технологій на різні сфери людської життєдіяльності, постійне використання гаджетів призводить до зниження IQ у молоді. Чим менший вік, тим сильніші негативні наслідки, які супроводжуються проблемами з порушенням пам'яті, поганою концентрацією та зниженням креативності мислення.

Список використаних джерел

1. Царенко Н. Як ми псуємо наших дітей і як припинити це робити. Харків: ВД «ШКОЛА», 2021. 288 с.
2. Шлапак Я. Цифрове середовище – це небезпечно для психіки школяра. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3208676-cifrove-seredovise-ce-nebezpecno-dla-psihiki-skolara.html> (дата звернення: 20.02.2022).
3. Desmurget M. La Fabrique du crétin digital. URL: <https://excerpts.numilog.com/books/9782021423310.pdf> (дата звернення: 20.02.2022)
4. Miner L. Smart phones could damage our memory side of the brain. *Euronews*. URL: https://www.euronews.com/2018/07/23/smart-phones-could-damage-our-memory-side-of-the-brain?utm_term=Autofeed&utm_campaign=Echobox&utm_medium=Social&utm_source=Facebook#Echobox=1532370922 (дата звернення: 20.02.2022)

Мичка Д. М., ст. гр. КБ-11,
Полухтович Т. Г., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Психологічна допомога в умовах сьогодення

Варіантів психологічної допомоги є доволі багато, але вони ефективні тільки тоді, коли використовуються в поєднанні теорії, методології і певних технологій використання психологічних знань [2]. Консультація завжди має бути на високому рівні, на якому психолог виконує всі свої певні професійні якості для допомоги. Головним чинником вирішення проблеми клієнта є правильний вибір психологічної позиції, адже від цього залежить ефективна взаємодія консультанта та клієнта. Не потрібно забувати, що допомога потрібна всім, навіть для «сильних людей», які можуть самі впоратися з власними психічними проблемами.

Особлива увага направляєється на самореалізацію людини, його розуміння свого відношення до навколишнього світу, також його самого. Завдяки цьому особистість розвивається, відкриває в собі щось нове, а її самовдосконалення покращується [2]. Клієнт не повинен приховувати свої почуття, тому психолог має допомагати йому їх проявляти, можливо прив'язуючи до них певні події або причини, які приховувала особа [3, с. 186].

Певна атмосфера впливає на розмову, розслабленість та щирість самого клієнта, тому потрібно знати, як цього добитися і провести правильно необхідну роботу [1, с. 29]. Психологи повинні правильно ставити питання, які пов'язані з психічним здоров'ям, його особливостями, виявити проблеми в спілкуванні з групою, та інше [2]. Завжди треба сприймати людину такою, якою вона є, навіть коли не хоче співпрацювати з консультантом. Певні методи допоможуть трохи знайти контакт з клієнтом, тоді справи підуть краще і психолог зможе повноцінно допомогти для цієї особи [3, с. 173].

Саме вміння вислухати й зрозуміти є важливим чинником розвитку позитивних змін. Хороша і спокійна розмова зі спеціалістом дозволяє зрозуміти себе та інших, розширювати власні думки й уявлення про світ [1, с. 53]. Невербальні вияви, а саме міміка, постава, рухи в спілкуванні найбільш правдиво сигналізують про істинні почуття людини [2]. Потрібно вміти визначати індивідуальні особливості, які вона через певні причини не проявляла, про те вони могли б добре вплинути на її життя. Краще запитати, як часто клієнт спілкується з іншими людьми, чи комфортно йому під час цього, або взагалі людина надає перевагу бути одним. Проводити різні тести й експерименти також потрібно, але мають бути враховані ситуація і психологічний стан [1, с. 58]. Правильно сприймати розмовника, не відволікатися від важливих тем, не втрачати слухового та зорового контролю під час розмови, особливо в психологічно напружених ситуаціях.

У кожної особистості індивідуальний характер і реакції під час бесіди

або після можуть бути різними. За цих умов треба готуватись до цього, вміти вислухати й обговорити дану ситуацію [3, с. 105].

Специфіка діяльності психолога допускає наявність моральної відповідальності, толерантності, емпатії, милосердя, тобто гуманістично орієнтованих особистих якостей суб'єкта [2]. Позитивне ставлення до клієнта завжди відображається через самоповагу самого психолога. Коли він поважає себе і свої почуття, тоді йому легше поважати і розуміти клієнта, його проблеми [3, с. 127]. Додаткові поради та рекомендації ніколи не будуть зайвими. Клієнт завжди може зв'язуватися з консультантом, коли йому зручно [1, с. 40].

Головною метою є правильне надання дієвих засобів для самостійних і успішних дій вирішення проблеми. Людина має шукати і приймати самостійне рішення, психолог-консультант зможе допомогти, пояснивши кожний варіант детально [1, с. 38]. Тривога відсутня, коли психолог дає клієнту всю свою увагу, а той відчуває, що його слухають [3, с. 121]. Бувають різні ситуації, тому не потрібно вступати в суперечку (наприклад якщо клієнт перебиває і не дає щось сказати). Іноді просто можна задати пряме питання, чи він розуміє, що робить, і тоді до нього прийде певне розуміння власної поведінки [3, с. 160]. Спеціаліст завжди має визначати, скільки і на що піде часу, аби вирішити дані проблеми. Використання паузи в певних ситуаціях також є корисним [3, с. 89].

Можна зробити висновок, що психологічна робота з клієнтами є доволі серйозною справою. Психолог використовує професійні, ділові якості аби був результат. При цьому в реаліях сьогодення необхідно постійно підвищувати рівень майстерності, а отже і працювати з клієнтами буде простіше.

Список використаних джерел

1. Федоренко Р. П., Шкарлатюк К. І. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/770/3/psychkons.pdf>. (Дата звернення: 20.04.2022)

2. Соціальна робота та психологія. Специфіка соціально-психологічної проблематики особистості. Соціальна психологія про особливості приватного будинку [Електронний ресурс]: URL <https://shkolyariki.ru/uk/do/socialnaya-rabota-i-psihologiya-specifika-socialno-psihiologicheskoi.html>. (Дата звернення: 19.04.2022)

3. Основи психологічного консультування (лекційний курс) [Електронний ресурс]: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія» URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/281/1/konsylytyvania.pdf>. (Дата звернення: 20.04.2022)

Допомога дітям, які є в часі війни

Діти не могли не помітити війни, всі її жахіття, які відбуваються в Україні. Тому нам, батькам, вихователям, педагогам і психологам, треба захистити їхні життя і душі, щоб не стало на заваді щасливе майбутнє. Війна торкнулася усіх українських дітей: сиренами, бомбосховищами, переїздами, але та частина дітей, які були під обстрілами, побачили більше: смерть свої батьків, рідних людей. Ми кажемо: вони мали найвищий досвід зіткнення з ворогом.

Який же вплив матиме війна на психічне здоров'я дітей? Відповідь складатиметься з двох частин: одна частина відповіді – «добра», а друга – «тривожна». Війна є стресом, вона «вибиває» з психічної рівноваги. На жаль, перебування в зоні війни підвищує тривожні розлади, депресії. А позитивна частина відповіді та, що 75% дітей будуть мати посттравматичний зріст, а не посттравматичний розлад. У відповідь на травму є Світло, творення добра. Це є ціль кожного дорослого зробити так, щоб світлого кольору діти війни бачили навколо себе більше.

Як розпізнати посттравматичний стресовий розлад? Назвемо такі критерії:

- травматична подія
- повторне переживання її (подія не забувається, наповнена болісними емоціями)
- уникнення
- негативні когнітивні (емоційні) порушення (почула шум і пригадує бомбардування)
- підвищена тривожність
- тривалість більше 1 місяця [1].

При ПТСР ключовою проблемою є порушення інтеграції пам'яті. Чим відрізняються травматичні спогади від звичайних можна побачити у таблиці.

Травматичні спогади	Звичайні спогади
-яскраві та емоційно заряджені;	- емоції є не такими яскравими і, загалом, не супроводжуються сильними
-фрагментовані;	- впорядковані;
-не пов'язані з іншими знаннями і досвідом;	-пов'язані з іншими спогадами, які разом утворюють одну життєву історію;
-неконтрольовані	-контрольовані, згадуються за власним бажанням

Ще одна особливість посттравматичного стресового розладу, це – порушення організації сну, ускладнення поведінки, уваги, зміни у стосунках. Ми можемо сказати, що коли стається посттравматична подія, то спричиняє:

- травму у формі травматичної пам'яті;
- більшість дітей «загоють» рани, у них не буде ПТСР;
- важливе питання: від чого це залежить?
- важливе питання: як ми можемо потурбуватися про «рани» душі ?

Якщо дитина пережила війну, їй потрібно надати психологічну допомогу, не дати зруйнувати всі сфери її життя. Які ж рани виліковуються?

1. Які проникають глибоко, болять;
2. Які є забутими, прихованими, позбавленими турботи;
3. З якими залишаються наодинці [3].

Назвемо етапи «загоєння ран» душі. I етап – стабілізація, безпека. II етап – делікатне опрацювання спогадів, перетворити їх в історію, переосмислити значення. III етап – продовжити творити життя (реабілітація).

Сьогодні суспільству потрібні компетентні батьки, психологічна допомога дітям в гострому періоді; (друга психологічна допомога) психологічне консультування й супровід, коли дитина в безпечному місці і травма не є гострою; а також спеціалізовані форми психотерапії. Зазначимо, що друга психологічна допомога включає:

- спершу побудувати стосунки, дати освоїтися;
- висловити співчуття;
- пояснити, чому ви тут;
- провести обстеження;
- оцінити наявність симптомів ПТСР;
- оцінити ресурси;
- використовувати наявні опитувальники та ін. [4].

Важливо дати підтримку батькам, розуміння їхньої ролі на різних етапах зцілення дитини.

Список використаних джерел

1. Посттравматичний стресовий розлад. *Офіційний портал Центру здоров'я та розвитку «Коло сім'ї»*. URL: <https://k-s.org.ua/ptsd/> (дата звернення 23.03.2022)

2. Романчук О. Як допомогти дитині пройти крізь виклики війни? Вебінар. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3cfLsWf3nAY> (дата звернення 23.03.2022)

3. Романчук О. Психологічна допомога дітям, що пережили психотравмуючі події на війні. Вебінар. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=jdgDSuUPVso> (дата звернення 24.03.2022)

Савчук Н. А., к. психол. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Психологічна підтримка особистості під час війни: інформаційні ресурси

Психологічна підтримка й допомога особистості у важких складних обставинах військового часу є наріжним каменем роботи практичного психолога. Багато уваги приділяється готовності цивільного населення до поведінки у нових надзвичайних ситуаціях. Чимало різноманітних рекомендацій, дописів можна зустріти як в Інтернет-джерелах, так і в засобах масової інформації. Наша держава та уряд дбають про повноцінний захист своїх громадян, постійно інформуючи населення про правила поведінки у важкий воєнний час.

Так, зокрема, відкриваючи вкладки «Психологічна допомога під час війни», насамперед подано номери телефонів психологів, медиків, юристів та інших спеціалістів, які цілодобово консультують і надають підтримку особам, що звертаються за допомогою (<https://happymonday.ua/ru/psychologichna-dopomoga-pid-chas-vijny>; <https://www.prostir.ua/?news=psychologichna-dopomoha-pid-chas-vijny-resursy-ta-kontakty>; <https://ldn.org.ua/useful-material/psychologichna-dopomoha-pid-chas-vijny-de-i-iak-otrymaty/> та ін.). Крім вітчизняних фахівців, багато відгукнулося зарубіжних практиків – ізраїльських, американських, польських, які безоплатно готові працювати з дорослими та дітьми, які постраждали внаслідок військового вторгнення.

Аналізуючи інформаційні матеріали, важливо відмітити загальну закономірність: дописи сформульовані чітко, лаконічно, без зайвих описів (наприклад, як допомогти собі; як пережити кризу та зберегти спокій; як допомогти дитині; як діяти під час паніки і т.п.); кольорова гама спокійна, не гнітить і не ятрить очі, в основному пастельних тонів.

Позитивним моментом є наявність різноманітних порад-рекомендацій фахівців щодо виникнення різних розладів в особистості в умовах війни. Негативні емоційні стани переживають усі люди, і це нормальна реакція організму на критичні події. Важливо це знати і пам'ятати. На сайті <https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/#fatigue> в лаконічній формі подано корисні поради, як опанувати себе в критичних умовах, як допомогти близьким та підтримувати здоровий психічний стан в критичних умовах. Психологи виділили основні моменти негативних емоційних переживань: як боротися з перевтомою; як впоратись з панікою та тривогою; як боротись з апатією та ін. і намітили шляхи виходу з них. Продемонструємо один приклад: Як боротись з апатією

Гострі приступи паніки та тривоги зазвичай змінюються почуттям апатії. Такі періоди можуть бути не тривалими, але вони також потребують

пропрацювання. Важливо пам'ятати, що апатія – закономірний «хімічний» відкат після сплеску гормонів стресу.

Методи подолання апатії: дійте; виконуйте будь-які прості дії та не намагайтесь їх аналізувати; дотримуйтесь щоденної рутини; регулярне харчування, гігієна, розминка; робить щось руками; наприклад, мийте посуд, пакуйте речі, плетіть сітку; плануєте свої задачі на день; нехай їх буде небагато, але намагайтесь виконати їх будь-що; обмежте доступ інформації; читання новин треба обмежити до декількох коротких періодів на день; залучайте близьких та знайомих до спільної роботи [2].

Таким чином, бачимо чітко згруповану інформацію, необхідну для розуміння стану свого організму та методи і прийоми роботи для подолання негативних переживань і емоцій.

Чимало сайтів пропонують навчання особам, які знаходяться безпосередньо як у районах військових дій, так і поза їх межами, у формі тренінгів, вебінарів.

Наприклад, 17-19 березня 2022 року в межах гуманітарної ініціативи «Вистояти. Перемогти. Відродитися!» Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії відбувся тренінг «Кризова психологічна допомога у часі війни», який провів Олександр Гальчинський, кризовий психолог, КПТ-терапевт, майор Армії оборони Ізраїлю. Передбачалося опанування теоретичними та практичними знаннями у сфері надання першої психологічної допомоги в кризових станах і ознайомляться з моделями, що широко застосовуються в Ізраїлі і підтвердили свою практичну ефективність в умовах війни [3].

На сайті центру «Коло сім'ї» створено інформаційно-ресурсний портал, де зібрані усі наявні просвітницькі та навчально-методичні матеріали, вебінари та інші ресурси – як для дітей, молоді, дорослих, так і окремо для фахівців [1]. Також постійно оновлюється інформація про діючі та перспективні проекти навчання для зацікавлених осіб різнобічної тематики з метою долучення до надання допомоги населенню та окремим особам під час воєнних дій.

Також знайти корисні поради і отримати реальну безоплатну психологічну допомогу і підтримку можна у Луцькому національному технічному університеті (https://lntu.edu.ua/uk/pro_nas/konsultativni-poslugi-ta-psihologichna-pidtrimka).

Список використаних джерел

1. Гуманітарна ініціатива Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії у партнерстві з центром здоров'я та розвитку «Коло сім'ї» та Інститутом психічного здоров'я УКУ за підтримки благодійного фонду «Коло сім'ї», проекту «Психічне здоров'я для України» та фундації Americares і Nova Ukraine. *Український інститут когнітивно-поведінкової терапії*. URL: <https://i-cbt.org.ua/vpv/> (дата звернення 27.04.2022)

2. Психологічна підтримка в умовах війни. URL:

<https://dovidka.info/psychologichna-pidtrymka-v-umovah-vijny/#fatigue> (дата зверення 27.04.2022)

3. Тренінг «Кризова психологічна допомога у часі війни» від кризового психолога з Ізраїлю. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/trening-krizova-psihologichna-dopomoga-u-chasi-vijni-vid-krizovogo-psihologa-z-izrayilyu> (дата зверення 27.04.2022)

Савчук Ю.В., лікар-психіатр
КП «Волинська обласна психіатрична лікарня м. Луцька» ВОР

Посттравматичний стрес: зміна сприйняття травматичної ситуації та робота з тривожними реакціями

Посттравматичні стресові розлади (ПТСР) – найпоширеніші форми психозладів, що виникають внаслідок бойового стресу. Сам бойовий стрес – це психологічна реакція на те, з чим психіка людини до війни не зустрічалась: обстріли, кров, поранення, загиблі, вибухи. ПТСР розвивається як відстрочена і затяжна реакція на надзвичайну подію загрозливого або катастрофічного характеру, що пов'язана з загибеллю чи ризиком загибелі або поранень людей. При цьому пацієнт – або очевидець, або жертва. В момент перебування у травматичній ситуації, людина відчуває інтенсивний страх, переляк і почуття безпорадності.

Клінічно ПТСР характеризуються: симптомами вторгнення (нав'язливі і повторювані спогади травматичних подій, які викликають важкі емоційні переживання, повторювані кошмарні сновидіння про пережиту подію, флешбеки – раптове повернення з патологічною достовірністю і повним об'ємом відчуттів травматичної ситуації в поєднанні з гострими спалахами страху, паніки або агресії, що провокуються несподіваними переживаннями травми. У такому стані людина наче переноситься назад у часі, повертаючись у психотравмуючу ситуацію, у важкі переживання, які нагадують травмуючу подію або символізують її); симптоми уникнення (зусилля по уникненню думок, почуттів, розмов, місць або людей, пов'язаних, або таких, що нагадують травматичну подію; психогенна амнезія – травматизуючі спогади спочатку зберігаються у пам'яті у вигляді уривчастих фрагментів, у випадку повторного переживання події вони мимовільно з'являються на поверхні; зниження інтересу до раніше значимих видів діяльності, прагнення до інтровертизації, почуття відсутності перспективи) та симптоми гіперактивації (порушення сну, дратівливість, збудливість або немотивовані спалахи гніву, постійне очікування загрози, збільшена реакція жаху).

Саме тривожний варіант ПТСР характеризується постійно надмірною, неконтрольованою тривогою, постійним згадуванням про пережиті події, прагненням до уникнення всього, що нагадує психотравму, відчуттям

внутрішнього дискомфорту з неможливістю розслабитися. Розлади сну, які характеризуються тяжкістю засинання, (з домінуванням страху перед жахливими сновидіннями), страшні сновидіння, через які людина прокидається вночі. Пацієнти часто бояться заснути і самі навмисно відтягують настання сну. Внаслідок тривоги і страху перед нічними жахами, ввечері виникають пароксизмальні стани: відчуття нестачі повітря, прискорення серцебиття з підвищеною пітливістю, відчуття ознобу або приливи жару.

Вчені з Гарвардського університету зробили важливе відкриття, що пояснює роботу мозку під час сну і неспання. Згідно з їхніми дослідженнями інформація, що надходить у наш мозок від органів чуттів (зір, слух, нюх дотик, смак), перетворюється з «сирої» інформації на стійкі схеми, – так народжуються сновидіння та виникають певні переконання і установки.

До прикладу, негативні емоції та почуття, такі як страх, тривога, паніка, виникають через те, що люди не можуть негайно перевірити інформацію, що надходить у мозок, і поєднують «сирі» дані в лякаючі депресивні думки або схеми, сприймаючи ситуацію у спотвореному вигляді. Надалі, будь-який звук, що нагадує звук падіння ракети: гуркіт ящика для сміття, долання літаком звукового бар'єру, грюкання дверей на протязі – може викликати панічну реакцію, зовсім недоречну у даній ситуації.

Впливати на установлені схеми можна з допомогою зміни сприйняття. Для цього є кілька дієвих правил, застосовуючи які, можна навчитися змінювати вплив психотравмуючої ситуації. Насамперед знати, яке альтернативне сприйняття травмуючої ситуації ми хочемо собі створити. Наприклад, «смертельну небезпеку» ми можемо перетворити на реалістичніше «у страху очі великі»; зауважувати та брати приклад з людей, що сприймають подію інакше, не так катастрофічно та жахливо; шукати нові позитивні образи та інші альтернативні сприйняття; продовжувати спроби, поки нові образи не замінять старі, поки нові переконання не стануть звичними, а старі зникнуть та взагалі забудуться.

Тому, щоб мати змогу надалі працювати із тривожними реакціями, потрібно різко зменшити тривожну напругу. Думки про неминучість катастрофи у ситуації невизначеності та відчуття власної безпорадності перед нею тільки підсилюють тривожність. Щоб знизити градус тривоги до звичайної тривожності, необхідно зробити мислення менш катастрофічним, підвищити толерантність до невизначеності та посилити віру у власну спроможність. Тільки тоді тривожна особистість зможе впритул наблизитись до емоційної стійкості та врегулювати свою реакцію на психотравмуючу подію.

Север'янова Д.-О. О., ст. гр. ПС-11,
Полухтович Т. Г., к. пед. н.,
доцент кафедри соціогуманітарних технологій,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Робота з клієнтами у контексті сучасності: психологічні прийоми та практики

В теперішніх реаліях інтенсивного розвитку економіки, бізнесу, великої кількості громадських і політичних громад соціальна психологія стала неабияк актуальною та викликає великий інтерес у студентів і дослідників. Соціальна психологія досліджує зв'язок людини з різноманітними суб'єктами соціального світу, допомагає їй глибше пізнати себе, своє навколишнє соціальне оточення, ефективно взаємодіяти з ним. Цьому сприяє властивий людині соціально-психологічний тип мислення, спосіб сприймання й тлумачення подій, явищ, станів, які вона може спостерігати як у собі, так і в оточенні.

Власне визначення соціальної психології різними науковцями визначається неоднаково. Наприклад, Девід Майєрс дає наступне визначення:

«Соціальна психологія – наукова дисципліна, предметом якої є те, як люди думають один про одного, як вони впливають один на одного і як вони ставляться один до одного» [1, с. 33]. Соціальна психологія – розділ, галузь психології, яка займається вивченням закономірностей діяльності людини в умовах взаємодії в соціальних групах. Тобто соціальна психологія – це наука про взаємозв'язок соціального і психічного, їх взаємодію, взаємозалежність, взаємовпливи на рівні окремої людини, спільності; про соціально-психологічні явища, які виникають у процесі соціальної взаємодії і характеризують індивіда і групу [4, с.8].

Соціальна психологія безпосередньо висвітлює практичне застосування в роботі зі всіма віковими категоріями клієнтів, різні техніки спрямовані на вирішення широкого спектра психологічних проблем. В останні десятиліття стають популярними різні психологічні техніки впливу на психіку і поведінку людини, що дозволяють адекватно використовувати ресурси психіки для досягнення поставлених цілей. Дослідження даної проблеми активно застосовуються в різних сферах людської діяльності.

Для вирішення психологічних проблем існує психологічне консультування, а засобом впливу є спеціально побудована бесіда. Психолог в ході цієї бесіди може використовувати спеціальні прийоми і техніки.

У арсеналі психолога є такі техніки: емпатія, техніки відкритого питання, техніка відображення почуттів, техніка невербального впливу, техніка активного слухання, рефлексивне слухання, техніка саморозкриття, техніка зворотного зв'язку, техніка інтерпретації, техніка заохочення, та інші [2, с. 11-18].

Психотехнологія – технологія вирішення практичних проблем психічної

діяльності людей. Психологічні технології (психотехнологія, психотехніка) можна розглядати як алгоритм впливу на психіку людини, методи створення певних переживань (відчуттів, емоцій, спогадів), що спонукають суб'єкта до бажаної дії. У реальності практично всі з використовуваних гуманітарних технологій побудовані на особливостях людської психології і припускають вплив на неї, тобто містять в собі елементи психотехнологій.

У деяких випадках реальну допомогу здатні надати швидкодіючі психотерапевтичні техніки, які безпечні тільки при правильному їх застосуванні. Це нескладні вправи на уяву і самонавіювання. До допомоги уяви ми вдаємося в звичайному житті постійно: при будь-якій грі, прослуховуванні приємної музики, перегляді кінофільмів. Будь-яке мистецтво неможливо уявити без елементів творчої уяви і перевітлення. А самонавіювання використовується нами самостійно протягом всього нашого свідомого життя [3, с. 4-20].

Якщо під час виконання технік відчувається будь-якого роду дискомфорт, необхідно відразу ж припинити вправу. Розглянемо вправу: «3 до 5». Люди нерідко відчувають сильний стрес, шок, тривогу, можуть втрачати контроль над собою, впадати в стан паніки, істерики, реально відчувати себе і оцінювати свої вчинки, віддавати звіт своїм діям; їм стає важко управляти собою і думати про наслідки. Це природний стан психологічного захисту, але він не тільки заважає людині в такій гострій і небезпечній ситуації, а може коштувати їй або оточуючим життя. Часто людей турбують думки про майбутнє, невідомість, що підсилюється повторним переживанням травмуючих подій. Важливо вивести людину зі стану шоку, привести «в себе», щоб знову сприймати навколишній світ і контактувати з ним, проявляти обережність, продумувати свої дії і контролювати ситуацію.

Даний метод допомагає повернути людину в реальність. Для цього знаходиться поруч повинен попросити його:

1. Швидко назвати 5 кольорів, які він зараз бачить перед очима.
2. Назвати 5 звуків, які він чує в даний час.
3. Назвати 5 відчуттів свого тіла в поточний момент.

При необхідності можна додатково вдарити долонями перед особою, ніби даючи сигнал .

У психолога, крім цих технік, існує велика кількість інших та прийомів, які застосовує, надаючи психологічне консультування. Всі вони при своєчасному застосуванні мають значимість. Після таких вправ людина, зазвичай, повертається в у стан «тут і зараз».

Отже, зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновок, що основна мета соціальної роботи – підвищити якість життя клієнтів шляхом зміни їх внутрішнього світу та зовнішніх обставин, які впливають на цей світ. На наше переконання, сучасне психологічне консультування і психотерапія стають все більше інтегрованими, об'єднуючи в собі різні підходи, і все більш активними та різноманітними, намагаючись не відставати від клієнтів, психологія яких змінюється, бо змінюються часи, культура, знання, і в цілому – менталітет і

мислення.

Список використаних джерел

1. Майерс Д. Социальная психология. СПб.: Питер. 1997. С. 688.
2. Малкова Т. М. Соціальна психологія: план-конспект лекцій і семінарів з дисципліни «Соціальна психологія». К. 2016.
3. Основи психологічного консультування (лекційний курс): навч. ... Б. А. Якимчук, І. П. Якимчук .Умань 2013. 204 с.
4. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Посібник. К.: Академвидав, 2003. 448 с.

Організація безпеки праці в умовах воєнного стану

Бондарчук Л. Ф., к. с.-г. н.,
доцент кафедри цивільної безпеки
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Адаптація системи управління БЗР до умов військового стану

Питання соціального діалогу як запоруки швидких та якісних змін у сфері безпеки праці, який у нашій державі, за оцінками сторін цього діалогу, поки що не є результативним. Примітно, що цьогорічне гасло Всесвітнього дня охорони праці також присвячене соціальному діалогу, тож саме час зрушити його з мертвої точки і дати зелене світло впровадженню європейського законодавства у сфері БЗР (безпека та здоров'я на роботі) в Україні. А отже, і створенню більш безпечних та здорових умов праці для наших співвітчизників.

28 квітня 2022 р. з нагоди Всесвітнього дня охорони праці, який в Україні відзначають під гаслом «Діймо разом заради миру і безпеки в Україні» у журналі «Охорона праці» обговорено актуальний стан цього документа, його подальше вдосконалення, ухвалення та впровадження. Військовий стан робить очевидним той факт, що державна система БЗР потребує дерегуляції та надання роботодавцям можливості самостійно визначати шляхи забезпечення БЗР.

Отже було обговорено наступні питання:

«Дії які спонукають утримання ефективності системи управління БЗР.

– У випадках, коли законодавство не дає відповідей на запитання або існує колізія між вимогами та наявними можливостями організації – тримати в фокусі кінцевий намір законодавства з БЗР – захист життя та здоров'я людей.

– Перехід до максимально динамічного, “ручного” управління системою БЗР.

– Тотальна оптимізація витрат часу та ресурсів – на навчання, допуск до робіт, оформлення документації.

– Збільшення повноважень та відповідальності безпосередніх керівників у питаннях оцінки ризиків та визначенні пріоритетів для своєї команди.

– Забезпечення ефективного обміну інформацією про нові небезпеки та успішні практики управління такими ризиками.

Окремі елементи системи управління БЗР та вимоги до них.

1. Керівництво питаннями БЗР.

– Визначення та комунікація позиції вищого керівництва щодо питань безпеки праці.

– Комітет з БЗР (або інший інструмент прийняття рішень з ОП з залученням вищої ланки керівників організації).

- Повноваження та відповідальність керівників та працівників у питаннях БЗР.
- Залучення працівників до прийняття рішень у питаннях БЗР.
- Заходи для забезпечення дисципліни персоналу при роботах з наявними смертельними ризиками.
- Система планування та доведення до виконавців заходів для забезпечення БЗР.
- Система відслідковування прогресу виконання запланованих заходів з БЗР.

2. Компетентність та навчання персоналу.

- Визначення мінімального рівня знань та навичок з БЗР.
- Ефективність навчального процесу та кваліфікація тренерів.
- Організація вступного інструктажу з БЗР.
- Допуск до самостійної роботи та управління обладнанням.
- Система підтримки обізнаності та вдосконалення знань та навичок з БЗР.

3. Система управління ризиками.

- Оцінка ризиків при плануванні та виконанні робіт.
- Функціонування системи допуску до виконання небезпечних робіт.
- Оцінка ризиків на рівні виробничих/технологічних процесів.
- Управління ризиками при залученні сторонніх організацій та підрядників.
- Оцінка стану здоров'я працівників під час допуску до виконання робіт.
- Управління ризиками військового характеру під час проведення робіт (обстріли, поводження з потенційно небезпечними предметами, тощо).
- Управління ризиками психологічного характеру.
- Розповсюдження кращих практик з управління ризиками.
- Забезпечення ЗІЗ.
- Забезпечення працівників санітарно-гігієнічними умовами.

4. Стандарти безпеки при виконанні робіт.

- Безпека робіт на висоті.
- Відключення та блокування машин та механізмів на час проведення робіт.
- Безпека робіт у замкненому просторі.
- Електробезпека.
- Безпека переміщення вантажів.
- Безпека транспорту.
- Управління безпекою будівель та споруд.
- Управління ризиками виникнення пожеж та вибухів (невійськового характеру).

5. Звітність та розслідування небезпечних випадків.

- Система збору інформації про нещасні та небезпечні випадки.
 - Розслідування нещасних та небезпечних випадків, аналіз кореневих причин.
 - Система розповсюдження інформації про небезпечні випадки та необхідні заходи з їх попередження.
 - Планування та відслідковування заходів з попередження повторних випадків.
 - Аналіз звітності та трендів з БЗР на рівні вищого керівництва організації.
6. Реагування в надзвичайних ситуаціях.
- Наявність планів реагування на аварійні ситуації (враховуючи загрози військового характеру).
 - План евакуації людей та обладнання на випадок наближення зони проведення військових дій.
 - Інтеграція планів аварійного реагування з системою виконання небезпечних видів робіт.
 - Організація першої домедичної допомоги.
 - Наявність та стан безпеки укриття/бомбосховищ.
 - Евакуаційні тренування.
7. Контроль ефективності та розвиток системи управління БЗР.
- Система проведення аудитів та інспекцій умов безпеки.
 - Планування та контроль виконання заходів за результатами аудитів та інспекцій з БЗР.
 - Залучення керівництва до ініціатив з аналізу та розвитку ефективності системи управління БЗР» [1].

Список використаних джерел

1. Круглий стіл «Захист та адаптація працівників в екстремальних умовах». *Науково-виробничий журнал «Охорона праці»*. URL: <https://ohoronapraci.kiev.ua/seminar/webinar/kruglij-stil-zahist-ta-adaptacia-pracivnikiv-v-ekstremalnih-umovah> (дата звернення 30.04.2022)

Вісин О. О., к. іст. н.,
доцент кафедри цивільної безпеки,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк
Тимочко В. О., к. техн. н.,
доцент, завідувач кафедри управління проєктами та безпеки виробництва,
Львівський національний університет природокористування
(Львівський національний аграрний університет), м. Дубляни

Організація безпечних та безаварійних умови праці у суб'єктів господарювання сільського господарства

Праця в умовах воєнного стану пов'язана з великою кількістю нових, в тому числі смертельно небезпечних ризиків, що призводять до погіршення умов праці в усіх галузях економіки. Україна несе великі втрати в цій війні, і ці втрати збільшуються внаслідок загибелі працівників на робочих місцях.

Сьогодення нашої України надзвичайно важке, а весняно-польові роботи для аграріїв цього року безумовно найскладніші за всю історію її незалежності.

Держпраці пропонує роботодавцям вжити низку заходів, щоб створити безпечні та безаварійні умови праці у суб'єктів господарювання сільського господарства та мінімізувати ризики виникнення нещасних випадків на виробництві під час проведення весняно-польових робіт в умовах воєнних (бойових) дій в Україні.

Найперше роботодавець повинен заборонити проведення сільськогосподарських весняно-польових робіт у регіонах, що розташовані безпосередньо в зонах ведення бойових дій, або на незначній відстані від них [1]. Переглянути накази про призначення в цілому по господарству та по відділках (бригаді) відповідальних осіб за організацію охорони праці під час проведення весняно-польових робіт [2].

Роботодавець перед проведенням весняно-польових робіт повинен організувати перевірку сільськогосподарських угідь і прилеглих ділянок спільно з представниками відповідних структурних підрозділів МВС і ДСНС на предмет наявності снарядів, вибухових пристроїв та інших предметів і матеріалів, що створюють або можуть створити загрозу працівникам сільського господарства. На особливу увагу заслуговують зони, прилеглі до ведення бойових дій.

Перед проведенням весняно-польових робіт провести позапланові інструктажі з питань охорони праці працівників щодо дій посадових осіб і виробничого персоналу суб'єктів господарювання у разі початку бойових дій (артилерійські обстріли, бомбардування тощо) [1].

Керівникам сільськогосподарських підприємств всіх форм власності разом з інженерами з охорони праці напередодні весняно-польових робіт посилити профілактичну роботу по запобіганню виробничого травматизму в поточному році (проведення семінарів із залученням відповідних спеціалістів

МВС, ДСНС та Держпраці).

Розробити плани евакуації персоналу перед початком і під час проведення бойових дій і плани ліквідації аварійних ситуацій із мінімальним рівнем загрози життю та здоров'ю працівників, а також довести до відома всіх працівників з цими планами. Організувати навчання працюючих безпечним методам роботи, а також забезпечити працюючих відповідним спецодягом, спецвзуттям та іншими засобами індивідуального та колективного захисту. аптечкою, питною водою, мийними та знешкоджувальними засобами та засобами пожежогасіння. Враховуючи воєнний стан роботодавцю необхідно облаштувати безпечне місце для відпочинку, споживання їжі та паління. Категорично не допускати до роботи осіб, які не пройшли медогляд, хворих, перевтомлених, або тих які не пройшли інструктаж з охорони праці. Не слід забувати про проведення заходів щодо зміцнення трудової та виробничої дисципліни, а також системи мотивації праці [2].

Щодо технічного стану сільськогосподарських машин, які заплановано використовувати під час посівної кампанії необхідно забезпечити належний його моніторинг. Забороняється використання несправної техніки, у т. ч. із відсутністю електростартерного запуску двигуна. Для забезпечення безаварійної роботи машин, механізмів, устаткування та попередження випадків виробничого травматизму потрібно організувати ефективну роботу служб технічного контролю, обслуговування та ремонту техніки.

Проведення польових робіт організувати лише в умовах достатньої видимості і винятково у денний час. Доставку, транспортування та ручне перенесення обладнання, устаткування, добрив та інших матеріалів до місця безпосереднього виконання робіт проводити лише відповідно до розроблених безпечних маршрутів. Із маршрутами ознайомити всіх працівників, які будуть виконувати зазначені роботи. Забезпечити машиністів тракторних бригад засобами зв'язку для оперативної комунікації між працівниками в полі та негайного інформування їх про небезпеку для їхнього життя та здоров'я.

Вжити всіх необхідних заходів для створення належних і безпечних умов праці, особливо в місцях концентрації працівників і устаткування, розташованих на значній відстані від населених пунктів. Забезпечити у разі потреби надання працівникам невідкладної медичної допомоги в польових умовах, створити пункти обігріву (за потреби) [1].

Заборонити виконувати складні та/або тривалі ремонтні роботи машин, механізмів, обладнання в польових умовах, щоб мінімізувати час перебування працівників на відкритому просторі, особливо в зонах, прилеглих до ведення бойових дій [1].

Наразі необхідною умовою успішного проведення комплексу весняно-польових робіт та збереження людського потенціалу є створення керівниками сільськогосподарських підприємств всіх форм власності безпечних умов праці найманих працівників, здійснення належного контролю за підлеглими працівниками та суворе дотримання працівниками трудової та виробничої

дисципліни, правил охорони праці, пожежної безпеки в умовах воєнних (бойових) дій в Україні.

Список використаних джерел

1. Як аграріям забезпечити безпеку та здоров'я працівників під час воєнних (бойових) дій. *Головбух*. 25 березня 2022. URL: <https://www.golovbukh.ua/news/29710-yak-agrariyam-zabezpechiti-bezpeku-ta-zdorovya-pratsvnikv-pd-chas-vonnih-boyovih-dy> (дата звернення 17.04.2022)
2. Як аграріям провести весняно-польові роботи в умовах воєнного стану. *Головбух*. 11 квітня 2022. URL: <https://www.golovbukh.ua/news/29797-yak-agrariyam-provesti-vesnyano-polov-roboti-v-umovah-vonnogo-stanu> (дата звернення 17.04.2022)
3. Рекомендації для роботодавців щодо безпеки та здоров'я на роботі працівників сільського господарства в умовах воєнних (бойових) дій. *Державна служба України з питань праці*. URL: <https://dsp.gov.ua/faq/rekomendatsii-dlia-robotodavtsiv-shchodo-bezpeky-ta-zdorov-ia-na-roboti-pratsivnykiv-silskoho-hospodarstva-v-umovakh-voienykh-boiovykh-dii/> (дата звернення 17.04.2022)

Рудинець М. В., к. техн. н.,
доцент кафедри цивільної безпеки,
Андрощук І. В., к. с.-г. н.,
доцент кафедри цивільної безпеки,
Луцький національний технічний університет

Аналіз стану безпеки населення при виникненні надзвичайних ситуацій у громадських місцях

Забезпечення захисту і безпеки населення при виникненні надзвичайних ситуацій є функцією держави і гарантується Конституцією України у якій зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Питання забезпечення цивільної безпеки у громадських спорудах і місцях в Україні регламентуються рядом законодавчих документів, які передбачають розробку, втілення і проведення відповідних заходів починаючи з моменту проектування і закінчуючи процесом їх експлуатації [2]. До громадських місць відносяться торговельно-розважальні центри, вокзали, заклади освіти, стадіони та інші з наявністю скупчення великої кількості людей [3].

Одним з ефективних заходів захисту вважається процес своєчасної евакуації всіх людей із зони негативного впливу надзвичайної ситуації (НС) будь-якого характеру. Ефективність евакуації залежить від рівня підготовки усіх учасників (відвідувачів, працівників, персоналу тощо), які перебувають у даному місці. Для забезпечення даного процесу законодавством передбачено

проведення інструктажів і навчання персоналу та населення діям у НС [4]. Однією з найпоширеніших небезпек у громадських спорудах і місцях є пожежі у результаті дії яких гине велика кількість людей або отримують травми.

Основними причинами загибелі людей у пожежах є невиконання організаційних заходів захисту, до яких відносяться своєчасне навчання населення діям у НС [4].

Оскільки чисельність відвідувачів у громадських місцях завжди у декілька раз перевищує кількість персоналу і працівників було прийнято рішення оцінити стан безпеки громадських місць за допомогою статистичного аналізу соціологічного опитування відвідувачів і на основі встановлення рівня їх знань та вмінь щодо дій під час НС дати загальну оцінку рівня безпеки населення при перебуванні у даних місцях.

Для проведення соціологічного опитування серед відвідувачів про рівень їх підготовленості до дій у НС було створено анкету та вибрано громадське місце ТРЦ PortCity м. Луцька. Опитано 100 осіб.

Список основних запитань, включених до анкети:

1. Як будете діяти при виникненні пожежі у ТРЦ, як що Ви її бачите?

2. Ви ознайомлені з планом евакуації з ТРЦ?

3. Вам відомо про додаткові шляхи евакуації з ТРЦ?

4. Які Ваші дії, якщо почуєте сигнали оповіщення про пожежу у ТРЦ, але Ви її не бачите?

5. Ви будете почувати себе в безпеці при перебуванні у ТРЦ під час НС?

Аналіз анкетних даних виконано у програмному середовищі MS Excel, результати представлено на рис. 1-5.

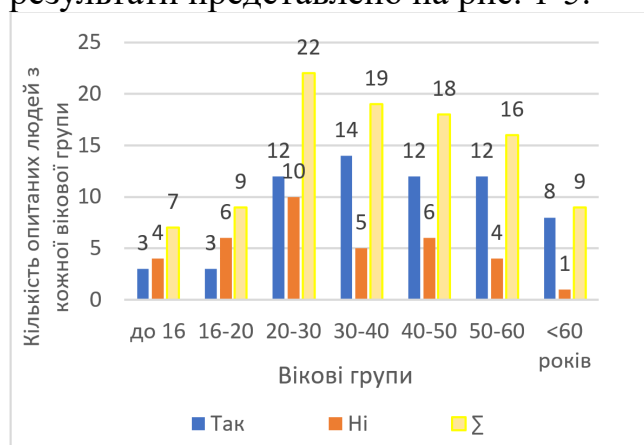

Рис. 1 Як будете діяти при виникненні пожежі у ТРЦ, як що Ви її бачите?
(64% – Так, 36% – Ні)

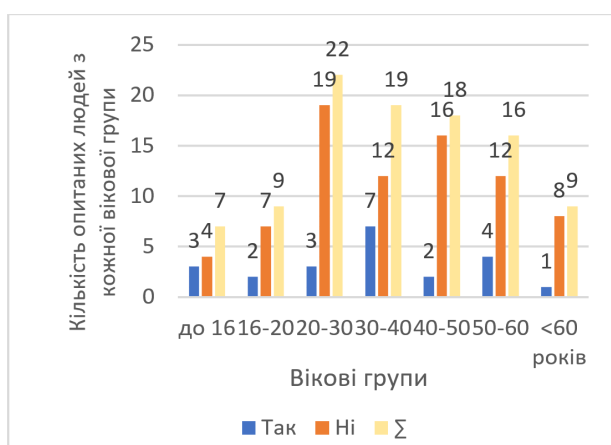

Рис. 2 Ви ознайомлені з планом евакуації з ТРЦ?
(22% – Так, 78% – Ні)

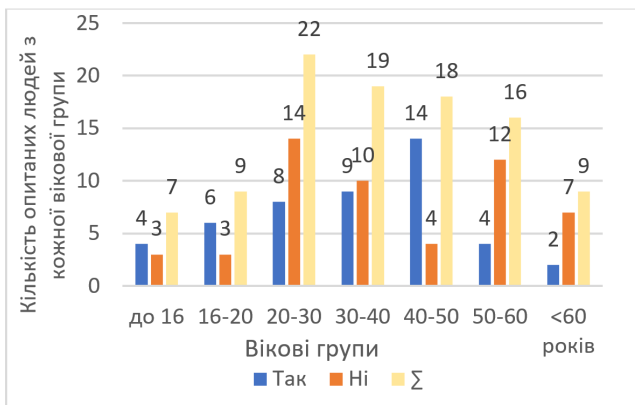

Рис. 3 Вам відомо про додаткові шляхи евакуації з ТРЦ?
(47% – Так, 53% – Ні)

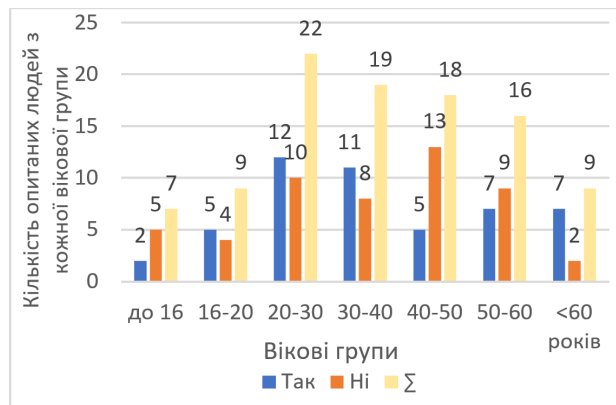

Рис. 4 Які Ваші дії, якщо почувете сигнали оповіщення про пожежу у ТРЦ, але Ви її не бачите?
(28% – Так, 72% – Ні)

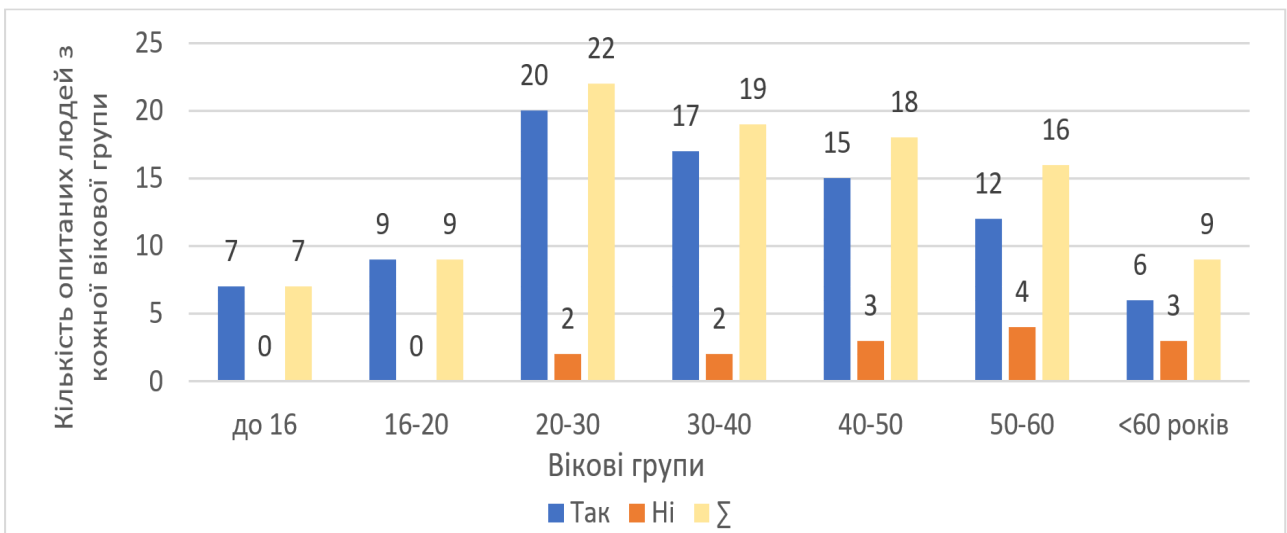

Рис. 5 Ви будете почувати себе в безпеці при перебуванні у ТРЦ під час НС?
73% – Так, 27% – Ні

Аналіз графіків рис. 1-5 показав, що більша кількість відвідувачів з планами евакуації не знайома – 78% (рис. 2) і не знають, як правильно діяти при виникненні пожежі – 72% (рис. 1, 4), відчувається в безпеці 73% (рис. 5) і не дбає про власну безпеку покладаючись на персонал (рис. 3). Проведне дослідження свідчить про незадовільний стан підготовленості населення до дій у НС і підтверджує необхідність розробки додаткових заходів навчання та популяризації заходів безпеки у НС серед населення при перебуванні у громадських місцях, що потребує додаткових досліджень.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. ДБН В.2.2-9-2009 «Громадські будинки та споруди. Основні положення» [чинний від 01.06.2019 р.] – К.: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, 2019. – 49 с.

3. Що таке громадське місце. *Волинські новини*. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/shcho-take-hromadske-mistse-de-vidteper-treba-khodyty-v-maskakh-i-suprovo/>

4. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 444 (із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ від 26.07.2018 №592)

5. Інформаційно-аналітична довідка про надзвичайні ситуації в Україні, що сталися упродовж 2021 року. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/operational-information/133841>

Стасюк В. М., к. техн. н.,
доцент кафедри цивільної безпеки,
Луцький національний технічний університет

Управління охороною праці, виробнича та техногенна безпека в умовах війни

Система управління охороною праці являє собою сукупність суб'єкта й об'єкта управління, які на підставі комплексу нормативної документації проводять цілеспрямовану та планомірну діяльність, спрямовану на забезпечення здорових, безпечних і високопродуктивних умов праці [1, с. 10]. Управління охороною праці здійснюється на загальнодержавному, регіональному, галузевому та виробничому рівнях, які й визначають як суб'єкт, так і об'єкт системи управління. Для прикладу, на загальнодержавному (національному) рівні суб'єктом управління може бути Кабінет Міністрів України, а на виробничому рівні – роботодавець чи довірена ним особа. Об'єкти управління також різні залежно від рівня. Наприклад, об'єктом управління в системі управління охороною праці підприємства є діяльність структурних підрозділів та служб, спрямована на забезпечення безпечних і здорових умов праці [1, с. 10].

Існує немало публікацій, де обговорюються спірні питання щодо наділення відповідними повноваженнями окремих структур, які представляють вищезгадані рівні. Для мирного часу це допустимо і, можливо, навіть потрібно. Однак в умовах війни суперечки щодо повноважень і обов'язків недоцільні та непотрібні, вони лише заважають ефективному функціонуванню системи управління охороною праці.

Головним орієнтиром для всіх рівнів повинна служити безпека

працівника. Адже існує ряд виробництв аналогового характеру, коли виробничий процес на час повітряної тривоги зупинити неможливо. Притому виробництва не автоматичні чи автоматизовані – за відповідним обладнанням робітники/працівники мусять виконувати свої трудові обов'язки. Які суперечки за таких умов?! Адже основне завдання – зберегти життя таких працівників. Хоча водночас варто зауважити, що навіть за умов війни збереження їх життя та здоров'я в значній мірі залежить від них самих, зокрема від дотримання ними вимог відповідних інструкцій.

Тобто навіть у найскладніших умовах рівень виробничої безпеки істотно залежить від ефективності та досконалості системи управління охороною праці. Очевидно, що для умов воєнного стану вона повинна стати гнучкою, різноманітні догматичні норми повинні бути відкинутими та призабутими на післявоєнний період або (краще) назавжди. Адже догми ніколи не сприяли розвитку, у тому числі суспільства, а в умовах воєнного стану система управління охороною праці повинна бути спроможною адекватно реагувати на агресивні зовнішні виклики, за потреби швидко реформуватись, удосконалитись, переслідуючи лише одну мету – забезпечити працю, зберегти життя.

Для багатьох видів виробництв (об'єктів підвищеної небезпеки, потенційно небезпечних об'єктів) виробнича безпека практично ототожнюється із техногенною безпекою, порушення вимог якої може призвести до важких/катастрофічних наслідків навіть і без воєнного стану. Тобто можна прийняти за аксіому, що одним із превалюючих чинників, від яких залежить рівень техногенної безпеки для вищезгаданих виробництв і об'єктів, є успішність та ефективність функціонування системи управління охороною праці. Так, саме на найнижчому (виробничому) рівні. А в умовах воєнного стану тим паче.

При цьому варто зауважити, що управління охороною праці на цьому рівні законодавчо покладається на роботодавця або довірену ним особу, а в структурних підрозділах – на їх керівників. Тобто і роботодавець, і керівники структурних підрозділів (цехів, служб, відділів тощо) повинні не лише досконало розуміти та виконувати свої обов'язки, відображені у посадових інструкціях, але й бути пройнятими духом відповідальності за збереження життя і здоров'я працівників, особливо виконуючих свої трудові обов'язки на аналогових виробництвах, притому, якщо вони ще й належать до об'єктів підвищеної небезпеки, потенційно небезпечних об'єктів, об'єктів критичної інфраструктури, які для ворога становлять особливий інтерес та які можуть у будь-який момент (станом на сьогоднішній день) піддатися ракетному обстрілу.

Саме такий підхід дозволить їм приймати оптимальні рішення, вишукувати нові підходи до забезпечення праці підлеглих їм працівників, виходячи з кожної конкретної ситуації, нехай навіть якщо вони суперечать загальноприйнятим, загальновідомим, досить часто формальним та часто фактично неможливим до впровадження. У подальшому це може навіть

вплинути на систему управління охороною праці щонайменше на виробничому рівні, удосконалити та модернізувати її.

Тобто війна вносить свої вагомі корективи в функціонування існуючої системи управління охороною праці, а також у підходи до забезпечення виробничої, а часто і техногенної безпеки. Потрібно бути спроможними швидко та вміло реформуватися, це залежить не від нашої волі – цього вимагають обставини. При цьому неможливо використати якісь відомі аналоги із західноєвропейської практики (до чого у нашій країні звикли за останні десятиліття), оскільки вони відсутні. Навпаки, ми будемо піонерами на цьому нелегкому шляху – і наш досвід перейматиметься та братиметься за взірць іншими країнами при виникненні ситуацій на зразок тих, в яких на сьогодні опинилась Україна.

Список використаних джерел

1. Управління охороною праці: навч. посібник. / Ткачук К.Н., Мольчак Я.О., Каштанов С.Ф., Полукаров О.І., Ткачук К.К., Полукаров Ю.О., Стасюк В.М. Луцьк: РВВ ЛНТУ. 2012. 288 с.

Федорчук-Мороз В. І., к. техн. н., доцент,
завідувач кафедри цивільної безпеки,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

Організація робіт з підвищеною небезпекою в умовах воєнного стану

Організація робіт з підвищеною небезпекою в умовах воєнного стану регламентується постановою Кабінету Міністрів України № 1107 від 26.10.2011 р. (у редакції постанови КМУ від 25.03.2022 р.). Крім того, деякі питання виконання робіт підвищеної небезпеки та експлуатації (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки на період дії воєнного стану розглядає постанова КМУ №357 від 24.03.2022 р.

Роботи з підвищеною небезпекою можуть виконуватися на підставі дозволу (група А, 30 видів робіт) або на підставі декларації відповідності матеріально-технічної бази вимогам законодавства з охорони праці (група Б, 24 види робіт). Це зазначено у додатку 2 до Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки [1]. Згідно з цим порядком Державна служба України з питань праці та її територіальні органи можуть видати, переформити чи анулювати дозволи на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки.

У статті 21 Закону України «Про охорону праці» зазначено, що «Роботодавець повинен одержати дозвіл на виконання робіт підвищеної

небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» [2]. Цей дозвіл, як було зазначено вище, надає центральний орган виконавчої влади, що здійснює державну політику з питань охорони праці, на безоплатній основі. При чому, він може бути виданий на підставі висновку експертизи стану охорони праці та безпеки промислового виробництва суб'єкта господарювання, проведеної експертно-технічними центрами, які належать до сфери управління Держпраці, або відповідними незалежними експертними організаціями. Документ надається підприємству на строк п'ять років і в подальшому може бути продовжений територіальним органом Держпраці, якщо під час його дії не було порушено умов дозволу.

Якщо під час строку дії дозволу на підприємстві виникли аварії чи пов'язані з виробництвом нещасні випадки, то строк дії такого дозволу буде продовжений на основі заяви, оригіналу дозволу і нового позитивного висновку експертизи щодо стану охорони праці та безпеки промислового виробництва під час виконання зазначених у дозволі робіт та/або експлуатації машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки [3].

На кожному підприємстві залежно від місцевих умов і особливостей виробництва роботодавець має затвердити наказом перелік робіт з підвищеною небезпекою, на яких працівники працюють за нарядами-допусками, та Положення про застосування нарядів-допусків. До таких робіт належать, наприклад, роботи з підйомником, вогневі роботи, роботи на висоті та ін.

Наряд-допуск видають на строк, необхідний для виконання заданого обсягу робіт, але не більше ніж 15 календарних днів від дня початку роботи. Його можна продовжити один раз на строк не більше ніж 15 календарних днів від дня продовження. Тобто максимальний строк дії наряду-допуску – 30 календарних днів.

За розпорядженням, без оформлення наряду-допуску, працівники можуть виконувати невідкладні роботи у разі аварійної ситуації, ліквідації наслідків стихійного лиха, катастрофи або аварії. Але обов'язкова умова – вони мають дотримувати заходів безпеки під безпосереднім наглядом відповідальної посадової особи.

У разі виникнення у процесі роботи небезпечних та/або шкідливих виробничих факторів, не передбачених нарядом, роботи припиняються і можуть бути продовжені тільки після усунення зазначених факторів.

Працівники, які залучені до виконання робіт підвищеної небезпеки, мають щорічно проходити спеціальне навчання, яке може проводитися як безпосередньо на підприємстві, так і в навчальному центрі. Воно передбачає вивчення працівниками, які залучаються до виконання робіт підвищеної небезпеки або там, де є потреба в професійному доборі, вимог відповідних нормативно-правових актів з охорони праці. Спеціальне навчання з питань охорони праці проводиться роботодавцем на підприємстві за навчальними планами та програмами, які розробляються з урахуванням конкретних видів робіт, виробничих умов, функціональних обов'язків працівників і

затверджуються наказом (розпорядженням) роботодавця.

Оскільки в Україні запроваджено воєнний стан, то згідно до постанови КМУ № 165 від 28.02.2022 «Деякі питання реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб», зупинено строки надання адміністративних послуг суб'єктами їх надання та видачу дозвільними органами документів дозвільного характеру [4].

Для локалізації та ліквідації аварійних ситуацій та аварій, які можуть трапитися в умовах як мирного, так і воєнного стану, на кожному підприємстві мають бути складені плани локалізації та ліквідації аварійних ситуацій та аварій, т.зв. ПЛАСи. Вони складаються для планування взаємодії персоналу підприємства, рятувальників, населення, влади щодо локалізації та ліквідації аварій та пом'якшення їх наслідків.

Ефективну боротьбу з аварією має здійснювати штаб, до повноважень якого належать збір і реєстрація інформації про хід розвитку аварії та вжиті заходи щодо боротьби з нею; поточна оцінка інформації і прийняття рішень щодо оперативних дій в зоні аварії та поза її межами; координація дій персоналу підприємства і всіх залучених підрозділів і служб, які беруть участь у ліквідації аварії.

На підприємствах, де виконуються роботи підвищеної небезпеки та здійснюється експлуатація (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, має бути розроблений порядок на планові або позапланові відключення засобів вимірювання, систем і засобів автоматизації, відмова яких може призвести до зупинення виробничого процесу з важкими економічними наслідками, блокування випуску продукції, шкідливого впливу на навколишнє середовище, а також до порушення вимог чинних нормативно-правових актів.

Під час аналізу небезпеки підприємства (об'єкта) потрібно визначити всі можливі аварійні ситуації і аварії, з катастрофічними наслідками, які можуть виникати на підприємстві, розглянути сценарії їхнього розвитку і оцінити наслідки. Виявлення можливостей і умов виникнення аварій має виконуватись на основі аналізу особливостей роботи як окремого обладнання (апаратів, машин тощо), так і їх групи (технологічних блоків), а також з урахуванням небезпечних властивостей речовин і матеріалів, що використовуються у виробництві [5].

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки. Постанова КМУ №1107 (редакція від 25.03.2022) – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-%D0%BF#Text>
2. Закон України «Про охорону праці» (редакція від 14.08.2021) – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
3. Лідньов А.О. Виконання робіт підвищеної небезпеки / А.О. Лідньов //

Служба охорони праці – URL: <https://www.sop.com.ua/article/404-qqq-16-m1-12-01-2016-vikonannya-robt-pdvishcheno-nebezpeki>

4. Про зупинення строків надання адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру. Постанова КМУ №165 (редакція від 28.04.2022) – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/165-2022-%D0%BF#Text>

5. У Держпраці розповіли про організацію роботи на виробництвах з підвищеною небезпекою під час воєнного стану // Служба охорони праці – URL: <https://www.sop.com.ua/news/3476-u-derjprats-rozpovli-pro-organizatsyu-roboti-na-virobnitstvah-z-pdvishchenoyu-nebezpekoyu-pd>

Для нотаток

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності». Луцьк, ЛНТУ, 2022. 272 с.

Враховуючи свободу наукової творчості, редколегія приймає до друку тези доповідей і тих авторів, думки яких не в усьому поділяє.

Матеріали представлено у авторській редакції. Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність посилань, достовірність матеріалів несуть автори публікацій. Передрук і відтворення опублікованих у збірнику матеріалів будь-яким способом дозволяється тільки при посиланні на «Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Соціальна допомога і соціальна робота: виклики сучасності».

Редакційна колегія залишає за собою право редагувати та скорочувати текст.

Комп'ютерний набір і верстка: О. Сільвестрова
Редактор: О. Жук

Підп. до друку «__»_____2022 р. Формат 60x84/16. Папір офс.
Гарн. Таймс. Ум. друк. арк. 16,8
Тираж 50 прим.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75

